

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

RENE THEVENIN, PAUL COZE

KIZILDERİLİ

TARİHİ VE GELENEKLERİ

Çeviren: Aysen Altınel

**RUNIK
KITAP**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

KIZILDERİLİ TARİHİ VE GELENEKLERİ

René Thévenin, Paul Coze

ÖZGÜN ADI

Moeurs Et Histoire Des Indiens D'Amérique Du Nord

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Kadir Yılmaz

FRANSIZCADAN ÇEVİREN

Aysen Altinel

EDİTÖR

Esra Damla İpekçi

REDAKSİYON

Simge Delikanlı

SON OKUMA

Yasemin Önder

KAPAK TASARIM

FOLX - Yunus Emre Aytac

SAYFA DÜZENİ

Oğuz Yılmaz

BASIM VE CİLT

Repar Dijital Matbaası

BASKI

Mayıs 2020 - 1. Basım

ISBN

978-605-06194-1-6

SERTİFİKA NO

40675

© Éditions Payot, Paris, 1928, 1952, 1977 et 1981, 1992 pour l'édition de poche

© Éditions Payot & Rivages, Paris, 2004 et 2017 pour la présente édition

Bu kitabın Türkçe yayım hakları, Éditions Payot & Rivages ile yapılan anlaşma ile alınmıştır.

*Runik Kitap, Repar Tasarım
Matbaa ve Reklamcılık
Ticaret Limited Şirketi'nin
tescilli markasıdır.*

*Mimar Sinan Mah.,
Selami Ali Efendi Cad., No: 5
34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: 0 (212) 522 48 45*

*© Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Tanıtım amaçlı, kısa alıntılar dışında
metin ya da görseller yayınevinin izni
olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.*

KIZILDERİLİ TARİHİ VE GELENEKLERİ

René Thévenin, Paul Coze

Fransızcadan Çeviren: Aysen Altınel

**RUNİK
KİTAP**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9

BİRİNCİ KISIM GELENEKLER

I. BÖLÜM KÖKENLER.....	13
II. BÖLÜM ÜLKE, BİTKİ ÖRTÜSÜ VE HAYVANLAR	26
III. BÖLÜM MADDİ YAŞAM	33
IV. BÖLÜM TOPLUMSAL DÜZEN.....	53
V. BÖLÜM RUHSAL YAŞAM.....	74

İKİNCİ KISIM TARİH

I. BÖLÜM ÖNCÜLER	109
II. BÖLÜM KOLONİ YERLEŞİMCİLERİ	125
III. BÖLÜM ASKERLER	137
IV. BÖLÜM SAVAŞÇILAR.....	157
V. BÖLÜM MAĞLUPLAR	211

EK I	
TABLolar	233
EK II	
KABİLELERİN SINIFLANDIRILMASI	
(Alfabetik Sıraya Göre)	281

Fifth Avenue Oteli, New York.
29 Haziran 1887

Tahmin edebildiğim kadarıyla, 1862'de, Missouri ile Rocky Dağları arasındaki ovalarda yaklaşık dokuz buçuk milyon bizon vardı. Hepsi yok oldu; etleri, derileri ve kemikleri için öldürüldüler.

Aynı tarihte, yıllık besinleri bu bizonlara bağlı yaklaşık yüz altmış beş bin Pavi, Siyu, Şayen, Kiyova, Apaçi¹ bulunuyordu. Onlar da artık yok ve yerlerine bu toprağı bir bahçe hâline getiren, doğa ve uygarlık yasalarına göre sayımı, vergilendirilmesi ve yönetilmesi mümkün olan, onların iki ya da üç katı kadar beyaz ırktan kadın ve erkek geldi. Bu değişiklik yararlı oldu ve sonuna kadar sürdürülecek.

General Sherman'ın², Albay William Cody'ye
(Buffalo Bill)³ yazdığı bir mektuptan alıntı.

-
- 1 Kitap boyunca geçen Türkçeleşmiş kabile isimleri bu şekilde, diğerleri ise yazarın tercih ettiği İngilizce hâllerinde kullanıldı. (e.n.)
 - 2 William Tecumseh Sherman (1820-1891). Amerikan İç Savaşı'nda Birlik tarafında görev yapmış, tarihçilerin ilk modern general olarak tanımladıkları asker, yazar, öğretmen. Kızılderililerle savaşlar sırasında, Birleşik Devletler ordusunun başkomutanıydı. (e.n.)
 - 3 William Frederick Cody (1846-1917). Vahşi Batı'nın en bilinen isimlerinden biri olan asker, bizon avcısı, şovmen. Yirmi üç yaşında, kovboy temalı şovlarda çalışmaya başladıktan sonra kendi gösterisini yaratmış, bu gösterilerde pek çok Kızılderili'ye iş vermiştir. Ünlü şef Oturan Boğa'nın arkadaşı olan Cody'nin turlarına, at biniciliğindeki marifetlerini göstermek için Türkler de katılmıştır. (e.n.)

ÖNSÖZ

Her mutsuz halkın tarihi kayıt altına alınmamıştır.

Tarihin sayfalarında yer almayı hak etmesi ve bir ulusun yaşamını ya da bir insanın kaderini etkilemiş olayları, dünyanın hatırlamasını sağlayıp gelecek kuşaklara aktarabilmesi için söz konusu ulusun ya da insanın; kahraman veya mazlum, acınası veya ürkütücü olması yetmez. Bu işte biraz da şans payının olması ve onları, aynı talihsizliklere katlanmış veya aynı başarılarla ulaşmış başka yüzlercesinden ayrı kılması gerekir. Ayrıca, şarkılarla zaferlerini anlatıp acılarının yasını tutmayı kendileri başaramıyorlarsa, o zaman düşmanlarının, kendilerininkini yüceltmekten çıkar sağlamaları gerekir. Galyalıların yenilgilerini biliyoruz çünkü bunlar, Roma'nın büyümesine katkıda bulunmuştu. Ancak, örneğin Amerika kıtasındaki vahşilerin hikâyesini anlatmak, pek az uygar kişinin aklına gelmiştir çünkü bu hikâye, uygarlığın utanç kaynağı olmaktan çok uzak değildi. Oysa bu vahşileri, yani "Kızılderililer"i, hepimiz duymuşuzdur.

Onlar, nesiller boyunca çocuklar için en sevilen kahramanlardı. Birçoğumuz, eğer dürüst olursak, çocukluk anılarına Oturan Boğa ya da Şahin Gözü isimlerinin Sezar'dan daha yakın olduğunu itiraf edecektir. Biz, bu ihtişamlı şöhretin yankılarını, hayal gücünün gerçeklikten çok daha büyük pay sahibi olduğu serüven romanlarında, kurgu eserlerde gördük. Ova yerlilerinin belge niteliğinde bir tarihi, yani "gerçek tarihi", en azından Fransa'da hiç yazılmadı.

Bu muhteşem savaşçıların soyunun son kuşağının da yok olmak üzere olduğu sırada, edebiyat ve sinema bu tarihi istediği gibi değiştirerek güncel ilaveler yaparken; gerçek anılara, doğru belgelere dayanarak konuyu içtenlik ve tarafsızlıkla ele alıp hak ettiği gibi tanınmasını sağlamak bizim için ilginç bir girişimdi.

Ulusların birçoğu; özgünlükleri, erdemleri, cesaretleri veya talihsizlikleriyle insanlığın belleğinde yer etmiştir, oysa orayı Kızılderililerden daha fazla hak eden pek az ulus vardır!

BİRİNCİ KISIM

GELENEKLER

I. BÖLÜM

KÖKENLER

Önce şunu anlayalım: Kimden söz edeceğiz? Fransızcada kullanılan “Indiens Peaux-Rouges” ismi, en belirsiz terimlerden biridir. Hatta öylesine belirsizdir ki bunu analiz etmeye kalkarsak tüm anlamını yitirip kimse için bir şey ifade etmeyecek hâle gelir. Hindistan (India), sözünü edeceğimiz toprakların çok uzağında olduğuna göre, nasıl olur da “Hintliler”den bahsedebiliriz? “Kızılderililer” (Peaux-Rouges) adlandırmasına gelince, bunun da hiç bir anlamı yok.

Açıklık kazandıralım. Kristof Kolomb, bildiğiniz gibi, Amerika’ya ayak bastığında yeni bir deniz yoluyla Hindistan’a ulaştığını sanarak orada karşılaştığı ilk sakinlere Hintliler (Indiens) adını verdi. Onun ardından gelenler de uzun süre bu yeni toprakları sadece “Batı Hindistan” adıyla tanıdılar. Bu kullanım yerleşip öyle kaldı.

Benzer bir yanlış, diğer sıfatları da belirledi. “Kızıl ırk” olarak anılmalarının sebebi, derilerinin rengi değildi. Ciltleri kabileden kabileye değişiklik gösteriyor; asla kırmızı tonlarını almadan Malezyalıların sarısı, Avrupalıların beyazı, Afrikalıların ya da Sinhalaların koyu kahverengisi gibi olabiliyordu. “Kızıl” ismi, aslında bu ilkel ırkın kendilerini boyadıkları renkten gelir. Peder Morice⁴, bu ismin doğduğu yeri de tespit etmiştir: Kök suyuyla kendilerini boyayan Beothukların yaşadığı Yeni Dünya.

Kullanıla kullanıla benimsenmiş bu isim, günümüzde belli bir ilkel toplumu tanımlamasına rağmen, hâlâ tam olarak açık değil. Şu ya da bu Kızılderili kabileleri arasındaki fark, bir Arap’la bir

4 Adrien-Gabriel Morice (1859-1938). Genelde Kanada’da görev yapmış Fransız misyoner. Dakelh kabilesinin dilini yazıya dökebilecekleri bir sistem icat etmiştir. Kilise, onu başka görevlere atamak istemesine rağmen yerlileri bırakmak istemediği için bunu reddetmiştir. (e.n.)

Norveçli, bir İngiliz'le bir Türk'ünkünden çok daha fazladır. Biz, okuyucunun beklediği gibi, bu ismi beyazların istilasına öylesine kahramanca direnen bu ova insanlarını belirtmek için kullanıyorsak da birbirlerine, bir Fin'in bir Sicilyalıya olan uzaklığından daha uzak olan Apaçiler ve Siyuları hâlâ aynı etiket altında sınıflandırıyoruz. Ancak bir uzlaşmaya varmak için anlaşılacak yeterli. Bu nedenle "Kızılderililer" ismini kullanmaya devam edeceğiz. Böylece herkes tarafından daha iyi anlaşılabilir. İnceleyeceğimiz ilkel topluluklar nereden geliyor? Bunu yanıtlamak pek kolay değil çünkü beyaz ırkımızın kökenini belirlemek söz konusu olduğunda bile farklı görüşler ortaya çıkar.

Geçen yüzyılın bir bölümünde, bilim insanları şu konuda hemen hemen aynı düşünceye sahipti: Orta Asya'nın geniş ovaları, tüm insanlığın beşiği gibi düşünülüyordu. İnsanlar oradan göç ederek farklı yönlerde dağılmışlardı. Amerikan ırklarının oluşumu böylece kolaylıkla açıklanabiliyordu.

Bir zamanlar, bugün Asya'yı Amerika'dan ayıran Bering Boğazı'nın yerine, iki kıtayı bağlayan bir toprak parçası bulunduğu inkâr edilemez. Bu şekilde kızıl diye tabir edilen ırkların ilerleyişi de saptanabiliyordu. Moğol bozkırlarından yola çıkan insan göçü Sibiry'a da dalga dalga yayılmış, Alaska'ya ulaşmış ve yavaş yavaş Kuzey Amerika'yı işgal etmişti. Çok sayıda kanıt bu varsayımı destekliyor. Doğulu Sibirya kabileleriyle Kuzeybatı Amerika kabilelerini bağlayan yakın akrabalık ilişkilerinden kuşku duyulamaz. Üstelik bu ikincilerin; basık yüz, çekik gözler, mavi-siyah düz saçlar gibi kendine özgü karakterleri çok daha güneydeki halklarda, örneğin Meksika sınırındaki Apaçilerde görülüyor. Dördüncü zamana doğru Eski Dünya'nın doğusundan Yeni Dünya'nın batısına yönelen geniş bir insan hareketinin olduğu kanısına varmakta haklı olunduğu düşünülebilir. Ancak o zamandan beri bunlara karşı çıkan yeni gözlemler ortaya çıktı. Daha sonra istilacılara karşı verilen büyük mücadeleler döneminde yerlilerin hayatının en önemli öğelerinden biri olan atlardan söz ederken, İspanyollar burayı ele geçirdiklerinde Kızılderililerin bilmedikleri zannedilen bu hayvan türünün kökeninin Amerika'da olduğunun ortaya çıktığını göreceğiz. O zaman, bu hayvanlar üçüncü zamana doğru insanların göç ettiği düşünülen yönün tam tersine, batıdan doğuya geçmiş olmalı. Aynı

nedenlerin aynı sonucu doğurduklarını düşünürsek insanların da bu yolu izlemiş olduklarını kabul edebiliriz.

Farklı kaynaklar tahminler konusunda daha da ileri gidiyor. Amerikalıların bugün yok olmuş büyük Atlantis kıtasında bir yol izleyerek Avrupa sınırlarından geldiklerini söylüyorlar. Böyle bir yer var olmuştur, bunda kuşku yok. Fakat kesin olan başka bir şey de bu yerin, insan yeryüzünde ortaya çıkmadan çok önce kaybolduğu ve “Atlantis” ırkının sadece bir mit olduğudur. Kısacası, köklerini arayıp bulduğumuz insan ağacının pek çok sayıdaki dalları, okyanusa kadar uzanmaz. Bu açıdan bakıldığında, Malaya-Polinezyalıların, Amerika’nın bir bölümüne yerleşmiş olması, hem antropolojik hem etnolojik ve özellikle filolojik kanıtlarla doğrulanmıştır.

Bunca gerçek karşısında hangi tarafı tutmalı? Biraz önce anlattığımız son kuramı en açık biçimde destekleyen bilim insanlarından birinin vardığı sonuçtan alıntı yapalım: “Avustralya ve Malinezya unsurlarının, Amerika üzerindeki etkisinin kesin olduğunu düşünsem de burada baskın bir rol oynadıklarını hiçbir zaman iddia etmem. Amerikanistlerin büyük çoğunluğu gibi ben de Amerika nüfusunun başlıca kitlesinin Asya’dan geldiğine ve bunların tüm topluma kızıl ırkın belirleyici niteliklerini kazandıran göçmenler olduğuna inanıyorum. Yine de bunları söyledikten sonra Amerikan etnolojisinde Okyanusyalıların payını azımsamanın ciddi bir yanlış olacağına inanıyorum.”⁵

Kızılderililerimiz Asyalı “sarı ırk” soyundan geliyorsa dahi onlara benzerlikten uzaktırlar. Üstelik çeşitli kabileler kendi aralarında büyük farklılıklar gösterirler, bu da sadece orata köken araştırmalarında karşılaşılan zorlukları artırır. Örneğin Siyuları ele alalım. Uzun boyları, “kartal gagası” burunları, koyu kahverengi saçlarıyla, Şayenler gibi Moğollarla benzerlikleri çok daha belirgin yakın gruplardan ayrılmakla kalmazlar, aralarında akrabalığa dair hiçbir benzerlik olmadığını doğrular görünen öğeler de vardır. Bu nedenle George Catlin⁶, yine de Siyulardan

5 Dr.Paul Rivet, Les Malayo-Polynésien en Amérique, Journal de la Société des américanistes de Paris, c.XVIII; bk. a.g.y., Les Origines de l’homme américain, L’Anthropologie, t.XXXV; Les Australiens en Amérique, Bulletin de la Société de linguistique de Paris, c.XXXVI ve diğerleri. (y.n.)

6 George Catlin (1796-1872). 1830’lu yıllarda, Batı Amerika’daki yerlilerin portreleri konusunda uzmanlaşmış Amerikalı ressam, yazar ve gezgin. Ova yerlilerini, doğal yaşam alanlarında tasvir edebilen ilk beyazdır. (e.n.)

sayılan Mandanlar arasında gri gözlü, açık kestane hatta sarımsı saçlı, belki de melez çok sayıda insan saptayabildi. Belli kaynaklar da onların Kelt kökenli olduğunu ileri sürdü ama genel görünüşleri öylesine net şekilde ayrılıyordu ki neredeyse kendi başına bir ırk gibi düşünülebilirlerdi.

Kızıl insanların başında dolaşıp duran yegâne gizem bu değildir. Onlarla ilişkiye geçtiğimiz ilk günden itibaren, asırlar boyunca hiçbir biçimde sayılarını bilemediğimiz gibi, daha önce pek çok değişime uğratılmış bir insan topluluğuyla karşı karşıya olduğumuzu da fark ettik. Bu nedenle ırkın sadece kaynağını değil, soyağacının büyük bir bölümünü de belirsizlik içinde bırakmaya razı olmamız gerekiyor.

Atalar

Avrupalıların gelişinden önce Kızılderililerin elinde tuttuğu bölge masalsı zenginlikte büyük bir bahçe gibiydi. Buranın ahalisinin sayısı yayıldıkları alana oranla pek azdı ve bu durum, onların sadece en verimli bölgelere yerleşmelerine, “kötü toprakları” ıssız bırakmalarına neden oldu. Daha sonralarıysa aynı durum beyazların onları püskürtmesine neden olacaktı. Oysa başlangıçtan itibaren vahşiler buraların tek sahibi değildi. Eski dünyamızın barbarlığa sürüklendiği çağlarda, buralarda belki de başka uygarlıklar gelişmişti. İspanyolların rastlayıp ihtişamlarına hayran olduktan sonra acımadan yok ettikleri İnkalardan, Azteklerden ve diğerlerinden söz etmiyoruz. Daha çok güneye yerleşmiş bu güçlü halklar, bizim kendimize çizdiğimiz çerçevenin dışında kalıyor. Bugünkü Birleşik Devletler içinde, kültür düzeyleri yüksek bir seviyeye ulaşmamış başka halklar, bize gelişmiş bir düzenin izlerini bırakmaları açısından göz ardı edilemezler, onlar hakkında da bir şeyler söylememiz gerekiyor.

Moundlar (höyükler, öbekler): Göller bölgesiyle Meksika Körfezi, Mississippi ile Atlantik arasında bugün bile önemli sayıda ilginç yapı yükselir. Bunlar, yerden çok az yükseklikteki küçük toprak yığınları yanında, otuz metre ya da daha yüksek dev yapılara kadar ulaşan, onlarca hektarlık toprağı kaplayan çok değişik oylumlarda ya da boyutlarda tepelikler ve tümülüslerdir⁷.

7 Bir mezar veya mezarlık içeren, toprak yığılarak oluşturulmuş tepelikler. (e.n.)

İngilizlerin onlara verdikleri adla, bu moundların şekli, duruma göre farklılık gösteriyordu. Kimi zaman yuvarlak ya da elips biçiminde bir taban üzerine oturuyor ve yerden yarım küre biçiminde yükseliyor, kimi zaman da piramite benzer şekilde kuruyorlardı. Bazı yerlerde bir kalede olduğu gibi çevrilmiş alanlar, surlar oluşturuyor, kimi zamansa tam tersine, dört metre çapındaki halkalar hâlinde, küçük boyutlarda oluyorlardı. Hepsinin arasından en dikkat çekicileriye, büyük titizlikle zemin üzerine bir tür portre veya çeşitli hayvan tasvirleri (yılanlar, kaplumbağalar, kuşlar, bizonlar, elkler, tilkiler gibi) yapılmış olanlarıydı. Bu olağan dışı yapılar, sadece yığılmış topraktan oluşmazdı. Birçok bölmedeki taştan ya da terakotadan duvarlar, bunları güçlendiriyordu. Bazıları da ağaç dallarından ya da kamıştan yapılmış iskeletlere sahipti.

Bu yapıtların çoğu mezar anıtlarla ilişkiydi. İskeletler dışında, daha önce gelişmiş bir endüstrinin o dönemdeki varlığına tanıklık eden birçok eşyayı da barındırırlardı: Kum ya da deniz kabukları karıştırılmış terakotadan çanak çömlekler, aynı maddeden ya da yumuşak taştan pipolar, deniz kabuklarından yapılmış veya üzeri bakır hatta altın kakmalı süs eşyaları.

Kolomb'un gelişinden önce, tüm Amerika'da demir kullanımının bilinmediğinden eminiz. Silahlar bile bakırdan ya da taştandı. Bunlar dışında, bazen meteor taşlarından kopmuş parçalardan yararlanılıyordu. Peki, bu tümülüsler hangi döneme aittir?

Bazı kaynaklar bunun cevabının, o zamanlarda kuzeydeki vadilerde yaşayan, daha sonra kendi uygarlıklarının geliştiği bölgelere gidip yerleşen Toltekler⁸ olabileceğini ileri sürdü. Ancak başka bilim insanları, moundları, Amerikalı yerlilerin zaman içinde bozulacak kültür seviyesine ulaştıkları bir çağın yapıtları gibi görmekte tereddüt etmiyorlar. Bu görüşü Delawares yerlileri arasında saptanmış gelenekler üzerine kuruyor, bunlardan yola çıkarak modern Kızılderililerin köklerini oluşturacak Tallegwiler gibi oldukça uygarlaşmış kabilelerin, onların ataları ve moundların yaratıcıları olduklarını düşünüyorlar. Bu kuram

8 900-1168 yılları arasında, şimdiki Meksika topraklarında yaşamış, Kolomb öncesi Amerika uygarlıklarından birini oluşturan halk. (ç.n.)

letlerine ve Georgia'nın bir bölümüne yayılan en dikkate değer yapıtlar grubu, içlerinde en eskisi gibi görünüyor ve onu meydana getiren anıtlar, Mösyö Cyrus Thomas'a¹² göre, Çerokilerin eseri idi. Ladin ağacından yapılmış mezarları içine alan moundlar, Shawneelerin ya da Shawanoların Algonkin Boyu tarafından inşa edilmişti. Büyük Göller civarında yer alan bölge ve burada karşılaşılan pürüzsüz, siyah renkli çanak çömlek ve terakotadan çeşitli biçimlerde yapılmış pipolar, İrokua uygarlığının örnekleriyle doludur. Oysa Mississippi'nin ortasındaki vadide bulunan sayısız moundda, Illinois'daki Algonkin uygarlığının eserlerini görürüz. Güneydoğu eyaletlerindeki teraslı yapılar hiç kuşkusuz Muskogi (Krik, Çoktav, Çikasov, Alabama) boylarına aittir... Florida'daki deniz kabuğu kümeleri de Timucualar tarafından şekillendirilmiş olmalı. Louisiana moundları arasında bazılarının Çoktavlar ile Çikasovlara ait olma ihtimali bulunsa da diğerleri, Siyu boylarının işleridir... Nihayet, Wisconsin'in portre biçimindeki moundları (Dakota kayalıklarındaki mozaikler gibi), daha sonraları Şayenlerin ve Çippevaların Algonkin kabilelerinin yer değiştirmesi sırasında batıya itilecek Siyuların (Mandanlar, Vi-nebagolar) eseri gibi görünüyor."

İşte, 19. yüzyılın savaştığı kaba, barbar Kızılderililerin daha uygar bir kökeni olduğunu ileri süren kuramı destekleyen gerçekler bunlar. Tek delil bunlar da değil. Fakat bu görüşü tartışmadan önce, kökeni daha gizemli olan ve bugün de Birleşik Devletler topraklarında çok sayıda bulunan bir başka yapı türünden söz etmemiz gerekiyor.

Falez Yerleşimi ve Pueblolar: Moundların bulunmadığı güneybatıda çok farklı kalıntı türleri yer alır. Bunların bir kısmı ika-met amacıyla kullanılan basit doğal oyuklardı. Diğerleriyse bu yarıklardan yararlanarak kayalığın dışına yükseltilecek duvarlarla genişletilmişti. Ayrıca vadilerde ya da kayalıklı ovalarda tamamen özel şekillere ve mimariye göre düzenlenmiş meskenler de bulunuyordu.

Bu yapılardan bazıları falez yerleşimi, bazılarıysa pueblo (İsp. "köy") ismini taşır. Yukarı Colorado'da, San Juan Nehri kenar-

12 Cyrus Thomas (1825-1910). Daha çok Batı Amerika'nın doğa tarihi üzerine çalışmış etnograf ve entomolojist. (e.n.)

larında bulunan bu kalıntılardan birinin W. H. Holmes'a¹³ göre tasvirinin özeti şöyledir:

Falezin volkanik tufüne insan eliyle açılmış oyuklar, kaya duvarı üzerinde on on iki metrelik bir yüksekliğe ulaşıyordu. Zemin, evin dışında sahanlık oluşturan ve bir mağaradan diğerine geçişi sağlayan sert kayadan oluşuyordu.

Mağaralar şu şekilde düzenlenmişti: Falezin yamacından giriş açılıyor, sonra da ortalama üç buçuk metre genişliğinde ve insan boyunu fazla aşmayan yükseklikte oval bir oda oyuluyordu. Duvarlar boyunca yapılan oyuklar dolap işlevini görürken belli taraflara dar pencereler açılıyordu. Boyanmış gibi görünen duvarlar, yapı harçlarının izlerini taşıyordu. Bu duvarların isten kararmış olmasıysa bölmelerde ateş yakıldığını kanıtlıyordu. Oysa ocağa ayrılmış özel bir yer bulunmuyordu. Bu odalardan kimileri üst üste katlar hâlindeydi. Son olarak, en üst sahanlıkta, gözetleme yeri olarak kullanıldığı düşünülen kule kalıntıları görölüyordu.

Ancak başka yerlerde daha özenli yapı örnekleriyle karşılaşıyor. Navaho yerlilerinin bölgesindeki Pintado pueblolu, üst üste konmuş kum taşı kitlelerinden inşa edilmiş büyük bir duvarcılık örneğiydi ve yetmiş metre uzunluğunda, üç katlı bir tür büyük kışla biçimindeydi. Daracık kapılarla birbirine bağlanan elli dört küçük hücre, giriş katını meydana getiriyordu. Altta kine göre geride kalan katlar, her evin önünde bir teras açıyor, merdivenler de bunları birbirine bağlıyordu. Yan tarafaysa sarnıçlar yapılmıştı. Son olarak, yarım daire biçiminde büyük bir duvar, yapının en ucuna ve dikey bir kanadına bağlanıyor, eşğin önünde geniş bir avluyu sınırlıyordu.

Daha birçok örnek verebileceğimiz bu ikamet yerlerinde oldukça önemli bir zanaatın izlerine rastlanıyordu. Bu görölmemiş mimariler karşısında bilim adamlarının aklına gelen ilk düşünce, böyle yerleşimlerin güvenlik tedbiri olarak kurulmuş olmasıydı. Bazı kaynaklar, bunların eski Navaholara ait olduklarını, kuzeyden gelen Apaçilerin akınlarından bu yolla korunduklarına dikkat çekiyor. Yine de bu görüş pek desteklenebilir gibi

13 William Henry Holmes (1846-1933). Amerikalı kâşif, antropolog, arkeolog ve yer bilimci. (e.n.)

görünmüyor. Eğer pueblolar savunma amaçlıysa, ancak İspanyolların geldiği dönemde ortaya çıkan, daha önce bu bölgelerde pek görünmeyen korkunç yağmacıların müdahalesi başlamadan yapılmış olmaları gerekir.

Ne olursa olsun bizim için en çok önem arz eden şey, eski falez yerleşimcilerinin, etraflarını saran ilkel kabilelerinkinden hayli yüksek bir uygarlıktan gelmeleridir. Taştan yapılara ve güçlendirmeye dair ustalığa sahiplerdi. Sulama yaparak çiftçilikte ilerlemişlerdi. Zanaatları gelişmişti...

Ovalardaki yabani avcılarda bu bilgilerin hiçbirine rastlanmıyor. Öyleyse onların geçmişinin gizemini nasıl keşfetmeli? Bize kanıt sunabilecek hiçbir anıt, hiçbir kalıcı eser bulunmuyor. Kabileler arasında birinden diğerine geçebilen söze dayalı gelenekler, tek başlarına, ya açıklıktan uzak ya da söylentiden ibarettir. Uzun lafın kisası, Kızılderililerin ilk Avrupalı fatihlerin gelişinden önceki tarihini hiç bilmiyoruz. Bu da demek oluyor ki incelemelerimizi göreceli olarak çok daha yakın bir tarihten başlatabileceğiz.

O dönemde bile Kızılderililerin çoktan azalmaya başlamış gibi görünüyor. Başlangıçta kurdukları ve antropolojinin bulgularla yeniden düzenleyebildiği kadarıyla büyük etnik gruplar, çoktandır aralarındaki birliği bozmuştu. Çoğu zaman birbirlerine karşı ardı arkası kesilmeyen çekişmeler yüzünden ortak bağları olmayan kabile parçaları hâlinde dağılmışlardı. Örneğin, bugün bile bizde hayranlık uyandıran, çok ileri bir uygarlığa sahip güçlü Aztekler, ilkel Komançilerle aynı kökenden geliyor gibi görünüyor. Peki, bu kopuş, hangi uzak dönemde gerçekleşti? Bunu belirlememize olanak sağlayabilecek en ufak bir şey bile yok.

Farklı kaygılar taşıyan ve bilimsel çalışmalara eğilimi az olan ilk istilacıların bize belgeler sunmayı tümüyle ihmal etmelerine karşın, Kızılderililerin tarihi ancak beyazlarla karşılaştıkları zamanlarda belirginleşmeye başlıyor.

Amerika'nın, Kristof Kolomb'dan çok önce denizciler tarafından bilindiğinin yeterince ispatlandığı da görülüyor. 10. yüzyıldan başlayarak Norveç kıyılarından yola çıkan korsan Vikingler, Labrador kıyılarında, St. Lawrence Nehri'nin ağzına doğru

Yeni Dünya'da karaya çıktılar. Onların bu yerde karşılaştıkları yerliler, bizim bu kitapta yer vermeyeceğimiz İnuitler¹⁴ grubuyla ilişkiliydi. Haşın deniz maceracılarının daha çok dillere destan başarılarını anlatan sagaların¹⁵, bir etnografi eseriyle hiçbir ortak yönü yoktur. Aynı şekilde, bilimi zenginleştirmekten çok, altın ya da baharat bulma kaygısı taşıyan Kolomb ve onun ardından gelenler de bize sadece düzensiz ve değersiz notlar bırakmışlardır.

Daha ciddi sonuçlar elde etmek için, Elizabeth'in hükümdarlığı sırasında İngiliz kolonicilerin gelişini beklemek gerekiyor. Aynı dönemde İspanyollarla çekişen Fransız denizciler, Fransızlarla birlikte hareket ettiklerini gördüğümüz yerli kabilelerle anlaşma yaptılar. Biz de böylece onların yaşadıkları ülkeden, savaşma biçimlerinden, yabancılar karşısındaki tutumlarından haberdar olduk. Sonunda gerçekten olup bitenlerin alanına girmek üzere, varsayımlar ve çıkarımlar alanından ayrıldık.

Ancak, bu olguları tam bir tarafsızlıkla sergilemeden önce, yapmamız gereken bir saptama var ki tüm tarihi aslında özetliyor: Kolomb'un ardından gelenler Amerika'yı yeni bir dünya olarak tanıdıklarında, amaçları sadece toprağın zenginliklerini ve doğanın ürünlerini araştırmak değildi; oraya kendi hâlinde yaşayan sakinlerle savaşmaya gittiler. Peki hangi amaçla! 1512'deki ilk seferde, Kolomb'un ortağı Juan Ponce de León, Florida'da olduğuna inandıkları gençlik çeşmesini ararken bu mucizevi kaynağın yerini onun istediği kadar çabuk açığa vurmayan yerlileri, hiçbir tahrik olmaksızın topluca öldürmüştü. Birkaç yıl sonra, Lucayes'te karaya çıkan Lucas Vázquez de Ayllón, yolculuğunun tek ve eşsiz sonucu olarak yüz otuz kızıl tutsak getirmiş, onlar da kısa bir süre sonra, zorla çalıştırıldıkları madenlerde yorgunluktan ve acıdan ölmüşlerdi. Uygarlık, marifetini sergilemeye koyulmuştu!

Güncel Gruplandırılmalar

Yorumcular, özellikle etnologlardan seçilmiş olmasalar da, Kızılderilileri geleneklerine ve yaşam tarzlarına bakarak sınıf-

14 Kuzey Kanada'da yaşayan İnuit kolundan Eskimo halkları. (ç.n.)

15 İskandinav ve Cermen tarihindeki destanları, Eski Norsça dilinde anlatan hikâyeler. (ç.n.)

landırmayı denediler. Bu yolla oldukça keyfî biçimde belirlenmiş aşağıdaki üç ana grubu oluşturdular:

1- Göl ve Nehir yerlileri: Özellikle balık avından elde ettikleri ürünlerle hayatlarını sürdürürlerdi.

2- Orman yerlileri: Avcı ve genel olarak yerleşiktiler.

3- Ova yerlileri: Avcı ve her şeyden önce göçebeydiler, av peşinde Kuzey Amerika kıtasının ortasındaki geniş ovalarda yer değiştirirlerdi.

Bu sınıflandırma her ne kadar basmakalıp görünse de, bizim ilgilendiklerimiz ova yerlileri olacak. Beyazlarla trajik mücadeleleri, boyun eğmez karakterleri, uygarlığımıza teslim olmayı reddedişleri, her şeye rağmen bu uygarlığı onlara kan dökerek zorla kabul ettirmemiz, bu hikâyenin başlıca konusu olacak. Ancak ilk istilacıların iletişim kurduğu insanlar onlar değil. Öte yandan bu grubun oluşturduğu çeşitli aileler, aynı adlandırma içinde yer vereceğimiz kadar benzer değiller.

Antropologlar, bu olayları farklı bir açıdan görmüşlerdi. Biz de onların izinden giderek, ilk Avrupalı koloniciler ayak bastığında Kuzey Amerika'da yaşayan farklı ilkel toplumları tespit etmeye çalışacağız.

Çok sayıda kabileye bölünmüş olan Algonkinler, doğuda St. Lawrence'ın kuzeyinden Allegany tepelerine kadar uzanan bölgede egemendi; ilk serüven romanlarının kahramanları, ünlü Mohikanlar da bu kabilelerin bir parçasıydı. Okyanusla sıradağlar arasında bulunan Delaware'in yukarısına, şimdiki Boston bölgesine yerleşmişlerdi.

Göl çevrelerinde, belli başlılarını saymak gerekirse, bunlar Fox, Çippeva, Ottawa ailelerini oluşturuyorlardı. Ayrıca güneyde; Kikapularla, Shawneelerle, Powhatanlarla bir araya gelirlerdi. Doğudaysa 19. yüzyılda büyük başkaldırının en önemli kahramanları arasında tekrar karşılaşacağımız Şayenler yoluyla "ova yerlileri"ne bağlanıyorlardı.

Delaware Algonkinleri ile Ottowalar arasında, çoğu zaman onlarla savaşan ve farklı bir halk olan İrokualar vardı. Bu sonuncular Mohawklar, Oneidalar, Cayugalar ve benzeri halkla-

ra dâhildi. En ünlüleri, Amerika'nın kolonileştirilmesi sırasında Fransızların rakibi İngilizlere karşı sürdürdükleri mücadelede, Fransızların tarafında etkin bir rol oynayan Huronlardı.

Muskogiler, Louisiana ve Florida'da yaşıyorlardı. Bunlar eskiden de şimdi de orada yer alan Çerokiler, Çikasovlar, Çoktavlar, Krikler ve hüznü kaderlerini daha sonra anlatacağımız talihsiz Seminolelerdi.

Muskogi kavmi Mississippi'nin kuzey kıyısına kadar yayılmıştı. Bölgelerinde farklı gruplara özgü iki yabancı yerleşim alanı bulunuyordu: Batıda, Chateaubriand'ın doğruluktan ziyade şiirsellik ve hitabet yoluyla üne kavuştuğu küçük bir grup olan Natchezler, kuzeydeyse İrokuaların bir alt kolu olan Tuscaroralar.

Artık gerçek "ova yerlileri"nden söz edeceğiz. Siyular, bunların en önemli ve en dikkate değer ögesidir. Efsanenin bize öğrettiği gibi klasik Kızılderililer olan Siyular, tek başlarına direnişin en önemli gücü olmayı üstlenecek ve en tanınmış şefleri, Amerikan hâkimiyetine zorluk çıkaracaktır. Bunun üzerine, onlara boyun eğdirebilmek için karşı tarafın birçok korkunç saldırı düzenlemesi gerekecektir. Siyular sırası geldiğinde karşılaşacağımız çok sayıda kabileye bölünmüşlerdir. Aslında savaşçı olan bu kabileler, ortak düşmana karşı kendilerine katılınca kadar komşuları olan Karaayaklarla, Krovlarla, Pavnilerle çatışırken uzun süre boyunca silah ustalıklarını geliştirmişlerdir.

Siyu ülkesinin güneyinde, Meksika Körfezi'ne kadar olan alanda, Pavnilerin, Arapahoların, Kiyovaların komşuları, Siyular kadar ünlü Komançiler yaşıyordu. Bunlar, belirgin nitelikleriyle açıkça tespit edilebilen bir gruptu. Orta boyludurlar. Sütü kahveye çalan ten rengi, siyah saçlar, dik yani kartal tipi burunla birlikte düzgün bir çehreye sahiptirler. Dünyanın en iyi at binicileri arasında sayılabilirler. Av ve savaş yöntemlerine baktığımızda, atlar ve atların davranış biçimleri konusundaki derin bilgilerinin, İspanyolların burayı fethinden önce de bu hayvanın Amerika'da var olduğunu düşünenleri haklı çıkardığını göreceğiz. Doğrusu, atlarla ilgili detaylı ve sağlam bilginin bir halk tarafından sadece birkaç nesil sonra, birdenbire artması, başka örneği görülmemiş, olağan dışı bir şeydir. Yalnız, önce kızıl kavimlerine dair genel incelememizi tamamlayalım.

İşte, adını herkesin bildiği diğer serüven kahramanları: Apaçiler. Güneybatıya doğru, Meksika sınırı boyunca Komançilerin yerini almışlardır ki bu sınır oluşturulurken Apaçi akınlarına karşı korunmakta oldukça zorluk çekilmişti. Esmer, acımasız, düz mavi-siyah saçlı insanlardır. Bölgeye sonradan gelen, büyük olasılıkla kuzeybatı uçtaki yerlilerin içinden çıkmış Apaçiler, İspanyolların gelişi sırasında Pueblolar bölgesindelerdi. Bu dönemden önce, Mayalar gibi uygarlaşmış ulusların güneye doğru püskürtülmesine katkıda bulunmuşlar mıydı? Aynı bölgede bulunan ve benzer noktaları nedeniyle kimi zaman onlarla karıştırılan Navaholarla akrabalık ilişkileri var mıydı? Onları, uzun bir göçün ardından bu yabani ve yorucu yalnızlığa doğru kim sürüklemişti? Bilimin şimdilik sadece yarım yamalak yanıtlayabildiği birçok soru var. Şurası kesin ki beyazlar onları, burada sağlam bir şekilde yerleşmiş hâlde bulup dikkatli davranmak zorunda kalacaklar. Son olarak Pasifik'e doğru Uteler, Zuniler, Hopiler ve benzeri kavimler, bu ilk genel bakışta değineceğimiz en son büyük halklardır.

II. BÖLÜM

ÜLKE, BİTKİ ÖRTÜSÜ VE HAYVANLAR

Beyazlarla yaşadıkları çatışmalardan önce farklı Kızılderili kabilelerinin yaşadığı toprakların genel olarak her türlü kaynak açısından zengin ve çok verimli olduğunu söylemiştik. Bu topraklar aynı durumunu bugün de barındırıyor fakat tarım endüstrisi, bölgeye yeni öğeler katarak onu biraz daha iyileştirdi. Bu alanların doğal hâlinin nasıl olduğunu ancak ilk istilacıların ifadelerinden öğrenebiliyoruz.

Roux de La Rochelle, Amadas ile Barlow'un 1584'deki seferini anlatırken şöyle diyor: "Bitkilerin bolluğu herkesin gözüne çarpıyordu. Dağ yamaçları; sedir, servi, çam, sasafras ağaçlarıyla örtülüydü. Yaban asmaları, ağaçların gövdelerini sararak küçük dalların arasından uzanıyor, üzüm salkımları aşağıya kadar sarkıyordu. Ovada mısır, kavun ve salatalıkla birlikte pek çok çeşit soğanlı kök bitki ve meyve yetişiyordu."

Mısır ve o zamana dek Avrupa'da bilinmediği için "soğanlı kök bitkiler" olarak tarif ettikleri patates, yerli halkın beslenmesinde çok büyük payı olan ürünlerdi. Özellikle mısır, bu iklimde hiçbir özen gösterilmeden bol ürün vererek sağlıklı, hazırlanması kolay bir besin kaynağı oluyordu. Bu alışkanlık, genel olarak avcı yerlilerde bile yaygındı. Taneleri ezerek elde edilen mısır ununu suda pişirmek yeterliydi. Bu bulamaç, taze tüketilmesine ya da çeşitli kurutulmuş ekmekler yapılmasına göre, az ya da çok kolaylaştırılırdı. Amerikan yerlileri, balık ya da başka bir av hayvanı bulunmayan yerlere doğru çıktıkları her yolculukta, sözünü ettiğimiz bu yiyeceği, yani *sagamité*'yi¹⁶ erzak olarak götürüyorlardı.

16 Amerika yerlilerinin, kurutulmuş ya da taze mısır kaynatarak yaptıkları yiyecek. Bölgeye göre içine, zizania, sebze, şeker, baklagiller, tütülenmiş balık gibi malzemeler katılır. (ç.n)

Mısır, onu gördüğü gibi alıp götüren ve kendi ülkelerinde de yetiştirebildiğini fark eden İspanyollar tarafından hemen benimsenmişti ama Avrupa'nın patatesi kabullenmesi çok yavaş oldu. Bunun nedenleri bilinmiyor. Neredeyse her koşulda yetiştirebilen, çok farklı çeşitlerde tüketilebilen, besin değeri yüksek bu bitki, ilk karşılaşıldığı zamanda doğanın bir lütfu olarak kabul edilmeliydi. Gerçekte olansa çok farklıydı, Parmentier'nin patatesi Fransa'ya getirmesinden önce iki yüzyıl geçmesi gerekmişti! Başka yerlerde çok uzun zaman boyunca iklime alıştırmakla uğraşıldığı doğrudur. İrlanda'da belli aralıklarla ortaya çıkan kıtlıkla mücadele amacıyla bu ürünü yetiştirme konusunda yapılan ilk çalışmalar Elizabeth'in gözde adamı Raleigh'a¹⁷ mal edilir. Oradan, yakındaki Lancaster kontluğuna, sonra da Hollanda'ya, Flandre'a, İtalya'ya yayılmıştır.

Avrupa'daki başarısını aynı şekilde Raleigh'e borçlu olduğumuz ve sağlık açısından çok daha zararlı olmasına rağmen belirgin özellikleri o zamanlar mucizevi kabul edilen, Amerika'ya özgü bir bitki daha var: Tütün.

Tütünü ilk kez, ismini aldığı Tabasco'da yetiştiren İspanyollar, aslında bu ürünü önceden biliyorlardı. Ancak François Hernandez tarafından getirilinceye kadar, tehlikeli de olsa tedavi amaçlı kullanılan nadir çiçekler olarak kraliyet bahçelerinde yetiştiriliyordu. Bu özellikleriyle halk arasında yaygınlaşmasında en büyük payı olanlar arasında, ürünü tanıtma şekilleriyle ateşli tartışmalara yol açan İngilizler de vardı.

Amerikalı yerlilerin tütünü her tür koşulda kullandığını fark etmişlerdi. Tütün yapraklarını, tütsüye benzer şekilde, dinî törenlerde yakıyorlardı. Özellikle din adamları, kendilerinden geçmelerine neden olacak bir sarhoşluğa dalmak için tütünü fazlaca kullanıyor, ardından kehanetlerde bulunup hastalıkları iyileştirebileceklerini iddia ediyorlardı. Yerliler; ruhlarını coşturma, güçlerini harekete geçirme ve acılarını dindirme gibi belli amaçlar için tütüne sürekli olarak başvuruyorlardı. Bu kabilelerin geleneklerini incelerken barış çubuğuna attıkları önemi de göreceğiz. Bu çubuklar geleneklerine göre en önemli nesne-

17 Sir Walter Raleigh (1554-1618). İngiliz yazar, asker, casus ve kâşif. El Dorado efsanesinin doğmasına katkıda bulunmuş, İngiltere'nin Kuzey Amerika'yı istilasında büyük rol oynamıştır. Krala komplo hazırlamak suçundan idam edildi. (e.n.).

lerden biri olduğu gibi aynı zamanda bir semboldü. Onu, alıp birbirlerine verdiklerinde dostluk teminatı, yabancıya uzattıklarında barış işaretiydi.

Amerika toprağı farklı zenginlikler, daha etkili şeyler de taşıyordu. Bitki örtüsü bu kadar zengin olunca doğal olarak hayvan bolluğı da söz konusuydu. Bilindiğı gibi, Kuzey Amerika'nın hayvan topluluğı, son derece belirgindir. Türler ve familyalar eski dünyamızın faunasına uygun düşse de çeşitler ötekilere benzemez, sanki bizimkilerin farklılaşmış bir kopyasıdır. Geyiklerimize denk düşen hayvan, bugün Rocky Dağı'nın ıssızlığına sürülmüş ama o zamanlar Louisiana'nın ve Virginia'nın serin vadilerine kadar uzanan yerlerde yaşayan eşsiz wapitilerdir. Elkin yerini mus, Ren geyiğinin yerini karibu alır. Bu üç büyük geyik türü yerliler için çok değerli av hayvanlarıydı.

Ovalarda karşılaşılan, dağ keçisiyle ceylan arasında bir antiop türü de vardı. Dahası bu ova hayvanı neredeyse sülünlerimiz ve kekliklerimizle yarışabilecek lezzetleydi. Kunduz tüm akıntıların ve göllerin civarında bol bulunuyor, hiç tedirgin olmadan her yere tuhaf köylerini kuruyor, setlerle kapattığı ırmaklar sayısız balıkla dolup taşıyordu. Hindiyse ormanların sahibiydi.

Etçil hayvan topluluğına gelirse, bunlar, ortak avlarının peşindeki ilkel avcılarının rakibi değildi. Oselo, puma, jaguar; burada yarım küremizin panterleri, kaplanları ya da aslanlarıyla aynı rolü oynuyorlarsa da kara ayı, harika bir av eti sağlıyordu. Korkunç "gri ayı"¹⁸ ise, izi sürülen av hayvanı olduğu kadar, mücadele edilen düşmandı da. Irmakları altüst eden su samuru, misk faresi ve ormanın küçük etoburları, kürkleri nedeniyle öldürülüyordu. Somonların ve ovadaki köpeklerinin avcısı koca kel kartal, asla benzeri görülmemiş şatafatlı süsler uğruna muhteşem tüylerini malzeme olarak veriyordu. Ancak iki ova sakini, *at* ile *bizon*, yerlilerin yaşamında oynadıkları roller nedeniyle özel birer başlığı hak ediyor.

Vahşi At: Bu soylu hayvan ırkının Amerika kıtası üzerinde yayılma biçimi hakkında bugün bile hâlâ büyük bir gizem hüküm sürüyor.

18 Bozayının alt türü olan Kuzey Amerika bozayısı. (e.n.)

Genel görüşe göre at, İspanyolların gelişinden önce, Amerikan yerlilerinin bilmediği bir hayvandı. Bu iddiayı da şöyle savunuyorlardı: Ne Pizzaro ne Cortés, İnkalar veya Azteklerde tek bir biniciye rastlamıştı; aksine, Amerikan yerlileri, binicileriyle bütünleştiğine inandıkları için atlardan korkuyor, kışnemeleleri yüzünden dehşete düşüyorlardı. Bu, kesin bir olgu. Ayrıca, Cortés'in birdenbire geri çekilmek zorunda kalan ortaklarının savaş atlarından elli kadarını arkasında bıraktığı, bu at soyunun ürettiği ve yarım yüzyıl sonra, Meksika bozkırlarında çok büyük bir sürü meydana getirdiği de kanıtlanmıştır. Bunların, Siyular ile Komançiler tarafından kullanıldıkları için bu kabilelerin bilinen en olağanüstü binici durumuna gelmesini sağladıkları da söylenir. Ancak, ata uyum sağlamadaki bu çabukluk başka gözlemcileri haklı olarak şaşırtarak başka yönlerde araştırmalar yapmalarına neden oldu.

Onların değerlendirmelerine göre, tüm bedensel alıştırmalar konusunda Kızılderililer kadar yetenekli bazı Afrikalı ilkel topluluklar, son yıllarda kendilerine at verildiğinde, bu hayvana binmeyi asla öğrenemediler, şimdi de bilmiyorlar. Bugün, soya çekimin binicilik becerisinde ne kadar büyük bir rol oynadığını biliyoruz. Kazaklar ve Araplar, aynı beceriye sahip oldukları için haklarında söylenene göre, "kan yoluyla" bu sanatı yüzyıllardır babadan oğula aktararak binicilikte başarılı oluyorlar. Bu durumda nasıl oluyor da soyları atın varlığını bilmeyen insanlar, tam anlamıyla akşamdan sabaha, dünyanın en iyi at binicisi oluyorlar?

Öte yandan; ana babaları, ateşli silahın ne olduğunu bilmeyen aynı Kızılderililerin, hızla çok üstün nişancı hâline geldikleri, çoğu Afrikalınınınsa tüfek kullanmaktaki beceriksizliğinin bilindiği söylenerek bu soruya yanıt verildi. Öne sürülen delil önemli fakat elimizde, paleontolojiye dayanan ve göz ardı edilemeyecek birkaç cümlelik ara bilgi gerektiren çok daha önemli bir yanıt bulunuyor.

Atın kökeni, doğa kitabında en iyi yazılmış tarihlerden biridir. Ancak ne yazık ki insan dâhil diğer hayvanlar için aynı durum geçerli olmamıştır. Gerçekten de çağlar öncesine gidip eski topraklarda bulunan fosillere bakarsak atlar yeryüzünde ortaya çıkmadan önce dahi dünyanın, onlara çok benzeyen, sadece

bazı detaylarıyla farklılaşan çok fazla hayvanla dolu olduğunu görürüz. Bizi oldukça uzaklara sürükleyecek tüm bu soy bilim dökümünü yapmaksızın, at ve ataları, tüm olasılıklar göz önüne alındığında, başka yerlerde var olmadan önce Amerika'da yaşamış gibi görünüyor. Bu hayvanlar daha sonra eski kıtaya nasıl yayıldılar?

Amerika'nın, Asya'ya, belli bir dönemde Bering bölgesinden hatta belki başka birçok noktadan bağlı olduğunu gördük. Atların bu yolla göç ettiği önce Sibiry'a'da, daha sonra Avrupa'da bulunan fosillerle açık şekilde kanıtlanmıştır.

O zaman yaşayan tür, iri görünüşlü, büyük kafalı; boynuna kadar gelmeyen, kalın ve düz "fırça" yeleleri bulunan hayvanlar olarak betimleniyordu. Fransa'nın güneyinde Magdalenyen dönemde¹⁹ atalarımızın başlıca av hayvanı olarak yeniden büyük sürüler hâlinde ortaya çıkan, işte bu kendine has ırktır. Bugün Norveç'te ve İzlanda'da yerleşmiş evcil bir tür, bu ilkel örneği hayli anımsatır. 19. yüzyılın sonuna kadar bu örnek, bahsettiğimiz tükenmiş türün yaşayan tek tanığı gibi sayılmıştır. Fakat 1881'de, Moğolistan bozkırlarını keşfe çıkan gezgin Prjewalsky, bu kez gerçekten yabani ve atalarımızın beslendiği dördüncü zaman atlarının benzerleriyle karşılaştı.

Atlar Amerikan kökenliyse, mantığa uygun olan, yerlilerin atları arasında bulmamız gerekenlerin de aynı tip atlar olmasıydı. Ancak gerçek çok farklı. Serüven romancılarının betimlemekten pek hoşlandıkları parlak "çayır atları" aslında oldukça çirkinlerdi ve kuşkusuz İspanyol atlarının soyundan geliyorlardı yani Arap kökenliydi. İstilacılar tarafından buraya getirilmiş bu hayvanların en belirgin özellikleri, siyah beyaz renklere ve farklı iki renkte gözlere sahip olmalarıydı. Bunun gibi kalıtsal özellikler de uzun evcillik dönemine ve belirgin bir bozulmuşluğa işaret etmektedir. Bundan nasıl bir sonuç çıkıyor?

Amerikan kökenli at uzun süre yaşadı, sonunda bilinmeyen nedenlerle yok oldu. Bu dönem için tüm söyleyebileceğimiz, bunun Aztek uygarlığından daha önce gerçekleştiği, çünkü ne anıtlarda ne de başka bir yerde hayvan betimlemesi görülüyor.

19 Batı Avrupa'daki üst paleolitik dönemde, on yedi bin ila on iki bin yıl öncesine denk gelen arkeolojik kültür evresi. (ç.n.)

Bu bölgeleri işgal eden ilkel kabileler kuzeyden geliyordu. Belki o sırada at hâlâ vardı veya daha yakın bir tarihte yok olmuştu ve Kızılderililer onu anımsıyorlardı. Neredeyse Hunlar gibi usta binicilere dönüşmelerindeki hız, bu varsayımdan yana sağlam bir kanıt.

Her ne olursa olsun, insanın en soylu kazanımı diyebileceğimiz bu hayvanlar, yerlilerimiz için hemen yaşamsal önem taşıyan bir öge oldu. Modern dönemde de Anglo-Amerikalılar onların ülkesine en mükemmel atları getirdiklerinde, vahşiler bunun değerini hemen anladılar. Ovada kendi vahşi atlarını avlamakta vazgeçerek bunları kolonicilerin çiftliklerinden elde etmenin kendileri için çok daha kolay ve yararlı olduğunu gördüler. Bu da iki ırk arasındaki anlaşmazlığın en büyük nedenlerinden biri oldu. Beyazların çok daha ciddi bir zarar verip bunun üzücü sonuçlarını görmelerinin ardından pişmanlık duyduklarını söylemek sadece doğruyu dile getirmek olacaktır çünkü kırmızı avcının en önemli ve neredeyse yegâne av hayvanı olan bizonun ortadan kaldırılması söz konusudur.

Bizon: Bu büyük geviş getirenin yani İspanyol Amerika'sına özgü bizonun, mandayla ortak özelliği, onun gibi boynuzlugiller grubuna dâhil olmasıdır ancak ilk bakışta iri görünümü, geniş gövdesi, sakallı ve kısa boynuzlu toparlak kafası, kalın kırmızı yelisinin örttüğü yüksek omuzlarıyla ondan ayrılır.

19. yüzyılın ilk yarısına kadar, bu hayvanlar tüm Kuzey Amerika'da fazlasıyla yaygındı. Bugün Güney Amerika'da hâlâ var olan bazı antilop türlerinininkine benzer uçsuz bucaksız sürüleri, art arda birkaç gün boyunca sıra hâlinde geçip gidiyor, durmadan yer değiştirmek zorunda kalıyordu. Bunun sebebi, milyonlarca hayvanın uzun süre beslenmesini sağlayacak kadar büyük otlakların olmamasıydı.

Bu aralıksız bizon göçü, tüm yaşam şekilleri bu değerli hayvanın sağladığı ürünlerin her türlü kullanımı üzerine temellenen yerlilerin de göçüne yol açıyordu. Gerçekten de bu insanlar, pek çok şeyi ondan elde ediyorlardı. Gereksinim duyabilecekleri tüm kayışlar, kollar, kılıflar, kutular, kınlar dışında; çadırlarını, sandıklarını, giysilerini, ayakkabılarını, kayıklarının gövdesini yapmak için de bizon derilerini nasıl hazırladıklarını göreceğiz.

Koyun postuyla kaplanan aynı deri, yataklar, yorganlar, mantolar için kullanılıyordu. Kürek kemiğinden aletlerin çoğuyla birlikte iğneler, oklar, zıpkın ucu ve tören motiflerinin ya da süslerinin yapımındaysa kemik tercih ediliyordu. Adaleler ve bağırsaklardan; yay ipleri, çeşitli bağlar, ayakkabı bağcıkları gibi gereksinimler karşılanıyordu. Pek çok savaşçı simgelerinde karışımıza çıkan boynuzlar, kap olarak da kullanılıyordu. Yağdan ve kurutulmuş balçıktan yakacak maddesi, toynaklardan yapışkan ya da cila olarak kullanılan jelatin, beyinden de bakır dövmeye elverişli bir ürün elde ediliyordu. Uzun sözün kısası, bu değerli hayvanın bedeninde hiçbir şey boşa gitmiyordu.

Bizon göçlerinin yerlilerce yakından izlendiği ve onları nasıl gayretle avladıkları görülüyor. Savaşçılarımızın geleneklerini araştırırken yaban atlarınıninki kadar önem taşıyan bu avı da betimleyeceğiz. Ancak bu kararlı takip, ne kadar zorlu olursa olsun, asla hayvan kıyımına dönüşmüyordu çünkü Kızılderililerin kullandığı oklar veya mızraklar sadece sınırlı olanaklarla işe yarıyordu. Diğer yandan, avcılar, mizaçları gereği aldırıssız olmalarına rağmen böyle değerli bir serveti boş yere harcamakta hiçbir çıkar görmüyordu.

Yabancılar geliştirilmiş silahlarıyla geldiklerinde durum aynı kalmadı. Her şey o gün değişti. Bu amansızca avlanma, kaçınılmaz ve affı olmayan bir savaş doğurdu.

III. BÖLÜM

MADDİ YAŞAM

Şimdi en geniş anlamıyla ova yerlisine geri dönelim. Belli başlı kabilelerin ortak varlıklarından alınmış çeşitli motiflerden, onların portresi yerine geçecek kapsamlı bir tablo oluşturmaya çabalayalım.

Barınma

Bu Amerikan yerlisi, çok eski zamanlarda belki de yerleşikti ve çiftçilik yapıyordu. Daha önce sözünü ettiğimiz pueblolar aynı insanların eserleriyse, sağlam duvarları ve sulama konusundaki işçilikleriyle bunun kanıtı olabilirler. Şurası kesin ki yerliyle ilk karşılaştığımızda, onu bu bölgelerde göçebe ve avcı olarak buluyoruz. Bu nedenle yerliyi, artık ona özgü hâle gelmiş bu yönüyle inceleyeceğiz.

Sık sık ve hızlı biçimde yer değiştirme gerekliliğinin doğrudan sonucu, evini ve eşyalarını beraberinde taşımaktır. Gerek sinim duyulan şeylerin asgariye indirgenmesi, hafif ve taşınır olmaları gerekir.

Büyük ormanların bulunduğu topraklarda mesele daha da basitleşmişti: Her duraktaki ağaç dallarından barınacak bir yer yapılır, ayrılırken de olduğu yerde bırakılırdı. Ancak sık sık çıkan fırtınalar ve buz gibi geçen geceler sebebiyle, ovada bu imkânsızdı. Doğa, barınak ihtiyacını her zaman karşılayamaz. Bu yüzden, yerli, evini beraberinde taşımalıydı.

Yerlinin evi, çadır ya da tipi²⁰ ve her klan, kendine ait bir çadıra sahipti. Aynı gruplaşmaya dâhil tipilerin birleşmesinden, geçici köy oluşurdu. Bu barınma yerlerinin kuruluş usulü, kabilelere göre değişir, koşullar gerektirdiğinde aynı grup farklı yöntemler kullanabilirdi. Apaçiler sık sık çatısı dallardan oluşmuş *wigwamlar*²¹ yapardı. Iraquoiların da ağaç gövdelerinden hakiki evler inşa ettikleri olurdu. Mandanlarda kulübenin çatısı bir kubbe biçiminde görülürken Zuniler, Hopiler ve benzeri güneybatı kabileleri, dağların yamaçlarında düz damlı köyler kurarak falez yerleşimciliği sanatını sürdürürlerdi... Bunun gibi çok sayıda muhtelif yerleşim şekilleri anılabilir ama en çok rastlanan ve karakteristik olanı, başlangıçtan beri avcı yerlilerde görülen deriden çadırıdır.

Bu tür yapıların ham maddesi çoğunlukla bizondan karşılanırdı. Bizonun başı kesilip ayrılıyor, yere serilen derinin tüyleri kazınıyordu. Ardından kaba deri inceltilerek esnek hâle getiriliyordu. Bazı kabileler, sertleşmesini önlemek ve yağmura karşı dayanıklılık kazandırmak amacıyla onu dumana maruz bırakıyorlardı.

Çadırın iskeleti, kimi zaman kırmızıya boyanan uzun sıranklardan meydana geliyordu. Genç ağaç gövdelerinden yapılan bu sıranklar, sembolik bir sayı olduğu için çoğunlukla on üç taneydi. Tipiyi bir yere kurarken de şu yöntem izleniyordu: Tabanları birbirlerinden olabildiğince ayrılmış sıranklardan üç ya da dört tanesinin tepeleri birleştirilip dikleştiriliyordu. Bu piramidin üzerine öteki sıranklar çember biçiminde yerleştiriliyordu. Hem hava değişikliği durumunda çadırın üstünü kapalı tutan hem de dumanın çıkmasını sağlarken rüzgâra karşı siper yerine geçen üçgen biçimindeki deri parçalarını ayırmak için aralarından ikisi hareket edebilecek şekilde bırakılıyordu.

İskeletin üzerine, bu iki hareketli sırığın da desteğiyle çadır geriliyordu. Bu da kurutulmuş tendon bağcıkların, tahta veya kemik iğnelerle, önceden hazırlanmış deliklere geçirilmesi yo-

20 Bu isim Siyulardan alınmıştır ve ti (içinde yaşamak), pi (için kullanmak) köklerinden meydana gelir. (y.n.)

21 Genelde yerli kulübesi anlamına gelen wigwam kelimesi, tuzak avcıları tarafından ovalara getirilmiştir. Bunu da sachem, tomahawk, squav, papoose ve benzeri diğer kelimeler gibi Kanda'daki Yeni İskoçya yerlilerinden almışlardır. (y.n.)

luyla birbirine dikilmiş derilerden yapıldı. Beyazlarla ilişkiye geçildikten sonra çadır örtüsü pamuklu kumaştan dikilmeye başlandı. İki kenar, dört tahta iğneyle birleştiriliyor, sonra istenen gerginlik verilince tipi, kazıklar veya taşlar yardımıyla, özellikle rüzgâr yönüne doğru zemine sabitleniyordu.

Bu şekilde meydana getirilen koninin iç kısmında kapı görevi gören bir açıklık bırakılıyordu. Burası genellikle çadırın geri kalanından daha zengin bir süslemeyle bezenmiş üçgen, oval ya da kare şeklinde derilerle kaplanıyordu. İçinde yaşayanı simgeleyen savaşçı totemi ya da yaşamının en ilginç olaylarını gösteren bir dizi tasvir de çoğu zaman burada yer alıyordu.

Neticede, Kızılderililerin ocağı bu mütevazı ev olarak tasarlanıp kuruluyordu. Burada doğuyor, büyüyor, çocukları ve eşleriyle birlikte barınıyor, dinleniyor, konuklarını ağırlıyorlar, işaret etmeye yarayan ince ve uzun sopalarla sonu gelmez talih oyunlarına katılıyor, silahlarını imal ediyor ya da onarıyor, savaş başarılarını anlatıyor, barış çubuğunu uzun uzun tüttürüyorlardı. Kapı eşiğine, av ganimetlerini ve düşmanlarının kafa derisini ilaştırıyorlardı. Savaş yolunda ölmezlerse hayata yine burada veda ediyorlardı.

Tipinin Donatılması: Kızılderililerin sanatı, genelde sanıldığı kadar ilkel olmadığı gibi muhtemelen tam tersidir. Ölmeye yüz tutmasının nedeni, aşırı derecede geleneksel veya “büyülü” hâle getirilerek sürekli yeniden biçimlendirilmeye devam etmesidir. Uzak geçmişte hayal edilmiş şekillerin ve karışımların üzerinde büyük değişiklikler yapmadan, hiçbir orijinal fikir eklemeyip yalnızca tekrar eden yeni nesillerin buna katkısı büyüktür.

Bu sanatta, renkler hep en parlaklar arasından seçilir ve her zaman simgeseldir. Kimi zaman, tekdüze bir zemin üzerinde canlı tonlarda lekeler belirebilir. Bazen de şuraya buraya çizilmiş insan tasvirleri veya bizon, at, antilop, ayı gibi hayvan silüetleriyle veya güneş, ay, şimşek benzeri gök bilimsel şekillerle karşılaşırız. Sonuncusu, genellikle, yerlilerin inancında önemli rol oynayan kuşla ifade edilmiştir. Çingiraklı yılanın da sık rastlanan motiflerden olduğunu belirtelim. Bu sürünge tercih edildiğinde, iki tane yılanın kuyrukları içeride kıvrılırken, başları girişi kuşatacak şekilde gösterilirdi.

Döşeme Eşyası: Ev nasıl kolayca taşınabilecek gibi yapılmışsa, içindeki nesneler de aynı nedenlerden dolayı en yoğun gereksinim duyulanlara indirgenmiş ve güçlük çekmeksizin yer değiştirebilecekleri tarzda düzenlenmişti.

Yataklar bizon ya da ayı derisinden yapılarak sazdan örülmüş kerevetler üzerine yayılmış, iki uçtan arkalıklarla yükseltildi. Daha rahat edebilmeleri için iki kişi beraber kullandığında aynı yönde değil, ters yönde yatarlardı. Bu yataklar, iç yüzeye paralel biçimde yerleştirilir ve aile kalabalık olduğunda dairesel bir kanepeler gibi sıralanırdı. Ancak Pavniler ve diğer birkaç kabilede, tekerlek göbeğinin çevresindeki tahta çubuklar gibi merkezin etrafına kondukları da görülmüştür. Ayaklarsa her zaman tipinin ortasına konulan ve tahta bir sehpanın üzerinde bulunan taştan daire şeklindeki ocağa doğru çevrilirdi. Tipinin, ateş yakmak için doğal ve elverişli bir alana sahip nadir çadırlardan biri olduğunu da eklemeliyiz.

Sacayağı, yemek hazırlanırken kızartılacak et parçasını veya tencere yerine geçen kap kaçak takımını tutardı. Başlangıçta, bu kap genellikle tahtadan ya da ağaç kabuğundan yapıldığı için ateşin üstüne yerleştirilemez, sıvılar da aleve tutulduktan sonra içlerine daldırılan taşlar yardımıyla ısıtılırdı.

Yatakların arasına, yer kazanmak amacıyla, içlerinde araç gereç ve yiyecek bulunan deri çantalar yerleştiriliyordu. Tuzakla ava çıkan Kanadalılar tarafından *parfleche* adı verilen bu çanta, daha uzun bir tanımlamayı hak ediyor. Bu eşya, av ve savaş dışında kabilenin tüm işlerini yüklenen kadınlar tarafından üretiliyordu. Kadınların neler yaptıklarını onlara ayrılan bölümde daha detaylı göreceğiz.

Av mevsiminin ardından en kalın deriler seçilip kül katılmış suya daldırılarak yumuşatılmaya başlanıyordu ve böylece tüyler rahatlıkla yerlerinden çıkıyordu. Sonra, deri yayılıp istenen ölçüde kesiliyor, bir kalıba göre katlanıp kurumaya bırakılıyordu. Bu usulle, verilen biçim korunduğu gibi aynı zamanda demir kadar da dayanıklı oluyordu. Değişik şekillerde olabilen deri çanta işte böyle elde ediliyordu.

Kullanılacak hâle gelir gelmez dibine, birkaç santimetre kalınlığındaki dilimler hâlinde kesilmiş bir et tabakası yerleşti-

riliyordu. Etin üstü aynı kalınlıkta erimiş yağ ile örtülüyordu. Ardından, sırasıyla bir tabaka et ve bir tabaka yağ konularak çanta dolduruluyordu. Hepsinin üstüneyse kapak yerini tutacak bir deri parçası kıvrılarak seriliyor, en küçük açıklık bile yağ ile kapatılıyordu. Daha önceden iste tütsülenmiş veya güneşte kurutulmuş et, konserve kutusunun ilk örneklerinden biri olan bu çanta içinde, uzun süre bozulmadan saklanabiliyordu. Taze yiyecek bulunmadığında değerli bir besin yedeği oluyordu.

Tipide, uyuyan kişinin yatağının üst kısmına, silahlarıyla giysileri asılırdı. Girişin karşısında onur köşesi vardı ve aile reisine ayrılmıştı. Onun yokluğunda, duvara asılan barış çubuğuyla yeri belli edilirdi.

Kızilderililerin barındığı yer çoğunlukla böyleydi. Böylesi bir evin ne kadar rahatlıkla sökülüp katlanabildiği anlaşılıyor. Taşınırken de kendi kazıkları çevresinde tomar hâline getirildikten sonra tek atla çekilen ve bir tür sedyeye benzeyen kızağın üzerine yerleştiriliyordu. At kullanılmadan önce ve daha sonra onunla birlikte, bu iş için koşulmuş köpekler tercih ediliyordu. Bu hayvanlar bulunmadığıdaysa devreye insan gücü giriyordu.

Kıyafetler

Kıtada görülen ilk insanlar, üzerlerindeki derilerden ya da kuş tüylerinden bir tür peştamal dışında çıplaktı. Ancak böyle betimlenenler, hava sıcaklığının giysi yokluğuna izin verdiği noktalarda yaşayanlar, özellikle de Florida'nın yerlileriydi. Bedenleri hava değişikliklerine ne kadar alışık olsa da Kuzey kavimleri her zaman örtünmek hatta sıcak tutacak şekilde kalın giyinmek zorunda kaldılar.

Öte yandan süsleme, süslenme eğilimi tüm insanlara doğuştan gelir. Bu, bazen erkeklerin, daha parlak tüyleri (boynuz, yele, sakal...) ya da kendine has nitelikleri olan hayvanları taklit etmeleriyle bazen de kendilerini daha korkunç hâle getirmeleriyle ortaya çıkar. Bu durum, benzerleri arasında dikkat çekmeye çalışmalarıyla ilişkilidir ve aileye bağlılığın ortak simgesinin benimsendiğini belli etmek amacıyla da kullanılabilir. İşte bu yüzden, yerliler, giysi kullanmaya başlamadan önce, bedenleri-

ne dövme veya boyayla resim yaptırıyorlardı. Bu ikinci süsleme âdeti bizim değineceğimiz yerliler tarafından tercih edilen tek süslenme aracıydı.

Çıkmayan boya zerk etmek için deriyi delmek veya şekiller oluşturmak amacıyla çizerek yarmaktan meydana gelen dövme sanatı, Afrika'da alışlagelmıştır fakat Kuzey Amerikalılar arasında çok da ilgi görmüyordu. Onların bedenlerinde, korkunç derecede zorlu sınamaların bıraktığı yaralar dışında fazla şeye pek rastlanmıyordu. Tabii, daha sonra bahsedeceğimiz bu yaralar, gerçek dövme sayılmıyor.

Dediğimiz gibi, boyaların deri üzerine sıvanması daha yaygın bir kullanımdı. En gözde renkler, bazı topraklardan topladıkları cıva ile sülfürün bileşiminden elde edilen narçiçeği kırmızısı ve temelinde demir oksit ya da kurumuş kan olan kızıl kahvedir. İçinde aşı boyası bulunan topraklar sarıyı, doğal bakır karbonat maviyi, klorofil açısında zengin çeşit çeşit bitkilerin kaynatılması yeşili, tahtanın ya da kemiklerin kireç hâline getirilmesi siyahı, tebeşir taşı da beyaz rengi veriyordu.

Savaş, din ve benzeri konulara ayrılan bölümlerde daha ayrıntılı göreceğimiz gibi, yayılması kolay ve yeterince dayanıklı bir hamur yapmak için yağ ile karıştırılan tüm bu ana maddeler, koşullara göre seçilip çeşitli şekillerde hazırlanırdı.

Şimdilik, her rengin simgesel olduğunu belirtmekle yetineyim. Kırmızı, aşk ateşini olduğu kadar şiddetli duyguları ve savaşın çarpıcı alevini de çağırıyordu. Söz konusu aşk ateşine gönderme yapılarak birçok Kuzeyli kabiledaki nişanlı kızların yüzleri parlak kırmızıya boyanıyordu. Mavi, barışın ve mutluluğun rengiydi. Beyaz, gençliği ve saflığı ifade ediyordu fakat siyahın felaket işareti olması gibi o da kimi zaman matem gösteriyordu. Tüm bu küçük renk nüansları, özellikle yeşil ile sarınlıklar, yerleştirilme tarzlarına ya da çizilmesini sağladıkları şekillere göre farklı yorumlanabiliyordu.

Çoğunlukla, tüm beden boyanıyordu. Başka zamanlardaysa yüzü, iki veya dört bölüme ayıran bir tür maske takılıyor, her tür düşüncüyü ya da simgeyi betimleyen hiyeroglifler resmediliyordu. Ayrıca bu işaretler, çoğu yaşam koşulunda, herkesçe kulla-

nılabiliyordu yani sadece savaşçılarda değil kadınlarda da yaygındı. Bu boyamaların anlamını daha detaylı açıklama fırsatımız olacak; şimdilik, tam manasıyla giysilerden bahsedelim.

Bunun en iyi örneğini oluşturan Siyu şeflerinde de görülebileceği gibi, kıyafetler son derece zengindi. Asıl değerleri, eski derebeylerinin kılık-larınıninkine ulaşıyor hatta onları aşıyordu. Tamamen inceleyebilmek için, banyodan çıkmış çıplak bir savaşçının giyinişinden örnek gösterelim.

Önce, basit bir kayış olan kemerini takmakla işe başlar. Bu, bacakların arasından geçerek serbestçe öne ve arkaya sarkan esnek deriden bir şeridi tutmaya yarar. Belden aşağısını örten bu dar kıyafet parçasının iç kısmı genelde süslemelerle doludur. Daha sonra, deriden ya da kısa konçlu çoraba benzeyen, ayak bileğinin üstüne çıkmayan, tabanları güçlendirilmemiş makosenlerini giyer. Bunların yapılışı da şu şekildedir: Dörtgen bir deri yere yayılır, ayak ortasına yerleştirilir, kenarlar üst taraftan birleştirilir ve bu kılıf birkaç dikişle bazı yerlerinden tutturulur; iç kısmındaki korunmuş yapağının yukarı kalkmasıyla oluşan tüylü kenar süsüyle işlemeler eklenerek tamamlanır. Savaş ya da özel törenler için yapılmış daha ince deriden makosenler; kakım, tilki ve benzeri hayvanların başka parçaları ya da kuyruklarıyla süslenir, bunlar topukların arkasından yerde sürüklenirdi. Aşırı hatta kimi zaman rahatsız edici bir süsleme zevkinden ileri geliyormuş gibi görünebilen bu kullanım, aslında ciddi bir ihtiyat yöntemidir. Yere sürünen bu postlar savaşçının ardından izleri siler, toz kaldırarak kafa karışıklığı yaratır.

Savaşçının, saç şekli ve boyaları dışında, çoğu zaman, çarpışmak ya da avlanmak için özel giysisi yoktur. At sürmek kadar iklimin sertliği de çok daha sade bir tarzı benimsemesine yol açmıştır.

Mitasses denilen ve uyluk kemiğinin yarısına kadar gelen, pantolon bacaklarına benzeyen, kayışlarla tutturulmuş kumaşları üzerine geçirir. Bunlar, kullanılan aletler yeterli olmamasına rağmen ustaca inceltilerek esneklik kazandırılmış alageyik, antilop ya da muflon derisindendir. Bacağın etrafına sarılıp dış taraftan dikilmiş kare biçimindeki deriden oluşur. Dizden ayak bileğine kadar inen, çeşitli renklerde boyanarak üzerine yapıdırılmış kirpi kılından işleme şeritler onları süsler. Beyazların geli-

şi ve bundan kaynaklanan karşılıklı ticari ilişkilerin ardından bu işlemlerin yerini, cam boncuklardan yapılıp çoğu zaman uyumlu desenler hâlinde düzenlenen başka süslemeler aldı. Aynı şekilde mitasses de önce kumaştan yapılmaya başlandı ardından da herkesin bildiği külotlara dönüştü. Tozlukların süslemeleri; uzun deri kayışlar, kürkler hatta yüzülmüş kafa derisindeki saç örgüleriyle tamamlanır ve bunlar yere kadar uzanır, genelde simgesel bir anlam taşırdı.

Nihayet yerlimiz giyimini tamamlamak üzere; boynunu V biçiminde oyulmuş, üzerine sekiz on santim eninde ve işlenmiş iki şeridin konulduğu, geniş kollara sahip bir içlik veya gömleğe benzeyen savaş ceketini giyer. Omuza yerleştirilmiş başka şeritler de göğsün üzerine gelir. Bunların kenarları boyunca geyik derisinden püsküller ya da gömleğin alt tarafında son bulan, bütün hâlindeki kakım derileri uzanır.

Böyle bir giysi takımıyla bile savaşçı topluluk önüne çıkmaya hazır değildir. Biraz ileride, genel itibariyle karmaşık görünen saç biçiminden söz edeceğiz ama henüz süslemelerin hepsini anlatmayı bitirmedik. Bunlar, kolları ve göğsü örten kolyelerle birlikte yüzükler, bilezikler ve bunun gibi takılardır. Oyulmuş metallere, deniz kabuklarından, başta tarpon olmak üzere bazı balıkların pullarından ama en çok da hayvan dişlerinden yapılmışlardır. Aralarındaki en değerli takılar, bozayının güçlü köpek dişlerinden elde edilenlerdir.

Kısa, altı açık kollara sahip ve dize kadar inen bol, gösterişli paltosu da vardır. Bu giysinin işlemleriyle renkleri ayrı bir özenle oluşturulur. Ancak yerli, yarı çıplak oturmaya mecbur kalsa da kalmasa da örtüsüne sarınmadan insan içine, örneğin konuğunun önüne çıkmaz. Bu örtünün, Tuareglerin *litham*'i²² ile aynı işlevi gördüğü söylenebilir. Bizim bir toplantıya ceksiz katılmamızın uygun olmayacağını düşünmemiz gibi o da aynısını örtüsü için düşünür. İstenen etki sağlandığı zaman çıkarılabilir. Biz ters bir uygulama ile birini selamladıktan sonra şapkamızı yeniden başımıza takabiliriz. Önemli olan önce onu çıkarmış olmamızdır. Kızılderililer açısından da önemli olan önce örtülü

22 Kuzey Afrikalı göçebelerin de kullandığı, genelde ağıza toz kaçmasını engellemek için erkeklerin taktığı peçe. Aynı zamanda kötü güçlerden koruduğuna da inanılıyor. (e.n.)

olarak ortaya çıkmaktır. Dahası, onu sarma ya da katlama şekillerine göre bu örtü, pek çok koşulda yalnızca semboliktir.

Giyim kuşama ayırdığımız bu bölüme; bazı açılardan tespihle kıyaslanabilecek, esas amacı süsleme olmayan, dikkat çekici bir kolyeyi, *wampum*'u eklemek gerekir. Bu kolye, art arda ipe geçirilmiş bir dizi boncuktan oluşur²³ ve bunların her biri bir olayın anısına bağlıdır. Kabilede belli sayıda kişi bu olayları bilip onları *wampum*'da yer alan parçalara göre anlatabilirdi. Seçilen belli günlerdeyse erkekler bu hikâyeleri herkesin önünde anlatmak zorundaydılar. Neticede, *wampum* bir akıl defterinin taslağıydı. Boyanmış bizon derileriyle birlikte neredeyse kabilenin tek tarih yıllığını oluşturuyordu.

Başlangıçta, kadınlar da aşağı yukarı erkekler gibi giyiniyorlardı. Sadece, tozlukları daha az süslü ve dardı. İşlemeler de genellikle yerlerini beş altı sıra hâlinde yan yana dizilmiş geyik dişlerine bırakıyordu.

Bu süs tarzı pahalıya mal oluyordu çünkü yalnızca köpek dişleri kullanılıyordu ve hayvanda bunlardan yalnızca iki adet vardı. Kimi zaman tek bir giysi üzerinde beş altı yüz kadar diş bulundurulabiliyordu. Bu süsleme, eski âdetlere sadık kabilelerden arta kalan nadir yerliler tarafından hâlâ kullanılmaktadır ve eksiksiz bir takım üç dört yüz dolar değerindedir.

Yapımı büyük özen isteyen zengin giysiler böyle olsa da tüm kabileler kıyafetlerini imal etmek için kendilerini bu kadar sıkıntıya hiç sokmuyorlardı. Örnek vermek gerekirse, Zuniler bugün dahi tozluklarını çok daha basit bir biçimde hazırlıyorlar. Büyük bir hayvanın, bizonun ya da günümüzde daha çok atın, ayak derilerini yüzüyor ve ters çeviriyorlar. Kılıf bu şekilde oluşturulduktan sonra, insanlar çizmeymiş gibi bacaklarını bunun içine sokuyor ve deriyi üzerinde kurutuyorlar. Bu oldukça ilkel yöntemin halk içinde sayısız deri hastalığının kaynağı olduğunu eklemeye gerek yok.

Saç Şekli: Saçlara verilen şekiller kabilelere göre değişiklik gösterir. Apaçilerin siyah saçları alınları üzerinden gözlerine kadar gelişigüzel inerken, bazı Krikler kafalarını kazıyıp kırmızıya

23 Yerliler için değerli bir taş olan *wampum*, bazen para yerine de kullanılırdı. Finansal, sosyal, dinî ve politik alanlarda farklı anlamları vardır. (ç.n.)

boyayarak sadece uzun bir tutam saç bırakıyorlardı. Bu tutamı, düşmanlarına karşı gururlu bir meydan okuma gibi koruduklarını görüyoruz. Krovlar tepede bıraktıkları bir tutam saça, at kıllarından veya kirpi oklarından yapılmış ve görüntüsü Antik Çağ'daki zırlı Yunan başlıklarını andıran bir süs iliştiriyorlardı. Siyuların çoğu da saçlarının arasına metal ipler geçirerek iki üç sıra örüp yanlara doğru sarkıtıyordu.

Kadınlarda saç biçimi daha az çeşitlilik gösteriyordu. Saçlar bir çizgiyle ortadan ayrılıyor ve yanlarda iki uzun örgü hâlinde bırakılıyordu. Bu kullanım genelde ova kabilelerinde de hemen hemen aynıydı. Apaçiler, Zuniler, Ute'ler gibi Güney ve Batı ilkel toplumlarında saç biçimi erkeklerinkine benziyordu. Saçlar sadece görmeyi engellediğinde alnın üzerinde kabaca kesiliyordu. Buna karşılık Moquilerde, genç kızların başları üzerinde gerçek bir mimarlık sanatına paralel saç modelleri söz konusuydu.

Saç şekli, aynı grubun bireylerinde bile değişkenlik gösteriyordu. Daha önce söz ettiğimiz Krovları gidip gören Catlin, onlar arasında birçok erkeğin saçlarının yerlerde sürünecek kadar uzun olduğundan bahsetti. Kadınlarsa tam tersine kısa saçlıydı. Siyu ailesinden olan Mandanlarda saçlar, belden aşağı özgürce sarkıyordu. Bu örnekler alabildiğine çoğaltılabilir. Ancak Amerika yerlilerinin en güzel ziyneti, belli durumlarda başında taşıdığı "takı"dır.

Giyim kuşam dâhilindeki aksesuarların en bilineni ve karakteristik olanı, şimdiye kadar hiçbir şövalye miğferinin önüne geçemediği bir güzellik ve asalet sunan, kartal tüylerinden yapılmış büyük taçtır. Bir araya gelen tüylerin her biri, doğa bilimciler tarafından kartallarla akbabalar arasında sınıflandırılan; Kuzey Amerika'ya özgü, güçlü ve yırtıcı kuşun yani ak kuyruklu kartalın, siyahlı beyazlı kuyruk teleklerinden alınmadır. Bu tüyler her zaman çok değerlidir. Bunun nedeni, zamanında bu kuşun, elde bulunan ilkel silahlarla güçlkle yakalanması, günümüzdeyse giderek daha az rastlanan bir kuş olmasıdır. Öyle ki, kimi zaman eksiksiz bir taç malzemesi elde edebilmek için uzun yıllar gerekiyordu. Ancak nadir bulunuyor olması, tüm savaşçıların bunu takamayacağı anlamına gelmiyordu. Yalnızca, onu taşıma hakkına sahip olmak ve bu hakkı büyük bir başarının ardından

kazanmak gerekliydi. Böylece, başındaki her tüy, bu başarının anımsatıcısına dönüşüyordu. Bu kutsal bir haktı ve en azından bizonlar döneminde, yerlilerin hak etmedikleri bir kahramanlık nişanı taşıdıkları görülmedi.

Modern zamanlardaki ova yerlileri, bu başarıları belirtmek amacıyla, tuzakla avlananlardan “darbe” sözcüğünü almışlardır. Bu vuruşlarda yine bir hiyerarşi söz konusudur. Kırmızı boyalı atkuyruğundan bir tutam kılın ucuna takılmış kartal tüyünü hak etmek için büyük darbe, yani büyük bir marifet gerekir. Bir düşman öldürmek bu kategoriye giriyordu ama bunu tek başına yapmış olmak koşuluyla.

Tüyün üstüne, simgesel anlamlar da taşıyan, boyalı alageyik derisinden küçük süslemeler yapıştırılıyordu. Bu büyük taç, sadece bu şekilde kullanılmıyordu. Kartal tüyünün yerine akbaba ya da hindi gibi daha çok rastlanan kuşların tüyleri kullanılabiliyor, bizon boynuzları veya yırtıcı hayvan derileri gibi farklı simgeler de alınabiliyordu. Apaçiler saçlarını tutması için bandaja benzeyen bir bağı başlarına sarıyorlardı. Danslar, dinî törenler ya da büyücüler tarafından uygulanan “şifa” işlerinde giyilen giysiler ve başa takılan taçlar o kadar çeşitlilik gösteriyordu ki gerçekten kılık değiştirmiş gibi başka bambaşka insanlara dönüşüyorlardı.

Oyuncular kimi zaman, kafalarına kadar bütün hâlindeki postları giyerek kunduzlara, kurtlara, bizonlara dönüşüyorlardı. Ayrıca, Hopilerdeki gibi bazen çok karmaşık bir yapı gösteren maskeler kullanıyorlardı. Farklı durumlarda, aksesuar olarak kullanılan bitkiler de vardı.

Beyazlarla ahbablığın, yerli kıyafetlerinde köklü değişiklikler yaptığını eklemek gerekir mi? İşte o zaman bu muhteşem savaşçıların bizim grotesk pılı pırtılarımızı yüreklilikle giydiklerini hatta daha da ileri giderek eski yüksek şapkalarımızı da başlarına geçirdiklerini görebiliyoruz. Kadınlara gelince, burada olduğu gibi orada da moda heveslerine uymaya meraklıydılar, yeni âdetleri benimsemek uğruna eski alışkanlıklarını ilk terk eden onlar oldu. Deri tuniklerin yerini kumaş etekler aldı, göz alıcı renkteki korsajlar da geyik dişiyle süslenmiş pelerinin pabucunu dama attı. Bu fuzuli işgal uygarlığa en çok başkaldıran klanlara

varıncaya kadar kendini gösterdi. Apaçilerin en ünlü savaşçı şeflerinden biri olan Mangas Coloradas, *Kızık Kollar* anlamına gelen bu takma adı, İspanyollara karşı çatışmalarında, siyah yün yeleğin altında gururla taşıdığı lal renkli ve gösterişli flanel gömlektен almıştır.

Silahlar

Ova yerlileri, özellikle avcılar ve savaşçılar, silahlarının yapımına her zaman ayrı bir özen göstermiş ve onları akıl almaz becerileriyle kullanmayı bilmişlerdi. Bu konuda çeşitli tercihleri vardı. Tüfek ve tabancayı öğrenip kullanmaya başladıktan sonra bile ilkel aletleri, uzun zaman boyunca, ellerindeki son derece tehlikeli silahlar olarak kaldı.

Yay; küçük, sert bir ağacın ahşabından yapılıyordu. Eğimli bir dal seçiliyor, iki ucu inceltiliyor ve ateşte ters yönde hafifçe kıvrılıyordu. Aleti daha esnek hâle getirmek için tahtayı önce bizonların eritilmiş toynağından çıkarılan ve bir tür yapışkan madde oluşturan jelatin tabakasıyla kaplıyorlardı. Bunun yardımıyla, ahşabın üzerine boydan boya yılan, çoğunlukla çingiraklı yılan derisi yapıştırılıyordu. Çingırağı oluşturan kurumuş kabuklar tahtanın iki ucuna iliştiriliyordu. Silahın tamamı yaklaşık bir metre uzunluğundaydı.

Pasifik kıyılarındaki ilkel toplumlarla değiş tokuş yaparak elde edilmiş, güneybatıya ait bazı yaylar, balinagillerin böğür kemiklerinden yapılmıştı. Tahmin edileceği gibi, gerilmeleri zordu ve pek kullanışlı değillerdi.

Oklar, yayla aynı sert ağaçtan yapılıyor ve çoğu zaman altmış santimetre uzunluğunda oluyordu. Başlangıçta, bazı mezarlıklarda çok sayıda bulduğumuz ok uçları, bir kuvars ya da çakmak taşı parçasıyla ustaca yontulmuştu. Bunların bazıları kemikten-di ancak daha sonra demir kullanılmaya başlandı. Yerliler, bu metalleri, başlangıçta beyazlar tarafından getirilmiş varil çemberlerini keserek elde ediyorlardı. Bu uçların bazılarını kancalar takılıyordu ve bunlar savaşta kullanılıyorlardı. Sivri uç, tahtadan kolayca çıkacak biçimde tutturuluyordu, böylece düşman oku çıkarmaya çalışıldığında sadece uç yaranın içinde kalıyor, du-

rumu daha da korkunçlaşıyordu. Av sırasındaysa bu kancalar eklenmiyordu ve sivri uç olabildiğince sağlam şekilde tahtaya bağlanıyordu. Bu da oku saplandığı yerden çıkarıp gerektiğinde yeniden kullanma olanağı sağlıyordu.

Okun gövdesinin öbür ucunda, uçuşunu destekleyen ve baykuş, karga ya da kartaldan alınan üç tüy bulunuyordu. Sivri uç gibi bu tüyler de suda yumuşatılıp ağaç çevresine sarılarak inceltilmiş ve bu hâliyle kusursuz bir bağ oluşturan tendonlarla tutturulmuştu. Ok kılıfı, bizon derisindendi. Aynı malzemeden, nakışla ve sonraki zamanlarda incik boncukla süslenmiş bir üçgen, ağzı kapayabiliyordu. Bu kısım, yayın yerleştirildiği ikinci bir kılıfla birleştirilmişti. Omuzdan geçirilen meşin bir kayış hepsini sırtta tutmaya yarıyor, ok kılıfının ağzı sağ omuz hizasında kalıyordu.

Bu silah, ne kadar ilkel olursa olsun, deneyimli bir avcının elinde kesinlikle ürkütücüydü. Yirmi metreden daha fazla uzaklıktan iyi atılmış bir ok öylesine güçlü geliyordu ki bizonun omzu dışında bir yere isabet ettiğinde hayvanı kalbine kadar yaralamakla kalmıyor, öbür tarafından çıkıp toprağa saplanıyordu.

Amerikan askerleri, Kızılderililere karşı açtıkları savaşlar sırasında, tüfekten ziyade ok ile yaydan korkuyorlardı. Okun görülebilir olması, kurşuna karşı korkunç bir üstünlüktü. Hiçbir şey, yaklaştıkça inanılmaz bir biçimde büyür gibi görünen, değmeden bile ölümü ifade eden, böylesine ivmeli ve ısıklık gibi ses çıkaran bir nesnenin, kaçınılmaz biçimde insanın üzerine doğru geldiğini görmek kadar korkutucu olamazdı.

Mızrak da sıkça kullanılan aletlerden biriydi. Demiri ve Avrupalıların silahlarını öğrendikten sonra, özellikle Komançilerin kullandığı mızraklar çok büyük ebatlara ulaştı. Sivri tarafın yerini çoğu zaman bir kılıç ucu, o olmadığında da aynı uzunlukta bir dövme demir parçası alıyor, üç metreyi geçen tüm uzunluğunun üçte birine kadar içine giriyordu. Sapı ise boyamalarla ve kartal tüyleriyle süsleniyor, demire bağlandığı noktaya da yüzülmüş kafa derilerinden saç tutamları takılıyordu. Ancak yerlilerin tüm savaş araçlarından en dikkat çeken ve gerçekte bu kabilelerin karakteristik özelliğini taşıyan, ünlü tomahawklarıdır. Bir tür balta olan tomahawkın biçimi bölgelere göre değişir; en bilineni,

keskin tarafı hemen hemen düz, alt kısmı köşeli ve uzunca bir üçgen şeklinde demirden yapılmış olanıdır.

Beyazlar tarafından imal edildiği çoğu zamanda bu balta, oyularak yapıldı ve yine aynı şekilde imal edilen sapına bağlanarak barış çubuğu yerine de kullanılabilirdi.

Tomahawkin da simgesel bir değeri vardı. Tıpkı barış çubunun barışı temsil etmesi gibi, onun da savaşı temsil ettiğini detaylarıyla göreceğiz. Alınan savaş kararının işareti ya da anlaşma durumunda dostluk güvencesi olarak konuğa uzatılmak üzere savaşçıların her iki elinde hazır bulunurlardı. Anlaşma sağlandığında bu balta törenle gömülürdü... Ancak uzun süre bu durumda kalmazdı.

Bu özel baltanın keskin tarafı kimi zaman demirden yapılmıyor; kısa, tahta bir topuza tutturulmuş, bakır çivi başlarıyla süslenmiş bir tür kılıçtan oluşturuluyordu. Örneğin, Omahalar da, hem balta hem de kama işlevi gören iki ağzı da keskin tomahawklar görülür. Bunlar savaştan çok tören silahlarıdır ve bu biçim değişiklikleri hemen hemen sadece modern zamanlarda görülür. İlkel hâliyse önce çakmak taşından daha sonra da bakırdan bir baltadır, boyutları çok az farklılık gösterir.

Topuz, temelde aynı şekilde kullanılır fakat çağlar boyunca çeşitli değişimlere uğradıktan sonra, uzun süre hatta bugüne dek aynı kalmıştır. Boyamalar ve kakmalarla süslü tahta bir sapla, onun ucuna tendonlarla tutturulmuş bir taştan oluşmaktadır. Bazen büyük bir memelinin çene, uyluk ve benzeri kemiklerinden biri bu taşın yerini alabilir. Kusursuzca yuvarlak hâle getirilmiş taş, geyik derisinden bir kesenin içine konulup sağlam biçimde bir sapa bağlanır. Tümüyle ağaçtan, ucu genişletilmiş veya yuvarlatılmış, az çok genel hatlarıyla hayvan başını andıran topuzlar da görülür. Hepsisi canlı renklerle boyanmıştır.

Tahmin edilebileceği gibi, birçok kullanım alanında sürekli gereksinim duyduğu bıçak, yerlinin hayatında önemli bir rol oynar. Önceleri ustaca yontulmuş çakmak taşından ya da sert cilalı taştan yapılmıştır. Daha sonraysa özellikle Göller bölgesinde bol bulunan ve Kızılderililerin çok erken zamanlarda biçim vermeyi öğrendikleri bakırdan yapılmaya başlanmıştır. Ancak beyazlar

yoluyla demiri öğrenir öğrenmez, her yerde bunu aradılar ve pek çok çeşitli eşyanın yapımında neredeyse yalnızca onu kullandılar.

Bıçağın ağzı geniş ve kısaydı, mızrak demirini andırıyordu. Yerli bıçağı, her zaman resimler, işlemeler, kürkleri ya da kafa derileriyle zengin biçimde süslenir, ikiye katlanmış deriden bir kının içinde taşınırdı. Kemere bağlanan bu kılıf, sağ tarafta, günümüzde bir tabancanın kemere bağlandığı noktada dururdu. Burası, tam böbreklerin üzerine denk geliyordu ve silah, elle kolayca ulaşılabilecek bir yerdeydi.

Kalkan, Kızılderilinin savunma için sahip olduğu hemen hemen tek gerekti. Buna rağmen birçok kabile onu pek kullanmıyordu, diğerleriyle eylem sırasında kalkanı kasten bırakıyordu. Buna karşılık, bazı ilkel toplumlarda hâlâ önemini koruyor hatta Komançilerde onun için tuhaf bir tören düzenleniyordu.

On altı yaşına yaklaşan genç savaşçı, kalkanını kendisi sağlamalıydı. Eğer bu savunma silahını değiş tokuşla ya da satın alarak elde etmişse koruyuculuğunun etkisiz olacağına inanılıyordu. Bu amaç doğrultusunda, yaşlı bir erkek bizon öldürerek işe başlaması gerektiği için ok yardımıyla avlanmaya koyuluyordu. O bunu yaptıktan sonra kadınlar hayvanı parçalara bölüyor, derinin en kalın kısmındaki hörgücü kaplayan bölümü kesip ayırıyorlardı. Bundan sonra da sıra deriyi sertleştirmek için hazırlamaya geliyordu, tören de işte bu noktada başlıyordu. Kabilenin tüm savaşçıları toplanıyor, yere çizilmiş bir çizginin çevresinde daire oluşturmuyorlardı. Acemi savaşçı, üstüne takozlarla ya da mızrak uçlarıyla sıkıca tutturulan bizon derisinin serildiği merkeze, yeni kazılmış çukurun önüne yerleşiyordu. Oyuğun içinde, hayvanın toynaklarından elde edilmiş ve sertleştirmek amacıyla kalkanın üzerine sürülmüş jelatini eritip sıvılaştıran bir ateş yakılıyordu. O sırada boyaya bulanmış hâlde meşhur savaş kılıklarıyla hazır bulunanlar, kalkanlarını birbirlerine yaklaştırıyor, büyük bir zincir meydana getirip dans etmeye başlıyorlardı. Her biri sırayla kor yığınının yanından geçerek tomahawkını ya da topuzunu sallıyordu. Bu sırada da savunma ve düşman silahlarına karşı korunma için genç adamın kalkanına yeterince güçle dayanıklılık vermesini istedikleri Ateş Ruhu'na dileklerde bulu-

nuyorlardı. Tören bittiğinde artık deriyi kurumaya bırakmaktan başka yapacak bir şey kalmıyordu. Ardından bu kalkan, genellikle kabilenin totemini yansıtan boyamalarla süsleniyor, çevresine beş altı santim genişliğindeki kırmızı ve geniş bir deri şerit geçiriliyordu. Daha sonra savaşçı, elde ettiği başarıları anımsatması amacıyla, başarı sayısı kadar kartal tüyünü ya da kafa derisini silahına ekliyordu.

Bu savaş araçlarının sıralanışını tamamlamak üzere, daha özel bir işlevi olmasına rağmen yine de savaş sırasında kullanılabilen başka bir gereci anmak gerekiyor: *kement*. Göreceğimiz gibi, ona çoğunlukla ova yerlilerinde rastlıyoruz ve bilhassa at yakalarken kullanıldığı gibi zaman zaman bu hayvanların yelelerinden de yapılıyordu. Gerekli malzemeyi elde etmek içi en az yirmi at gerekiyordu ve bu da ancak yaban atlarının bol bulunduğu bölgelerde mümkün olabiliyordu. Başka yerlerde, örneğin Uterlerde, alageyik derilerinden örülmüş ince kayışlarla eşine az rastlanır kementler yapılıyordu ama en iyileri bizon derisinden üretilenlerdi. Tüylerinden arındırılmış deri, ince uzun şeritler hâlinde kesilip yuvarlak ve pürüzsüz bir tür halat oluşturacak biçimde sıkı sıkı örülüyor, uçlarından birine kolay çözülen bir düğüm atıldıktan sonra kurutulmuş tendonlar yardımıyla eklenmesi yeri oluşturuluyordu. Güllelere gelince, bunlar ikili veya üçlü çatal ağza sahip bir tür sapandı; uçlarında, yakalanmak istenen hedefin çevresine kayışın dolanmasını sağlayan yuvarlak taşlar vardı. Bunun, Meksika ve Güney Amerika'ya özgü kullanımı, Kuzeyli yerlilerine yabancıydı.

Taşıma Araç Gereçleri

Tüm eşyalarını beraberlerinde taşıyarak sık sık yer değiştirmek zorunda olmalarına rağmen, Amerika yerlilerinin hiçbir zaman herhangi bir taşıtı olmadı. Bunun en basit nedeni de tekerleği hayal etmemiş olmalarıdır. Bize son derece mantıklı görünen bu taşıma biçimi, tüm Yeni Dünya'da gerçekten de hiç bilinmiyordu. İnkaların veya Azteklerinki gibi büyük uygarlıkların bile bundan hiç haberi olmadı. Ağır eşyalar, insan ve hayvan sırtında, gerektiğinde ağaç tomruklarının üzerinden kaydırılarak ya

da sedyelerle çekilerek taşındı. Bu, daha önce sözünü ettiğimiz ve kızıağın ilk taslağı gibi düşünebileceğimiz *travois*'nın²⁴ çıkış noktasıdır. Buna karşılık yerliler, çok önceden beri su üzerinde gitmeyi düşünüyorlardı, dahası, kanonun bulunuşu oldukça eskiye, tarih öncesine dayanıyor. Deniz iki kıtayı ayırdığında Asya'dan Amerika'ya göç hareketine yardımcılık etmiş olması gerçeğe yakın görünüyor. O sıralarda kano, oyulmuş bir ağaç gövdesinden oluşuyordu, kullanımıysa nehir ve göl kıyısında yaşayan kabilelerle günümüze değin sürmüştür.

Çok önceleri, bu kabileler sandallarını parça parça imal ederek daha hafif hâle getirmeyi düşündüler. Böylece, Eskimolarda, ağaç kabuğundan ya da deriden yapılmış dayanıksız sandallar yani kayaklar, Kızılderililerde de kanolar ortaya çıktı. Bu kanolar, ilk üretildiğinde öyle bir kusursuzluğa ulaşılmıştı ki başlangıcından bu yana çok az değişikliğe uğradı. Daha da ötesi, bu halkların denizcilik hüneri efsanelerin belirsizliğinde kaybolmuştur.

İlk kâşifler, bizim kutsal kitaplarımızda yer alan Nuh'un tufan öyküsünün, yerlilerin ağzından kelimesi kelimesine anlatılması karşısında oldukça şaşırdılar. Dünyayı sular altına alan aynı tufan, büyük bir kanoya sığınarak felaketten ucu ucuna kurtulananların aynı serüveni, taşkın sularının geri çekildiğini haber vermek için çiçekli bir dal getiren güvercinin aynı biçimde ortaya çıkışı...

Yerlilerin dinî törenlerinden söz ettiğimizde kökenlerinin gizemini böylesine sınırsızca genişleten bu şaşırtıcı rastlantıyı hatırlatacağız. Şimdilik kayıkların kullanımının çok eskiye dayandığını kanıtlayan ilkel tekneden söz etmekle yetinelim.

Daha önce de söylediğimiz gibi modern zamanlarda gördüğümüz sandallar deriden, ağaç gövdesinden ya da ağaç kabuğundandır. Catlin, Britanya Kolombiya'sında yer alan Nayaların sandallarını şu sözcüklerle anlatıyor:

"Bu kanoların güzelliğinden ve kullananların becerisinden söz edildiğini duymuştum ama kafamda kesin bir kanı oluşmamıştı. Amazon ve Xingu'da kürek çekerek binip dolaştığımız ya-

24 Ova yerlileri tarafından kullanılmış, atla çekilen bir çeşit kızak. (ç.n.)

vaş yol alan kanolar,   vremizdeki okyanusun dalgaları üzerinde kayıp giden parlak renkli, ince ve uzun gondollara hiçbir açıdan benzemiyordu. Bu yöredeki kozalaklı ağaçların dev gibi g  vdelelerinden oyulmuş, onları kullananların çıplak omuzları gibi zarıf ve renk renk boyanmıő tı. Bu yerliler, her yandan gelen dalgaların üzerinde sı  rıyorlar, k  h doruklara yükseliyor k  h gözden kayboluyor, zaman zaman bizim geminin güverte düzeyine çıkıyor veya daha aő a  ıdaki omurga hizasına iniyorlardı. K  reklerin bezemeleri sandallarinkini yansıtıyordu. Giysileri varsa, üstünde bunlarla aynı desenler, hiyeroglif türleri bulunuyordu.”

G  l kabilelerinde kano; olabildiğince hafıf, tahta bir ana gövdeden meydana geliyor, üzerine kayın ağacının kabuklarından levhalar ya da tamarak²⁵ kökleriyle dikilmiő  bir hayvan postu yerleő tiriliyor, ek yerleri de yaban eri  i zamkıyla kapatılıyordu. Geniő  ve alçak bu k      teknenin iki ucu zarıf kavis hâlinde yukarı kalkıyordu. En   ukur noktasında diz      p kenarlarının açıklığı boyunca konmuő  yatay bir çubuğa b    rlerini dayıyor ve sandalı böyle kullanıyorlardı. Zemini düz olduğu için su i  i derinliğinin de az oluő u kanonun her tarafa rahatça gidebilmesine olanak sağlıyordu. Yerliler bu narin sandalla fırtınalı havalarda ilerliyor hatta gerektiğinde kayalık engelleri aő ıyorlardı. K  reklerinin hafıf bir darbesi bile k      sandalın istendiği gibi ilerlemesine yetiyordu. Bu ilerlemeyi olanaksız kılacak bir engelle karő ılaő ıldı  ındaysa yerli tek baő ına olsa dahi bu çok hafıf taő ıtı eli ya da baőçı üzerinde taő ıyıp uzaklaő tırabiliyor, kıyıya geri g  t  rebiliyordu.

Barışı   ubu  u

Tütünün Amerika’dan ithal edildiğini ve nasıl i  ilece  ini Kızılderilileri   rnek olarak öğrendiğimizi daha önce g  rm  ő t  k. Bu bitki nispeten güneydeki topraklarda yetiő iyordu. Kuzeydeki kabilelerde kabul görmeden önce bunun yerine genellikle aynı aileden olan ve benzeri etkiye sahip baő ka bitkiler, patlıcangiller²⁶ kullanılıyordu. Öte yandan Virginia ya da Louisiana’daki ilkel topluluklar, tütünlerin düzgün iő lenmeden hazırlanıő ı ne-

25 Kuzey Amerika’nın soğuk bölgelerinde yetiő en bir a  a   türü. (  .n.)

26 Tütün, domates, patates, petunya gibi bitkileri kapsayan çanak yapraklılar familyası. (  .n.)

deniyle oluşan sertliği azaltmak için içine kokulu otlar karıştırıyorlardı.

Bitki basit biçimde kurutulup olduğu gibi içiliyordu. Böylece içinde bulunan az çok zehirli nikotinle öz suyunun yüksek oranı hafif bir sarhoşluk sağlıyordu. Alkol henüz bilinmediğinden tütün, içenlerin rağbet ettiği bir ürüne dönüştü. Bundan, hem acıları uyuşturan hem de yeni duygular uyandıran beyinsel bir uyarı hissediyorlardı. Bu nedenle tütünün etkisiyle ilgili batıl inanışlara sahiptiler, kutsal niteliği olduğuna inanıyor ve her fırsatta gösterişli biçimde kullanıyorlardı²⁷. Bundan dolayı pipo ve barış çubuğu da aynı hürmetin nesnesiydi ve son derece özenle imal ediliyordu.

Bu nesnenin kökü çok eskilere dayanıyor. Eski mezarlıklarda, özellikle tepelik şeklinde yapılmış olanlarında, farklı malzemelerden üretilmiş ve farklı biçimlere sahip pipolara da rastlanmıştır. Tarihte bu çubukları kullanmamış tek bir kabile dahi yoktur.

Üretiliş usulüne ve değişken görünümüne rağmen barış çubuğu her zaman iki farklı bölüme ayrılır: Sap ve lüle. Lülesi çoğu zaman kırmızı ya da siyah kilden, sapı ise özel ve bulunması çok zor bir topraktan yapılır, bundan dolayı kutsal sayılır. En klasığı; yatay kolu dikey, dikey kolu yatay duruma gelmiş bir T harfi şeklinde olandır, böylece piponun ucu iki bölmeye ayrılır. Biri tütün koymak için oyulmuştur ve sapı yerleştirmek üzere aynı şekilde oyulmuş orta kola dik açıyla bağlanır. Lülenin karşısındaki bölümünse içi doludur, genellikle sivri biçimde son bulur. Sonuçta, içenin elinde tutması için hazırlanmış bir tür kulp gibidir. Her zaman uzun ve düz olan sapı da oyulmuş ağaçtan ya da kamıştandır.

Kırmızı kilden piponun en azından sık rastlanan görünümü böyledir ama başka birçok türleri de vardır. Kimi zaman koni biçiminde kesilmiş, sapın tutturulduğu kalın bir bölüme bağlanmıştır. Bazı yerlerde alt kısmı boş, basit bir silindirdir, buna genelde Siyularda rastlanır. Mümkün olan tüm tertipleri gözden geçirmeden, barış çubuğunun savaş baltasıyla birlikte yapıldığını, sapın lüle işlevi gördüğünü anımsayalım.

27 Meksika yakınındaki ilkel toplumlarda tütün yerine, bir kaktüs çeşidi olan ve kullanıldığında halüsinasyona sebep olan peyote çiğneniyordu. (y.n.)

Sap kısmı genelde çok süslüdür. Önceleri bu süsler, canlı renklerle belirginleştirilmiş  entiklerden oluşurken daha sonra bunlara çivi başları, incik boncuk, bakır tellerle yapılmış süslemeler de eklenir. Gelincik derileri, tüyler, kafa derileri de çubuğun sapına tutturulup sarkıtılır.

“şifacı” çubuğuna iki sıra hâlinde yayılmış kartal tüyleri takılmıştır ve görüntüsü garip şekilde günümüzdeki hekimlik sembolü, Hermes’in Asası’nı andırmaktadır.  ubu a hiyeroglifler veya totemsel desenlerle süslü deri şeritler de asılır.

Daha önce de söylediğimiz gibi kabilelerimizde piponun pek çok durumda kullanıldığını göreceğiz. Piponun olmadığı tören, büyük bir ciddiyetle içilmediği toplantı yoktur. Katılım derecesi kendisine belli bir saygınlık kazandırmış kişilerden biri tarafından yakılan tütünden ilk nefesi şef  eker. Dumanı önce gökyüzüne, sonra toprağa doğru üflerken bir yandan da büyü sözleri söyler. Bazen de dört ana yönde simgesel sungu yapılır.

Son olarak, barış çubuğu konuk a ırlanırken içilir. Tek pipoyu, toplanmış tüm grup elden ele geçirir, herkes bir nefes  eker. T t nse savaşcının her zaman üstünde taşıdığı, püsküllerle süslü k  k deri torbalarda saklanır.

IV. BÖLÜM

TOPLUMSAL DÜZEN

Kabileler

Kabile; aynı kan bağıyla bağlı, ortaklaşa yasalara uyan, kökenleri genelde pek net olmayan ve aynı topraklarda yaşayıp aynı lehçeyi konuşan insanlar topluluğudur. Hepsi aynı prensiplerle kurulmamıştır ama en az biri hepsinde ortaktır: Her kabile oturulan bölgeye göre değil aile bağları üzerine kurulur yani kelimeye yüklediğimiz anlama göre yerlilerin *vatanı* yoktur. Vatan dedikleri yer ailesinin bulunduğu yerdir. Bununla birlikte, uygulamada kabile, sınırları net biçimde çizilmiş siyasal ve bölgesel bir bütünlük oluşturur. Şeflerin ve ileri gelenlerin belirli dönemlerde bir tür adalet divanı oluşturmak için buluştukları toplantı merkezleri bile vardır.

Savaş ilanı gibi önemli bir karar vermek gerektiğinde kabilenin görüşü, sadece gücüne ya da şansına dayanmıyordu; bazı gruplarına ya da üyelerine olduğu kadar silah gibi eşyalara mal edilen güçlü büyü tarzıyla yani *orendayla* da bağlıydı.

İrokualardaki gibi birçok kabile konfederasyon hâlinde toplanıyordu. Bunlar da kendi aralarında ikincil gruplara, klanlara ayrılıyordu. Bu düzen, eski çağlardaki *genslerinkiyle*²⁸ kıyaslanabilirdi. Klanlar her zaman birbirleriyle iyi geçinmiyorlardı, Siyularda olduğu gibi çoğu zaman aralarında savaştıklarını görebiliriz. Üstelik her kabilenin özel çıkarları, konfederasyonun devamlılığına binde bir olanak sağlıyordu. Bağlantılarını hemen hemen asırlar boyu sürdürmeyi başarmış beş İrokua kabilesi bir istisnadır.

28 Antik Roma'da, aynı klan veya atadan geldiklerine inanılan, aynı adı paylaşan topluluğun adı. (e.n.)

Kısacası, kabile yoluyla örgütlenme, bir toplumsal düzen olarak baskındır. Bu   rg  tlenme temelde klan Ő eflerinin, yasama, yargı ve yürütme gibi kuralları oluŐ turduė u sivil bir yönetimle barışı zamanında hiçbir iŐçi olmayan askerî bir yönetimi kapsıyordu. Büyük gereksinim hâlinde kabile Ő efinin ya da konfederasyon baŐ kanının yönetimi altında, sadece klan Ő efleri değ il, ailedeki anneler ve önemli savaŐ cılar da bir araya geliyordu.

Bu   detler kabilelere göre deė iŐ iklik gösteriyordu. Kiyovalar da savaşı Ő efleri kurula katılırken kadınlar dıŐ arıda bırakılırdı. Ő ayenlerde, gerçek anlamıyla kabile Ő efi yerine etkin kırk Ő eften oluŐ an bir kurul vardı. Bu kurula onursal nitelenen dört yaŐ lı ve kıdemli sakimalar yani büyük Ő efler katılırdı. New York idaresindeki Senecalar gibi uygar birkaç kabilede, son yüzyıllardaki Avrupalıların   rnek alınarak yazıldığ ı bazı   detler vardı.

Ő efler ve SavaŐ cılar

Ő ef, tercihen halk tarafından se  ilmiŐ  ve belirtilen iradeye göre onun çıkarlarını gözetmekle yükümlü bir tür bakan rolündeydi. Aynı zamanda geleneğ in koruyucusuydu ve ortak çıkarlar için bu geleneğ i savunmak onun göreviydi. Bu Ő efler, yaŐıları elverdiğ ince uzun zaman otoritelerini korurlardı. G   lerinin azaldığ ını hissettiklerinde yerlerini büyük oğ ullarına veya pek çok kez g  r  ld  ğ u gibi kızlarına devrederlerdi, iktidar babadan   ocuğ a geçiyordu. Ancak halefin, kabilenin ileri gelenleri yani yaŐ amları boyunca en fazla baŐ arı kazanmıŐ  olanlar tarafından kabul edilmesi gerekirdi.

EŐ itlik durumunda, tercih edilen yasal aday olurdu ama baŐ ka bir savaŐ cı, yiğ itliğ iyle ve zek  asıyla ya da ge  miŐ teki eylemlerinin saygınlığ ıyla ondan açık biçimde   st  nse onun yerine atanabilirdi. Ayrıca, ciddi bir kusur hariç hiçbir Ő ey daha sonra bu kararı deė iŐ tiremezdi. Bazen de d  Ő man kabilenin galibi, öldürülen Ő efin yerine geçerdi. Buna rağ men kabile kabul etmezse bu kiŐ inin yeniden savaŐ ması gerekir ve kendisi de öldürülme tehlikesiyle karŐ ı karŐ ıya kalırdı.

Daha önce söz ettiğ imiz istisna dıŐ ında, yerlilerin yazılı yasaları yoktu. Söz konusu yasalar her zaman saygı gösterilen gele-

nekler biçimindeydi. Şefin yetkisi mutlak değildi, savaş tehlikesi olduğunda kabilenin erkekleri kurul ateşinin çevresinde tartışarlardı. Burada genç erkeklerin de görüşlerini açıklama hakkı vardı ama bu görüşe başarılar kazanmış daha kıdemli biri tarafından karşı konulursa fazla deneyimin daha fazla bilgelik kazandırdığı göz önüne alınarak her zaman ona hak verilirdi.

Bu üstünlük bir kez kabul edildiğinde titizlikle buna saygı gösterilirdi. Disiplin, birçok kez haksız yere boyun eğmez ve baskıya gelmez olmakla suçlanan bu halkların önemli erdemlerinden biriydi. Amerikalılara göre böyle oldukları doğru ama onlar da Amerikalıları hiçbir zaman şefleri gibi görmediler.

Kızılderililer Avda

Şimdi, kabilenin hemen hemen tüm işlerinin kadınlar tarafından yerine getirildiğini göreceğiz. Erkekler açısından her zahmetli iş küçük düşürücüdür. Onlar etkinliklerini ancak vahşi hayvanların ve düşmanın peşine düşmek gibi “soylu” işlerde gösterirler. Bu hayata bakış tarzı yüzünden onlara karşı çok katı olmayalım, bizim eski şövalyelerimizin anlayışından hiç de farklı değil.

Beyazların gelişinden önce ormanda, ovalarda çok sayıda av vardı. Silahlar mükemmel olmamasına rağmen bunları yakalamakta güçlük çekilmiyordu. Vahşi hayvanların en kurnazından daha kurnaz, en yırtıcısından daha yırtıcı, en yüreklişinden daha yürekli olan yerli, bu hayvanlarla mücadele etmek ya da izini sürüp sıkıştırmak için onlarinkine benzer içgüdülerinden yararlanırdı. Kurt gibi iz sürer, kurduğu tuzakta bir jaguar kadar sabırla tam bir hareketsizlik içinde saatlerce bekler, bir su samuru gibi balığın ardından suya dalar, gittiği yolu takip ederdi. Tilkilerin, ovalardaki hindilerin veya tavukların dikkatlerini dağıtmak için nasıl davrandıklarını gözlemleyip aynı amaçlarla onların dolambaçlı yollarını izler ya da savaş oyunlarını kullanırdı. Siyah ayının kovanlardan balı nasıl aşırıldığını anlayıp onun gibi yapardı. Dev gibi elkin, hasmının sesine doğru nasıl koştuğunu inceleyip hayvanın sesini taklit ederek onları kendine çekerdi.

Kimi zaman bu taklit işi daha ileri giderdi. Yerli, hayvanın postuna bürünüp sırtını da kamburlaştırıp onun hareketleri-

ni taklit ederek hayvana doğru ilerlerdi. Erişebileceği uzaklığa gelince de doğrulur ve okunu fırlatırdı. Bu durumda hayvanın kaçacak zamanı olmazdı.

Gerektiğinde tehlikeye atılmaktan sakınmazdı. Gri ayının kalın kürkü ile bir süsün en güzel motiflerini oluşturan dişleri ve pençeleri, benzeri görülmemiş bir mücadelenin tehlikelerine değerdı. O zaman yerli, dosdoğru canavarın üstüne giderek onu kışkırtır, doğrulup kendisine ölümcül biçimde sarılmak için dev kollarını açmasını bekler, ardından hançerini hayvanın kalbine saplardı.

Öte yandan, ovanın tüm konukları arasından özellikle ikisi, Kızıl avcının sürekli tutkusu ve yeğlediği avdır. Bunlardan ilki, yarı evcil durumda kullanılması için at, diğeri de tüm gereksinimlerini karşılamasına yettiği için bizondur. Bu hayvanların nasıl yakalandığına dair fikir verebilmek için bu avın betimlenişini, birebir tanıkların anlattıklarından alıntılatacağız. İlkini, yerli yaşamının titiz gözlemcisi Catlin'den dinleyelim.

Sahne Missouri'nin güneyinde, Şayenlerde geçer. Bir at sürüsü belirmiştir. Bir savaşçı, kendisi için bunların arasından bir binek hayvanı seçmeye karar verir ve bu amaçla yola koyulur. Bir midilliye binip dörtlüye sürüye doğru gider. Doğal olarak, atların birden paniğe kapılmasına rağmen savaşçı çabuk ve yanılmaz bir bakışla seçimini yapacak zamanı bulur.

Atından inip yürüyerek ilerler. Her zaman olduğu gibi rahatça hareket edebilmek amacıyla çıplaktır. Sol kolunda kementi, sağ elinde kamçısı vardır. Ayrıca omzunda bir yerlinin asla yanından ayırmadığı deri torbası asılıdır, içinde de uzun koşu sırasında ağzına atacağı kavrulmuş kahve taneleri bulunur. Artık gerektiğinde düzenli bir hızla günlerce koşmaya hazırdır.

Atlar, hızı kendileriyle kıyaslanamayacak bu düşmandan pek az korkarlar ve bu korkunun eşlik ettiği merak duygusuyla birlikte durup durup kalkarak, yavaşça uzaklaşırlar. Adamsa hep aynı hızla ilerler. Bu yöntemi ormandaki vahşi hayvanlardan öğrenmiştir. Aynı şeyi yapan ayı da hantal yürüyüşüyle durmadan yol alır ve hızlı sıçrayışlarla kaçan bir avın ardından hiçbir şey, onun hızını arttırıp yavaşlatmasını sağlayamaz. Bitmez tükenmez saatler sonrasında avı yorgunluktan tükenmiş hâlde kendini bırakıp yakalanır.

Bir zaman sonra yerlinin seçtiği at, özel olarak izlendiğini hissederek sürüden ayrılır. Şaşkına dönen hayvan bir buçuk kilometre boyunca dörtnala gittikten sonra güvende olduğunu sanarak arkasına döner ve kendini izleyene bakar. İzleyen, düzenli adımlarla yaklaşır, hep yaklaşır. At yeniden kaçıp arayı açar, yine durur, yine bakar. Avcı ilerler. Sanıldığı kadar uzakta değildir çünkü hayvan rastgele kaçarken avcı, deneyimlerinden yararlanmıştı: Karaca, geyik, at ve benzeri büyük memelilerin çoğu, düz çizgi hâlinde değil sola doğru, her zaman aynı yönde koşma eğilimindedir. Kurtlar da bunu bildikleri için sürü hâlinde alageyik avlayacaklarında, avın katedeceği eğri çizginin bir noktasında her zaman pusu kurarlar. Bu nedenle yerli, avının yaklaşık olarak nerede duracağını hesaplamıştır. Hayvanı izlemekten vazgeçmeden o yöne doğru aralıksız ilerler. Her yeni hareketinde attan daha fazla yol alır.

Belli bir süre sonra at yorgunluk hissetmeye başlar. Adam bunu fark eder çünkü duraklamaları daha sıklaşmıştır. İşte o zaman avcı, hızını hafifçe arttırır, yaklaşır, yaklaşır... Hayvan artık soluk soluğa kalmıştır. Her defasında yüzer metre uzaklaşmaya başlar ve molaları giderek daha uzun sürer. Yerli, taktiğini değiştirmez. Her aşamada birkaç metreden daha fazla kazanmaya çalışmaksızın hep ilerler, eylem hızlanır. Hayvanın atılımları ke-sintiye uğrar, soluk soluğa mola vermek için durur. Adam hep ilerler. Birkaç sıçrayış daha ve işte son durak.. Adam yaklaşır, artık yirmi adım uzaktadır!

Bu kez adam da hızını azaltır, ihtiyatlı şekilde ilerler. Kemen-ti yavaş yavaş çözer, sallar, kendi ekseni etrafında halkalar hâlinde döndürüp fırlatır...

Hayvan yakalanır! O zaman yerli, şaha kalkan, çifte atan, bur-nundan soluyan, çırpınan, çığına dönmüş ata adım adım yaklaşır. Hayvanın düzensiz hamlelerine sadece ölçülü sakinliğiyle karşılık verir. Fırın gibi açık burun deliklerine, korkudan irileş-miş gözlerine uzanan muzaffer el yavaş yavaş, tatlılıkla hayvanı okşar... Ertesi gün şafak söktüğünde yeni yakaladığı atın üzerine binerek kampa döner. Eski atı da arkadan, uslu uslu ve kaderine boyun eğmiş hâlde onların peşine düşer.

Burada bir parantez açmak gerek. İnsanın hayvan üzerindeki hâkimiyetinin, vahşi canavarın başkaldırısını yok etme his-

sinden doğuyormuş gibi görünen bu durumun varlığı, pek çok gözlemci tarafından onaylanmıştır ve bu dürtüyü kontrol etmeyi başarabilenler onları her zaman hayrete düşürmüştür.

Güvenilir bazı kaynaklara göre, burada iyi büyü etkili olur. Bu kaynaklar, tabiat ötesi bilimlerin Kızılderililerde büyük bir gelişme gösterdiğini, tüm koşullarda bunlara başvurdıklarını söylüyor. Yerli büyücüler, sadece ender yetişmiş kişilere açıkladıkları ve onların bizi şaşırtan işler yapmalarını sağlayan gizemlere sahipti. İşin yaban hayvanlarıyla ilgili tarafına gelince, Kızılderililer onlar üzerinde en kuşkucu tanıkların bile kabul etmek zorunda kaldığı ve maddeci bilimin hiçbir zaman açıklayamadığı bir etkiye sahipti.

Karşıt görüşlerin hiçbir zaman anlaşma zeminini bulamadığı bu kadar zor bir tartışmaya girmeden ve olayları yorumlamaya çalışmadan sadece onları saptamakla yetineceğiz. Tamamen tarafsız şekilde, Kızılderililerin birçoğunun kusursuz medyumlar olduklarını, kendi kendilerini hipnozla uyutabildiklerini ya da bunu başkalarına yaptırdıklarını ve bu hâldeyken bizim kavrama gücümüz dışındaki en şaşırtıcı eylemleri başardıklarını kabul etmek zorundayız.

Bu orijinal özelliği neye borçluydular? Kabul törenlerindeki korkunç sınavların ve onların sonucunda yaşadıkları gerginlikle karışık öfkenin bunda etkisi olması mümkün. Bunun delillerini olağan dışı Hayalet Dansı²⁹ törenlerinde bulacağız. Her ne olursa olsun, bu aşırı duyarlılığı yadsımamak, tam adı konmak istenmese de kabul etmek gerekir.

Oysa hayvanlar da tüm varlıklardan açığa çıkan ve daha uygun bir ismi olmadığından telepati diyeceğimiz, açıklanamayan nedenlerle yayılan şeylere duyarlılık gösterirler. Her birimiz, köpek ile kedinin yabancı bir hayvana veya insana karşı nasıl davrandığını gözlemlemiştir. Kendilerine karşı dostluk ya da düşmanlık ifade eden bir tavır gösterilmediği hâlde; yakınlık, düşmanlık, güven, korku gibi duygular sergilerler. Üstelik hayvanlar bizde çok az gelişmiş ya da hepten yoksun olduğu-

29 Amerikan yerlilerinin pek çok inanç sistemine yerleşmiş, dinî bir hareket. Düzgün yapıldığında dansın, yaşayanlar ile ölülerin ruhlarını birleştireceğine, kendileri yerine sa-
vaşacak bu ruhların da beyaz istilacıları kovacağına inanıyorlardı. (e.n.)

muz duyular taşır. Yön bulma duygusu ve bazı büyük felaketleri önceden hissetme kabiliyeti gözle görülebilir. Bilindiği gibi tüm hayvanlar depremin gelişini haber verirken çoğu zaman bizim bunu önceden bilmemiz imkânsızdır.

Oysa ilkel insanlar bu içgüdülere sahipti. Onlarda, vahşi bir hayvanın dokunma, koku alma ve yön bulma yetileri vardı. İlkel insan, bizim yerine aklımızı koyarak kullanmayı unuttuğumuz bilinçaltının bu “çifte görüş” sağlayan özelliğine neden sahip olmasın? Olayları gözlemleyip alışkanlıklarını son derece iyi bildikleri hayvanlardaki belirtilerini inceledikten sonra bundan yararlanma yolunu bulmuş olamazlar mı?

Yerlilerimizin hayvanlar üzerindeki hâkimiyeti ve onları hipnotize etmekte kullandıkları bu “tılsım” ancak böyle açıklanabilir. Biz, bunun işleyişini bilmesek de etkilerini saptayabiliyoruz. Bu meseleyi çözümlemek mümkün olmayabilir ama yine de incelenmeyi hak ediyor. Şimdi de ilginç bizon avı tablosunu çizelim.

Bizon Avı: Kış yaklaşınca sürüler güneye doğru inerlerdi. Kimi zaman bu sürüler sayısız denebilecek kadar çok hayvandan oluşurdu çünkü bu gruplardan bazıları yetmiş kilometre genişlikte bir alana yayılırdı ve art arda hiç durmadan geçip gitmeleri beş gün sürerdi. Öte yandan, daha çok ovalarda, *bizon patıkaşı* denen aynı yolu izleyen birkaç bin hayvanlık küçük gruplara da rastlanırdı.

Yerliler onların yaklaşma zamanını bilir, gözleyip geçişlerini haber vermeleri için habercileri bu dönemde ovaya gönderirlerdi. Haber getiren savaşçı geri geldiğinde kampta büyük bir hareketlilik yaşanırdı. Avı bereketli kılmaya yönelik şarkılar eşliğinde ayinsel danslar yapılırdı. Savaşçılar, boyanarak süslenir, silahlarını ve atlarını hazırlar, tüm kutsama törenlerinin ardından yola koyulurlardı.

Uzaktan bir toz bulutu ve boğuk böğürmeler eşliğinde beliren sürüye ulaşıncaya kadar avcılar, büyük bir çaba harcayacak binek hayvanlarını olabildiğince az yormak amacıyla, şafağa kadar onların yanında koşarlardı.

Yerliler, çoğu zaman tüm sürüye saldırmaya cesaret edemezlerdi. Bu nedenle, bizonların peşine düşerken öncelikle geride

kalmış yaralı ya da hasta olanların üstüne atılmak için fırsat kolayan, sonra da onlara saldıran kurtlar gibi yapar, aralıklı olarak birçok gruba ayrılırlardı. İşaret verilince atlarına binen avcılar tüm hızla sürüye doğru ilerleyip başındaki dişiye çığlıklarla ürkütürdü, arkalarından gelenlerin tamamıyla birlikte hayvanları başka atlılara doğru sürmeye çalışırlardı. Bu yöntem çoğu zaman başarılı olurdu. Bazen hayvanları ürkütmeye çalışanlardan biri, arkadaşlarından uzak düşünce sürünün karşısında yapayalnız kalırdı. Eğer kendini kurtaracak zamanı yoksa ve hayvanların lideri yolunu değiştirmezse ezilmek gibi çok büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalırdı.

Ancak saldırı başarıya ulaşır, hayvanlar da onların istedikleri yöne doğru kaçarlarsa o zaman itişip kakışan, acele eden kitleyi bir insan ve at seli sarardı. Bir an duraksayan büyük kızıl hayvanlar toprağı koklar, toynaklarıyla eşeler, sonra ansızın açık sandıkları geçide hücum ederlerdi.

Avını önceden seçen her avcı, ona doğru geniş adımlarla yaklaşırdı ve tam o sırada oklar uçuşmaya başlardı. Bu oklar, öylesine şaşmaz ellerle atılırdı ki hemen her zaman hedeflenen yere ulaşır ve hayvanın bir tarafından girip öbür tarafından çıkar ve toprağı saplanırdı. Vurulan hayvan sendeleyerek birkaç adım daha atıp devrilirdi. Ardından avcı, hemen başka kurbanın peşine düşerdi çünkü hayvanları vurduğu oklar özel bir işaret taşıdığından her zaman geri dönüp onları toplayabileceğini bilirdi.

Kimi zaman yöntem değişirdi. Savaşçı ya mızrağını ya da sadece geniş bıçağını kullanırdı. Bu durumda, yerlinin atın sırtından bizonun sırtına atlacağı, İspanyol matadorlarının boğa güreşlerinde yaptıkları gibi bıçağı hayvanın omuzları arasına sapladığı anlatılır.

Av pek uzun sürmezdi çünkü hayvanları çok geniş bir alana dağıtmak istemezlerdi. Bu nedenle atlılar sürünün çevresinde halka hâlinde dönüp sürünün ilerleyişini yavaşlatmaya veya geldiğı yöne geri döndürmeye çalışırlardı. Bazen yolların zorlu geldiğı ya da sürüden geriye kalanların kendilerini saran çemberden kaçıp kurtulduğu oluyordu. O zaman onların kaçmasına izin veriliyor, yaralıların öldürülmesi ve öldürülenlerin sayılması için geri dönülüyordu. Bundan sonra sıra avcılarını uzaktan

izleyen kadınlara geliyordu. Onlar hemen hayvanların derilerini yüzmeye başlıyorlardı.

Savaş Yolunda

Bu kitabı okuyanın, Kızılderililerin ahlaki değerleri konusunda yeterli fikre sahip olacağını; kahramanca cesareti, davasının haklılığı ve direncini kıran felaketler nedeniyle hak ettiği sevgiyi duyacağını umut ediyoruz. Bununla beraber, bu davayı kullanarak onu savunmak için gerçeğe ihanet etmeyeceğiz, kahramanlarımızın sadece iyi yanlarını ortaya koymak bahanesiyle yanlışlarını gizlemeyecek ya da yadsımayacağız. Bu vahşiler de sadece insandır ve insanı varlıklar merdiveninde en yüksek basamağa yükselten duygusal asillığe sahip olsalar da zayıflıkları ve insanca kusurları vardır. Karşımıza çıktıklarında bunlardan söz etmek ve oldukları gibi betimlemek gerekir. Oysa işgalcilere karşı duyduğu meşru kin için özür bulmadan önce de ovaların avcı yerlisi, öfkeli bir savaş meraklısıydı. Dövüşmek, komşusuyla kavga çıkarmayı istemek, soymak amacıyla ona saldırmak, en acımasız misillemelere kadar intikam peşinde koşmak onun için sadece göçebe yaşam koşullarının gerekliliği değil, yerine getirmekten gurur duyduğu bir görev hatta kendini yoksun bırakmak için hiçbir neden görmediği bir zevkti.

Doğrusunu söylemek gerekirse, onun gözünde savaş, özel bir türün avlanmasından ibarettir. Geçimini sağlamak için zararsız bir avı izlemek doğal olduğuna göre, rakibinin sahip olduğu ve kendisinin acil gereksinimi olan bir şeyi ele geçirmek amacıyla, eşit silahlarla kendini savunan bu düşmana saldırmak fazla kınanacak bir şey değildir. Karşılıklı saldırı bunun kanıtıdır. Galip değilsen mağlup olmayı kabullenmen gerekir, düşmanı öldürmezsen o seni öldürecektir. Bu durumda kimin başladığını bilmek olanaksız olduğuna göre kimin haklı kimin haksız olduğunu öğrenmeye çalışarak zaman yitirilmez. Dahası; her an, hiç durmadan, fırsat çıktıkça savaşılır.

Diğer yandan, birbirinden daha kavgacı kavimler de vardı. Moquiler, Pueblolar ve birkaç kabile daha, sadece sakin yaşamak isterken Komançiler, Apaçiler, Şayenler ve Siyular ıslah olmaz kavgacı kabilelerdi. Bunlar, komşularını durmadan tedirgin et-

mekle kalmayıp küçük bahanelerle kendi aralarında da didişip durdular. Yukarıda sözünü ettiğimiz Siyu ailesinden gelen Mandanların, Arapahoların ve Şayenlerin de yardımıyla yine Siyular tarafından neredeyse kökü kazınmıştır. Nihayet yok edilecek Mandan kalmadığıdaysa dünün müttefikleri o günün azılı düşmanı oldular. Tüm kabilelerin ortak düşmana karşı yeniden birleşmeleri için beyazların gelmesi gerekti.

Bu savaşların bahaneleri sayısızdı. Kimi zaman bir göçebe grubun, öteki göçebelerle aynı anda aynı bölgeden geçmesi yeterliydi. Bu yerliler bir an bile o bölgeyi kendi özel mülkleri gibi düşünmüyorlardı çünkü orada kalıp yerleşme niyetleri yoktu fakat rahatsız edilmiş olmaları onları kızdırmaya yetiyordu. Bunun sonunda da, savaş baltası kaldırılıp harekete geçilirdi.

Seferleri, çoğu zaman, yağma amacı taşırdı. Bir kampta at eksildiğinde, yerli, onu nerede bulacağını bilirdi. Kısa bir süre sonra zarara uğrayan kabile malını geri almaya çalışırdı. Üstelik eğer zafer kazanırsa yitirdiğinden çok daha fazlasını toplardı. İşin içine intikam duygusu da karışır ve çatışma sürer giderdi.

Savaş için olduğu kadar bunun zevki için de çatışılırdı. Apaçilerin yaşamı sadece bitmek tükenmek bilmeyen bir savaştı. Her tür çalışmaya tümüyle karşı olduklarından hiçbir zanaatları ve meslekleri olmayan Apaçiler, daha çalışkan topluluklar arasında neredeyse her şeyden yoksundu. Bu ileri halkların üstüne büyük bir felaket gibi çöküyor, öldürüyor, yağmalıyor, yakıyor; daha da ileri gidip varını yoğunu kanlı ganimetler hâlinde alıp götürüyorlardı.

Kuşkusuz, bu davranış tarzları, tarihsel zamanlar boyunca ana karada bir uçtan öbürüne hızla yer değiştirmelerini açıklıyor. Görünüşe bakılırsa kendilerine benzeyen vahşilerle yani daha yoksul olanlarla savaşmayı küçümseyen Apaçiler, gelişmiş yerleşimlerin yükseldiği bölgelere akınlar yapmayı yeğliyor, oraları yıkıp harap ediyorlardı. Geride kalanlar bu kentleri yeniden kurduklarındaysa onları yeniden ele geçirmeye gidip aynı şeyi yapıyorlardı. Bu varsayım, peşlerini hiç bırakmayan bu acımasız yağmacılardan kaçan Toltek ve Maya uygarlıklarının gerilemesiyle ve 17. yüzyıla doğru İspanyolların Meksika'da zenginleşip çok çekici bir yem olmaya başladıkları sırada Apaçilerin buraya gelişiyle uyuyor.

Onlardan bahis açıldığına göre; bu kabileye ve genel olarak Kızılderililere “Apaçi Diyarının Köpekleri” lakabını takan aynı İspanyollardır. Amansız acımasızlıkları ile kazandıkları bu ün artarak dillere destan hâle gelmiş ve şehirlerimizdeki belli suçlulara *apaçi* denmesine yol açmıştır. Bu şöhretin doğruluğu kanıtlanmış mıdır? Gerekli kısıtlamalar yapıldıktan sonra öyle olduğu söylenebilir.

Apaçi savaşçısı uysallık konusunda örnek alınacak biri değildir elbette. Yenik düşen düşmanın kesilmiş parmaklarından yaptığı süsler kesinlikle bir barbarlık kanıtıdır. Bu konu özellikle abartılmış olsa da tutsaklarına işkence ettikleri kesindir. Bunu bazen kendilerinin çoğu zaman da kadınlarının hayal gücünden çıkan *zarify* yöntemlerle yapıyorlardı. İşkencenin nasıl yapılacağına kadına bırakılması gelenektendi ve kadınlar da bu konunun oldukça iyi üstesinden geliyorlardı.

Buna rağmen, sadece bir insana acı çektirmenin gaddarca zevki için işkence ettiklerini düşünmek tam bir hatadır. Acımasız hareketlere geçiren şey, kan dökme eğilimi değil acı çığlıklar içindeki düşmanına zayıflığını itiraf ettirip bütünüyle galip gelme tutkusudur. Kabul törenlerinde yerlinin insanüstü bir cesaretle ızdıraplara nasıl katlandığını, kendi direncinden daha güçlü bir etkinin ona egemen olduğunu kabullenmeyi reddetmesinin bir tür zafer olduğunu da anımsamak gerekir. Direğe bağlı hâlde işkence edilen kişi kendi ölüm şarkısını söylerdi. O güne dek savaşlarda en güçlü olduğuyla küstahça övünerek başındaki acımasızları küçümseyip hakaret eder, onları kışkırtırdı. Korkutmaya ya da acıdan inletmeye çalışmanın dışında yenilgisini kanıtlamanın başka yolu bulunamıyordu ki çoğu zaman bunu zaten başaramıyorlardı. İşkence gören kişi, zaferlerini sıralamayı bitirmeden kendini canlı canlı parçalanmaya bırakıyordu. Gururu ancak dili koparıldığında sessizliğe boyun eğiyordu. Bu, zalim savaş yasalarından biriydi. İşkenceciler, tutsak edildiklerinde aynı kaderin kendilerini beklediğini biliyorlardı. Korkunç oyunun tehlikelerinden biri de buydu.

Zaten bu yasalar öylesine yerleşmişti ki karşılığı titizlikle saptanırdı. Bir kabilenin en büyük düşmanı, koşulların zorluğu yüzünden onlara sığınmaya gelmişse bir konuk gibi kutsal sayı-

lırdı ve nefretin sebebi ne olursa olsun hiç kimse ona en küçük bir kötülük yapamazdı. Dahası, kaçması ve kendini savunması için at, silah, yiyecek, bilgi de dâhil olmak üzere tüm olanaklar sağlanırdı. Sığınma alanının sınırları içinde kaldığı sürece kimse ona el sürmezdi.

Aynı şekilde, iğrenç acı verme zevkinin tatmin edilmesinin amaçlanmadığını apaçık kanıtlayan şey, çarpışmaya katılmayanların her zaman saygı görmesidir. En boyun eğmez Apaçi şeflerinden biri olan Geronimo, yaşamının son yıllarında kaçınılmaz şekilde durulduğunda, serüvenlerini anlatmayı severdi. İnsanın elini kolunu bağlayan bir açık sözlülükle; öldürdüğü, soyduğu, işkence ettiği tüm düşmanlarından övünerek bahsederdi. Yerindiği tek konuya daha fazlasını haklayamamış olmalı. Şunu ilave etmeyi unutmazdı: “Yine de savaşlarda özellikle şanslıydım, yanlışlıkla bile olsa bir çocuğun ya da kadının kanını asla dökmedim.”

Eğer bunu yapmış olsaydı, bir iki mazeret ileri sürmeye hakkı olurdu çünkü gaddarca da olsa dişe diş kuralını uygulamış olacaktı. Savaş durumunda olunmamasına rağmen karısı, annesi ve çocukları, Meksikalılar tarafından boğazlandı.

Kim ne derse desin, Apaçilerin bu kınanan gaddarlığı, kabilelerin genel özelliği değildi. Çoğu durumda savaş tutsaklarına karşı saygılı davranılırdı. Alışılmış diyebileceğimiz ve her zaman Kızılderili geleneklerine özgüymüş gibi düşünülen bazı eziyetler konusunda düzeltilmesi gereken daha birçok hata var.

Kafa Derisi Yüzme: Örneğin meşhur kafa derisi yüzme durumu böyledir. Bu kanlı işlemin ne olduğunu biliyoruz: Yerli, yenik düşmüş düşmanının art kafa kemiğinin çevresinde dairesel bir yarık açıyor ve böylece ayrılmış saç tutamını bir hamlede söküp çıkarıyordu.

Bu çirkin uygulamanın sebebi yine bir batıl inanıştı. Kafa derisi yüzülmüş bir savaşçı, Yüce Ruh tarafından Yüce Avların cennetine yükseltilemezdi ve öldüğünde, ruhu gelip yaşayanları tedirgin edemezdi. Oysa kafa derisi yüzme âdeti beyazlar gelmeden önce ova yerlileri tarafından hiç bilinmiyordu.

Herodot, bundan söz edip İskitlerde uygulandığını söylediğine göre bu işkence tarzı antik çağlarda da biliniyordu. Her ne

olursa olsun, Kolomb öncesi dönemde bu işkence sadece birkaç kuzeydoğulu kabile tarafından uygulanıyordu; Siyular, Şayenler, Komançiler gibi bazı kabileler bunu bilmiyorlardı. Bunu onlara öğretmiş olmak, uygarlığın ilk faydalarından biridir.

Gerçekten de Avrupalı koleksiyoncular bu korkunç ganimetleri öğrenir öğrenmez onları ele geçirmek için aralarında dalaşmakta gecikmeyip fiyatı ne olursa olsun satın aldılar. Bu tuhaf piyasanın gelişmesi bu şekilde oldu. Çıkarcılık hiçbir zaman kazanç fırsatını elinden kaçırmadı, aracılar ürünü bulabildikleri her yerde bir tekini bile bırakmadan alıp götürmeye başladılar.

Haber yayıldı. İlk siparişler karşılanamayınca bu kez komşu kavimler işle ilgilenmeye ve bundan nasıl çıkar sağlayabileceklerini öğrenmeye başladılar. Ham maddenin elde edilmesi zor değildi. Kendi hesabına çalışan bir tuzak avcısı, Louis Simonin adlı bir Fransız gezgine, "Kendiliğinden geliyordu!" diye açıklamada bulunmuştu. Yerliler, Hudson's Bay şirketi için kürk peşine düştükleri gibi saç avına çıkmaya başlayıp bunda da hiçbir sorun görmüyorlardı. Böylece sömürü ticareti ovalarda yayılmıştı. 17. yüzyılda tüm Kızılderililer kafa derisi yüzmeyi biliyorlar ve bundan hiçbir kaygı duymuyorlardı. Ganimetin ticari değeri de bunu destekleyince ona sahip olmayı, en görkemli kahramanlık eylemlerinden biri gibi düşünmeye başladılar. Gizemli inanışları da işin içine karışınca kafa derisi de tıpkı kartal tüyü ya da ayı pençesi gibi cesaretin ve becerinin simgesine dönüştü. Peki, ahlaki açıdan kim daha suçlu? Bu kanlı modayı başlatan amatör aydın mı yoksa onu takip eden vahşi mi?

Her zaman düştüğümüz bir başka hata da kafa derisi yüzülen kişinin ölü biri olduğunu düşünmemizdir. Yaranın kendisi çok tehlikeli değildir, saçlı derinin ancak avuç içi kadar genişlikte bir parçasını kapsar. Geçen yüzyılın sonuna kadar, bakir toprakları işleyen ovalılar ile batıdaki küçük kentlerde oturanlar arasında, kafa derisi yüzülmüş birçok sağlıklı insanla karşılaşılıyordu. Kim oldukları anlaşıldığında Orta Çağ keşişlerinin yaptığı gibi dinî bir nedenle saçlarını kazıdıklarını söylüyor, bunun simgelediği yenilgiden utandıkları zaman da o bölgeye İspanyol mendili bağlıyorlardı.

Tüm bu olgular, yerlileri sorumluluktan biraz kurtarsa da savaşçı içgüdülerinin kanıtı olduğu gerçeğini değiştirmiyor. Ol-

dukça önem verdikleri bu savaş sanatını, ellerindeki imkânlarla ulaşabileceği en yüksek noktaya kadar geliştirmişlerdir.

Savaş sanatını belirleyen kurallara, uygar toplumlarda olduğundan çok daha titizlikle uyduklarını kabul etmek doğru olur. Örneğin, düşman bir kabilenin galip şefi, en güçlüsü olduğunu göstererek önderlik yeteneğine sahip olduğunu kanıtladığında, bu hakkı elde ediyordu. Savaşçılar onun egemenliğini kabul etmezlerse, yasalarına uygun bir biçimde bunu reddettiklerini ona bildiriyorlardı. Önderlik talebinde direttiğinde karşılaşacağı hiçbir yeni savaş, onu pusuya düşürmek ya da öldürmek amacıyla ve kendini savunma şansı vermeksizin ondan kurtulmaya çalışmak şeklinde olmayacaktır... Buna karşılık, uygar toplumlar liderlerine, kaderin gerektirdiğinden daha az saygı duyuyorlar.

Sadece karşılıklı konuşma söz konusu olmasına rağmen ittifak antlaşmalarına da aynı titizlikle saygı gösterilir. Toplantı ateşi çevresinde, barış çubuğunu elden ele geçirerek söylenmiş bu sözler, onları duymuş ve onaylamış tüm kişilerin onurunu yükümlülük altına sokar. Kızıl savaşçı için şeref, hiçbir gücün koparamayacağı bir bağlıdır.

Çatışma Yöntemleri: Çatışma için kullanılan yöntemlerin, av için kullanılanlardan çok az farkı vardır. Avda olduğu gibi çatışmada da izleri takip etmek ve karşılaşılacak düşmanın sayısını, niteliklerini, ne zaman ve nereden geçtiğini, hangi koşullarda ortaya çıkabileceğini bilmek gerekir.

Savaşatan önce önemli törenler yapılır elbette. Davulların çağrısına, dumanla yapılan işaretlere göre savaşçılar giysilerini giyer, silahlarını kuşanır, savaş boyalarını sürer ve danslara katılmak için koşuşurlar. Hemen hemen tüm ova yerlilerinde savaş boyaları, alnın haricinde yüzü kaplayan parlak kırmızı bir tür maske biçiminde oluşuyla ötekilerden ayrılır.

Danslar da kabilelere göre değişir. Siyularda savaşçılar koruyğunun üstüne eğilerek şöyle derlerdi: "Ateş acımasız. Biz de düşmanlarımıza karşı öyle olacağız!" O sırada şef, yerden bir tutam toprak alıp adamlarının yanaklarına sürerdi. Bu şekilde, saldıracığı zaman toynakları ve boynuzlarıyla toprağı eşelediği için yanakları toz toprak içinde kalan bizona gönderme yaparak

kabilenin atası olan bu hayvanın yani, *Küçük Yüce Tanrı'nın*, ruhunu yardıma çağırırdı.

Her savaşçı, meşin çantasından bir kömür parçası çıkarıp kendi *ilacına* ya da sahip olduğu hakka göre özel işaretini yaparak bu törene katkıda bulunurdu. Daha sonra kutsal şarkılar bitip silahlı topluluk da yola koyuluncaya kadar, hepsi çılgın gibi dönüp sıçardı.

Komutlar, şefin göğsünde asılı duran ve yaban hindisinin uyluk kemiğinden yapılmış, sekiz parmak uzunluğundaki düdükle verilirdi. Düdüğün iki değişik sesi vardı, biri hücumla geçmek, öteki geri çekilmek içindi. Flamalar da buyrukları aktarmaya yarardı. Savaşı işaret eden flama kırmızıydı. Beyaz bir bez ya da dal parçası, kimsenin bozmaya cesaret edemeyeceği olağanüstü ateşkesin simgesiydi.

Saldırı genel olarak gün doğarken ya da akşam vakti yapılır, asla geceye bırakılmazdı, böylece her birinin *kahramanlıkları* denetlenebilirdi. Saldırıdan önce, tüm kabilelerin kullandığı *savaş çığlıkları* atılırdı. Bu, el çırparak ya da parmakları dudaklara dayayarak çıkarılan hızlı titreşimli, tiz ve uzun süre yankılanan bir sestti. Sesin kendisi ürkütücü olmamasına rağmen savaş sırasında oldukça uzun mesafelerden, son derece net şekilde duyuluyordu. Onlara, daha önceki acımasız çatışmaları hatırlattığından düşmanlar bu sesi duyunca dehşete kapılıyorlardı.

Bazı kabileler kuşatılanları şaşırtmak için hileler kullanırdı. Apaçiler ormanın kenarındaki dal yığınları altına gizlenip sessizce ilerlerdi. Komançiler, kampa erişebilecekleri yere gelinceye dek atlarına görünmeyecekleri biçimde tutunurlardı. Bu, hayvanları görünüşte başıboş gezen yabani bir sürü gibi gösteriyordu. Ardından herkes birden doğrulup saldırırdı.

Söz konusu Komançiler sadece olağanüstü at binicileri değildiler. Bu hayvan hakkındaki derin bilgileri sayesinde, İspanyolların *stampado* dedikleri şey, savaş ya da yağma yöntemi olarak yardımcıları oluyordu. Stampado şöyle bir şeydi:

Savaşçılar, yanlarından hiç ayırmadıkları mızrak ve topuzlarıyla birlikte, gerekli gördükleri zaman, tabaklanmış ve kurutulmuş, kalın parşömen katılığında bir bizon derisi de taşırlardı.

Rüzgâr gibi hızlı atlarına bindiklerinde, baskın yapmaya karar verdikleri kampa bununla yaklaşırlardı. Terslik çıkmadığı sürece, gerçek savaş yerine sadece bir sataşma amaçladıkları için kan dökmeyi düşünmüyorlardı. Harekete geçmek için de geceyi, düşmanlarının derin uykuya daldığı saati beklerlerdi. Ardından, katlanmış bizon derilerini a  ıp vahşi savaş   ıg  lıklarını atarak bunları birbirlerine s  rterlerdi. Bu, tiyatroda fırtınayı taklit etmek için sac levhaları titreştirerek elde edilen sese benzer bir gürültü çıkarırdı.

Bu ani patırtı düşman atlarını çok korkuturdu çünkü Komançiler kamp i  ine uluyarak dalar, çadırları uyuyanların üzerine yıkar, arabalarını devirir, ateş çemberi yaratıp dönerek dans eder, bu ateşin üstünden sı  rır, onu dört bir yana p  sk  rt  rd  . Bir anda hem hayvanlarda hem insanlarda yaşanan büyük paniği, şeflerinin çağrıları veya komutları dizginleyemezdi.

Sonunda askerler cesaretlerine yeniden kavuştuklarında, karanlıktan gelen bu şeytanlara karşı kendilerini savunmak için silahlarına sarılır ancak karşılarında kimseyi bulamazlardı. Hayalet atlılar ortaya çıktıkları kadar çabuk biçimde yok olurlardı. Ne kimseyi öldürür ne de kafa derisi y  zerlerdi. Bir daha geri gelmemek üzere çekip giderlerdi... Fakat ne yazık ki kampın atları da zincirlerini koparıp onlarla birlikte giderdi. Artık insan fırtınası tarafından kovalanmış, ova boyunca d  rt  nala çılgınca koşuyorlardı. Bitkin düşmüş hayvanlar, ertesı gün şafakta,     n ortasında solukları tükenmiş hâlde bulunurdu. Komançiler onları kementle yakalama zahmetine bile girmezdi.

Yerliye   zg   Cesaret: Savaş sırasındaki cesaret, yerlilerin gözünde kişinin en büyük erdemiydi. Buna öylesine değer veriyorlardı ki düşmanlarında g  rseler dahi ona saygı duyuyorlardı. Kızılderili tarihinin en çarpıcı olaylarından biri sayılan kanlı Little Bighorn Muharebesi sırasında, Amerikalı askerler son nefrine kadar öldürülmüştü. Daha sonra bu   l  leri saptamak için gelenler, askerleri komuta ederken diğerleri gibi can veren General Custer'ın kafa derisi y  z  lmemiş tek kişi oldu  ğunu gördü. Bu durum yerlilere özgü tüm savaş kurallarına aykırıydı çünkü önemli bir lider söz konusuydu ve sa   ganimeti onu deviren için olağanüstü bir kahramanlık kanıtıydı. Ancak savaşın diğer ko-

mutanı olan Siyu şefi Oturan Boğa birkaç yıl sonra bu konuda sorgulanırken şöyle dedi:

“Beyaz şef kahraman bir adamdı. Kendisini saran tüm savaşçılarımıza karşı tek başına kalıncaya dek elindeki kılıcıyla çarpışarak teslim olmayı reddetti. Her yeri kanlar içinde yaralıyken, hiç yenme umudu yokken bile durmadan savaştı. Onu ölümünden sonra onurlandırmak istedik ve ona saygı gösterdik.”

Cesurca ölmek yerli için bir ideal, bir görevdi. İşte, bunu kanıtlayan görkemli ve yürekler acısı bir anlatı:

“Siyu kabilesinden üç yerli atlarına binip yerleşim bölgesinin yanındaki otlakta bulunan yüksekçe bir tepeye doğru sıra hâlinde ilerlemektedir. Ölüme mahkûm edilmişlerdir ve infaz saati yaklaşmaktadır. Birkaç ay önce isyan bayrağını çektikten sonra da yakalanmışlardır. Bir ayrıcalık talep ederler ama yaşamak için değil, sadece elleri arkada bağlanmış, gözleri bezle örtülmüş şekilde ölmek için... Savaşa gider gibi yüzleri boyalı, ellerinde silah, dudaklarında savaş çığlığıyla ölüme karşıdan bakabilmeyi, onu ata binmiş olarak karşılayabilmeyi istediklerini söylerler.

Kaledeki subay bu isteği kabul ederek onlara bir at, bir de kurusıkı doldurulmuş tüfek verir. Tepenin altına ve çevresine, yerlilerle savaşta deneyimli askerler yerleştirilmiştir. Belli bir uzaklıkta bekleyen bu kişiler gösteriş için seçilmemiştir elbette. Öfke yüreklerini yakıp gözlerini parlatmaktadır çünkü silah arkadaşlarının birçoğunun kafa derisi yerlilerin korkunç bıçaklarıyla yüzülmüştür. Buna rağmen, içinde rol oynayacakları dramı üzgün gözlerle beklerken, hiçbir sabırsızlık belirtisi göstermemektedirler.

Yerliler atlarını önce tırıs sürerler. Rüzgâr, ovadaki yüksek otları büyük bir gölün yüzeyi gibi dalgalandırırken bir çaylak gökyüzünün derinliklerinden aşağı inip üç mahkûmun üstünde geniş halkalar çizer. Yerliler dağın tepesine gelince atlarından inerler ve hayvanlar da sanki otlayacakmış gibi görünür.

Ardından ölüm şarkısını söylemeye başlarlar. Kasvetli ezgi, rüzgârın etkisiyle askerlerin kulaklarına kadar gelir. Yankı iyice yükseldiği sırada Kızılderililerin bedenlerinin ritme göre salındığını görürler. Bu, görkemli olduğu kadar vahşi de bir sahnedir.

Savaşçıların en yüksek perdeye ulaşan şarkısı bir iniltiyle sona erdiğinde deneyimli askerlerin yüreklerindeki duygusallık nefretlerine baskın gelmeye başlar.

Bir an ölüm sessizliği olur, kısa süre sonra da korkunç bir çığlık yankılanır: Siyuların savaş çığlığı. Ölüm şarkısının yerini ulumalar alır. Üç Siyu vahşi atlarının üstüne atlayıp Birleşik Devletler askerî birliğine doğru ilerler. Yeniden korkunç savaş çığlıklarını atarak onları taburdan ayıran boşluğu aşmak üzere tepenin yamacını akıl almaz bir hızla inerler. Savaş atları, sanki kendilerini saran demir çemberi parçalayıp düşman saflarına bir kez daha korku salmayı umut ediyormuşçasına leopar gibi fırlarlar. Nihayet, tüfek menzili içine girerler ama keskin nişancılar henüz hareketsizdir.

“Silahlar... Hazır ol!” Durgun bir sesle verilen bu komut yerine getirilir. Siyular bir fırtına gibi yaklaşmaktadır. Midillilerin yularını bırakarak silahlarını sallayıp vahşi naralarını atmaya devam ederler. “Nişan al!” Kurusıkı ateş eden yabanilere yönelmiş namlularıyla yüzlerce tüfek emre uyar... Siyular o kadar yakına gelmişlerdir ki askerler, yüzlerini boyadıkları alev kırmızısını, parlayan gözlerini ve uçuşan siyah saçlarını net şekilde görebilmektedir. Bu savaşçılar gerçekten müthüştür ve komutan da bu sahnenin vahşi, trajik çekiciliğinin etkisi altında kalır. Fakat yalnızca bir anlığına... “Ateş!” Büyük bir parıltı, yankılar uyandıran bir yaylım ateşi... Beyaz duman bulutu yavaşça yükselir ve binicilerinden kurtulmuş üç vahşi at, başları yukarda çılgın gibi dörtnala ilerleyip durduktan sonra otlamaya başlar. Olay sona erer, mahkûmlar cezalarını çekmiştir. Boyun eğmez yürekleri Yüce Ruh’un huzurundadır. Tanrı onları bağışlasın.”³⁰

Yerli Kadını

Savaşçının zorlu mücadele dışında kalan tüm işleri küçümsemesi, günlük yaşama dair diğer tüm vazifelerin kadınlara yüklenmesi sonucunu doğuruyordu. Yine de, genelde yapıldığı gibi buradan, kadınlara tutsak muamelesi yapıldığı sonucu çıkarılmamalı. Aslında durum hiç öyle değildi. Kızılderililer, kendinden zayıf olduğunu düşündüklerine merhamet gösterir.

30 R.P.Savinien, *Les Missions catholiques*. (y.n.)

Apaçilerde olduğu gibi en acımasız kabileler tarafından girişilen en kanlı savaşlarda bile kadın ve çocuklara iyi davranılırdı. Bu kabilenin en ünlü şeflerinden biri olan Geronimo, çalkantılı yaşamının sonuna geldiğinde, savaşçı olmayan birini asla öldürmediğine seviniyordu. Yeri geldiğinde itirafta bulunduğu askerler aynı şeyle övünemezlerdi.

Kampta kadın kocasının himayesi altındaydı, sadık ve çalışkandı. Ancak beyazlarla uzun ilişkiden sonra, kadın bu erdemini yitirdi. Buna rağmen, bozulmamış kabilelerde bu nitelik hâlâ en üst düzeydeydi. Bu ne fazla hoşgörölü gözlemcilerin fikridir ne de bir efsanedir. Yerlilerin en azılı düşmanlarından biri olan Albay Dodge, Şayenlerden söz ederken aynen şöyle yazıyor: Kadınları saflık ve dürüstlük örneğidir.

Daha önce söylediğimiz gibi kadınlar tutsak değildir ve bunun kanıtı da kabile kararlarında çoğu zaman etkin rol oynamalarıdır. Tarih bize çoğu kez onların görüşünün üstün geldiğini gösterir. Annelerin, erkek çocuklarının, savaş yolunda kaybolup gitmelerini engelleme hakları bile vardı. Şefler, bir başka kabiley-le bozuşmayı ortadan kaldırmak için bu âdetten yararlanırlardı. Bazı kadınların kabilenin en yüksek komutanlığına atandıkları da görölmüştü; Sakonnetlerin, 1671 yılındaki şefi Awashonks ile Wampanoagların, 1662 yılındaki en güzel bilge kadını Weetamoo bunlardandı. Yine de, kimi zaman rolleri daha az dikkat çekiciydi. Genelde nazik ve çekingen olan bu kadınlar; görevlerini ihtiyatlı biçimde, alçak gönüllülükle, hiçbir zaman yakınıyormuş izlenimi uyandırmadan yerine getirirlerdi. Doğurmak, kimseden yardım beklemeden yerine getirdikleri basit bir görevdi. Daha sonra yabancılar yerlilere kendi âdetlerini dayattıklarında kadınlar bir doktordan yardım alma düşüncesine karşı çıktılar. Yakın zamanlara kadar, Buffalo Bill'in iş yolculukları sırasında bu âdet hâlâ sürüyordu. Kışın her topluluğun doğum yapacak kadınlar için özel bir barınağı olur, yazın bu kadınlar herkesten uzağa çekilirdi. Doğum yapan kadın, birkaç saat sonra, sırtında taşıdığı beşik içinde çocuğuyla geri gelip tüm sakinliğiyle kendini işine verirdi.

Kışın dinginlik döneminde, kamp kurulup uzun haftalar boyu artık yer değiştirilmediğinde kadının su ve odun getirmek veya deri hazırlamak gibi yapacak çok az işi olurdu. O da bu dö-

nemi, kendisiyle ilgilenmek, süs eşyaları yapmak, en güzel motiflerle donatılmış kıyafetleri giyip danslara katılmak için kullanırdı. Bunlar yaşamının en mutlu ayları, tatil günleriydi, akşam olur olmaz tüm işlerini bırakırdı.

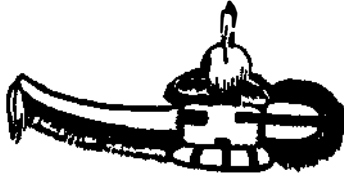
Sonbahardaki büyük av zamanlarındaysa durum değişirdi. Kadınların işi bütün gün sürer, gece geç vakitlere kadar uzardı. Bizon sürüsü yer değiştirdiğinde yapılacak seferin tüm başarısı çalışan kadınların etkinliğine bağlıydı çünkü hayvan öldürülür öldürülmez onunla ilgilenmek artık sadece onların işiydi. Hayvanın derisini yüzmeye başlayıp etini parçalara ayırır, onu derinin içine sarar ve hepsini atlara ya da atın arkasına bağladığı küçük kızaklara yükleyip kampa götürürdü. Buradayken de tüyleri altta kalacak biçimde deriyi yayar, kururken yumuşak olması için takozlarla tuttururdu. Ete gelince, ince şeritler hâlinde kesilerek kızakların üzerinde kurumaya bırakılırdı. Tabii acele etmek gerekirdi çünkü post tazeyken günü gününe gerilmezse kullanılmaz hâle gelirdi ve aynı şey et için de geçerliydi. Bu hararetli çalışma uzun haftalar boyu aralıksız sürerdi. Ardından, biriken malı seçip ayıklamak gerekirdi. İşte o zaman, daha önce sözünü ettiğimiz çantalar hazırlanır ve kalkan, eyer, kement yapımında kullanılacak deriler seçilirdi. Uzun zaman su içinde bırakılmış, özenle tabaklanmış, en ince deriler tipilerin dışını örtmek için kullanılırdı. Yerli kadın, giysileri hazırlamak için de bu derilerden bazılarını pamuklu bir kumaş kadar yumuşak ve esnek yapmayı başarırdı.

Bir misyoner bundan şu şekilde bahsediyor: “En hayran olunacak işlem, bizon derisinden bir elbisenin hazırlanışıdır. Doğal hâliyle, genç ve yağlı ineğin derisi, kullanmak için fazla kalındır. Onu yarı yarıya inceltmek, daha yumuşak ve katlanabilir hâle getirmek gerekir. Bu işlem, ince tabakalar kaldırarak deriyi inceltmek için kullanılan kesere benzer bir aletle yapılır. Bu, özen isteyen çok incelikli bir işlemdir. Bizon beyniyle sıvanan deri, ustaca çalışmayla esnek ve yumuşak hâle getirilir. Daha sonra dikey bir çerçeve üstünde yayılıp zaman zaman ateşin isine tutulur. Deri artık kullanıma hazırdır. Kadın, eşi için bir tören giysisi hazırlamaya koyulur. İç yüzü çoğu zaman resimlerle, kirpi oklarıyla, renkli otlarla, boyalarla kaplıdır. Böyle bir giysinin hazırlanması bazen bir yıl alır.”

Şamanlar

Kızılderililerin toplumsal düzeniyle ilgili tabloyu tamamlamak için *şamanlar* veya *büyücüler* hakkında da bir şeyler söylemek gerekir.

Onlar kabilenin ya din adamları ya da şifacısıydı. Bilinmeyen kökenlere uzanan bir geleneğe dayanarak onları korkutucu kılan ve büyük bir nüfuz sağlayan gizemlere sahiptiler. İyileştirme konusuna hâkimlerdi; silahı işlemez yapan, savaşta ve avda her zaman başarılı olmayı sağlayan formüller yaratırlardı. Bunun yanında, düşmanlarını görünmez silahlarla vurmaya da düşünerek zehirler hakkında derin bilgi sahibi olmaları da söz konusu. Kısacası, ilimleri büyüden doğmuştur ve içlerinden bazıları, bizi şaşırtan deneyimler kazanmıştır. Bu da bizi şimdi yerlilerin dinî inançlarından söz etmeye yöneltiyor.

V. BÖLÜM

RUHSAL YAŞAM

İnançlar ve Din

Kızılderilileri düzenli biçimde karalamaya çalışanların tümü, ki sayıları oldukça fazladır, onları manevi açıdan vahşi bir hayvandan hâllice, acımasız ilkel insanlar gibi tanıttılar. Kısacası, sadece basit ve gaddar içgüdülerini doyurmakla meşgul, hiçbir düşüncesi olmayan varlıklar olduklarını söylediler.

Haksız bir dava uğruna gerçeği bu derece çarpıtmaya cesaret edemeyen diğerleriye ova insanının, yalnızca maddesel doyumların dışında başka şeyler de düşünmeye dair belli belirsiz bir yatkınlığı olduğunu ve kendisini sarmalayan gizemin açıklamasını kendisinin dışında aramaya çalıştığını itiraf etti. Bu yorumculara göre, inanç duyguları sadece kabataslak bir animizmden³¹ ibaretti ve vahşiler, korktukları için yalvarıp yardım istedikleri kötü güçlere çağrıda bulunup en bayağı tutkularını gidermelerini istiyorlardı.

Oysa gerçek bambaşka. Eğer insan ruhunun yücelmesi, maddeden kurtulmak ve bilinçüstüne doğru uzanmak üzere harcadığı çabayla ölçülürse, barbar Kızılderilinin ruhu birçok uygar insanınkinden daha yüce ve soyludur.

Bilim insanı, misyoner, gezgin veya asker fark etmeksizin, konuyu tarafsızca inceleyen herkesin tanıklığına göre, Kuzey Amerika Yerlisi, her yerde son derece ahlaklı ve inançlı bir insandır.

Zaten başka türlü olduğu da düşünülemezdi. Denizci, çoban, dağlı, göçebe gibi doğanın görkemli görüntüleri karşısında yaşa-

31 Doğadaki canlı ve cansız her şeyin, maddi varlık ötesinde bir de ruha sahip olduğunu kabul eden görüş ya da bu görüşe dayalı din. (e.n)

yan insanlar inançlıdır çünkü bu görkem kendini onların ruhlarına kabul ettirip ufuklarının sonsuz büyüklüğü içinde gelişmelerine yol açar. Doğanın ıssızlığı ve sessizliği onlara düşünmek için çok zaman bırakır. Özellikle Kızılderilinin yaşamı, derinliğini geliştirmek için son derece uygundur. Av, savaş gibi zorlu yaşam dönemleri dışında yerlinin sadece dinlenmeye ayracağı uzun zamanı vardır. Bu süre içinde düşünmekten başka yapacak hiçbir şeyi yoktur ve bu bedensel eylemsizlik ruhsal eylemi davet eder. Biraz tembelliğin düş kurmaya yararı olur. Ayrıca düş, yerliye besin maddesinden daha çok gereklidir. Kuşkusuz, Amerikalı iş adamları, onun doğası hakkında asla hiçbir şey anlayamadıkları için onu yok ettiler.

Ruhun en büyük eğilimi olan özgür kalma hevesine açılan tek kapı dua etmektir. Yerlinin yaşamında da dua kaçınılmaz bir ödev, kutsal bir borçtur. Kızılderilinin uyanır uyanmaz ilk işi buydu. Kalktığında nehir kıyısına iner, arınmak için yıkandıktan sonra güneşe karşı, kendinden geçmiş hâlde sessizce düşünceye dalarak ayakta dururdu. Eşi de nehir kıyısına gider ama bunu ya ondan önce ya da sonra yapardı, asla aynı anda değil. Her ruh, gecenin büyük sessizliğinin güzel kokularla doldurduğu ve yenilediği toprakla güneş eşliğinde kendi sabah ayinini tek başına yapmalıydı.

Algonkinlerde *Guitché-Manitou*, Siyularda *Wacondah*, Apaçilerde *Yastasinane*, “Gökyüzünün hâkimi” vesaire gibi, kabilelerin birçoğu her şeyin yaratıcısı olan “Yüce Ruh” un³² varlığını kabul ederdi. İnançlarına büyük ölçüde panteizm³³ karışır ve ateşte, suda, havada, gizemin sarmaladığı uçsuz bucaksız tüm doğada, belki tek tanrıdan doğmuş, belki de onun yanında onunla birlikte var olan, manevi, genellikle de yardımsever güçlerin olduğunu hissedip hangisi olursa olsun, onlara her fırsatta saygısını sunmaktan geri kalmazdı.

Özellikle ıssızlıktaki yüceliğin her an her yerde sunduğu bu güçler, onda hem dua etme hem de daha ziyade meditasyon isteği uyandıran olağanüstü görünümlemlerdi çünkü ibadeti sözsüzdü. Günün her saatinde, kayalıktan art arda su damlaları hâlinde

32 Ulu Manitu. (ç.n.)

33 Tanrı ile evrenin bir olduğunu savunan görüş. Ünlü filozof Baruch Spinoza’nın yapıtlarıyla Batı kültüründe popülerlik kazanmıştır. (e.n.)

aşağı akan çağlayanın önünde, dağın arkasında yükselen fırtına bulutları önünde, alaca karanlığı kuçaklayıp saran ovanın önünde durarak kendinden geçip doğayla duygu ve düşünce bağı kurardı.

Bu derinlik doğuştan yerlinin içinde olan bir duygudur. O bu duyguyu zaten törenlerle geliştiriyordu ama ne yazık ki acıyı küçümsemesinden ve duyarsızlığa doğru sürekli çaba göstermesinden kaynaklanan kimi törenler kanlı gösterilere dönüşüyordu. Bazıları yüce ve nitelikli ruhsallığa erişiyor, ilkellerin durumu siirinin tüm izlerini taşıyordu.

Savaşçı olmaya hazır gencin bir köşeye çekilişi bu türdendir ve onun yaşamında iz bırakan bir olaydır. Bu durumda delikanlı bedenini bol bol yıkayıp temizleyerek arınmaya başlar ve sözünü edeceğimiz hamam usulü kulübede uzun bir zaman kalırdı. Bedeninin tüm kirlerden temizlendiği bu su ve buhar banyosu, tüm tensel etkileri ve insandaki hayvani nitelikleri dışarı atmak içindi, ruhu tenden ayırma amacı taşıyan somut bir yöntemdi. Bu süre içinde dönüşüme uğrayan kişinin içinde bulunduğu yalnızlık ve dinî saygı, bir şövalyenin kendisini adamasından önceki gece yaptığı “son hazırlık” ile biraz benzeşir.

Şafakta yine hep yalnız olarak yola koyulurdu. Yüce Ruh’un karşısına, onun kendisini yarattığı gibi ve dünyanın faniliğinden kurtulmuş görünmek için cırlıçplak çıkardı. Sadece barış çubuğunu yanına alarak bölgenin en yüksek tepesine tırmanıp güneşe dönerdi.

Hareketsiz, sessiz, dimdik ve çıplak hâlde, tüm dünyanın üstünde, ruhunun uçtuğu göğe doğru uzanmış olarak bütün gün ve bütün gece, yemeden, içmeden, sadece barış çubuğunu tutturarak Yüce Giz ile yüz yüze öylece dururdu. Çubuğun dumanları onu esinlerle sarhoş ederken düşünür ve yaşam sevinci için Tanrısına şükreder, ondan hiçbir şey istemezdi. Dudaklarından hem minnet hem de büyüünün yerini tutan, tekdüze ve sözsüz bir ezgi yükselirdi.

Ufukların ötesinde amaçsız gezinebilmek için bilinçten tümüyle kopmaya ve sarhoşluk eğilimine tarihsel olaylarda sık sık rastlayacağız ve bu eğilimin yerlilerin gelişiminde ne kadar

büyük bir rolü olduğunu göreceğiz. O zaman bu eğilim, törenler ve şaman vaazlarıyla beslenecek, yoğunlaşıp daha da artacak, gizemli çılgınlığa ve fanatizme dönüşecektir.

Ruh'un koruması altında bu güvenin olağan hâlleri, günlük yaşamın basit olayları içinde daha sevimli ve dingindi. Böylece kadın, yiyecek dolu tabağı getirdiğinde zar zor duyulacak kadar alçak sesle şöyle demekten geri kalmazdı:

"Ruh, payını al!"

Çanağını alan savaşçı da bir yakarıшта bulunurdu. Eğer yaşlıysa, o da buna bir armağan eklerdi çünkü yaşam Tanrı'nın bağışladığı büyük bir mutluluktan ve buna teşekkür etmek gerekirdi. Bu nedenle yaşlı adam kendi payından büyük bir parça seçip ateşe atardı. En saf element ateş, mutlak iktidarın görülebilir belirtilerinden biri olması nedeniyle, armağanı iletmekle yükümlüydü. Ancak yerlilerin tüm duaları sadece bu güler yüzlü çocuksuluğu barındırmazdı. Az rastlanır bir heyecan ve önem derecesine ulaşanlar da vardı. İşte, örneğin Grimmils tarafından derlenmiş Yerliler Tarihi kitabında bulunan, umutsuz bir Pavni'nin duası:

"Her yerde olan Tanrım, senin sayende hayattayım. Belki de aslında bu insanlar aracılığıyla beni bulduğum duruma sokan sensin çünkü her şeyi sen düzenliyorsun. Senin için hiçbir şey olanaksız olmadığına göre, eğer uygun bulursan beni bu düşmanlardan kurtar!"

"Ve şimdi siz, ırmakların tüm balıkları, siz, havadaki tüm kuşlar, siz, toprağı örten tüm hayvanlar ve sen, güneş! Size bu hayvanı kurban ediyorum! (Kaçınılmaz olarak kurban ettiği şey atıdır). Siz, havadaki kuşlar ve siz ovanın konukları, hepimizi sadece biricik Tanrı yarattığına göre, biz akrabayız, kardeşiz... Ne kadar mutsuz olduğumu görün ve eğer Tanrı'nın katında biraz saygınlığınız varsa, ondan benim için yardım dileyin!"

Yerlilerimizin ruhsal yaşamlarının bireysel belirtileri konusuna uzun uzun eğilebilirdik ama böyle bir gelişme bu yapının sınırlarını aşardı. Şimdi özel olaylara takılıp kalmadan kabilelerin genel inanışlarını birlikte ele alarak bu konuya birkaç ekleme yapalım.

Totem: Yerliler, onları yaratan Yüce Ruh'a gösterdikleri büyük saygı dışında, birçok ilkel toplum gibi belli bazı varlıkları ya da eşyaları kutsal sayarlar. Bunlar, kabilelere, ailelere ve hatta her bireye göre değişir, gerçek anlamıyla dinle olduğundan çok toplumsal düzenle ilişkilidir ama onları saran gizemli düşünce sayesinde burada yer almaktadırlar.

J. Deniker, *Dünyadaki Irklar ve Halklar* adlı eserinde ilginç şekilde şöyle diyor: "Totem sözcüğü bir grup eşyayı belirtir, asla tek başına bir nesne değildir ve feti  ten ayrılır. Kendisiyle bu nesnelerden oluşan kategorinin her bir   rne  i arasında mistik bir ba   olduğunu düşünen kişi, onlara karşı batıl inan  lara dayalı bir saygı duyar. Totem, çoğunlukla klan üyelerinin hem kendi ortak ataları hem de velinimet ve koruyucu gibi saydıkları bir hayvan ya da bitki türüdür."

Bu tanım bize totemizmin birçok ilkel dinin temelinde yer aldığını anımsatıyor. Mistik yönünü bir yana bırakırsak, totem işaret demektir ve grupların bir araya gelişini simgeler. Aynı totemi benimseyen kabile   yeleri kendi üstlerinde ya da kendilerine ait eşyalarda onun resmini taşıyıp adını alırlar. Bunlar; kurt, ayı, kunduz ve manda gibi hayvanlar olabilir.

Yerliler, totemlerinin niteliklerine sahiptirler veya sahip olduklarını ileri sürerler. Örneğin, yılan gibi ihtiyatlı, kartal gibi gözü pektirler. Seçtikleri hayvan veya eşyaya rastladıklarında ona saygı gösterir hatta minnet duyarlar. Kimi zaman çok katı olan bu yasayla uzlaşmalar sağlandığını da belirtelim. Mesela bir manda kabilesinin insanları hiçbir zaman bizon avlayamayacakları için kaygı duyabilirlerdi. Böyle durumlarda kısıtlamalar getirilip totem olarak bir dizi   zg  n nitelikler gösteren ancak pek ender rastlanan bizonlar bahis konusu edilirdi. Bu totemlerden birkaçını sayalım.

Onondagalar   r  m  e  i,   rokualar kaplumbağayı, Ottawalar tavşanı, ovalı Siyular elki, Mohawklar ayıyı seçmişti... Bu sonuncu hayvanın daha önce bahsettiğimiz gibi özellikleri vardı. Örneğin, g  l Siyularının bazılarında ayı boynundan yaralıydı. Başkalarında, a  zında bir ok bulunuyordu. Aynı   ekilde, Titobaların totemi olan alageyik, boynuzlarında bir yay tutuyordu. Ova Dakotalarının tilkisinin dişleri arasında bir ok vardı... Bu

durum, söz konusu koşulları sergilemeyen her tilki, alageyik ya da ayıya tereddüt etmeden saldırılmasına olanak sağlıyordu.

Totemler her zaman bir hayvan değildi. Cayugalar için bir barış çubuğu, Oneidalar için ucunda taş bulunan çatallı bir sopa, Penobscotlar için bir kanodaki iki yerli, Komançiler içinse güneşti.

Totemin bir klan tarafından benimsenmesi üyelerine bazı yükümlülükler getiriyordu. Doğal olarak, yardımlaşmak zorundaydılar ve birbirlerine saygı duyuyorlardı. Buna karşılık, aralarında bir tür ruhsal kardeşlik olduğu için birbirleriyle evlenmiyorlardı. Öte yandan, klanların totemler açısından bölünmesi kabilenin bölgesel bölünmesinden bağımsızdı. Eğer, Siyular, Krovlarla savaş hâlindeyse, Siyulardaki ayıların Krovlardaki ayılarla çarpışmaması için bir çözüm yolu bulunuyordu.

Ailenin ya da kabilenin mistik simgesi olarak kabul edilen totem kültüne, her bireyin ona oldukça benzeyen özgün ismini de eklemek gerekiyordu.

Bizim ad ve soyadı dediğimiz şey yerlilerde yoktu. Eğer yerlilerden birinin birçok adı olsa ve yaşadığı sürece bunları değiştirse bile hiçbiri ne ailesinin ne de atalarının adını anımsatmaz. Bu anlamda bir belirleme yapılmak istenirse Z'nin oğlu X denir fakat X asla Z'nin ismini taşımaz.

Genelde yeni doğanın ismi, onun doğumu sırasında meydana gelmiş dikkat çekici bir olaya uygun olarak seçilir. Bir çocuk dünyaya geldiği sırada gökyüzünden bir meteor geçer ve *Makh-Piya-Luta* yani Kızıl Bulut diye çağırılır. Bu çocuk daha sonra Siyuların en büyük şeflerinden biri olacaktır. Bir başka müstakbel savaşçı dünyaya gelirken çılgın bir tay çadırı sarsar, çocuğa yirmi beş yıl sonra Amerikalı askerleri korkutacak Çılgın At ismi verilir.

Başka durumlarda, isim yaşla birlikte değişir. Ünlü Oturan Boğa çocukluğunda sadece *Sıçrayan Porsuk* adını taşıyordu. Mandanın avındaki bazı başarılarından sonra ancak Oturan Boğa oldu.

Bu son durumda, genel olarak takma adını seçen savaşçının kendisidir. Ama bu ad kabile tarafından her zaman benimsen-

mez. Arapahoların en ünlü şeflerinden biri pek çok serüvende en görkemli takma adları aldıktan sonra bile her zaman Barut Surat ismiyle tanındı çünkü çocukken barut patlaması nedeniyle yüzü korkunç yaralarla dolmuştu.

Zaten yerliler, genel kanının tersine alaycıdır, şakaya eğilimleri vardır. Kendilerinden olanların herhangi bir tuhaflığını ya da kusurunu gördüklerinde onlara gülünç isimler takmaktan geri durmazlar. Özellikle korkaklık onlar için bağışlanamaz bir şeydir. Sınavda zayıflık gösteren, acıya direnemeyen ya da savaşta geri çekilen kişi kara bir leke gibi taşıyacağı saçma bir lakapla damgalanır, bundan ancak çok sayıda görkemli ve kahramanca eylemin ardından kurtulup temize çıkabilir.

Bu şerefli ya da alaycı isimler arasında sertliğiyle bizi rahatsız eden, resmî ilişkilerde Amerikan püritenliğinin³⁴ çok kurnazca üstü örtülü ifadeler yoluyla değiştirmeye çalıştığı bazıları vardı. Yetkililer tarafından *Çevik Ayı* takma adı verilen şefin, tercüme edilmesi kesinlikle mümkün olmayan yerli adı da böyleydi. Ciddiyetle verilmiş başka isimler bize biraz gülünç geliyor: *Kara Kazan*, *Hindi Ayağı*, *Büyük Davul*, *Kulübe Kazığı* ve benzerleri yerlilerin şatafatına uygun ideali karşılamıyor. Buna rağmen, az çok soylu hayvan adlarından alınmış tüm liste dışında yücelikten de, vahşi şiiirden de yoksun olmayan isimler var: *Koca Yürekli Adam*, *Altın Püsküllü Ak Bulut*, *Öğle Güneşi*, *Tepedeki Kurt* bunlardan bazıları. Kadın adlarının ise daha incelikli olduğunu belirtebiliriz. *Kokulu Ot*, *Ateş Böceği*, *Soğuk Pınar*, *Eğilen Saz*, *Gökkuşağı*, *Tatlı Ses*, *Kabaran Güvercin* vesaire gibi, tüm yıldızların, kuşların ve çiçeklerin adı sık sık kullanılıyordu. Bir de taşıyanın hassas sadakati konusunda kelimelerden daha çok şey ifade eden bir isim vardı: *Seninle Kalıyorum*.

Bedensel ve Ruhsal Eğitim

Aldıkları tüm eğitim kendilerinin efendisi olmayı öğretirken yerlilerin itaat, özveri, dayanıklılık ve yiğitlik niteliklerini kazanmamış olması mümkün mü? Küçük yerli, en katı sınavlarda zayıflığa kapılmamak için bedenine, ruhuna, düşüncesine ve

34 Katolik mezhebinin yeterince geliştirilmediğini, Protestanlığa daha çok benzemesi gerektiğini savunan 16. ve 17. yy İngiliz Protestanlarına verilen isim. (e.n.)

duygularına egemen olma becerisi edinmiştir. Aslında, bu iyileştirici baskının beşikten başladığını da söyleyebiliriz. Bu sadece bir imajdan ibaret değildir, bedensel olarak da kendini gösterir.

Yerli beşiklerinin nasıl olduğunu biliyoruz: Sert levhanın üzerine çivilenmiş bir alageyik derisi. İçindeki bebek, silah takımının üstündeki arma gibi sıkıca bağlanıp yerleştirilirdi. Çocuk, çadırda güven içindeyken, günlük işlerini yapan annesinin sırtındayken veya yeni topraklara doğru yürüyen göçebe kalabalığı izleyen at üstündeyken de böyle hareketsiz kalırdı. Daha sonraları, tuzak kurulup beklenirken bir kas titremesinin avın sonucunu etkileyeceği ya da düşmanın dikkatini çekeceği uzun saatlerde anımsaması gereken bu bedensel disiplin onun için böylece başlardı.

Çocuk kımıldamamaya alıştığı sırada susmaya da alıştırdı. Birçok kabilede süt çocuğunun çenesi, sadece çığlık atmasını engellemek için değil ağzı yerine burnuyla soluk almaya zorlanması için de kayışlarla bağlanırdı. Burundan nefes almanın daha sağlıklı olduğu modern bilim tarafından bile kabul edilmiş olsa da bu, aynı zamanda yaşamı birçok açıdan vahşi hayvanlarınkine benzeyen insanlar için ölüm kalım meselesiydi.

Küçük yerli ayakları üstünde durabildiği anda eğitimi başlar. Bu süreç, beklendiği gibi oldukça çetindir ama bundan anne babanın hoyratlık gösterdiği sonucu çıkarılmamalıdır. Kızılderililer, çocuklarını çok sever. Bu haşın yabaniler için şaşırtıcı gibi görünebilen bu şefkatin kanıtları sayılamayacak kadar çoktur. Bunlardan birkaçını aktaralım.

Catlin'in anlattığına göre Siyuların şefi *Ee-ah-sa-pe* yani Kara Kaya'nın herkesi kendine hayran bırakan güzellikte, alçak gönlüllü bir kızı vardı. Kara Kaya bizon avındayken kızı öldü ve Laidlaw isimli bir ticarethane sahibinin küçük kalesi yakınında toprağa verildi. Şef acısını unutamadı. Bir gün Laidlaw'ın yerine girdiğinde, kızının resminin duvara asılmış olduğunu gördü ve şöyle dedi:

“Ah! Yüreğim onu burada canlı görmekten hoşnut oldu! Şifacının yaptığı bu resmi istiyorum. Böylece onu her zaman görebilir, onunla her zaman konuşabilirim. Kale kapısına gidin. Orada

bana ait altı at ve Siyu halkının en güzel tipisini bulacaksınız. Onları size veriyorum. Buna karşılık siz de kızımın görüntüsünü bana verin!”

Yolculuk anlatıları çoğu zaman son derece ilginç belgelerle dolu misyonerler de aynı türden olaylar aktarır. Peder Savinien, *Katolik Misyonları* adlı yapıtında, yerli kadınların çocuklarına karşı duydukları şefkatin uygar kadınlarınkinden hiç de aşağı kalmadığını söylüyor ki yerli erkekler için de durum aynıdır zaten. En korkunç ölüm şekli olan yavaş yavaş ve işkence altında ölüme hiç sızlanmadan meydan okuyan savaşçı, küçük çocuğu hastalandığında ya da öldüğünde oturup ağlar.

“Yerlilerin çocuklarına karşı duydukları bu sevgi bizi çoğu zaman zor durumda bırakıyor. Eğer birkaç çocuk nezle olmuşsa veya önemsiz bir yarası, hafif bir baş ağrısı varsa, tüm aile başımıza toplanıyor. Ana babalar haber alır almaz gece gündüz yolculuk edip ne olduğunu görmeye geliyorlar. Kimi zaman görevliden çocuğu alıp götürmek için izin istiyorlar. Geldikleri yerde onun için gerekli bakım sağlanamayacaktır ama bunu anlamıyorlar. Çocuklarına büyücünün söylediklerini uygulayabilmek için izin isteyip ısrar ediyorlar.”

Kızılderili sadece kendi çocuklarına değil, düşman çocuklarına karşı da sözümleri ona uygar insanlardan çok daha saygılıydı. Bu, çocuğunu zayıf, rahat bir biçimde yetiştirdiği anlamına gelmez elbette. Çocuk genç Spartalıları gibi eğitilirdi. Beş yaşına basar basmaz ata biner, babasıyla birlikte ava gider, balık tutardı. İz sürmeyi, doğadaki sesleri tanımayı, gözlem yapmayı, ayırt etmeyi, bir sürü küçük olayı belleğinde sınıflandırmayı öğrenirdi. İşte bu eğitim küçük bir kurdun kendi ana babasından aldığı eğitime çok benzer.

Böyle bir yöntemle olağanüstü bir ustalık kazanırdı. Yerlilerin koku alma duyusu bir av köpeğinkine kadar keskindir. Görme yetileri bizimkinden belirgin derecede iyi olmasa da bize hiçbir şey ifade etmeyen detayları seçebilir. Kulakları binlerce gürültü arasından bizim hiç duyamayacağımız bir sesi ayırt edebilir. Hissetme duyuları öylesine hassastır ki geceleri sadece çevrelerindeki toprağı elleriyle yoklaya yoklaya bir hayvanın izini sürdükleri anlatılır.

Bu eğitim süresince sessizlik, gerek öğretmen gerekse öğrenci tarafından titizlikle gözetilirdi. Evinde dinlenirken ya da arkadaşlarıyla vakit geçirirken bitmek tükenmek bilmeyen gevezelikler eden, neşeli ve gürültülü Amerikan yerlisi, av alanında ya da savaş yolunda tüm insanların en sessiziydi. O sırada sözcükler onun için tehlikeliydi. Düşüncelerini başkalarına aktarmak gerekeceği için bir *işaret dili* uydurmuştu ki bunu daha sonra açıklayacağız.

Yerli çocuk yaklaşık on iki yaşına kadar kişiliği yokmuş gibi düşünülürdü. Cinsiyeti ne olursa olsun, kabilesinin gözünde küçük bir hayvandan biraz daha fazlasıydı. Öte yandan ergenlik çağına geldiğinde müstakbel savaşçı durumunun bilincine varıp sadece bedensel değil, ruhsal olarak da değişime uğradı.

O dönemde yüzünü isle ya da kömürle siyaha boyardı, bu onun perhize girdiğini gösterirdi ve kimseyle konuşmazdı. Sonra, kabilesine göre bir büyücü gözetiminde ya ormana çekilir ya da kulübesine kapanırdı. Orada kimi zaman sekiz gün boyunca yemez içmez, sadece düşünürdü.

Sonunda, gelen aşırı coşkunluk hissiyle yere yığılır ya da açlık nedeniyle düşlerle dolu bir uykuya dalarlardı. Bu esnada her zaman, koruyucu meleği olan ve çoğu zaman adını aldığı bir hayvan ya da eşyayı görürdü. Uyandığında bu eşyayı aramaya veya hayvanı avlamaya gitmek için aceleyle yola çıkıp onu muzafer şekilde yanında getirirdi.

O zaman baba, dostlarını büyük bir eğlenceye davet eder, genç savaşçıya yeni adı verilir. Büyücüye hayvanın gagası, dişi veya pençesi gibi parçalarından hangisini tılsım olarak taşıması gerektiğine karar verirdi.

O andan itibaren, çocuk bir erkek olurdu ve tüm gücüyle bunu kanıtlamaya çalışırdı. Elde etmesi gereken ilk sonuç, yerlinin gözünde en büyük erdem sayılan, tamamen kendinin efendisi olmayı başarabilmesiydi. Korkuya, öfkeye, tutkuya boyun eğmemeli; can çekişirken bile soğukkanlılığını yitirmemeliydi.

Yaşlı bir şef, açlıktan ölmek üzere olan bir kabilenin yardımına koşmak amacıyla kış ortasında bizon avına giden savaşçıyı şöyle yüreklendiriyordu:

“Ne açlık, ne acı, ne korku, ne tehlikenin sivri dişi, ne de ölümün kısıkcacı yararlı bir i  g rmeni engellesin!”

Katolik Misyonları kitabından   yle bir alıntı da verebiliriz: “Kendinin efendisi olmayı başarabilme isteği dışında yerlinin önce sağlam bir organizmaya, sağlam bir bedene sahip olması gerekir. Her savaşçı, yorgunluğa ve kötü havalara karşı dayanıklılık kazanmak amacıyla sabah erkenden alıştırmalar yapar. Silahlarını ve yiyeceklerini üzerinde taşıyarak günlerce ko a-bilmesi gerekir. Kaynaklardan su içerek susuzluğunu giderir, soğuğa ve yağmura karşı kendini koruması için sadece örtüsü vardır. Gerektiğinde günlerce yemeden içmeden ve cesaretini yitirmeden bir hayvanın peşine düşüp onu bitkin d   r nceye kadar izleyebilmelidir.”

Yeri gelmişken, böyle bir dersin, özellikle Antik  a ’ın deruni   retime yönelik okullarındakileri andırdığını belirtmeliyiz. Bu okullarda kural  u sözlerle  zetlenirdi:

Bilmek, yapabilmek, susmak.

Yerlilerimizde susmak, yapabilmek ve gözlemlemek gerekliydi. Bu dayanıklılığa ulaşabilmek için katı bir çalışmaya razı olmak, aynı zamanda sağlık kurallarına titizlikle uymak gerekirdi. Refah dönemlerinde onları tanımı  olanların anlattıklarına göre, uygarlığın kötülükleri ve yıkımları onları bozmadan önce bedenlerine çok  zen gösteriyorlardı.

Tüm ovayı özgürce kullandıkları dönemde, mümkün olduğunca akarsuların ya da g llerin yakınında kalır, sabah akşam suya girip yıkanırldı.

Üstelik ellerindeki az olanakla, gerçek buhar banyoları tasarlamışlardı ve bunları herkes, istediği zaman kullanabiliyordu. Bunun için özel bir konut ayrılmıştı. *Terleme evi* denen basık bir çadırın üstü derilerle ve kalın örtülerle, hava almayacak şekilde örtülmüştü. Kişi,  ıplak olarak içeri girip su dolu bir teknenin yanına oturuyordu. Bu sırada dışarıda kocaman ta lar ısıtılıyor, birer birer çadırın i ine yuvarlanıyordu. İçerideki kişinin bunların üzerine döktüğü su buharlaşıp sıcak ve nemli bir bulut şeklinde çadırı dolduruyor, hava boğucu hâle geliyordu. İçerideki yerli hem bedeninden bol bol akan teri arttırmak hem de yitirdiği sıvı-

yı yerine koymak için bol miktarda su içiyordu. Yeterince zaman geçirdikten sonra hızla çadırdan çıkıyor, kimi zaman kendini buz tutmuş ırmağa atıyordu çünkü bu âdet yazın olduğu kadar kış ortasında da uygulanıyordu. Sudan çıkan yerli, kalın örtülere sarınırken arkadaşları da onu var güçleriyle ovuyorlardı. İşlem, kasların esnekleştirilmesi ve derinin işlevini düzgünce sürdürmesi amacıyla, bedene ayı yağı sürülmesiyle sona eriyordu. Zaman zaman bunun yerine, "Senecaların merhemi" isimli gizemli bir yağ kullanılıyordu. Yalnızca Kızılderililerin bildiği ve kendi huzurları için hiçbir zaman beyazlara açıklamamış olmayı diledikleri bu yağın gerçek adı petroldü. Biraz fazla ham olması dışında sağlığa bir zararı olmayan bu yöntem, en modern sağlık bilgisiyle bile itiraz edemeyiz.

Yerliler, ne yazık ki her tür bedensel zayıflığı yenme ve acıya alışma isteği içinde tenlerine zorla uyguladıkları dayanıklılık sınavlarını çok ileri götürüyorlardı. Bunlarla kendilerine gerçekten işkence ediyor, yine de tüm onurlarıyla hiç yakınmadan katlanıyorlardı. Ulaştıkları noktada, çok ender de olsa, hayatlarını yitirebiliyorlardı. Her ne olursa olsun, bu eziyetler onları daha güçlü kılmanın tersine zayıf düşürüyordu. Bu trajik törenleri daha sona betimleyeceğiz, şimdi savaşçıların eğitimine dönelim.

Kabilelerin çoğunda delikanlı, düşman karşısında cesaretini kanıtladıktan ve tek başına birini öldürdükten sonra, savaşçı adını almaya hak kazanırdı. Bu sonuç genelde gecikmezdi. Her zaman tetikte olan bu göçebeler için savaş avdan çok farklı bir iş değildi. Bu bir insan avıydı, gereksinim duyulan şeyin güçle elde edildiği hızlı bir mücadele idi. Delikanlı da ilk silahlarını yapmakta gecikmezdi. Siyuların ünlü şefi Oturan Boğa, on dört yaşındayken, bir Krov yerlisiyle savaşp onu öldürmüştü.

Bu tür bir yaşam, ırkın karakterini büyük değişikliğe uğratan birçok sonucu da beraberinde getirdi. Göçebe, bazen çok hareketli bazen de uzun uzun dinlendiği dönemler geçirir. Pek çok hobisi vardır ancak bunlara fazlaca çaba harcaması gerekir. Bu açıdan, yerleşik çiftçiden son derece farklıdır. Çiftçinin, doğa karşısında sabır gerektiren işi, düzenli ve tekdüze şekilde sürdürülür ve ertelenmesi gerekmez, kriz dönemi yaşanmaz. Onun vücudu gibi aklı da hep aynı görevlerle meşguldür. Çiftçiliği bir

kez öğrendikten sonra artık onu mükemmelleştirme gereksinimi duymaz. Fazlaca üstüne düşmesi gereken zamanlar olmadan, yapay araçlar kullanarak aktivitesini koşulların gerektirdiği şekilde sürdürür.

Gezici avcıysa bambaşka bir şeydir. Onu büyük kedigillerle kıyaslayabiliriz. Dinlenirken uyuşuk ve tembel ama bir avın peşine düştüğünde olağanüstü diri, cesur,   vik ve hızlıdırlar. Sonuca da çok çabuk ulaşmaları gerekir, aksi takdirde geri dönüp uyurlar. Yine de bu uyumaya aldanılmamalı. Hafif, kuşkulu, kurnazca, birdenbire terk edilebilecek tam bir pusu h  lidir söz konusu olan. En küçük tehlike belirtisi onu bozar, artık hiçbir şeyin elinden kaçıp kurtulamayacağı k  lyutmaz bir   zen yerini alır.

Yerlilerimiz böyledir. Peki, savaş ya da av için yollara d  şmediklerinde ne ile uğraşıyorlardı? Tarım yapmazlardı, niye yapsınlar ki?   r  n olgunlaşmadan oradan ayrılmış olurlardı. Mülkiyet duyguları da çok az gelişmişti ve bu nedenle kolayca hırsızlık yapabiliyorlardı. Bu, kınanmalarına neden olan en büyük yanlışlarıdır. Kötülük ettiklerinin farkında olmadan   aldıkları da düşünmek gerekli tabii, aksi takdirde bu marifetleriyle   v  nmezlerdi. At   almak iyiydi, on tane at   almak daha da iyiydi. Becerikli, uyanık ve kurnaz olduklarını kanıtladıkları anlamına geliyordu. Silahlı insanların bulunduğu bir çadırın yanında kazığa bağlanmış veya çitle çevrilmiş bir alanda korunan hayvanı ele geçirmek, ovadaki bizonu ya da ormandaki geyiği vurmaktan çok daha zordu. Yerlilere göre bu da öteki gibi bir avdı ve bundan niye utanılacağını anlamıyorlardı.

Beyazlar hepsini ortak kurbanları seçmeden önce büyük göçebe kabileleri, doğal olarak birbirlerini yağmalıyorlardı. Beyazları kolayca soyabilmeleri sadece onlara saldırmanın daha   zen-dirici, yüreklendirici olmasındandı.

İşaret Dili

Sessizlik ihtiyacı Kızılderiliyi, istediği her şeyi ses çıkarmadan anlatabilmesine yardımcı olması için bir işaret dili tasarlamaya yönelmiştir. Bu alışkanlığın göçebe yerli için başka yararları da

vardı. Aynı yörede bulunan ve farklı diller konuşan topluluklar arasından bir yabancıyla karşılaşıldığında konuşabilmek, kendini ona tanıtabilmek, kim olduğunu öğrenebilmek ve birçok durumda hoş olmayan anlaşmazlıkları ortadan kaldırabilmek için gerekliydi.

Her kabilenin, her klanın özgün bir işareti vardır ve üyeler kendilerini tanıtmak için bunu kullanır. Şayen, parmaklarını kesme hareketi yapar. Komançi, yılanın kayıp gitmesini taklit eder. Apaçi, sol yüzük parmağını sağ elinin işaret parmağına sürter...

İletişim burada sonlanmaz. Tıpkı iki ya da üç flama çeken gemilerin karşılıklı kullandığı Uluslararası İşaret Kodunun, bir-birimize söyleyeceğimiz pek çok cümleyi aktarabilmesi gibi, yamsal ihtiyaçları bizimkilerden çok daha sade olan Kızılderililer de el hareketleriyle saatler boyu rahatça birbirleriyle konuşup anlaşabilirler. Sonuçta bu sağır dilsizlere özgü bir anlatım yoludur ama buradaki jestler, lisanın aynı olmaması nedeniyle hiçbir yararı olmayacak sözcüğü değil düşünceyi yansıtır³⁵.

İşaretleşme sistemi farklı açılımları da kapsıyordu. Kabilelere göre değişiklik gösterebilmesine rağmen uluslar topluluğundaki genel uzlaşmalar sayesinde her yerden ve her uzaklıktan konuşulabiliyordu.

Bu işaretlerin bir bölümü, yön gösteren tabelalarımızın ya da turizme yönelik duvar ilanlarımızın ilk taslaklarıyla kıyaslanabilir. Bunlar *yol işaretleridir*. Basit yol, toprağın üstünde bağlanmış ot demetlerinden ya da birbiri üstüne konmuş iki üç taşla yapıldı. Başka bir yol tarifiyse kafa derisi yüzülen bıçak ya da tomahawk ile ağaç gövdeleri üzerine, birkaç parmak kabuk kaldırılarak yapılan işaretlerdi. Yerli, yola enlemesine attığı bir ot demetiyle tehlikeyi önlüyordu. Üç ot demeti, üst üste konulmuş üç taş ve toprağa daldırılmış dalın ucundaki ot demeti de önemli bir ihtar demekti. Bu demetin kendine özgü bir faydası vardı, tarih belirtmeye yarıyordu çünkü yerli bu otların ne zaman koparıldığını kolayca anlayabiliyordu.

35 Evrimi sırasında işaret dili, konuşulan dille aynı yolu izlemiş gibi görünüyor. Temsilden geleneksele, imgeden simgeye ilerlemiş ancak her şeyin üstünde temsili ve pandomimsel kalmaya devam etmiştir. Nesnenin formu, görüntüsü ve amacındaki baskın karakterle ilişkilidir. İşaretler neredeyse her zaman ellerle yapılır. Krovlar, Şayenler ve Kiyovalar, işaret dilinde en uzman kabilelerdir. (y.n.)

Krovlar, Vinebagolar ve bazı başka kabileler bu işarete, düz bir ta  a dayanmış ve sivri ucu izlenecek yönü işaret eden kırık bir sırt ekliyorlardı.   atallı küçük bir sopaya doğru e  ilmı   sırtırsa gidilecek yönü işaret ediyordu. Bu çatallı sopa, işaret edilen uca ne kadar yakınsa a  ılacak uzaklık o kadar büyük demektir. Eğer başka çatallı sopalar da sırtı  a dayanmışsa yerlinin yürüyecek o kadar günlük yolu olduğu anlamına geliyordu.

Toprağa batırılıp hizalanmış sopalardan oluşan işarete gelince, en uzunlu gidilecek yönü gösteriyordu ve Mandanlar tarafından kullanılıyordu.

Burada kamp yaptık çünkü i  imizden biri hastaydı demek için sadece bir çakıl taşı yığını kullanılıyordu.

Bu işaretin kökeni "buhar banyosundan" geliyordu.   akıl taşı yığını, ısıtılmış ve buhar yapmak için üstüne su dökülmüş taşlardan arta kalanlardır.

Şimdi kurak bir b  lgedeyiz ve ayaklarınızın dibinde taşlarla sekillendirilmı   bir çember bulunuyor. Merkezde bulunan çatlak taşın keskin yanını izleyin, oradan pek uzakta olmayan bir su kaynağı bulacaksınız. Bazen de Arizona'da sık rastlandığı gibi, uygulama değiştirilip söz konusu ta   küçük bir çakıl yığının üstüne konur.

Eğer bir ırmağın balığı bolsa ve sizden önce gelenler de ben-cil değillerse, oradaki dala bir sürü tahta parçası ya da kabuk asmışlardır.

En sonunda herkesin bildiğı işaretlere gelirsek, bunlar bizonların gelişini ya da karacaların geçişini haber verirlerdi. Bazıları da savaş ilanını, barı   çağrısını gösteren ya da borcun ödenmesini isteyen işaretlerdir. Bu böylece sürüp gider. Bu işaretlerden yanlı   anlamlar çıkarmadan karmaşık bilgiler vermeyi, tüm bir öyküyü anlatmayı başarırlar. Bunlar konusunda o kadar iyi uzla  ılmı  tır ki yanlı   anlama olasılığı neredeyse hiç ortaya çıkmaz.

Yerliler görsel telgrafı hatta telefonu bile düşünmüşlerdi. Duman işaretleri gerçekten de ilk Mors alfabesi fikri değil miydi? Duman işaretlerinin nasıl oluşturulduğunu biliyoruz. Ateş yakılıyor ve uzaktan görülebilir bir dumanın   ıkabileceğı şekilde

nemli otlarla üstü örtülüyordu. Ardından, örtü yardımıyla farklı ritimlerle kapanıp açılarak uzaktaki bir izleyicinin yorumlayabileceği uzun ve kısa bir dizi ifade oluşturuluyordu. Nemli ot geceleyin yerini kuru oduna bırakıyor ve parlak alevin ışığı benzer yöntemlerle fener gibi bir görünüp bir kaybolarak uzaktan bir haberi ya da bir uyarıyı yaymaya yarıyordu.

Sesli işaretlerse davulla çıkarılıyordu ve sadece Kızılderililere özgü bir şey değildi. Dünyadaki ulusların çoğu bu yöntemi kullanmış hâlâ da kullanmaktadırlar.

Dinî Törenler

Bireysel olarak ele alırsak yerli, inancını daha çok sessizce meditasyon yapma veya köşede düşünceye dalma şeklinde ifade eder. Topluluk hâlindeyse bunun tersine her fırsatta bir araya gelmeyi sever. Yüce Ruh'tan bir lütuf ya da yardım istemek, ona şükretmek, yeni katılanları üst dereceye yükseltmek; savaş, zafer, cenaze törenleri, yola çıkma gibi bazı önemli olayları kutlamak için belli geleneklere göre düzenlenmiş çok hareketli gösterilerle toplanırlar.

Bu törenleri ayrıntılarıyla tasvir etmek için her biri elinizdekinden daha kalın birçok cilt gerekir. Törenler, çeşit çeşit ve çok sayıdadır üstelik her kabilenin kendine özgü törenleri vardır. Kendimizi sınırlamak zorunda olduğumuzdan hepsini kuru isimler dizini biçiminde yazmak yerine, bazılarını bilinçli olarak bir yana bırakıp en tipik olanlar arasından seçilmiş iki üç örneği genişçe anlatmayı tercih ettik. Anlatmadıklarımız, birkaçı dışında, çoğu zaman tekrardan ibaret olacaktı çünkü bu dinî törenler çok sayıda olsa da, kutlanış şekilleri pek değişmiyor. Dans, büyüücü işleri ve kanlı dayanıklılık testleriye bunların arasında her zaman ayrı öğeler olarak kalıyor.

Örnek olarak, 1832 yılında Missouri'nin sol yakasına yerleşmiş Mandan yerlilerindeki O-Kié-Pa'nın tuhaf ve trajik kefaret törenini, görgü tanığı Catlin'in anlattıklarından özetleyebiliriz.

Yazar, uzun zamandan beri törenden söz edildiğini duyduğunu söylüyor. "Portresini çizerken, bana modellik yapan bir

şefe, törenin ne zaman gerçekleşeceğini sordum.” diye anlatıyor. “Kısa bir süre sonra, söğüt yaprakları büyüdüğünde.” diye yanıt almış. “Söğüt yaprakları mı? Şenliğinizle ne ilgisi var?” demiş. “Kuş küçük bir söğüt dalını Yüce Sandal’a getirdiğinde yapraklar yeni çıkmıştı çünkü.”

Catlin, İncil’deki tufan öyküsüyle burada karşılaşınca haklı olarak şaşırdı çünkü sonradan öğreneceği gibi buradaki kuş da bir güvercindi. Nuh’un gemisi kasabanın ortasında kabaca belirdiğinden beri, bu olayı anmak için şenlik yapılıyordu. Geminin yanlarında gizemli şifa nesneleri yer alıyordu ve sadece büyücüler bunları seyretme hakkına sahipti.

Bu tören, bizonların o yıl yeniden ortaya çıkışının kutlanması ve erginliğe erişen gençlerin kabul töreniyle birlikte yapıldı.

Sonunda beklenen gün gelir. Şafak sökmesiyle birlikte, kabilenin başbüyücüsü bir kulübenin çatısına tırmanır ve ilk insan olan Nou-Mohk-Muck-a-Nah’ın olağanüstü gelişini haber verir. Gerçekten de batı tarafından yaklaşan, yüz yaşındaymış izlenimi bırakan yaşlı bir adam görünür. Dört beyaz kurdun derisinden yapılmış bir giysi giymiştir. Sol elindeki barış çubuğuyla hızlı hızlı ilerlemektedir. Yüzleri siyaha boyanmış şefler onu karşılarken o da şeflere seslenir. İnsan ırkından sadece kendisinin vaktiyle tufandan kaçtığını, nihayet batıdaki yüksek bir dağın zirvesinde duran büyük kanoya sığınarak kurtulduğunu anlatır. Ardından, büyük felaketin geri dönüşünü engelleyecek kurbanların suya sunulabilmesi için şifa evini açmaya gider. Böylece, kutsal eve kapanır. O sırada kabile üyelerinin her biri, kendi yerlerine gider, dışarı çıkmak yasaktır. Sıralaması çok uzun sürecek çeşitli olaylarla dolu bir günden sonraki şafakta, yaşlı adam kulübenin eşiğinde görünür ve savaşçı olmak isteyen delikanlıları yanına çağırır. “Birkaç dakika sonra, elli kadar genç insan kutsal kulübenin önünde şaşırtıcı bir grup oluşturdu.” diye devam ediyor Catlin. “Bedenleri çırlıçıplaktı ama başlarından ayaklarına kadar beyaz, kırmızı, sarı, mavi ve yeşil renklerde kile bulanmışlardı. Kollarında manda derisinden kalkan taşıyorlardı. Sol ellerinde yay, sağ ellerinde ilaç torbası vardı. Nou-Mohk-Muck-a-Nah’ın arkasına sıralandılar, iç duvar boyunca yerleşip yaylarını astıktan sonra yere yattılar.”

Büyücünün portresini yaparak onun güvenini kazanan Catlin, kulübeye kabul edilip tüm tören sırasında orada kalabilmiş.

“Büyük Usta, kulübenin ortasındaki ocağın yanına elinde şifacı piposuyla uzandı. Dört gün dört gece boyunca hiçbir şey yemeyip içmemesi ve uyumaması gereken yeni katılanları gözlemleyerek Yüce Ruh’a seslenmeye koyuldu. Önemli günden önceki bu son hazırlık geleneklere göre *suların yataklarına dönüşünü* simgeliyordu.”

“Kulübenin görünüşü tuhaf, dikkat çekiciydi. İç bölme gibi söğüt yaprakları ve kokulu otlarla kaplı zeminin üstüne, insan ve bizon kafatasları simetrik biçimde yerleştirilmişti. Büyücünün yakınında, derin saygınlık atfedilen eşyalar olan dört tulum bulunuyordu. On beş yirmi litrelik bu tulumlar bizonların boyun altı derisinden yapılmıştı ve sırtüstü devrilmiş büyük bir kaplumbağaya benzeyecek biçimde bir araya getirilmişti. Her tulumun karga tüylerinden bir tür kuyruğu vardı. Müzisyenlere tahsis edilmiş bir sopa dansın ritmini belirlemek için kullanılıyordu. Bu ile-ti-ka veya davulların yanında, aynı derecede önemli iki müzik aleti daha vardı. Bunlar, bir çeşit kaynana zırlıtısına benzeyen, su kabağı biçiminde, kurutulmuş deriden yapılmış aletlerdi.”

“Tulumlar çok eski görünüyordu. Mandanlar, tufandan bu yana içlerinin suyla dolu olduğunu ileri sürdüler ama doldurdukları dönemi öğrenmeyi başaramadım. Birçok kere bu garip davullardan biriyle değiş tokuş yapmak üzere yüz dolar değerinde mal teklif ettim ama bunlar *şifacı nesneleri*ydi ve hiçbir şekilde bana satamazlardı.”

“Üçüncü ve dördüncü günün bir bölümü boyunca kulübenin görüntüsü böyleydi. Bu zaman zarfında, kabile dışarıda olağanüstü kutlamalar eşliğinde bir anı bir anına uymayan törenler yapıyordu. Dışarıdan bakıldığında bunların en tuhafı, tüm yıl boyunca bizonların geçişini sağlayacağı kabul edilen dans, Bel-lohk-na-pick’di.”

“Bu yabani balenin oyuncuları, boynuzları ve kuyrukları süs olarak öylece bırakılmış bizon derilerinden giysilere bürünmüş sekiz Mandandı. Yere paralel bir hâlde kalmaya çalışarak hayvanın hareketlerini kusursuzca taklit ediyorlardı. Derinin baş

bölümünü maske olarak kullanıyor, göz deliklerinden dışarı bakıyorlardı. Aynı boylarla boyanmış çırılçıplak bu insanlar gerçekten olağanüstü bir etki yaratıyordu. Gövde, ba , kollar ve bacaklar; siyah, kırmızı ve beyaza boyanmıştı. Çene, el ve ayak parmaklarınıninki de dâhil olmak üzere, renkli iki halka tüm eklemleri belirginle tiriyordu. Karın bölgesinin üzerine bir  ocuk yüzü  izilmı tı, göbek de ağzı temsil ediyordu. Ayak bileklerinin çevresine bir demet bizon tüyü sarılıydı. Sa  ellerinde bir kaynana zırlıtısı, sol ellerindeyse altı ayak uzunluğunda bir sopa tutuyorlardı. Sırtlarına sıkı sıkıya bağlanmış, bir demet buğday kalınlığındaki s    t dallarından yapılma çalı  ırpı bu garip giysi tamamlıyordu.”

“Bu kılığa girmı  sekiz kişi, dört ana yönü sembolize edecek şekilde ikişer ikişer, okçunun yanlarına yerleştiler. Kısa süre sonra, her çiftin arasından, ellerinde sopa ve kaynana zırlıtılarıyla birlikte uygun adım ilerleyen yeni oyuncular ortaya  ıktı. Bu dört kişide, giysi olarak sadece tıpkı başlıkları gibi kakım derisinden ve kartal tüyünden yapılmış  ık pe tamallar vardı.    lerinden geceyi simgeleyen iki kişi, yaş ve kömür karışımıyla siyaha boyanmıştı. Bedenleri  zerindeki sayısız beyaz leke, yıldızları betimliyordu. Zincifre sayesinde olabildiğince kırmızıya boyanmış, üzeri de sabah ışıklarının resmi gibi dikey beyaz çizgilerle a  gibi örülmüş öteki iki kişi gündüzün simgesiydi.”

Yazar, bu başlıca dansçıların çevresinde; ayı, kartal, antilop (bunlar beyaz kalmış kafaları hariç, bedenlerinin geri kalanı sarıya bulanmış küçük erkek çocuklarıydı ve alageyik tüyünden kuyrukları vardı), ku u, yılan, kunduz, akbaba, kurt gibi bir sürü farklı *hayvanın* hazır bulunduğunu gözlemliyor. Tüm bu oyuncular hayvanları taklit ederek çırpınıp duruyor ve şarkı söylemeyi kesmeksizin gerçek olayları canlandırıyorlardı. Catlin sayesinde şunu da belirtmeliyiz ki bu şarkılar, anlamlarını söyleyenlerin bile bilmediği büyü sözlerinden oluşuyordu ve onları sadece bu alanda yetişmiş ender kişiler anlayabiliyordu. Burada gördüğümüz yalnızca dinî bir törendir, bunun dışına çıkan hiçbir bölümü yoktur.

Oyuncular hazırlanırken yanlarında olan yazar, “Bu boyamaların, çıplak bedenler üzerinde yapt ı ı etkiyi anlamak olanak-

sız.” diye devam ediyor. “Rengârenk boyanmış, gruplar hâlinde yatan ya da hızla hareket eden, heykel görünümlü bu insanların olağan dışı güzelliği hiçbir tarife sığmaz.”

Bu zaman zarfında, yeni katılan elli kişinin sessizce ve düşünceli şekilde sınanma vaktini kolladıklarını da unutmayalım. Onlar böylece beklerken yaşlılar onları yüreklendirir: “Şenliğin başından beri Kötü Ruh’u kışkırtıyoruz ama hâlâ ortaya çıkmaya cesaret edemedi!”

Dördüncü günün sabahında, kadınların ürkütücü çığlıkları onun gelişini haber verir. Bu, O-Ke-Hee-Di isimli siyah bir baykuştur. Üzerinde beyaz benekler, gözlerinin çevresinde de beyaz halkalar vardır. Ağzının etrafındaki çentikler korkunç sivri dişlere benzer. Elinde, kırmızı ve yuvarlak uçlu uzun bir sopa tutar ve koşarken bunu yerde sürükler.

Onu gören herkes kaçar. O, özellikle kadınların ve çocukların ardından koşar. Her girişiminde, O-Kie-Pa Kasie-Ka, kutsal barış çubuğunu sallayarak araya girip onu geri püskürtür.

Sonunda kadınlar düşmanın üstüne atılır, onu dövüp sopasını elinden alırlar. Parçalara böldükleri bu sopayı paylaştıktan sonra kötü baykuşu köyden uzağa kovalayıp muzaffer biçimde geri dönerler. Simgesel sopayı ilk ele geçiren amazon, kalabalığa söylev verir, yaratıcı güç bundan böyle ona aittir. O, yaşamın ve ölümün iktidarını elinde tutar. Bizonların anasıdır ve onları istediği gibi çağırabilir ya da gelmelerini engelleyebilir. Bunun karşılığında, o gece bizon şenliği dansını yönetmek için en güzel elbiseyi ister.

O-Kie-Pa Kasie-Ka isteğini yerine getirir:

“Genç kadın, sen bugün övgüyü hak ettin. Akşam dansı yönetme hakkı senin!” diye seslenir ona.

O-Kie-Pa şenliğinin bu bölümü burada, dördüncü günün sabahı sona erer. Bunu izleyen trajik törenleri tarif etmesi için sözü yeniden yazara bırakalım.

“Dışarıda dirlik düzen yeniden sağlandıktan sonra kulübenin duvarları boyunca yatan, üç buçuk günlük uykusuzluk ve oruç yüzünden zayıflamış, güçsüz düşmüş yeni katılacak acemilerle ilgilenmek gerekiyordu.”

“İki adam, alanın merkezine yakın bir yere yerleşmişti. Bunlardan birinin elinde, ucu sivri ama olabildiğince fazla acı vermesi için kenarları köreltilmiş geniş bir bıçak vardı. Onu, acemi gençlerin vücudunun açık yerlerini çizerek kesme ritüeli için hazır tutuyordu. Öteki adam, bir parmak eninde, iki ucu sivri tahta kamalar taşıyor, yardımcısı bıçağı çıkarır çıkarmaz bunları yaraların içine yerleştirmek için bekliyordu.”

“Uygulamayı yürüten, büyücü olmaları mümkün iki kişi, siyah olan başları ve ayakları dışında kırmızıya boyanmıştı. Kurbanların hiçbir zaman tanımaması gereken, bıçağı tutan kişinin yüzünde bir maske vardı. Onun da bedeni, arkadaşının gibi yara izleriyle doluydu. Bunlar özenle, canlı renkler kullanılarak belirtilmişti ve onun da daha önce aynı eziyetlerden geçtiğinin tartışmasız kanıtıydılar.”

“Gençlerden biri nihayet ayağa kalkarak bu adamlara doğru güçlkle ilerledi. İşlemi gerçekleştiren kişi sırasıyla; başparmağıyla işaret parmağı arasına, ön kola, dirseğe, bacaklara, dizlerinin altına ve üstüne bıçağıyla yavaş yavaş delikler açtı. En son, göğsüne ve iki omzuna da aynı işlemi yaparak işini bitirdi.”

“Kendilerini işkenceye bırakan bu zavallıların çoğu, benim notlar aldığımı görünce onları dikkatle izlememi işaret ediyor ve kaslarının hiç biri titremeden gaddar adamın önünde oturuyordu. Bıçağın ağzı beni ürperten boğuk bir gıcırtyla tenlerine girerken gülümseyerek bana bakıyorlardı, oysa bedenlerinden akan kanı gördüğümde benim gözlerim yaşarıyordu.”

“Tahta kamalar kesiklerin içine enlemesine yerleştirildikten sonra işlenmemiş deriden yapılmış ip bir wigwamın tepesinden sarkıtıldı. İpin bir ucu da işkence edilenin göğsünde ve sırtında bulunan tahtalara sımsıkı bağlandı. Gençlerden her biri sol ellerinde ilaç çantasını tutarken kalkan da sağ kollarındaki kamaya tutturulmuştu. Acı çekenin debelenmesini engellemek için ön kol ve bacaklarına bizon kafatası asılmıştı. İpe vurularak verilen işaret üzerine, daha önce çatıya çıkan adamlar onu, asılı eşyaların rahatça oynamasını sağlayacak biçimde yerden üç dört ayak yukarı çektiler. Yine bedeni kırmızıya, elleri ayakları siyaha boyanmış bir başkası, elinde kısa bir sırıkla asılı adamı kendi çevresinde döndürmeye başladı...”

“Dönüş hareketi önce yavaştı, sonra çabucak hızlandı ve ancak kurban tamamen kendinden geçince son buldu. Erkekliğe adım atacakların katlandıkları bu korkunç işkenceler, bıçaklar, takozlar hatta sallandırma, onlardan ne bir inleme ne de bir sızlanma sesi çıkarabildi. Daha ilk dönüşlerinde, korkunç eziyetlere ölmeden dayanma gücü vermesini isteyerek Ulu Manitu’ya yalvarmaya başladılar. İçimi parçalayan ve azap çekenler bilinçlerini yitirdikçe yavaş yavaş yok olmaya başlayan bu çığlıkların acı sesini tarif edemeyeceğim. Bu duaların çevirisini elde etmem olanaksız ama hepsi birbirine benzer gibi geldi bana. Sanırım tören geleneğinin bir parçasını oluşturunyorlardı.”

“Acınacak durumdaki gençler; kıpırtısız, tepkisiz, başları öne ya da arkaya düşmüş, dilleri ağızlarından dışarı çıkmış şekilde bir ceset gibi olduklarında izleyiciler, “Öldü! Öldü!” diye bağır-maya başladı. Bunun üzerine, onları döndürenler ipe vurdu ve asılanlar hemen aşağı indirildi. Sarkıtılma süresi on beş yirmi dakikaydı...”

“İkişer veya üçer kişi katlandıkları bu korkunç sınavdan sonra, sırt ya da göğüs kaslarının altına yerleştirilmiş ve zavallıların tüm ağırlıklarını taşıyan ip bağlanmış kamaları bu serilmiş bedenlerden çıkarmaya geliyordu. Ötekiler tenin içinde sabit kalıyordu.”

“Yerde yatan bu gençler korkunç cesetlere benziyordu. Orada bulunanların yardıma koşması yasaktı. O anda, hayatlarını Yüce Ruh’un insafına bırakmış olmanın paha biçilemez ayrıcalığına sahip değiller miydi? Onlara ayağa kalkma ve yürüme gücünü vermek sadece Yüce Ruh’un yapabileceği bir şeydi.”

“Bu zavallılardan biri doğrulabildiği anda, kulübenin başka tarafına doğru sürünüyordu. Orada kendisi kırmızıya, elleri ve ayakları siyaha boyanmış maskeli bir adam elinde bir baltayla bizon kafatası yanında oturmuş bekliyordu. O zaman kişi, korkunç sınav sırasında dualarını duyup hayatını koruduğu için Yüce Ruh’a teşekkür etmek amacıyla sol elinin küçük parmağını ona adıyordu. Bir kütüğün üzerine koyduğu parmağı, balta darbesiyle hemen kesiliyordu. Bu gençlerden birçoğunun, yüzük parmaklarını da hemen uzattığını ve sol elle taşıyabilecekleri tek silah olan yayı tutmak amacıyla sadece kalan üç parmaklarını

koruduklarını bile gördüm. Sağ ellerinin küçük parmaklarını kurban eden şeflerle, savaşçılarla tanıştırıldım. Bunun çok daha fazla övgüye değer bir hareket olduğu düşünülüyordu. Cesaretleriyle ünlü erkekler bana, göğüslerinde, el ve ayaklarında bulunan, bu korkunç eziyete kendi istekleriyle defalarca katlandıklarını kanıtlayan birçok yara izi gösterdiler!”

Dayanıklılık ölçme sınavlarını tamamlayan yedi sekiz genç adam, arkalarındaki tahta kamalara tutturulmuş bizon kafataslarını taşır hâlde kulübeden çıkarılıyor, daha farklı ve kuşkusuz daha acımasız eziyetlerden geçiriliyordu.”

“Törenin bu yeni aşaması olan Ich-Kinah-ka Na-Pick yani son sınav, tüm kabilenin gözü önünde yapılıyordu. Başlarına kartal tüyleri takmış dansçılar, maskelerini çıkarmış, söğüt yapraklarından yapılmış kordonlar yardımıyla birbirlerine bağlanmış hâlde bekliyorlardı. Tiz çılgınlık atarak inanılmaz bir hızla büyük kannonun çevresinde fırladık gibi dönmeye başladılar. Sınananlarsa onların etrafına daire şeklinde dizildi. Bedenlerinin yarısı mavi yarısı kırmızı boyanmış, ellerinde söğütten bir değnek bulunan ve sporculara benzeyen iki genç adam, acemilere yaklaştı. Onları bileklerine bağlı kayışlardan yakalayıp çılgın bir koşuyla geminin çevresinde sürüklemeye başladı. Dayanılmaz acılar içindeki zavallıların çıkarabilecekleri iniltileri bastırmak için avazı çıktığı kadar uluyan dansçılar ve kalabalığın bağırış çağırışları arasında, tahta kamalara asılı ağırlıklar ve kafatasları yerde zıplayıp duruyordu. Bunlara rağmen, en uzun süre koşan ve bayıldıktan sonra ilk ayağa kalkan kişi olmayı onur meselesi yaptılar. Öylesine tükenmişlerdi ki neredeyse hepsi dairenin yarısını katedemedi. Uygulamayı yürütenler, yaralarına bağlı tüm ağırlıklar hoyratça sökülünceye dek, yüzleri çamurun içinde olduğu hâlde onları daha da acımasızca sürüklüyorlardı.”

“Onlara göre bu aşırı eziyet gerekliydi. Deliklerin birinden sadece kama çıkarılsaydı, bu kadar gurur duydukları görkemli yara izleri meydana gelmeyecekti. Bir parmak uzunluğundan daha büyük bir yara açılması için etin yırtılması lazımdı. Hatta kimi zaman kama derinin içinde o kadar derine yerleştiriliyordu ki dokuları yırtarak onları bulundukları yerden çıkarmak amacıyla, genç yerde hızla sürüklenirken izleyiciler de bizon kafasına basıyorlardı.”

“Sonunda tüm zincirlerinden kurtulan ve parçalanmış bir cesedi andıran işkence görmüş zavallı, yerde kıpırtısız yatarken, iki işkenceci söğüt dallarını atıp sanki cezadan kurtulmak ister gibi son hızla ovaya kaçırdı.”

“Acemilere gelince, kimse onların yardımına koşmaya cesaret edemezdi. Bir kez daha Yüce Ruh’un insafına bırakılırlar, o, ayağa kalkma gücü verinceye kadar yerde öylece kalırlardı. Ardından, kalabalığın arasından sendeleye sendeleye ve kanlar içinde geçip yaralarının pansuman edilebileceği, yemek ve uykuyla güçlerini yeniden kazanabilecekleri wigwamlarına ulaşırlardı.”

“Bu korkunç sınavların, onlara katlanan delikanlılar için üzücü sonuçları olup olmadığını öğrenmeye çalıştım. Kabiledekilerin anımsadıklarına göre sadece tek ölüm olayı yaşanmıştı. Ceset üç gün boyunca yerde kalmış, ne ailesi ne de büyücüler ona dokunmaya cesaret edebilmişti. Herkes Yüce Ruh’un onu yeniden canlandıracağını umut etmişti. Zaten kurbanı acımdan ziyade onu kutlanacak biri gibi görmüşlerdi. Hiç şüphesiz, Yüce Ruh genç adam için en iyisinin bu olduğuna karar vermişti.”

“Sebat gösterenlerin sonuncusu *şifa odasından* kurtulunca başbüyücü oraya tek başına girdi, içerde bırakılan kesici aletleri toplayıp tüm kabileyle birlikte Missouri Nehri’nin kıyısına gitti. Büyük bir törenle tüm bu eşyaları bir kayanın üstünden, onları her zaman içinde taşıyacak nehrin derinliklerine atarak sulara armağan etti. Sonra tüm topluluğu Yüce Ruh’a minnettarlık sunmaya çağırdı.

Böylelikle, O-Kie-Pa sona erdi.”

Şimdi, yazarın önceden sözünü ettiği meşhur bizon şöleninden bahsedelim. Bu tören, gerçekten de yapılıyor. Kötü Ruh’u yatıştıran kadın, kabilenin üst yönetimini kabul eder, şefler onun gölgesinde kalır. Dans için yüce kanonun çevresinde toplanılır. Bizon dansının oyuncularını, kadın şef tarafından seçilmiş on kadar genç kadın, burada en önemli rolü oynar. Şenlik bir şölenle başlar ancak belli kurallara göre düzenlenmesine rağmen çok geçmeden anlatılamaz bir aşırılığa kaçarak düzensizlik içinde devam eder.

Güneş Şenliği: Betimlemeyi iyi bilen ve olaylara tanık olan Catlin gibi bir yazar tarafından anlatılmış olmasının ilginçliği ne-

deniyle O-Kie-Pa töreni üzerinde uzun uzun durduk. Olanları, bilim insanlarına özgü titiz bir dürüstlük ve sanatçının güvenilir gözüyle aktardığını düşünüyoruz ancak onunla birlikte hazır bulunduğumuz müthiş dayanıklılık sınavlarının olağanüstü bir durumu yoktu, Mandan kabilesine özgü değillerdi. Genel kural olarak tüm ova toplumlarında benzer törenlerin olduğunu söyleyebiliriz. Siyularda, Şayenlerde, Pavnilerde ve diğerlerinde, genç erkeklerin gönüllü olarak bundan daha korkunç işkencelere katlandıkları dinî şenlikler vardı. Birebir tanıklar tarafından anlatılmış ve korkunçluk açısından biraz önce aktardığımız öyküden hiç de aşağı kalmayan, yirmi tane benzeri anlatı sıralayabiliriz.

Farklı kabilelerde şenlik amaçları da çeşitlilik gösterir. Örneğin Siyularda bu sınavlar *güneş şenliği* dolayısıyla yapıldı. Yazın gün dönümü sırasında kutlanırdı ve bu ulusa dâhil kabilelerin hepsi, savaşçılar kadar kadınlar ve çocuklar da bir araya gelir, yirmi otuz bin kadar yerli toplanırdı. Güneş kazığını toprağa dikmekle yükümlü olan bir kadındı. Genç kızlar da bu iş için seçilmiş ağacın kabuğunu soymakla görevliydi.

Şafakta kazık ovaya dikilirdi. Savaşçılar, güneşin doğacağı noktaya dönük hâlde direğin karşısına geçip atlarının üzerinde mutlak sessizlik içinde hareketsiz dururlardı.

Büyük bir ulumayla, yıldızın görüldüğü duyurulur, atlılar ileri atılırdı ve her savaşçı, ağacın yakınından geçerken mızrağıyla, tomahawkiyle veya oklarıyla ağaca vururdu. Bu sırada hedeflerini tutturamayan silahlar nedeniyle atlar ve insanlar da yara alırdı ama kimse buna önem vermezdi.

Kesik kesik olmuş, üstü çizilmiş ağaç hep dik dururdu. Eğer yıkılırsa bu talihsizlik işaretiydi ancak alınan önlemler sayesinde başarıyla direnirdi. Tüm savaşçılar ağaca vurduktan sonra ağaç dibinden kesilip kampın ortasına taşınır ve orada bakır halatlarla desteklenerek yeniden dikilirdi. Halatların üzerine bizon ya da elk derileri atılarak bir tür geniş çadır oluşturulurdu. Ardından, genç kızların katıldığı danslar başlardı. Erkek dansçılarsa bitkin ama heyecanlı hâle gelirlerdi ki bu da sınamalara daha iyi katlanmalarını sağlardı.

Kısacası, bunlar Mandanların maruz kaldığını gördüğümüz sınavlara çok benzer. Kanlı tahta kamaların asılması da, daha sonra yaralardan çıkarılması da aynıdır. Sonunda, yeni başlayanlar paltolarına sarılır, güneşin ölümü karşısında dua ederek eğilip ellerini kanlar akan göğüsleri önünde kavuşturarak çadırın eşiğinde diz çökerlerdi. Özetle, böyle sınavların bu insanları tehlike tehditlerine karşı kayıtsız, ölüme karşı da duyarsız kılacak kadar iyi düzenlenmiş olduğunu anlıyoruz. Barbarlık düşüncesini bir yana bırakırsak, tüm bunlar, sınavlara katılanları önemli ölçüde zayıf düşürdüğü için yanlış. Çoğu zaman savaşa gitmek üzere tüm bedensel dayanıklılığa gereksinim duydukları sırada yapılıyordu.

Tarih bölümünü ele aldığımız zaman, korkunç Hayalet Dansı töreninin, modern zamanlardaki büyük ayaklanma döneminde de yapıldığını göreceğiz. Kuşkusuz bu tören, tehlikeyi son derece küçümseyerek savaşa atılan savaşçıları iyice gözü kara duruma getiriyordu. Boğa güreşi sırasında pikadorun kurdeleli şişleri ve kargısıyla yaralanan her yanı kanlar içindeki boğa, kendisini öldürecek kişiye nasıl karşı koyarsa onlar da öyleydi. Düşmana karşı elindeki güçleri çok önceden harcamış olduğu için peşinen yenilmişti.

Ayin Dansları: Erginliğe geçiş için yapılan kanlı dayanıklılık sınavları hemen tüm kabilelerde genel bir kuralsa da, tüm törenler bu kadar acımasız değildi. İlkel topluluklardan bazılarının bu derece vahşi geleneklere sahip olmadıkları görülüyor. Danslar arasında, güzelliğini temsil ettiği simgelere borçlu, şiirsel bir zariflik taşıyan ve doğa olaylarından alınmış olanlar da vardı. Dans listesi çok uzun olduğu için rastgele seçilmiş birini anlatalım: Fırtına bulutunun dansı.

Bu dans, esen rüzgârın ve fırtınada oluşan bulutların öyküsünü simgeler. Bulut, genç bir erkek dansçının sarındığı, tabaklamayla beyazlatılmış büyük bir manda derisiyle betimlenir.

Dansçı kollarını açıp sırtındaki örtüyü arkasında dalgalandırarak koşmaya başlar. Sonra en karışık saray dansları kadar içinden çıkılması güç bir dizi hareket görülür. *Bulut*, dansçıyı sarar, üstünde yükselir, iki yanında kanat gibi açılır... Kasırganın önüne kattığı bulutların, ağır fırtına sislerinin kartal gibi uçuşu-

nu düşündürür. Kadın dansçılarımızın tül örtüleri kadar rahatça hareket ettirilebilen manda derisi, oyuncunun şaşırtıcı kas gücünü kanıtlar.

Bu gösteriler sırasında dansa davul eşlik eder. Şarkıcı ağzını kapalı tutarken, yoğunluğu çok tatlı bir makamdan gelen ve sonra orgun pes bir notasından kopmuş gürlenmeye dönüşen garip bir uğultu sesi çıkarır. Tamtamların hızlı vuruşlarının desteklediği tiz bir avazla uğultu sona erer. Sonuç son derece etkileyicidir. O anda dansçı örtünün hareketli kıvrımlarına sarınarak kendi etrafında fırıldak gibi döner. Sonunda büyük bir çığlık atarak yere yuvarlanır, bu sırada bulut onu tümüyle örter.

Tüm danslar, şenlik nedeniyle yapılanlar bile ayin niteliği taşır. Onun hakkında bilinenlerin tersine Kızılderili, ihtiyacın onu zorladığı hareketsizlik ve sessizlik anları dışında çok neşeli, oyuncu ve şaka meraklısıdır. Boş zamanlarında katıldığı gürültülü eğlencelerin ortasında dahi kendini çılgınca isteklerine bırakmaz, hemen her zaman dinî duygudan ya da büyüye dair inanışlardan esinlenmiş geleneksel kurallara boyun eğmeyi sürdürür. Zaten ilkel insanların her zaman böyle davrandıklarını söyleyebiliriz.

Yerli hayatındaki danslar, biraz bile önemi olan tüm olaylar-
da kendini gösterir. Savaş ve av dansları, aşk ve büyü dansları,
zafer ve ölüm dansları vardır. Bazıları sadece kadınlara özgüdür.
Bazıları kadınlı erkekli, bazılarıysa sadece savaşçılar tarafından
yapılır... Bir de, özellikle kabilenin içinde bulunduğu sıkıntılı du-
rumlarda tanrıların lütfuna nail olmak amacıyla edilen dansları
da vardır.

Yağmur Dansı: Ayinsel gösterilere yüklenen önem o kadar büyük ki pek çok Kızılderili geleneği, daha medeniyet kurulmadan önce art arda kaybolmuşken, danslar korunmuştur ve bugün de hâlâ sergilenmektedir. Bu da ülke liderleriyle sık sık anlaşmazlık çıkmasına neden olmaktadır.

Amerikalılar, kanlı törenleri yasaklayalı uzun zaman oldu elbette. Ancak kendi güvenlikleri için ortadan kaldırmayı söyledikleri, buna rağmen sürüp giden bazıları da yok değil. Bunlar arasında pueblo yerlilerinin ünlü, yılan dansı da denilen yağmur dansı sayılabilir.

Bu, özellikle Hopiler arasında, büyük kuraklık dönemlerinde söz sahibi tanrıları yardıma çağırarak amacıyla sergilenirdi. Oysa bu tanrıların habercileri, ısırtıcı öldürücü olan korkunç çınıraklı yılanlardı ve yine de törende başrol onlara ayrılıyordu.

İşe, bu yılanları deliklerinde aramakla başlanır. Bulduktan sonra da büyücülerin içine sihirli sözler söyledikleri büyük top- rak kaplara koyulurlar ve toplantıya getirilirler. Uzun bir dansçı topluluğu şarkıların ve davulların ritmiyle kıvrıla kıvrıla, sürün- genlerin dalgalı hareketlerini taklit ederek ilerler. En önde tören giysilerine ve simgesel resimlere bürünmüş *rahipler* vardır. Ritim hepsine delicesine bir canlılık yayarak hızlanır. Büyücüler kut- sal kaba yaklaşırlar, mesleki beceriyle yılanları ellerine aldıktan sonra onları incitmeden dışlarının arasında taşırlar. Boynundan yakalanan sürüngen ısıramaz. İster istemez, savaşçılardan daha büyük bir enerjiyle çırpınarak o da dansa katılır. Bu hareketli ge- zintinin nedeni yağmur dileklerini bu hayvanlara duyurmaktır. Nemli toprağın soğuk sakinleri olarak yalnızca onlar yağmuru yağdıran sırları bilebilir. Kendilerine düşen görevi anladıkları varsayılan yılanlar serbest bırakılır. İşte yetkililerin karşı çıkma- larına yol açan da törenin bu aşamasıdır. Yılanlar, deliklerine gi- dip yağmur yağdırma ihtiyacı konusunda rahatça düşünebilme- leri için dansçılar tarafından yakalanarak alanın farklı yerlerine doğru fırlatılır.

Ne yazık ki etraf artık bu törenlerin ilk yapıldığı zamanlar- daki gibi bomboş çöllerle dolu değil. Bugün dansçıların çevre- si dünyanın dört bir yanından koşup gelmiş çok sayıda turistle sarılmakta. Eski mitlerin güzelliğine duyarsız bu yeni insanlar fotoğraf makinelerini ayarladıklarında, başlarına beklenen yağ- murun değil de vahşi doğaya geri dönebilmek için pek çok öfkeli ve paniklemiş izleyiciyi arasından geçmek zorunda kalan huzur- suz yılanların düştüğünü görmekten hiç zevk almazlar. Bunlar çöl hayatına ait yüzlerce sahne arasından seçilmiş birkaç örnektir. Uzun zaman bizler için bilinmeyen olarak kalmış, kaybolmak üzere oldukları sırada uygarlığın saf vahşilerden farklı olduğun- u düşünerek ilgilenmeye başladığı bu yerlileri biraz daha iyi tanımamızı sağlıyor.

Yerli Sanatı

Resim: Kızılderili, hiçbir aktivitesinin dışı vurumunda, mad-di yaşamla düşünce, gerçeklikle düş arasında ayrım yapmaz. Bu da dünyaya bizim gibi izleyici olarak değil, onun varlığına son derece içten bağlı bir tanık olarak izlemek amacıyla bakmasın-dan ileri gelir. Onun açısından her şey birer semboldür. Bir şeyi resmederken işaretler aracılığıyla görünümünü taklit ettiğini düşünmez, ona yeniden hayat verdiğini, lafın gelişi ikinci defa yarattığını hissederek.

Yerli, nesneleri doğadaki hâline benzer biçimde yansıtırken tasvirin modele benzemesi için elinden geleni yapıyorsa bu, bir ilkelin yalın kavrama yeteneğinin varlığını gösteriyor olabilir. Bugün bilimsel nitelikteki gerçekçilik nasıl hayranlığımızı uyan-dırıyorsa, Taş Devri'ndeki atalarımız da bizonların resimlerini ve heykellerini yapıyorlardı. Buradaysa tersine, biz Kızılderiliyi ilk tanıdığımız sırada stilizasyon sanatını en son aşamaya getir-mişti bile. Öyle ki çizimleri en başta basit geometrik süslemeler zannedilse de yenilikçi kıyaslamalar sayesinde bu düzenli hatla-rın, grafik anlatımların, birleşik açların, çizgilerin ve noktaların, genelde hayvan olan gerçek bir varlığı betimlemek amacı taşıdığı anlaşılmıştır. Bu da söz konusu olanın emekleme aşamasındaki değil, oldukça gelişmiş bir ırk olduğunu gösterir. Aynı zamanda, onu tanıdığımızdan çok daha eski bir çağdan beri var olduğunu ileri süren varsayımları da destekleyen bir kanıttır. Bu ırk artık gelişiminin doruğunu aşmış ve çöküş dönemine girmiştir.

Bu nedenle, ova kabilelerine bağlı kaldığımızda gördüğümüz kadarıyla yerli sanatı süsleme amaçlıdır. Bir elbisenin kirpi tüyü bezemeleri veya bir kolyenin deniz kabuğu motifleri gibi zevkle bir araya getirilmiş süslerine hayran oluruz. Bunlar, hem bi-çimlerin hem de renklerin uyumu, dengesi ya da zıtlığıyla göze çok hoş görünen bir etki yapacak şekildedir. Ancak vardıkları nokta bir sonuçtur, hedef değil. Yerli, dekorunu oluştururken bir düşünceyi ifade eder, etki yaratmaya çalışmaz. Duyarlılığını tat-min etmek yerine kendi düşüncesini yansıtır ve sanatı estetik bir amaç taşımaz. Bu sadece görünmez düşlerini görünür kılmanın, onları başka insanlara, özellikle de hep bağlantılı olduğu doğa güçlerine iletmenin aracıdır.

Böyle bir sanatın temelinde doğal olarak inanışlara yönelik düşünce bulunacaktır. Süslemenin güzelliği değil, faydalı olması önemlidir. Bir çocuk makoseninin tabanı sarı ve yeşil zikzaklarla çevrilmişse bu, *hoşluk olsun* diye yapılmaz. Resmini taşıyan birine zarar vermemesi için kıvrık çizgilerle simgelenmiş çingiraklı yılanı yönelttilen bir temenni yerine geçer.

Bu yorumlama ve stilizasyon derecesini, bu büyüsel üslubu *okuyabilmek* için bu yöntemi iyice öğrenip özümsemiş olmak gerekir. Soyutluğun gücü ifade araçlarını sürekli çeşitlendirebilir. Örneğin, birçok kez karşımıza çıkan haç biçimindeki süsleme; bir insanı, dört ana yönü, bir yıldızı, bir kartalı anlatıyor olabilir. Ancak renklerden ya da dilenen şeyi anlatan farklı simgelerden oluşan bileşimin seçiminden gerçek anlam çıkarılabilir.

Yerli sanatı o kadar gelenekseldir ki günümüzde onu yansıtmaya çalışanlar simgenin ilkel anlamını bazen bilmez. Değeri konusundaki yanılğıya düşme olasılığı bile ona daha fazla saygı gösterilmesine neden olur. Atalarının her zaman kullandıklarından farklı biçimler yaratmaya cesaret edebilmeleri için beyazlarla temaslarının üzerinden dört uzun yüzyıl geçmesi gerekti.

Hemen hemen bir hiyeroglif yazısı düzeyine ulaşmış stilizasyonun yerli tarafından bir olayı anlatmak için kullanılmış olduğu düşünülebilir ama durum öyle değildir. Yerli, aslında salt gerçekçi bir sanata başvurur. Düşmana karşı bir zafer, bir av veya önemli bir olay, bir dizi tasvir yardımıyla, eylemin aşamalarına olabildiğince sadık kalınarak gelecek kuşaklara aktarılacaktır. Gerçeğin fotoğrafı gibi olması kaygısıyla savaşçılar silahlarını sallayacak, atlar dörtlüla gidecek, av ya da düşman kan kaybedecektir. Burada sadece geçici ve özel koşulların artık bir daha aynı olmayacağı bir rastlantı söz konusudur. Öyleyse onu ebediyet düşüncesiyle değişmez bir şekilde değil, sadece o andaki görünümüyle belirtmek gerekir. Sonsuzluk düşüncesi o anda olup bitenle birleşmişse resimlemenin yanında sembol de kullanılmış olma ihtimali vardır.

Formların düşünceyi ifade etmesi gibi, renkler de aynı işlevi görür. Renkler, hem kabilelere hem de dört ana yön ya da nadir ve zenit³⁶ gibi eşit değerlere göre pek çok değişiklik gösterir. Ör-

36 Astronomide, belirli bir yerdeki yatay yüzeye dik olarak, bulunan yerin tam olarak aşağısını gösteren yön nadir, yukarısını gösteren yön ise zenittir. (e.n.)

neğin kırmızı, tan vaktinin, doğunun rengidir. Yeşil, sıcak soluğunun ovaları yeşerttiği güneye aitken kuzeyin soğuğu buraları beyaz paltoyla örter. Batıda güneş sarı batır, gökyüzünün ışıkları mavisi zeniti ışıltılı yapar. Alttaki nadirdeyse simsiyah bir uçurum açılır...

Bazen de renklerin anlamını belirleyen şey elementlerdir. Aydınlığı getiren görünmez hava beyaz, toprak yeşil, su mavi, ateş kırmızıdır. Bunlar kaçınılmaz analogilerdir, üzerlerinde durmaya gerek yoktur.

Müzik: Kızılderililer çok sınırlı sayıda müzik aleti kullanırlardı. Bunlardan, küçük davul, çingiraklı yılan derisinden yapılan bazı sistrumlar, düdükler ve flütler en önemlileriydi. Tüm bu aletler şarkılara ya da danslara ritim veriyordu, bir melodi sağlamaya yönelik değildi.

Buna karşılık şarkı ve dans sanatları, olası tüm yaşam koşulları için geliştirilmişti. Bunlar dinî gösterilerdi, insanlardan çok tanrılara sesleniyordu. Çoğu, kişiye özeldi ve bu şarkıları sadece o seslendirebilirdi. O yaşadığı sürece hiç kimse bunları yinelenmeyi düşünemezdi. Ölüm ya da savaş şarkıları söyleyen bir grup savaşçıyı dinleyen ilk gözlemcilerin tanık oldukları ahenksizlik de buna dayanır çünkü her biri kendininkini yorumlar. Yine de bu izlenimin, aynı anda farklı şarkılar söyleyen birçok Avrupalının verebileceği etkiyle aynı olduğu sonucunu çıkarmamak gerekir. Yerli müziğinin minör tondaki kısıtlı hâli, melodi açısından büyük bir çeşitliliğe olanak vermez. Değişmez ilkelere göre oluşturulmuş her tema da çalgıların ritminin yönelttiği ölçü ve belirlediği perdeden olduğu için sadece diğer yakın temalarla uyum sağlar. Burada bir kez daha yerliler arasında son derece belirgin olan bireyciliğe eğilimle karşılaşıyoruz.

Yerlinin başkalarından farklı olması ya da her yere kendi işaretini basan bir tür armacılık sayesinde, totemiyle, resimleriyle, takılarıyla; başlangıç törenine, aşka, savaşa ve ölüme dair şarkılarıyla kendini göstermesi gerekir. Bu ifade araçlarının her biri, kişiliğine öylesine uygundur ki yaygın bir inanışa göre, onları yaratanların bedenlerinden sıyrılabilen bu şarkılar, o insanlar yok olduklarında bile hâlâ duyulabilir. Hartley B. Alexander şöyle diyor: “Ağzından ölüm şarkısı dökülürken ölen savaşçının

sesinin, kaderinin sonuna geldiği çatışma alanında hâlâ duyulduğunu anlatan pek çok hikâye vardır.”

İşte bu insanlar yaşamayı ve ölmeyi böyle algılıyordu. Artık okuyucunun haklarında yeterince bilgiye sahip olduğunu ve parçası oldukları olayların kronolojik tarihinin de ilgisini çekeceğini umuyoruz. Şimdi, yaşantılarını derinden sarsacak olan beyazların gelişi sırasındaki durumlarına dönelim. O ana kadar vaziyetleri neydi? Bu yer, hiç kimseye sorun çıkarmadan on katı büyüklüğünde bir nüfusu içine alabilecek kadar geniş, eski âdetleri bozmamak koşuluyla doğa kanunlarına uygun şekilde oluşturulmuş olduğuna göre cevap tek bir şey olabilir: Mutlak özgürlük.

Gerçekten de bu enginliğin küçük bir parçası olan şimdiki Teksas, iki yüz yetmiş beş bin metre kare alanıyla Fransa ile İspanya’nın toplam yüz ölçümü kadar bir alanı kaplıyor. Burası, geniş nehirlerin suladığı, besleyici bitkilerle örtülü, av hayvanlarıyla dolup taşan bölgenin sadece bir bölümü. Yeryüzünün en verimli topraklarından birine sahip bu alanda çok fazla insana yer var. Manzaraysa sıcak Florida’dan deniz kadar geniş göller, kuzeyin el değmemiş ormanlarından doğunun iç ferahlatıcı vadilerine, doruklarına ulaşamayan dağlardan uçsuz bucaksız ovalara kadar olağanüstü güzellikte. Bu, dünyadaki çarpışmalarda ölen savaşçıların geride bıraktıklarına gökyüzünde yeniden kavuşmaktan başka bir karşılık beklemedikleri yüce avlar cennetinin görünümüdür.

Ancak bizonların aradığı ada çayının çiçeklendiği bu toprağa bir gün denizaşırı yerlerden yabancı bir adam gelecek, burada önce altını sonra da petrolü keşfedecektir. Bunlar da, ayartıcı zenginliklere aldırmayan, yaşamını burada sürdürme yürekliliğiyle özgürlüğünü savunma kararlığı gösteren ırkı yok etmeye ve ülkeyi ele geçirmeye karar vermesi için yeterlidir.

İKİNCİ KISIM

TARİH

I. BÖLÜM

ÖNCÜLER

İlk Temaslar

Yeni Dünya'nın ilk kâşifleri ve fatihleri olan Kristof Kolomb, Francisco Pizarro³⁷ ve Hernán Cortés³⁸, burada ilgilendiğimiz toplulukların yaşadığı bölgelerde karaya çıkmadılar. Kitabın birinci bölümünde, daha sonra Birleşik Devletler'in bir bölümünü oluşturacak topraklara diğerlerinden önce giren Ponce de León³⁹ ve Lucas Vázquez'in⁴⁰ adlarını vermiştik. Dahası, yolculukları hakkında gereken her şeyi neredeyse söylemiş, Avrupa'dan gelen yabancıların yerlilerle ilişkilerinin lüzumsuz katliamlarla başlayışından söz etmiştik.

Bu ikinci maceraperestin yaptığı seferin olumsuz sonuçları köle tüccarlarının cesaretini kırmadı. Kıta keşfedilir keşfedilmez alıp satacakları malı yani insanı rahatça bulabilmek için oraya gittiler. Kaçakçılık bol para getirmeye başlayınca, senelerin bitkin düşürdüğü Ponce de León ikinci defa girişimde bulunmaya karar verip 1521'de Florida'ya doğru yola çıktı. Vázquez de yeniden bir sefer düzenlemesine rağmen yerliler artık ne yapacaklarını çok iyi biliyorlardı. Okla yaralanan De León birkaç gün sonra Küba'da öldü. Vázquez ise, ilk yolculuğunda keşfettiği bölgeye bile ulaşmadan, iki yüz arkadaşıyla birlikte öldürüldü.

37 Francisco Pizarro González (1476-1541). İspanyolların, Peru'yu ele geçirmesinde oynadığı rol ve İnka İmparatorluğu'nun çöküşüne neden olan keşif gezilerine önderlik etmesiyle tanınan İspanyol işgalci. (e.n.)

38 Hernán Cortés de Monroy y Pizarro Altamirano (1485-1547). Aztek İmparatorluğu'nun çökmesine neden olan keşif gezilerine önderlik eden İspanyol işgalci. Amerika'nın kolonileştirilmesinin ilk evresini başlatan İspanyollardan biridir. (e.n.)

39 Juan Ponce de León (1474-1521). Florida'ya yapılan ilk Avrupalı keşif gezisini başlatan İspanyol kâşif ve işgalci. Kristof Kolomb'un ikinci keşif gezisine gönüllü olarak katılabilmek için ilk defa 1493 yılında Amerika'ya gelmiştir. (e.n.)

40 Lucas Vázquez de Ayllón (1480-1526). Avrupa'nın, Amerika topraklarındaki ilk yerleşkelerinden birini kurmuş İspanyol kâşif. (e.n.)

Florida'nın bu noktası, oralarda çok iyi tanınmaya başlayan ziyaretçiler için tehlikeli oluyordu. Bu nedenle Narváez⁴¹ 1527 yılında başka bir yol izlemeyi tercih etti ve beyazların şöhretinin henüz ulaşmadığı bir bölge aradı. Böylece Meksika Körfezi'ndeki Pensacola Koyu'nu keşfetti ve bugün Alabama olan toprakların bu bölümünde karaya çıktı. Apalaş Dağlarının tepelerine kadar ulaştı ve yerlilerle çok az çatıştı ama dönüşünde bir fırtınada hayatını kaybetti. Subaylarından biri olan Álvar Núñez⁴² yolculuğu sürdürdü. Hem başkalarınınkinden hem de kendi deneyimlerinden ders alarak yerlilere karşı hiçbir düşmanlık sergilemediği için dostça karşılandı. Yaşam biçimlerini benimseyerek ve bölge hakkındaki bilgilerinden faydalanarak en küçük bir kırıcı davranışla karşılaşmadan aralarında sekiz uzun yıl geçirdi. Böylece uygarlar ve barbarlar arasındaki çatışmaları, barbarların başlatmadığının kanıtını ortaya koyan ilk kişi oldu.

Bu tarihten sonra seferler hızla birbirini izledi. 1538'de bin iki yüz kişiyle İspanya'dan yola çıkan Hernando de Soto'nun seferi acı bir biçimde sona erdi, kaptanın ölümüyle yönünü kaybeden grup engin denizde kayboldu. Diğer girişimlerin farklı sonuçları oldu ancak yerliler sadece dolaylı yoldan karıştıkları için bunların öyküsünü anlatmayacağız. Onlarla yeniden karşılaşmak için Yeni İspanya'nın⁴³ genel valisi Don Luís de Velasco'nun emrindeki başkomutan Tristán de Luna'nın⁴⁴, II. Felipe'nin uyruklarını yerleştirmek ve oradaki zenginlikleri keşfetmek göreviyle 1559'da yaptığı sefere değinmemiz gerekiyor.

Sefer, gemilerin batmasıyla tüm filonun kıyıya vurması, mürettebat ve ordunun çaresiz kalması nedeniyle kötü başlamıştı. Luna yine de emrindekilerin bir bölümünü toplamayı başardı ve üç yüz adamıyla haftalarca süren yorucu bir yürüyüşün ardından birkaç yerli köyünün bulunduğu Coosa taşrasındaki Alabama kıyılarına ulaştı.

41 Pánfilo de Narváez (1478-1528). Küba'nın ele geçirilmesinde rol oynamış İspanyol işgalci. (e.n.)

42 Álvar Núñez Cabeza de Vaca (1488-1560). Yeni Dünya'da keşif gezilerine çıkmış İspanyol kâşiflerden biri. Amerika'nın güneybatısında tüccarlığa başlayıp karşılaştığı Kızılderililer ile ilgili detaylı yazılar yazmıştır. İspanya'ya geri yollandıktan sonra bir daha Amerika'ya ayak basmamıştır. (e.n.)

43 İspanya'nın Yeni Dünya'da istila ettiği toprakları yönetmek için kurduğu dört genel valilikten ilki. (e.n.)

44 Tristán de Luna y Arellano (1510-1573). İspanyol işgalci. Oaxaca'daki Kızılderili isyanını bastırmıştır. (e.n.)

Buradaki yerliler, Soto'nun seferinden iki askeri evlerine alıp baktıkları ve onlarla on iki yıl rahatça yaşadıkları için beyazları tanıyorlardı. Birkaç kişi onları kaygılandırmazdı ama bir ordunun varlığından huzursuz oldular. İspanyolların, yalnızca güçlerinden emin olmadıklarında barışı seçtiklerini biliyorlardı. İyi silahlanmış ama kötü beslenmiş, taşkın ve aylak bu paralı askerler güvenilir değildi. Onların düşüncelerini başka yana çekecek bir uğraş bulmaları gerekiyordu.

Coosa yerlilerinin büyük şefinin aklına olağanüstü bir fikir geldi. Kabilesinin, komşuları Natchezler ile arası iyi değildi. Kısa süre önce savaştıklarında Coosaların dul kalan kadınları kestikleri saçlarını atalarının mezarları üzerine serpmiş ve yaşayanlardan intikam almalarını istemişlerdi. Şef, beyazlardan ittifak istedi, onlar da bunu kabul etti. Hemen ertesi gün büyük şef kendi savaşçıları ve İspanyolları toplayarak savaş esasını tehditkâr bir hareketle Natchezlerin topraklarına doğru salladı. Ağzına birkaç tahıl tanesi alıp çiğnedi sonra da tükürüp haykırdı, "Kardeşlerim, düşmanlarımız yenilsin, dişlerimin ezdiği tanecikler gibi ezilsin!" Sonra içi su dolu bir deniz kabuğu alıp onu damla damla boşaltırken ekledi, "Kanları böyle aksın!" Sonunda sekiz şefin onu oturttuğu yerden indi ve hemen yürümeye başladılar. 16. yüzyılda Tuscarora kabilelerinde bir savaş ilanının sadeleştirilmiş protokolü böyleydi.

Coosalılar, tüm önlemleri alarak düşmanlarını şaşırtacaklarından emin şekilde savaş yolunda sessizce ilerliyorlardı ama gürültücü ve beceriksiz müttefiklerini hesaba katmamışlardı. Natchezler onların geldiğini duyup kaçmışlardı, kampları bomboştı. Orayı ateşe vermekten başka tesellileri kalmamıştı.

Natchezler kolay bulunamayacak kadar uzağa kaçmışlardı. Sonunda diğerleri onların kendilerini güvende hissettikleri yere, nehrin diğer yakasına yerleştiklerini keşfettiler. Coosalılar oraya ulaşmalarını sağlayacak bir geçit biliyorlardı. İlk kez denedikleri için fazladan önlem olarak nehri geçtiler. Natchezler sürpriz bir saldırıya uğramıştı. Daha ilk tüfek atışıyla karşılaştıklarında silahlardan öyle korktular ki neredeyse savaşmadan teslim oldular. Bu savaşa neden olan yılda üç kez vermeleri gereken tahıl ve meyveden oluşan haracı ödemeyi kabul ettiler. İki kavim işte böylesine değerli bir hazine uğruna savaşmıştı.

İş bitince Tristán de Luna yola koyulmak istedi fakat kaynaklarından yararlanmayı bilmediği bu topraklardaki durumu oldukça tehlikeli hâle gelmişti. Gereksiz tereddütlere düşmeyen Luna, kısa süre önce savaştığı Natchezlerden yardım istemeye hazırlandı. Bunu duyan askerleri ayaklandı ve deniz kıyısına döndü. Luna görevden alınıp İspanya'ya geri gönderildi.

Fransızların Müdahalesi

Bu olaylar olup bittiği sırada Fransa'dan kovulan Protestanlara sığınacak bir yer sağlamak isteyen Amiral Coligny, denizcilerini aynı bölgede dolaşıp yerleşmeye gönderiyordu. Dieppeli Jean Ribault otuzuncu kuzey enlem doğrultusunda Florida'ya ulaştı ve emrindeki Kaptan Albert ile birlikte, yerlilerle son derece dostça ilişkiler kurdu. Kısa bir sürenin ardından Ribault'nun emrindeki yüzbaşı René de Laudonnière de ilk seferinde aynı şeyi yaptı. İki yıl sonra, 1564 haziranında, komutanının bir anıt bıraktığı bölgeye geri döndüğünde, bu sütunu sevgiyle getirilmiş çiçekler ve ağaç dallarıyla süslenmiş buldu. Yerliler dostlarının anısına burayı süslemeyi alışkanlık hâline getirmişlerdi. Bu dokunaklı anılar bundan sonraki paragraftaki her şey gibi tam bir tarafsızlık içinde, o zamanki İspanyolların anlatılarından, özellikle de Solís de Merás'ın anlatılarından öğrendiklerimize göre aktarılacaktır.

Tarihçi Merás, II. Felipe'in en büyük kaptanlarından biri olan Don Pedro Menéndez de Avilés'in kayınbiraderiydi. Laudonnière'in, kabile şefi Outina'nın yanında elde ettiği iyi konumdan tedirgin olan bu subay, İspanya Kralı'na Florida'daki Fransız yerleşim yerlerini yok etmesini, Santo-Pelago kalyonunun ve iki bin altı yüz kişilik orduyu taşıyan öteki on geminin kumandasını kendisine vermesini önerdi.

İstediklerini elde ederek Amerika'da karaya çıktı. Yanında sadece kırk kişi bulunan Laudonnière'i habersiz yakalayıp adamlarını öldürttü. Daha ileride Ribault'nun kazazede yüz kadar denizcisiyle karşılaştı. Adamlar yardım istiyor, karşılığını ödemeyi teklif ediyorlardı ama onları dinlemedi bile. Haberi alan Ribault sekiz asilzadeyle bir kayığa binerek İspanyol generalin yanına

gitti. Hayatta hiçbir şeyin kesin olmadığını, bugün Fransızların başına gelenin yarın onun da başına gelebileceğini, krallarının dost ve kardeş olduklarını söyledi. Kralları arasındaki bu bağı düşünmesini söyleyip Fransa'ya geri dönebilmesi için kendisine bir gemi versin diye yalvarıp yakardı.

Bu istek başarıya ulaşmadı ve silahsız Ribault ile denizcileri asıldı. Fransız kaptan ölüm anında şöyle dua etti: Domine,emento mei..⁴⁵ Sonra ekledi: "Topraktan çıktık, toprağa döneceğiz. Yirmi yıl önce yirmi yıl sonra, hiç fark etmez!"

Gizlenmiş bir grup asker kalmıştı. Menendéz'in tüm ordusu onları kuşattı ve teslim olmalarını emretti. Askerler, vahşilerin onları yemesini yeğleyeceklerini söyleyip ormana daldılar. Oysa bu katliam haberi bir gün Fransa'ya ulaşacaktı.

Ordu, İspanyol kadırgalarında forsa olarak kürek çekmiş, Türkler tarafından tutsak edilmiş ve onlar da Malta kadırgaları kaptanı Romegas tarafından yakalanınca kaçıp kurtulmuş, Gaskonyalı Kaptan Dominique de Gourgues tarafından karşılandı.

Eski korsan, döner dönmez tüm malını mülkünü satıp üç gemi aldı. Onları donattıktan sonra denize açıldı ve Küba'ya geldiğinde mürettebatına şöyle seslendi:

"Fransız ulusuna yapılmış hakaretin intikamını almayı daha fazla erteleyeydik suçlu sayılmaz mıydık? Beni, tüm malımı mülkümü satınaya zorlayan, dostlarımdan maddi yardım almama neden olan budur. Size güvendim. Elinize bu denli önemli bir fırsat geçtiğinde hayatınıza kadar her şeyinizi feda edebilecek kadar vatanınızı muzaffer görmek istediğinizi düşünüyorum. Yanılıyor muyum? Size örnek olmayı ve her yerde başınızda bulunmayı umut ediyorum. Beni izlemeyi ret mi edeceksiniz?"

Elbette hiç kimse reddetmedi. Gemiler yeniden denize açıldı, İspanyolların top ateşine tutuldu, kaçıp kurtuldu ve Florida kıyılarına ulaştı.

Oraya vardıklarında De Gourgues, Fransızların ayrılmasından bu yana kendilerine karşı gösterilen davranışlar dolayısıyla yerlilerin oldukça öfkeli olduğunu öğrendi. Kabilelerdeki kat-

45 Lat. "Tanrım beni unutma." (ç.n.)

liamdan kurtulmuş ender kişilerden biri olan, büyük şef Saturiova'nın koruması altındaki, Havre doğumlu genç bir adama, Pierre de Bray'ya rastladı. Tercümanlık yapan bu adam çok geçmeden De Gourgues ile şef arasında bir anlaşma yapılmasını sağladı. Buna göre, derhâl İspanyollara karşı harekete geçmeye karar verdiler.

Pedro Menendéz, üç küçük kaleye güzelce yerleştirilmiş büyük bir garnizonu Villareal'in emrine verdi. Bu kalelerden ikisi nehrin sağ kıyısına yapılmışken üçüncüsü ve en önemlisi diğer kıyıdaydı.

De Gourgues denizcileriyle birlikte iki ileri burca baskın yaptı. Şiddetli saldırı sonrası burçları ele geçirdi ve buraları savunanlardan hiçbiri kurtulamadı. Yine de, Fransız korsanından iki kat fazla askerin bulunduğu en önemli yer kaldı.

Akşam olunca de Gourgues, Saturiova yerlilerinin yüzerek nehrin öbür tarafına geçmesini sağladı ve yakındaki ormanda pusuya yattılar. Kendisi de askerleriyle birlikte bir geçit bulmak üzere nehrin akış yönüne karşı ilerledi. Ertesi gün nehri geçmeyi başardı. Bu küçük birliğin geldiğini gören Villareal, ilerlemelerini engellemek için seksen kişilik bir müfreze yola çıkardı. De Gourgues, bu müfrezeyi çember içine alıp cepheden saldırırken emrindeki Yüzbaşı Cazenove de geri çekilmelerini engelledi. Düşman hızlıca yenildikten sonra küçük kaleyi ele geçirmek için saldırdılar. Kuşatılanlar, burçlara yapılan saldırı ve müfrezenin yok edilmesiyle iyice çılgına dönüp, bu yürekli insanlara karşı direnmeyerek kaçmayı tercih etti. Menendéz'in yürüttüğü katliam sırasında hayatta kalan birkaç Fransız'ı saklanmak zorunda bıraktıkları ormana kendileri girdiler. Fransızların sığınmasına izin veren ormandaki yerliler, bu yeni avın nefret ettikleri düşman olduğunu anlayınca onları oklarıyla delik deşik edip acımasız bir keyifle boğazladılar. Villareal ve birkaç askeri kaçmaya çalıştı ama de Gourgues onları yakaladı. Üç yıl önce Fransızların asıldığı ağaçlara çok kısa bir süre sonra İspanyollar da asıldı. Bu sırada, Menendéz'in emriyle asılmış eski bir ilan, üzerinde şu sözcüklerle henüz orada durmaktaydı, "Benim gözümde onlar Fransız değil, birer sapkın." De Gourgues bunu şu yazıyla değiştirmişti, "Benim gözümde onlar İspanyol değil, birer hain ve katil."

Dört bir yandan gelen yerliler onu bir kurtarıcı gibi sevinç çılgınlıklarıyla karşıladılar ama korkunç Gaskonyalı oraya sadece dostlarının intikamını almak için gelmişti. İşi bittikten sonra tekrar yelken açıp on yedi günde bin yüz fersah yol aldı. Yolunu kesmeye çalışan tüm İspanyol filolarından kurtuldu ve La Rochelle’de sağ salim karaya çıktı.

İngilizler ve Pocahontas

İspanya o dönemde büyük bir güce sahiptir ve *imparatorluğu üstünde güneş asla batmaz*.⁴⁶ Gelgelelim, zorlu korsan gemilerinin başı çektiği küçük gemi filolarından oluşan ve o güne kadar yenilgi nedir bilmeden yeryüzünün tüm denizlerinde dolaşan armadası, tarihin yazdığı en yankı uyandırıcı bozgunlardan birine uğrayacaktı.

İspanyol çetelerinin çabasıyla efsanevi Amerika krallıkları çöktü. Bu sırada İngilizler, keşiflerin aldatıcı görünümüne ve girişimin çekiciliğine kapılıp istilacılığa özenen birkaç adrsanı bilinmeyen kişi sayesinde, bakımsız kumsallara çok basit yerleşim yerleri kurdular.

Bu insanlar o topraklarda yoksul düştüler. Öylesine perişandılar ki, bir süre sonra onları yanına kabul eden şef durumlarına acıdı. İngilizlerin, kendilerinde hiç bulunmayan biraz odun, sebze ve süt aramak için onca denizi geçecek kadar yoksul bir halk olduğunu düşündü.

İlk seferler sırasındaki ilişkiler genelde dostça olduğundan yerlilerle ilgili kayda değer az olay var. Bu da yeni gelenlerin Virginia’ya iyice yerleşmelerine olanak sağladı. Henüz bilinmeyen bu bölgelerin bitki örtüsü ve hayvanları konusundaki ilginç eserleri kendisine borçlu olduğumuz Thomas Harriot⁴⁷, ilk tütün örneklerini İngiltere’ye götürerek Elizabeth’in gözde adamı Raleigh’in de yardımıyla tütün kullanımının yaygınlaşmasına öncayak oldu.

46 Genellikle İspanya ile İngiltere’yi tanımlamak için kullanılan ve bir bölgesi mutlaka güneş gören, engin topraklara sahip olduklarını belirten cümle. (e.n.)

47 1560-1621 tarihleri arasında yaşamış, İngiliz gök bilimci, matematikçi, tercüman. Amerika’daki yerleşkelerle ilgili kitaplar yazmıştır. (e.n.)

1608'de, Chickahomini'deki⁴⁸ kaynaklara doğru keşif yolculuğuna çıkan John Smith, bir grup yerlinin eline düştü. İstilacılardan ilerleyişinden ve şeytani ateşli silahlarının tehditk rlığından dehşete düşen bu yerliler onu bütün tüm Patawomeck kavmini yöneten şefe, Powhatan'a götürdüler.

Powhatan tutsağı konusunda pek rahat değildi. Kişisel olarak ona hiçbir zarar vermek istemiyor gibi görünüyordu ve onu saygıyla karşıladığı da bir gerçekti. Ancak diğer şefler, özellikle de kabilelerin büyücüleri, aynı duyguları paylaşmıyordu. İngiliz onlara çok güçlü başka bir büyücü gibi görünüyordu.  st ne işaretler çizdiği k ğit parçasını bir haberciyle uzaklara göndermiş, haberci de birkaç gün sonra Smith'in tam da ihtiyaç olan eşyalarla geri dönmüştü! K ğit parçası nasıl olup da bu eşyaları istemek için konuşabilm şti? Bu sıradan bir gücün sınırlarını aşıyordu.

Uzun uzun konuşup tartıştılar. İyice ölüp bi tikten sonra, büyüyle ilişkili böyle korkutucu sırlara sahip birini öldürmenin daha iyi olacağına karar verdiler.

Powhatan araya girmeye çalıştı fakat çoğunluk üstün geldi. Smith, sunak taşına götürüldü, cellat tomahawkiyle yaklaştı. Bu sırada, Powhatan'ın iki kızıdan biri olan Pocahontas araya girdi. şefin kızı unvanıyla tartışmalarda hazır bulunuyordu. Belki suçlunun cesaretiyle asaletinden etkilenmişti veya altın rengi saçlarıyla beyaz yüzünün yabancılığı karşısında heyecanlanmıştı. Ancak şurası kesin ki onun savunmasını üstlenip lehinde konuştu, yalvardı, tehdit etti, emretti, ağladı. Bunların hiçbiri işe yaramadı, karar kesindi. İnfaz için tomahawk yukarı kalktı. O anda, yabani kızın yüreğindeki cesaret arttı. Atılıp Smith'in üstüne eğilerek adamın başını kendi uzun siyah saçlarıyla örttü. Tutsağın kafatasını parçalamak istiyorlarsa önce ondan başlamaları gerekeceğini söyledi.

Hayranlık uyandıran bu cesur ve onurlu hareket tüm sözlerden daha anlamlıydı. Duygulanan yerliler tutsağı hemen  zg r bıraktı. Sadece, uzlaşmaya yanaşmayan birkaç büyücü, onun Yüce Ruh'un güzel elçisi tarafından değil Kötü Ruh aracılığıyla korunduğunu düşünmeyi sürdürdü.

48 Chesapeake Koyu'nun batısında, şimdiki Richmond'ın bulunduğu bölgede. (y.n.)

Ne olursa olsun, son derece dostça ilişkiler kuruldu. Smith kendisini lütuflara boğan Powhatan'ın yanında kaldı. Genç İngiliz'in kişisel düşmanları onunla mücadeleden vazgeçmedi. Pocahontas, Smith'e kurulan pusuyu önceden haber vererek onun hayatını bir kez daha kurtardı. İngiliz, iyiliklerine karşılık ona armağanlar vermek istedi ama Pocahontas, hayatta olmasının yeterli olduğunu söyleyerek onları reddetti. Bu sırada, iki taraf arasındaki barışı sürdürmekte zorluk çekiyordu. Smith kısa sürede kendine destek güç bulmuştu ve kız da bu yeni konuklarına yaraşır bir şölen düzenlemek istiyordu.

Akşam, ovada büyük bir ateş yakıldı. İlk sıraların Smith ve adamlarına ayrıldığı bu ateşin çevresine çok sayıda yerli toplandı. Ansızın, ormandan yükselen tiz bir çığlık üzerine, kendilerine saldırılacağını sanan İngilizler silahlarına sarıldı. Her zaman en önce kendi çıkarlarını düşünen insanların tavrıyla, kabilenin tüm ileri gelenlerini yakalayıp rehin almak için işe koyuldular. Pocahontas ortalarına atılıp eğer onlara ihanet edebileceğini düşünüyorlarsa, intikam almaları için ilk kendisinin teslim olacağını söyledi. O sırada, her tarafları boyalı ve üzerlerinde sadece ağaç dallarından kemerler olan otuz kadar genç kız ormandan çıktı. Oradakileri heyecanlandıran yırtıcı çığlıklarla dans etmeye başlayıp şarkılar söylediler. Bu dansçılar kesinlikle tehlikeli görünmediğinden izleyiciler de yavaş yavaş sakinleşti. Zaten fazla geçmeden çıktıkları ormana geri döndüklerinde herkes korktuğuyla kalmıştı.

Huzur tam olarak sağlandıktan kısa süre sonra, Smith araştırmalarına yeniden başlayacaktı. Özellikle altın arardı ve yerliler de neye yaradığını anlamadıkları bu araştırmalarında ona yardım etmekte sakınca görmezlerdi. Smith bu şekilde Potomac'a çıktı, Blue Ridge Dağlarına yaklaştı, emrindeki yüzbaşı Newport'un yardımıyla Virginia isimli bu harika toprakları bölge bölge tanıdı. Bir barut fıçısının patlaması çalışmalarını bölünce İngiltere'ye dönmek zorunda kaldı. Dostluğunu kazandığı, artık onu bir daha göremeyecek olan yerliler buna içtenlikle üzüldüler. Tarih bu konuda bir şey söylemiyor fakat Pocahontas'ın da onların arasında olduğunu farz edebiliriz. Bu genç yerli kızı, âdeta kabilesinin konuğu olan yabancıların yardımına koşmak için yaratılmıştı. Smith'in gidişinden birkaç ay sonra onu yine bir olayda önemli rol oynarken görüyoruz.

İngiliz kaptanın kolonide bıraktığı kaba saba askerler, Smith'in gösterdiği saygıyı yerlilere göstermiyordu. Aralarında pek çok çatışma patlak verdi. Kraliçe hükümeti, düzeni tekrar sağlamak için Lord Delaware'ı gönderdi. Bu bilgili ve iyiliksever genel vali, görevinde sadece kısa bir süre kalabildi. Birkaç ay sonra tehlikeli bir hastalığa yakalanınca geri dönmek zorunda kaldı. Arkasından gelenler, onunla aynı niteliklere sahip değildi ve çatışmalar çok geçmeden yeniden başladı.

Bir gün bu çarpışmaların birinde, İngiliz kaptan Radcliffe otuz adamıyla birlikte öldürüldü. Tutsak alınan başka bir subay olan Spilman da aynı kaderi paylaşacaktı ama Pocahontas ortaya çıkıp Smith gibi onu da kurtardı.

Pocahontas, o dönem emri altındaki bir kabileye çekilmişti. Argal isimli bir kaptan, istilacılarla yerliler arasındaki ilişkiler gergin olduğu için hem kendisinin hem de Jamestown'daki koloninin güvenliğini sağlamak amacıyla Pocahontas'ı pusuya düşürmek istiyordu. Barış yeniden sağlanıncaya kadar onu rehin tutmaktan daha iyi bir çözüm olmadığı kanısındaydı.

Pocahontas, bir şef kızı ve sadık müttefikin layık olduğu saygıyı görüyordu. On beş on altı ay sonra yeni hayatına alıştığında, onun güzelliğine kapılan kolonideki bekârların çoğundan evlenme teklifi aldı ama bir karar vermedi. 1613 yılının nisan ayında, yerli âdetlerini bilen bir centilmen olan John Rolfe adlı subay, Pocahontas ile evlenmek için şef Powhatan'a resmiyete uygun şekilde başvuruda bulundu. O da iki halkı uzlaştıracak bu birleşmeye razı oldu. Bu başka bir İngiliz'e cesaret verdi, o da şefin ikinci kızıyla evlenmek istedi. Yerlinin düşüncesine göre, bir kızını evlendirmesi yeterliydi: "Kardeşimin saygısını neşeyle kabul ediyorum. İki kızımдан birden ayrılmak zorunda kalırsam ölürüm. Daha önce kardeşini aldınız, bunu güvence olarak düşünebilirsiniz. Barış için bu kadarı yeterlidir. Gördüğünüz gibi ben yaşlıyım ve son günlerimi huzur içinde geçirmek istiyorum. Korkmayın, baltamı indirdim ve artık kan dökülmesini istemiyorum!"

Pocahontas, Rolfe ile evlenmeyi kabul etti. Hristiyan olduğunda o bölgelerde vaftiz edilen ilk yerli kızı oydu. Bu törenler sırasında ona Rebecca adı verildi.

Bu sırada, yerliler ve genç kadın onun İngiltere’de olduğunu ya da öldüğünü sanırken John Smith beş yıldan beri Amerika’nın kuzeyinde bulunan ve daha sonra New England⁴⁹ adını alacak yerde seferlerini sürdürüyordu. Pocahontas evlendiği sırada o da Londra’ya dönmüştü ve Yeni Kıta’ya üçüncü kez gitmeye hazırlanıyordu. Artık Bayan Rebecca Rolfe olan Pocahontas ise, eşiyle birlikte İngiltere’ye doğru yola çıktı. Oraya ulaştığında, yüksek tabakanın oldukça yakın ilgisiyle karşılaştı, herkes dostluğunu kazanmak istiyordu. Bu kabul törenlerinden birinde John Smith ile karşılaştılar. Genç kız, daha önce İngiliz görgü kurallarını öğrendiği için subayın saygılarını alçak gönüllülükle kabul etti. Ancak çok geçmeden yabancı yanı biraz baskın çıkınca heyecanını gizleyemedi. Arkasını dönüp yüzünü kapattıktan sonra eskiden hayatını kurtardığı insanın Powhatan’a verdiği dostluk sözünü anımsattı. “Siz bizim topraklarımızda yabancıyken ona baba demiştiniz, şimdi ben de aynı durumdayım. Ben de size kulağa hoş gelen bu isimle hitap etmek istiyorum.”

Smith şaşırıp tereddüt edince şöyle devam etti: “Bana öldüğünüzü söylemişlerdi. Bu yanılgıyı neden düzeltmediler acaba?”

Genç kız, doğanın içinden geldiği için saf duygularla gerçekten aklındaki söylemekten kendini alamasa da kısa sürede toparlandı. Bundan sonra Smith onun baba dediği ve saygı duyduğu kişi olacaktı, karşılığında da adamın koruması altına girecekti. Smith onun hikâyesini I. Jacques’ın karısına anlatınca kraliçe, Pocahontas ile tanışmak istedi ve onunla dost oldu. Tüm şöenlere davet edilmeye başlanan genç kız, buralarda büyük bir müttelik ulusun hükümdarı gibi görüldü.

Patawomecklerin şefi Powhatan’ın kızı Pocahontas, bu anlaşmanın bağlarını güçlendirmek amacıyla ülkesine dönmeye hazırlanırken 1617’de Gravesend’de öldü. Sadece yirmi iki yaşındaydı. Geriye bir erkek çocuk bıraktı ve soyundan gelenler birçok kez Virginia genel valisi oldular.

Bu genç yerlinin öyküsü üzerinde uzunca durmamızın nedeni, Kızılderililerin barbarlığı, kan dökücülüğü ve zeki olmama-

49 Atlas Okyanusu kıyısında kurulmuş eski İngiliz kolonilerinin bulunduğu yerde Massachusetts, New Hampshire, Rhode Island, Connecticut, Maine ve Vermont eyaletlerine topluca verilen isim. (ç.n.)

ları gibi suçlamaların temelsiz olduğunu açıkça kanıtlar görünmesi.  şte köyündeki çadırdan kalkıp görgü kuralları konusunda dünyanın en titiz sarayına giren ve orada herhangi bir Avrupalı kadın kadar yerine yakışan safkan bir Kızılderili. Düşman halklar arasında bağ kurmayı uygar herhangi bir diplomat kadar başarılı şekilde yapan barbar bir yabancı. Herhangi bir beyaz kadar hatta fazlasıyla örnek bir alçak gönüllülük, cömert bir incelik, sevecen bir ba lılık gösteren bir yabani. Bu neden bir istisna olsun? Neden onun bize gösterdiği yaklaşımı, biz de yerlilere karşı gösteremedik? Kim bilir. Belki de kökeni eski zamanlardaki soylu ve safkan kuşaklara uzanan, dostluğu çıkarının üstünde tutan, ülküsünü kazancından başka yerde arayan Pocahontas'ın Smith'e karşı davranışıyla bize gösterdiği gibi hizmetlerinin karşılığının ödenmesini reddeden, yardıma koşmasının karşılığında kendisine para önerilmesini hakaret gibi algılayan bu ırkla bir ba  kurabilirdik...

Ancak anlaşma kalıcı olmadı. O dönemde genel olarak becerikli bir politika yürüten İngiltere, zaman içinde isteyerek ya da istemeyerek defalarca tekrarlanacak ve kazanılması uzun zaman almış iyi sonuçlara zarar verecek bir hata yaptı.

İngiltere yeni yerleştiği bu güzel koloniyi isk n etmek baha-nesiyle, nüfusunun ayaktakımını oraya göndermekten daha iyi bir yol bulamadı. Kadınlı erkekli çok sayıda cani, serseri ve ah-laksızlıktan hüküm giymişleri bir araya toplayıp buraya sürdü. Çok geçmeden bu istenmeyen işgalin etkisi görüldü. Eski koloniler ekip biçtikleri yerleri bırakıp gitmeye, daha kuzeydeki Yeni İngiltere'ye sığınmaya başladılar. Yasa dışı  eteler, İngiltere'de yaptıkları gibi burada da çalışma gereksinimi duymadan soy-gunculu a başladılar.

Bu sırada kabilesinde son derece ünlü olan ve günümüze kadar İngilizlerin ona verdiği Tüylü Jack takma adıyla bilinen bir yerli şefi vardı. Çok sayıda çarpışmaya katılmasına karşın hiç yara-lanmamıştı ve silah işlemez diye biliniyordu.

Bir gün, yeni gelenlerin kurduğu tuzağa düşerek ağır yaralandı. Ölümünden önce, gözden kayboluşunu izleyecek korkunç misillemeleri tahmin ederek gizlice gömülmek istedi ama katiller bu dileği hiçe saydılar. Ölüm haberi çok geçmeden kabile-

lerde büyük bir üzüntüye neden oldu. Kabilelerin kendilerine zorla benimsetilen tehlikeli komşularını itham edecekleri ilk suç bu değildi. Konfederasyonun yeni başkanı Wi-pe-can-ca-nough, öncüler gibi davranmayan bu yabancılara karşı öfke duyuyordu. Bu duygu yerini derin bir nefrete bıraktı. Tüm kavmiyle anlaşarak intikam almaya karar verdi. Bu planın hazırlıkları büyük bir gizlilik içinde yürütüldükten sonra 22 Mart 1622’de tüm meskenler aynı anda ele geçirildi.

Korkunç bir katliam yaşandı. Bir saatten az zamanda üç yüz kırk yedi kurbanın boğazı kesildi. Eski yerleşimcilerden az da olsa geriye kalanlar da kötüler yüzünden acı çekti. Eğer bir İngiliz olan Richard Pace’in oğlu gibi evine alıp baktığı Chanco adlı bir yerli ona zamanında haber vermemiş olsaydı, kuşkusuz hepsi yok olacaktı. Pace, haber verebildiği belli sayıda arkadaşıyla kaçabildi.

Şiddet şiddeti doğurur. İngiltere, nedenleri ne olursa olsun, insan boğazlamayı cezasız bırakamazdı. Genel Vali Francis Wi-at’a güçlü bir ordu gönderdi. Katliamdan on altı ay sonra, 23 Temmuz 1623’te bu kez kabileler onların ağır saldırısına uğradı. Hepsi yok edildi, köyleri yakıldı... Sonunun ne olacağı bilinmeyen korkunç misilleme savaşı başlamıştı.

Algonkinler

İngilizler bu değişimleri yaşarken; püritenler, quakerlar ve anabaptistler gibi tüm yenilikçi mezhepleri her yerde yerleşim alanları kuruyordu. Bu sırada armadalarının başına gelen nede-niyle yorgun düşen İspanyollar, girişimlerini yavaşlattı. Aynı sırada, Hollandalılar ve İsveçliler de Amerika’da koloni kurmaya çalışıyorlardı. Tüm bunların gerisinde kalmayan Fransa da kıyı tarafındaki farklı noktalarda yerleşip ileride büyük ölçüde geniş-leyecek işler kurdular.

1524’de, I. François’nun keşif gezisi yapması için Verrazza-no’yu⁵⁰ Amerika’ya gönderdiğini biliyoruz. Bundan on yıl sonra Jacques Cartier, Yeni Dünya kıyılarına ulaşip St. Lawrence’ı

50 Giovanni da Verrazzano (1485-1528). Kuzey Amerika’nın Atlantik kıyılarını keşfeden ilk Avrupalı olan İtalyan kâşif. (e.n.)

keşfetti ve Saguenay Nehri'nden yukarı doğru çıktı. Algonkinlerin ve Huronların varlığı hakkındaki ilk bilgiler onun tarafından bize aktarılmıştır. Huronlar, Hoche-laga Adası'ndaki St. Lawrence Irmağı'nın ağzına yerleşmişlerdi. Burada, birbirlerine sıkıca bağlanarak oldukça derine yerleştirilmiş çam ağacı gövdelerinden yapılmış dairesel surlarla çevrili büyük bir köyleri vardı. Dallardan yapılmış kulübelerin inceltilmiş tepeleri, bir tür arı kovana gibi birleşiyordu. Cartier, bölgeye hâkim yüksek dağa Mont-Royal ismini verdi, bu da sonraki yüzyılda Montréal hâlini alacaktı.

17. yüzyılın başında, nehrin ve büyük göllerin kuzey kıyısında Québec'i kuran Champlain ile birlikte adlarını yeniden duyduğumuz Huronların kabileleri tüm bölgeye yayılmıştı. Bir kişinin arka tarafa diz çöküp kısa bir kürekle yönlendirdiği, kayın ağacından yapılmış uzun kayıklarını ırmakların akıntılı yerlerinde ve girdaplarında bile cesaretle kullanarak nehirlerle canlılık katıyorlardı.

Bunlar savaşçı bir ulustu. Etnografik açıdan ilişkili olmalarına rağmen zamanla uzaklaştıkları İrokualarla sürekli çatışma hâlindeydiler. Mohawklar, Oneidalar, Onondagalar, Senecalar ve Cayugaları içine alan geniş bir konfederasyon oluşturuyorlardı. İsmi, Antik Çağ'daki Theseus veya Herkül gibi bir efsane olarak tarihe yazılmış olan büyük reformcu Hiawatha tarafından bir araya getirilmişlerdi. Bu kişi; şef olduğu kadar peygamber, reformcu olduğu kadar büyücü olarak görülüyordu ve yaşlandıkça onlar için bir tür yaritanrıya dönüşmüştü.

Hiawatha doğuştan Mohawklar grubundandı. Eskiden öğreticisi olduğu bilge Dekanawida'nın yardımıyla, bu savaşçı kabileler arasında kalıcı bir barış sağlamaya çalıştı. En azından, intikamı kefaretle değiştirmeyi başardı: Kendi belirlediği bir bedeli, insan öldüren kişiye ödetiyordu. Öğretisini kendi kabilesinde değil, Onondagalarda yaymaya başladı. Büyük güçlüklerle Mohawkları, Oneidaları ve Cayugaları onlarla birleştirmeyi başardı. Sonunda Onondagaların üstelemesiyle Senecalar da uzlaşmaya katıldı.

Artık tek bir aile gibi bir araya gelmiş bu beş kavim daha sonra beyazlara ve onların uygarlığına ilk boyun eğenler oldukları-

na göre, peygamberlerinin öğütlerine uymuşlardı. Yeniden barış getiren bu eyleme daha sonra Tuscaroralar da katıldı.

Başından beri bu kabilelerin gelenekleri komşularınınkinden farklıydı. İrokuaların konfederasyonları anaerkil bir yönetim şekli altında sürüyordu. Kadınlar toplumsal yapıda çok önemli bir yere sahipti. Birçok konuda olduğu gibi, kabile şeflerini seçme yetkisi de savaşçılarda değil onlardaydı.

Her ne kadar aralarında birleşmiş olsalar da İrokualar başka uluslarla, kendileriyle aynı kandan olan ama anlaşmaya katılmaları sağlanamayan Huronlarla bile savaşıyorlardı. Üstelik karşılarında Algonkinler de vardı.

Algonkinler, bugün en temiz Algonkin dilini konuşanlar olarak bilinen Krilerin bulunduğu Hudson Körfezi çevresine yerleşmişlerdi. Bunlar, daha güneyde karşılaşacağımız Şayenler dışında; Abenakiler, Mikmaklar, Delawareler, Mohikanlar, Shawneeler, Ottawalar, Ojibvalar olarak ayrılmışlardı. Bu arada, Ojibvalar ve Lenapelerin, Amerika'nın kuzeyindeki tüm yerliler içinde en basit alfabeye sahip kabileler olduğunu belirtmeliyiz.

Algonkinler de son derece kavgacı bir kabileydi, kendilerine özgü savaşma şekilleri vardı. Kızılderililerin alışılmış yöntemlerinin tersine, hiç beklenmedik anda hafif kayıklarına atlayıp geceleri saldırıya geçer, her yeri yakıp yıkar, sonra da hemen nehrin öbür yakasına geri dönerlerdi. Onların tilki gibi yaklaşıp, kurt gibi savaşıp, kuş gibi kaçtıkları söylenirdi.

İşte Champlain bu çalkantılı halkların ortasına gelip yerleşti. Şunu da burada belirtmek gerek, tarihin en önemli kaygısı gerçeğin aktarılması olduğuna göre, bu cesur adamın durum karşısında uygarlaştırıcı olmaktan ziyade usta bir strateji uzmanı gibi davrandığını belirtmeliyiz. Bu iki kavim arasında ara bulucu olmayı düşünmek yerine, kendi çıkarı adına onların zıtlasmalarından yararlandı. İrokuaların elinde bulunan St. Lawrence'ın sağ kıyısına gidip yerleşmek isteyen Champlain, Algonkinlerle anlaştı.

Elimizde Champlain'ın bu koşullarda açtığı ilk savaşın anlatısı var. Bize verdiği birçok ilginç ayrıntı nedeniyle burada kısaltarak aktarmamız gerekiyor:

Akşam olmak üzereyken düşman kabileler karşılaştı. Geleneklerine göre Algonkinler saldırmaya hazırlanırken İrokualar soylu bir bahaneyle ateşkes   nerip şöyle dediler: "Savaşçıların hareketleri karanlıkta görünmez. Yürekli insanlar gün ışığında kazanmalı ya da   lmelidirler!"

Bu nedenle güneşin doğmasını beklemeye karar verdiler. Şafak söker s  kmez göğüs göğse savaş başladı, çok kan döküldü. Algonkinlerle İrokualar aynı yüreklilikle savaştılar. İkinci grup daha kalabalıktı ama birincinin yanında arkeb  zl  ⁵¹ Fransız askerlerinden oluşan bir müfreze vardı. Ateşli silahlar o zamana kadar benzeri bir şey görmemiş düşmanı şaşırttı ve İrokualar yenildi.

Burada ilk kez o dönemde batılı ulusların bilmediği kafa derisi yüzme   detini görüyoruz. Algonkinler kamplarına birçok sa   götürdü, kadınlar bunları görkemli bir süs gibi göğüslerini kapamak için kullandılar.

Bundan sonra İrokualar nehrin diğer yakasında hiç düşünmedikleri türden bambaşka bir düşman bulunduğunu anladılar. Algonkinler Fransızlara minnetle bağlanırken, İrokualar kendilerini denk olmayan silahlarla yenen bu insanlara kin beslediler. O günden itibaren bu gizemli güce karşı koyabilecekleri ve ona direnmelerini sağlayacak benzer bir g  c aramaya başladılar. Bu gücü onlara kim sağlayabilirdi? Bunu henüz bilmiyorlardı. Ancak başkaları bunu daha önce düşünmüştü. İngilizler, kendilerinin de göz diktiği topraklarda Fransızların ilerleyişini kıskan  lılıkla izliyordu. Avrupalıların tek başına yerlilerle savaşacağı gün henüz gelmemişti. "Beyazların tarafındaki Kızılderililere" karşı "Kızılderililer tarafındaki beyazların" büyük ittifak devri başlayacaktı.

51 15.yy'dan 17.yy'a kadar kullanılmış, namludan doldurulan bir tüfek türü. (  .n.)

II. BÖLÜM

KOLONİ YERLEŞİMCİLERİ

İttifaklar

İngilizler kolonilerde büyük ilerleme göstermişti. Onlarda görmeye alışık olduğumuz sebat ve kendilerine özgü yöntemlerle çizdikleri planlara göre geniş topraklar işgal etmişlerdi. Bu toprakları en katı feodal yönetime dayalı ve başından beri büyük zorluklarla karşılaşan bir tüzüğe göre örgütlemişlerdi.

Doğrusu bu tüzük birkaç yerli grup liderini ülkenin genel valileri arasına katsa bile, Güney Amerika uluslarından alınan bu unvanın gerçek yerli şeflere verileceğine inanmamız mümkün olmazdı. Yeni liderler, Avrupalıydı ve toprakların yerlisi gerçek şefler o kadar arka plana itilmişlerdi ki kabileleriyle birlikte ormanların derinliklerine kaçmak zorunda kaldılar.

Yönetim esaretten faydalanmıştı. Sadece yerlilere boyun eğdirilmeye çalışılmamış, ülkeye çok sayıda Afrikalı siyahi de getirilmişti ve her özgür beyazın onlar üzerinde kesin bir üstünlüğü vardı. Anlaşılabileceği gibi, Kızılderililerin bağımsız ruhu bu duruma hiç uygun değildi. Kanlı isyanlar birbirini izledi. İngilizler, isyancıları yakalayıp çok korkunç biçimlerde cezalandırdılar. Tüm kabileler, özellikle de Pequots kabilesi yok edildi. Çoğunluğunu kadınların ve çocukların oluşturduğu sağ kalanlar, birer köle gibi Bermuda adalarına gönderildi. Kaçabilen çok az sayıdaki kişi, dağılarak başka kabilelere karıştı.

İngiltere'yi yerlilerden ziyade Fransızlar kaygılandırıyordu. Champlain ile takipçilerinin İrokualara ait topraklar üzerindeki ilerleyişi, Fransız kolonicilerin İngiltere'nin göz diktiği yerlere yerleşmesi sonucunu doğurmuştu. O zaman İngiltere, kendi po-

litikasının Fransızlarınkinin taklidi olduğunu, yani Kızılderililerden yardım alması gerektiğini anladı. Bu nedenle İngilizler, Fransızların müttefiki Huronlar ve Abenakilere karşı İrokuaların yardımına koştu.

Kanada'nın Fransız Genel Valisi d'Aillebout tehlikeyi hissederek, İngilizlere ara buluculuk önerdi. Planlarını asla değiştirmeyen İngilizler açık biçimde yanıt vermektense uygun zamanı bekleyerek onu oyaladılar. Görüşmeler sırasında İrokuaların savaş hazırlıklarını desteklediler. 1650'de İrokualar Ontario Gölü'nü geçerek Huronların topraklarına girip her yeri yakıp yıktı, orada oturanları kovdu. Bu başarıdan cesaret alarak akınlarını daha da ileri götürdüler ve batıya ulaştılar. Erielere saldırıp ormanlarını yaktıktan sonra Kanada'nın üst kısmında yaşayan Otawalara kadar geldiler ve 1655'de bu bölgeyi işgal ettiler.

Fransızların artık bu savaşçı çetelere karşı koymak için yerli müttefiki yoktu. Barışı geri getirmeye çalışarak beş İrokua kavminden biri olan Onondagalara Katolik misyonerler gönderdi. Elçiler yatıştırma işinde önce başarılı oldular ama onlara karşı da savaş açıldı. Fransızlar, kısa süre sonra genel bir ayaklanma tehlikesi baş gösterince Kanada'ya geri dönmek zorunda kaldı.

Bir Şef

İngilizler müttefikleriyle daha önce kurdukları iyi ilişkileri sürdürmeyi başaramayınca onlar da sözde koruyucularının çıkarsız yardım etmekten uzak olduğunu, kendilerini sadece özel amaçları için kullandıklarını anladılar. Massachusettlerin şefiyle yaptıkları antlaşma onun ölümünün ardından son buldu. Bu savaşçının oğulları Wamsutta ve Metacomet, bir direniş örgütlemeye başladı. Wamsutta yakalanıp tutsak olarak öldü ama Metacomet büyük bir gizlilik içinde tüm kabileleri ayaklanmaya çağırırdı.

“Bu insanlar bizim düşmanlarımız. Onlarla savaşıp öldürdükleri Kızılderili kardeşlerimizin intikamını alalım! Burası atalarımızın bağımsız ülkesidir. İşgalcileri ortadan kaldırmalıyız!”

Böylece korkunç çarpışmalar başladı. Yerliler artık beyazlardan başlangıçtaki kadar korkmuyorlar, daha üstün bir dünya-

dan gelmiş bir tür tanrı gibi görmüyorlardı. Onların silah işlemez olmadıklarını biliyorlardı. Kendileri de ürkütücü yaylım ateşlerinden bile korkmuyorlardı artık. Neredeyse onlarınki kadar korkutucu başka bir tür *ateşli* silahla karşılık veriyorlardı. Bunlar koloni sakinlerinin tahtadan evlerini delik deşik eden ve kullanışsız arkebüzlerden kesinlikle daha fazla zarar veren ateşli oklardı.

Bu, tuzaklarla dolu vahşi bir savaştı. Her yerde köyler yanıyordu. Çeteler, şaşkına dönmüş köylülere saldırıyor, soyuyor, boğazlıyor, kafa derilerini alıyorlardı. Bu kez kovulanlar eski köle avcıları olmuştu. Karıları kaçırılıp çadırlara götürülmüş, savaşçılar ve şeflerle zorla evlendirilerek en ağır işleri yapmak zorunda bırakılmışlardı.

Dağılan koloni yerleşimcileri kendilerini iyi savunamıyorlardı. Bu kıyımlardan kurtulanlar da kaçmak zorunda kalmıştı. Hükümet sonunda harekete geçip bu sorunu bitirmeye karar verdi. 8 Aralık 1675’de, Boston’da yeni kurulmuş bir savaş meclisi vardı. Burada Massachusetts’in tüm askerî birlikleri bir araya getirildi, New Plymouth ve Connecticut birlikleri de onlara katıldı. Tüm bu ordu düşmana doğru ilerledi.

Beş bin savaşçının başı olan Metacomet, kendi güçlerini ele geçirilemeyeceğini düşündüğü geniş bir bataklığın ortasında toplamıştı. Oysa İngilizler, kışın sert geçmesine karşın bu engelle durdurulamadı. Donmuş gölleri aşip bataklıkları geçerek sonunda rakipleriyle karşılaştılar ve aralarında zorlu bir savaş başladı.

Yerliler bir kahraman mertliğiyle direnmelerine rağmen sonunda geri çekilmek zorunda kaldılar. Çekilirken de izlerini kaybettirip kötü savunulan Lancastre, Meadfield, Weymouth gibi köylere saldırdılar. Buraları, fazlaca şiddet kullanarak ortadan kaldırdılar. Ardından şef, ordusundan geri kalanlarla beraber, geldiği kadar çabuk geri çekilip ortadan kayboldu.

Genel olarak bakıldığında İngilizler zafer kazanmış olsalar da bu korkunç savaşçı hayatta kaldığı sürece kendilerini güvende hissetmeyeceklerdi. Sonunda Metacomet’in sığındığını öğrendikleri Hope Tepesi’nin aşılma bölgesinde onu aramaktan vazgeçip taktik değiştirdiler ve Metacomet’in başına ödül koydular.

Metacomet'in direnişinin süresi ve şekli bilinmiyor ama bir gün, Kızılderililerin onuruna yakışmayan bir olay meydana geldi. Beyazlar düşmanlarını yakalama umudunu yitirdikleri sırada, ödülün   kiciliğine kapılan bir yerli ortaya   ıktı. Bu kişi, Metacomet'i soğukkanlılıkla öldürdü ve ulusunun kahraman savunucusunun cesedini zalimlere teslim etti.

Bu kadar yürekli bir şefin yitirilişi savaşın sonunu çabuk getirdi. Artık aralarında bağlantı olmayan, lidersiz kalmalarına rağmen yine de direnen yerliler birbiri ardından yenilgiye uğradı. On sekiz aylık zorlu bir mücadelenin sonunda barış sağlanmasına rağmen bu sadece g  stermelikti. Kullanılan şiddet, bozgunları izleyen öfkeli intikamlar büyük kin tohumları ekmişi, bunlar er ya da geç ürün verecekti.

Büyük Rakipler

İngilizlerle Fransızlar arasındaki her zamankinden büyük rekabet, her iki tarafı da yerlilerle yaptıkları anlaşmaları g   len-dirmeye zorluyordu. İngilizler, bu konudaki en büyük çabayı Pennsylvania Genel Valisi William Penn döneminde gösterdi.

Penn, 1681'de, bölgedeki tüm yerli şeflere elçiler aracılığıyla bir mektup gönderdi. Bu mektup, sömürge oluşturanlara ait yeni bir düşünce biçimi ortaya koyması ve İngiltere ile Fransa'nın yaptığı birçok yanlışa karşın, ülkelerde post kapmaya koşan İspanyolların, Portekizlilerin, Hollandalıların ve benzeri ülkelerin aksine, yerlilerin vahşi hayvan değil insan olduklarını düşünen iki ulus olduklarını göstermesi açısından, burada tümüyle aktarılmayı hak ediyor. İşte Penn'in mektubu:

Dostlarım,

Büyük, güçlü Tanrı dünyayı ve onun üstündeki her şeyi yarattı. Ona hayatımızı borçlu olduğumuz gibi yaptıklarımızın hesabını da vermek zorundayız. Onun yüreklerimize yazılmış yasası; birbirimizi sevmeyi, yardım etmeyi, karşılıklı iyilik yapmak öğütler ve bunu bekler.

Bugün, kralımın bana geniş bir eyalet verdiği   lkenizin başında olmam bu Tanrı'nın hoşuna gidiyor. Ancak her zaman dostça ve kardeşçe yan yana yaşayabilmemiz için ben bunu sizin izninizle ve sevginizle

kabul etmek isterim. Tanrı bizi savaşmamız ve birbirimizi mahvetmemiz için değil, saygı ve sevgi göstermemiz için yarattı. Sizi kendi çıkarlarına kurban etmekten ziyade iyilikle hoşgörüyü öğretmek üzere gelmiş bu insanların yaptığı utanılacak haksızlıklar ve acımasızlıklar nedeniyle içim sızlıyor. Bunların sonucunda, isyanlar, sitemler, nefret dolu eylemler oluştu, çoğu zaman kan döküldü. Her şeyin hâkimi Tanrı bunlara çok kızmış olmalı ama ben bu kişilerden biri değilim, ülkenin insanları da bunu iyi biliyor. Sizi seviyorum ve değer veriyorum. Benim dostça, dürüstçe ve barış yanlısı davranışlarıma karşı sizde de aynı duyguları görmek, bunları hak etmek istiyorum. Size gönderdiğim insanlar buna uygun biçimde davranacaklar çünkü aynı düşünceyi taşıyarak hareket edecekler. Eğer onlardan biri sizi ya da halkınızı incirtirse mağdur olmamanız için, sizden ve bizden bulunacak eşit sayıdaki dürüst yargıçlar tarafından hemen yargılanacaktır.

Bir süre sonra ben de yanınıza geleceğim, bu konuları daha rahat ve ayrıntılı olarak ele alıp konuşabileceğiz. O zamana kadar, elçiler sizinle toprak bulundurma ve kalıcı bir barış antlaşması konularını görüşecekler. Onlara ve ulusuma karşı iyi niyetli davranmanızı, sizinle birlikte adalete, barışa ve dostluğa saygılı şekilde yaşama kararı almamın ve iyi niyetimin bir kanıtı olarak gönderdiğim armağanları kabul etmenizi rica ederim.

*Sevgilerle,
William PENN*

Bir sonraki yıl, Genel Vali de Amerika'ya gelip Delaware'a çıktı ve Pennsylvania'da durdu. Kabile şefleriyle büyük bir meşe ağacının altında buluştu. Yerliler uzun zaman bu tarihî ağacı yüceltti çünkü Penn söylediklerini gerçekten de uygulayarak tam anlamıyla dürüst ve sözünün eri biri olarak tanındı. Daha başlangıçta geniş bir anayasanın temellerini attı. Bu anayasanın ilkeleri, içinde bulunan şu cümlelerle özetlenebilir: *Boyun eğmeden özgürlük anarşidir. Özgürlük olmadan boyun eğmek köleliktir. İsmi, kökeninin belirttiği gibi kardeşçe sevgi olan Philadelphia'nın kuruluş tarihi bu dönemdedir. Penn'in tüm yaşamı, özetlenemeyecek kadar uzun sürmüş, dirençli bir gayret içerir.*

Diğer yandan, bunlar sadece tek bir kişinin işi olduğu için onunla birlikte yaptıklarının da yok olacağından kaygı duyulabilirdi. Aynı dönemde Fransızlar, Kanadalı kabilelere de aynı

kardeşlik öğretisini öğütlüyordu. Bunu yayanlar önemli kişiler değildi ama onlar kayboldukça yerlerini başkaları alıyordu. Onlar   lseler bile, hep yanan ve ateşi sürekli harlanan barış ve sevgi meşalesi, eski çağlardaki habercilerin yaptığı gibi, elden ele geçiyordu.

Ne olursa olsun, Katolik misyonerlerin genel olarak Fransız kolonilerinde ve özellikle ilgilendiğimiz ülke olan Kanada'da başardıkları işlere hayran olmamak olanaksız. Yerlilerin dediği gibi, bu *dua adamları* kendilerini cesur ve erdemli kişiler olarak kabul ettirmişti. Sahip oldukları nitelikler nedeniyle yerlilerin gözünde daha önemli yer tutarak onlarla son derece kalıcı ve i ten dostluklar kurmuşlardı. Kimi zaman direnen toplulukları her zaman inanç yoluna sokmayı başaramıyorlardı ama özverileri, bağlılıkları ve özellikle de düşmanlara ait bilinmeyen bölgelere tek başlarına gitmeleriyle kendilerini sevdirmeyi başarmışlardı. Savaşçıların bile kendilerini tehlikeye atmadan girmeye cesaret edemedikleri yerlere; sözlerinden başka silahları, görevlerinden başka amaçları, inançlarından başka yardımcıları olmadan girmeyi başarıyorlardı.

Böyle hareket ederek kararsız birçok kabileyi Fransızların davasına yöneltirken önemli keşif gezileri de yapıyorlardı. 17 Temmuz 1673'de Mississippi'ye ilk ulaşanın Louis Jolliet ile Rahip Jacques Marquette olduğunu biliyoruz. İki gezgin daha sonra Yukarı Missouri'yi, Ohio'yu ve Arkansas'ı keşfettiler. Kısa süre sonra Rahip Hennequin de iki arkadaşıyla birlikte, ağaç kabuğundan bir sandala binip varlığı yeni   ğrenilmiş Mississippi'de akıntıya karşı yukarıya yöneldi. Wisconsin,   ippeva ve Moingona'yla birlikte Saint-Croix ile Saint-Pierre nehirlerini keşfetti. Sa-ut-de-Saint-Antoine şelalesiyle yolu kesilince akarsuyun yukarısına kadar sandalını taşıyıp Issati G  l  'ne kadar Saint-François bölgesini açtı. Orada, o zaman dek duyulmamış ama daha sonra kendilerinden çok söz edilecek yeni bir kabilenin, Siyuların eline d  şti.

Siyular     misyoneri tutsak etti. Buna rağmen kötü muamele görmedikleri gibi çok geçmeden oğullarını yitirmiş     savaş   şef tarafından kabul edildiler. Uzun zaman vahşi dostlarının hayatını paylaşarak kabilede kaldılar.

Aynı dönemde, Peder Marquette'in keşiflerinden haberdar olan Cavalier de La Salle, onun araştırmalarını sürdürdü ve Fransa Kralı'na karşı görevi gereği, Louisiana adını alacak olan bölgeyi araştırmayı sona erdirdi.

Burada, yerlilerle ilişkilerin genelde dostça olduğunu ve tarihe not düşmeye değer anılarını ele almak gerektiğini belirtmeliyiz. Bu nedenle, bahsi geçen koloninin tarihi üzerinde biraz duracağız. Bu koloni oluşurken onun çevresinde ve başka yerlerde farklı eyaletler kuruluyordu. Bu durum yeni anlaşmazlıklar ortaya koymakta gecikmedi elbette.

Natchezler

Eğer beyazların istilasını yerlileri geri çekilmeye zorladıysa, ortak düşmana birlikte karşı koymak yerine birbirleriyle savaşmalarının da güçsüzleşmelerine katkıda bulunduğunu belirtmek gerekir.

Büyüyen Fransız, İngiliz ve İspanyol sömürgelerinin arasına birçok kabile sıkışmıştı. Ohio Nehri'nin ağzından Meksika Körfezi'ne kadar Çikasovlar ve Natchezler vardı. Daha çok Krikler adıyla bilinen Çoktavlar ve topraklarında sayısız akarsuyla küçük koyun yer aldığı Muskogiler daha doğuya kaymışlardı. En son Çerokiler, Apalaş Dağlarının yamaçlarına yerleşmişlerdi.

Bu kabilelerin hiçbiri birbirleriyle geçinemiyordu. Uygarlığımızın en iyi elementleri onlara fayda sağladıysa da tam tersi etki yaratanlar da vardı. Bilinçli yöneticilerin ve misyonerlerin yanında her tür kaçakçılığı yapanlar ortaya çıkmıştı. Bunların kazanç tuzağı, vicdanı el vermeyenleri bile susturmaya yetiyordu. Genel valilerin samimi çabalarına rağmen *ateş suyu*⁵² tüccarları işini yürütüyordu.

Bunun etkisiyle hızla yayılan hastalıkların ve sarhoş olduklarının farkında olmayan yerliler coşkunluğa, çılgınlığa kapılıp hırçın mizaçlarının da yardımıyla birbirlerine sebepsiz yere saldırıyor, her yerde çatışma için bahaneler arıyorlardı. Bizim getirdiğimiz savaş, hastalık, alkol ve başka kusurlarımız yüzünden onların çöküşleri başlamış oldu.

52 Alkol derecesi yüksek içki, genellikle viski. (ç.n.)

Bu yıkıcı kötü etkiye kar  şı mücadele etmeye çalışan beyazların yanında onlara yardım edecek kadar konuyu önemseyen ve iş birliği yapan yerliler de vardı. Eğer Amerika'daki yerleşim merkezlerimizde de böyle insanlardan yararlanabilseydik ve onlar da bu tutumlarını s  rd  rebilselerdi, koloniler kötülüklerin birçoğundan korunabilecekti.

Böylece Calli  res, Kanada Genel Valisi olduğu dönemde patlak vermeye hazır düşmanlıkları önlemek için misyonerlerden yardım aldı. 1 Ağustos 1701'de; Ottawalar, Abenakiler, Huronlar, Miamiler, Saclar, Illinoisler, Outagamiler ve genelde g  l kıyısında yaşayan diğer kabileleri Montr  al'e davet etti. Yerle  imcilerin Fare lakabını verdiği bir yerli   efi, uzlaştırma çabalarında ona büyük ölçüde yardım ederek en sadık ve en ateşli çalışma arkadaşlarından biri oldu.

Fare, birçok çarpışmaya katılıp olağanüstü kahramanlıklar göstermiş ve kalabalıkları yönetme gücü dikkate değer bir Hurundu. Hristiyan olmuştu, Fransızları da seviyordu. Buna rağmen kendi halkını unutmuyor ve Fransızlarla beraber tek bir ulus olmayı d   l  yordu.

Bu işe öylesine gönül verdi ki sonunda yorgun ve bitkin düştü. Bir gün, söylev sırasında bayıldı. Sa  ı ba  ı dağılmış hâlde kendine geldiğinde, çağrılarına coşkuyla yeniden başladı. Kabileler aynı yanılığları izlemeyi s  rd  r  rlerse dirençlerini kıracak felaketleri kehanetimsi tasvirlerle anlattı. Ancak, heyecanı gücünü t  ketince yeniden yere düştü. Aynı gece öldü.

Kolonide genel bir yas havası hâkim oldu. Görkemli bir cenaze töreni düzenlendi. Fransız ordusu onu saygıyla selamlarken altı sava     efi tabutunu taşıdı. Çok sayıda yerleşimci gibi Genel Vali de toprağa verilişinde hazır bulundu.

Birkaç gün sonra bin üç yüz sava  cının hazır bulunduğu yeni bir toplantı yapıldı. Otuz sekiz kabile   efi birlik adına çubuk t  t  rerek barı   antlaşması imzaladı. Fransızların kılıcı ve yerlilerin tomahawkı simgesel olarak toprağa gömüldü. Bu barış uzun sürecek gibi görünüyordu ama Calli  res   ld  . Kısa süre sonra, bu kez de İngilizlerin hatası yüzünden yeni bir fırtına patlak verdi.

İngilizler, Fransızlarla sava   h  lindeyken bir kez daha yerlilerden kendilerine ortak olmalarını istediler. Bu, onları kendi

aralarında savaşmaya zorlamak demektir ve her şey yeniden başlayacaktır.

Birkaç yıl sonra İspanyollar, Tuscaroraları, Carolina'daki yerleşim bölgelerine karşı kışkırtarak aynı biçimde hareket ettiler. Onlar da İngiliz karakollarını yağmaladılar, kanlı misillemelerle karşılık gördüler. Bu halkın, beş İrokua kavmine katıldığı tarih olan 1713 söz konusu döneme denk gelir. İki yıl sonra Yamasseeler benzer bir serüvene kalkışıp çok sayıda İngiliz'i kılıçtan geçirdiler, kendileri de aynı şekilde öldürüldüler.

Bu sıralarda Fransız kolonileri huzur içindeydi. Callières'in Kanada'da verdiği iyi örnek Louisiana'da Bienville tarafından sürdürüldüğü için Missouriler, Pavniler, Osageler ve Paducalar ile ilişkileri son derece iyiydi. Bu durum yıllarca devam etti. Buna rağmen, orada nasıl savaşıldığını gören ve kendileri de yağmaya katılan, Carolina civarındaki Çikasovlar, tahrik etmeyi sürdürüyorlardı ve Natchezleri Fransızlara karşı kışkırttılar.

Bunlar, güneybatıdan gelmiş ve büyük olasılıkla İspanyolların oraya ulaşmasından önce Meksika'da gelişen büyük uygarlıklarla ortak kökenlere sahip, diğerleri kadar yabancı olmayan bir halktı. Gelenekleri, yasaları, dilleri bunun kanıtlarını ortaya koyuyordu. Toprağı işliyor, yapı işlerinden anlıyorlardı, gelişmiş bir toplumsal örgütlenmeleri vardı. Fransızlarla aralarında iyi ilişkiler kurulmuştu.

O sırada çok kötü bir olay meydana gelmeseydi, belki de Fransızlara karşı düşmanlık beslemeyebilirlerdi. Fransa o kadar değerli insanlar yetiştirdi ki zaman zaman aralarından aptalların da çıktığını kabul etmekte bir sakınca görülmemeli. Zaten bu durum öyle tek bir örnekle de sınırlı değil. Louisiana sınırındaki Rosalie Kalesi'nin komutanlığını yapan Fransız'ın çok da zeki olmadığı kesin. Tarımla geçinen bir yerleşke oluşturmakla yükümlü bu kişi, kendi hâlindeki bir Natchez kabilesinin bulunduğu Elma Köyü'nü seçmekten daha iyisini akıl edemedi. Kabile şefini çağırıp ona, kendisinin yerleşmek istediği yeri hemen boşaltmasını emretti.

Şef şöyle diyerek boşu boşuna hakkını savunmaya çalıştı: "Siz bizden toprak istemeye geldiniz, biz de size toprak verdik çünkü

bunun için yeterince alan vardı. Aynı güneşten yararlanıyoruz, bizden çocuklarımıza miras kalacak ve mezarlarımız olacak aynı toprak bizi besliyor. Şimdi neden bu ormanı, bu ovayı, birlikte barış çubuğu içtiğimiz hasırlara varıncaya kadar bu evleri bizden alıyorsunuz?”

Şefin haklılığı açıkça ortada olduğu gibi sorusu da son derece yerindeydi. Ancak acımasız asker hiçbir şey duymak istemiyordu ve emri çabucak yerine getirilmediği için onlara para cezası ödetti.

Bu, utanç verici biçimde soyulmuş bir halkın hoşnutsuzluğunu tehlikeye çevirmekten başka bir şey değildi. Bu hırsızlığın hiçbir hafifletici nedeni olamazdı çünkü gerçekten de herkese yetecek kadar toprak vardı. Yerliler de çocuklar gibi haksızlık nedeniyle büyük acı çekerler ve dürüstlük duyguları en ufak yanılla ayaklanır. Onlar için bu yapılan kabul edilemezdi ve intikamı zorunlu kılıyordu.

Nefreti, mantıklı düşünmeye çalışarak yok edemezsiniz. Aslında sadece tek bir kişinin cezalandırılması gerekiyordu o da hiçbir koloni yerleşimcisinin onaylamadığı Genel Vali’ydi. Ancak öfke çok güçlüydü. Komşu kabileler bunu körükleyip kendilerine fayda çıkarıyorlardı. Natchezler koloninin tümünü katletmeye karar verdiler.

Küçük kaleye komşu birkaç Fransız, bazı söylentilerden komutanın tuhaf isteğini öğrenmişlerdi. Onu görmeye giderek itirazlarda bulundular, yerlilerle aynı şeyleri ileri sürdüler. Bunlara yanıt olarak sağduyudan yoksun komutan onları tutuklatıp hapse attı.

Bu kez tüm uzlaşma umudu yitirilmişti. Haklı bir davayı savundukları için suç işlemişler gibi davranılan bu insanlar, yerlileri yatıştırmak için kendilerine duydukları sevgiden yararlanabilirdi. Ancak onlar aradan çıkarılınca artık hiçbir şey isyanı engelleyemezdi ve 28 Kasım 1729 günü geldi.

Yerliler çeşitli bahanelerle küçük kaleye girdiler, kabilelerin geri kalanı da çevrede toplandı. Bir tüfek atışıyla işaret verildi, hemen arkasından saldırıya geçtiler. Önce komutanın boğazı kesildi ki bu onlar için sadece adaletin yerini bulmasıydı. Cezalan-

dırma burada bırakılmalıydı ama maalesef öfke zincirinden boşanmıştı. Yedi yüz kişiden oluşan tüm koloni öldürüldü. Sadece kadınların ve çocukların canı bağışlanıp tutsak alındılar. Birkaç tane erkek de tesadüfen dostlarının karşısına düştükleri için sağ kalmıştı.

Bu kanlı ayaklanmanın çıkış noktası ne kadar kabul edilebilir olsa da misillemeler birbirini izledi. Komşu kavimler olan Çoktavlalar, Yasoular, Çikasovlar da başkaldırınca tutsakları kurtarmak gerekti. Bunun sonucunda koloniye askerî birlikler gönderildi.

Bir yıldan daha az sürede Natchezlerin soyu yok edildi. Tüm sağ kalanlar Çikasovlara sığınıp onların kabilelerine katıldı. Bir Fransız'ın yanlışı ve her iki tarafın da intikam tutkusu sonucu masumlar cezalandırıldı, en güzel kolonilerden biri tehlikeyle karşı karşıya kaldı, büyük bir halk ortadan kayboldu.

Amerika'da Fransız kolonileri kurulduğu sırada, Kızılderililerle ilişkilerinden çıkarmamız gereken sonuç yine de bu karanlık tablo değil. Natchezlerin kıyımı, tarihte yankı uyandırmış ayrı bir olaydır ancak Fransızların yerlilere karşı davranış biçimini özetlemez. Onların arasında çok sayıda insanın, içlerinde yaşadıkları kabilelerle samimi ve sağlam bağlar kurduklarını daha önce göstermiştik. Özellikle Kanada'daki yerleşimciler, komşu uluslardan ziyade yerlilerle, kardeşlik ve adalet duygularına dayanan daha kalıcı ilişkiler kurmuşlardı. İngilizler de kendilerini, vahşileri korumaları altına almış üstün bir ırk gibi, haksever ama soğuk efendiler olarak görüyor, korkutmanın daha fazla saygı uyandıracığını sanıyorlardı. Oysa içlerinde yaşayan birçok Fransız avcı, öncü ve misyonerler, yerlilerin yaşamına öylesine uyum sağlamışlardı ki onlardan biri olup çıkmışlardı. Birçokları deriden çadırlarda ya da onları benimseyen klanların ağaç kulübellerinde yaşıyorlardı.

Yerleşmelerini güçlendiren bu sürekli ilişki Kızılderililer için de çok elverişliydi, genel durumları daha iyi olmuştu. İçlerinden birçoğuna tarım yapmayı öğrettiler, çiftçilik çalışmaları için araç gereç sağladılar, gücünü büyük ölçüde yitiren verimli topraktan nasıl yarar sağlayabileceklerini gösterdiler. Kürk hayvanlarının avı ve kürk satışı ticaret anlayışlarını geliştirdi. O zamana kadar

boşa harcadıkları şeylerden artık yöntemli şekilde faydalanıyorlardı. Fransızlar onlara bitkiler, hayvanlar getirip orada olmayan zanaatlar yarattı. Altın ararken, en asli ihtiyaçlarını karşılayacağı için çok daha değerli olan ve boş durmak yerine onları çalışmaya özendiren demir ve kömür bulundu.  lkeye getirdikleri tahıllar, dokuma endüstrisinde kullanılan bitkiler ve tüketimi aşan ürün bolluğuyla gelecek yüzyıllarda a ılacak dev pazarları daha o zamandan kendini belli ediyordu. Artık her k y, günü gününe yaşamaktansa kendi gereksinimlerini özenli ve düzenli bir çalışmayla sağlayacak durumdaydı.

Eğer Avrupa'nın büyük uluslarından biri tüm ülkeyi ele ge irmeseydi kuşkusuz her şey çok daha iyi olacaktı. Ancak bu uluslar birbirleriyle savaş hâlindeydi ve yayılma güçleri birkaç gün çarpışmadan duramayacak kadar etkiliydi. Bu büyük ülke daha en başından, her biri evreni fethetme amacı güden bu açgözlü halklar için çok k  k kalıyordu. Yerlilerin dediği gibi, ateş ateşle  arpışırsa ovalardaki otlar zarar görür.

III. BÖLÜM

ASKERLER

İngilizlerin Gayreti

İngiliz sömürgeleri ürkütücü bir hızla gelişip büyüdü. Bunlar, Fransızlarınkinden yirmi kat daha kalabalıktı, güçlerini sürdürüp büyümelerini hızlandırmak için büyük çaba gösteriyorlardı. Bakımlı, düzenli ordular güvenliklerini sağlıyor, yayılmalarını desteklemeye hazırlanıyordu. Ana vatan hükümetinin gözü hep bu orduların üzerindeydi, onların gereksinimlerini karşılıyor, girişimlerini yüreklendiriyor, tehdit edildiklerinde onlara yardım gönderiyordu.

Buna karşılık, Fransa kendi insanlarıyla ilgilenme işini hayran olunacak birkaç kişiye emanet etmiş ama onları desteksiz bırakmıştı. Krallarının daha yakındakilerle ilgili başka kaygıları vardı. Belki de bir avuç gözü pek insanın onlar için fethettiği yeni toprakların değerini anlamıyorlardı. Her ne olursa olsun, kamuoyu bununla hiç ilgilenmiyordu, en açık düşünceli insanlar bile bu gerçeğe gözlerini kapamıştı. Voltaire'in Fransa ve İngiltere'den söz ederken şöyle yazacağı günler pek uzak değildi: "Biliyorsunuz bu iki ülke Kanada yakınındaki birkaç dönüm kar için savaşıyor, dahası tüm Kanada'nın değerinden çok daha fazlasını bu berbat savaş için israf ediyor."

Ne olursa olsun eğer İngiltere o sıralar gerçekten israf ediyorsa da, aynı şeyi Fransa için söylemek olanaksız. Fransa temsilcileri, kendi kaynaklarını kullanmak zorundaydılar. Emirlerinde, ulusal unsurların bir araya geldiği koloni ordusu olmayınca, yerlilerden bir ordu kurdular.

Yerlilerin büyük çoğunluğu Fransızlardan yanaydı. Rakiplerinin yerine Fransa'yı tercih etmelerinin nedenlerini daha önce

anlatmıştıktık. Üstelik gelecek açısından bu ülke onlarda bir sıkıntı yaratmıyordu. Bir dizi küçük karakolla Kanada'yı Louisiana'ya bağlamaya çalıştıkları için b   k bir alana serpiştirdikleri kolonileri n  fuslandırıramıyorlardı. Bu nedenle de yerlileri tedirgin etmiyorlardı. Fransızlar bu durumdan yararlanıyor, yerlilere yakınlık duyuyor ve yaptıkları kaçakçılık için de pazar bulmuş oluyorlardı. Oysa İngilizler her gün biraz daha kalabalık olarak buralara gelip onların topraklarına yayılıyor, değerli bölgelerden sadece kendileri yararlanmak için yerlileri gitgide daha fakir noktalara doğru itiyorlardı.

Siyaset sanatında usta olan İngilizler amaçlarına ulaşmak için her yolu deniyordu. Silaha başvurmadan önce yıldırma yoluyla, kendilerini himayeci gibi gösteriyorlardı. Kriklerle barış anlaşması yaptılar. Bunu imzalayan şefleri Tomo-Itchee, onlara üzerinde toteminin ve kanatları açık bir kartalın resmedildiği bizon derisi vermişti. Armağanın üzerinde şöyle bir açıklama vardı: "Kartal hızı temsil eder. Bizon gücü temsil eder. Dünyanın öbür ucuna ulaşmak için kartal gibi hızla b   k suyu geçtiniz. Bizon gibi tüm engelleri kuvvetle aştınız. Bize karşı kartal tüyleri kadar yumuşak olun. Bizon derisi gibi korunağımız olun."

Gördükleri bu saygı İngilizlere özgü ihtirası bastırmaya yetmiyordu. Bunun için daha maddi sonuçlara ihtiyaçları vardı. Georgia Valisi Oglethorpe, İngiliz alayında bir papaz olan Thomas Bosomworth'un yerli eşi aracılığıyla, Krik halkını kendine daha sıkıca bağlamaya çalıştı. Onlardan, olabildiğince daha fazla yarar sağlamak ve ayrıcalık elde etmek istiyordu. Ancak çok iyi hazırlanmış planı, oldukça komik şekilde aleyhine döndü.

Bir beyazla evlenmesinden bu yana Marie adını alan bu yerli kadın, valinin güvencesi altında, kabileler üzerinde gittikçe artan bir güce sahip olmuş düzenbaz kocası tarafından hep  ne s  r  lm  şti. Marie, İngiltere'nin çıkarlarına hizmet etmektense kendi kökeni için çalışmayı kafasına koymuştu.

İngilizlerin ele geçirmek istedikleri bu toprak parçasının yasal sahibi olan b    k bir şefin soyundan geldiği ve onun tek mirasçısı olduğu yalanını söyledi. Krikler orayı terk etmek için hazırlandıklarına, kendisi de buranın yasal sahibi ve onların kanından biri olduğuna göre, bu toprağı ona bırakmalıydılar.

Bunu öylesine ısrarla savundu ki, savaşçıları kendi davası için galeyana getirdi ve onların başında Savannah'a yürüyüp valliye anlaşma yapmak zorunda bıraktı.

Bu beklenmedik önlemle şaşkına dönen Oglethorpe, uygun zamanı beklemeye başladı çünkü garnizonu aşırı kızgın ara buluculara kafa tutacak güçte değildi. Biraz sakinleşince, Marie'nin komponun asıl kışkırtıcısı olan kocasını hapse attı. Sonra, kadının savlarının yersiz olduğunu, ataları arasında küçük bir şef dahi bulunmadığını biraz zor da olsa kanıtladı. Tavrını sürdürmeye devam eden Marie'yi de kaleye hapsedtirdi.

Yerliler bu kadının kendilerini aldattığını kolayca kabul etti. Ancak onun kendi kişisel haklarını elde etmek için ileri sürdükleri aslında halkın haklarını elde etmesi için hâlâ geçerliydi. Bölgelelerini Marie'ye veya Oglethorpe'a vermeyi reddediyorlardı.

Barış bir kez daha tehlikeye düştü. Kısa süre sonra da bir İngiliz'in yaptıklarıyla tamamen ortadan kalkmaya yaklaştı. Bu İngiliz, Krikler ile Çerokiler arasında kalmış ve burada yaşamını yitirmişti. Koloni, silahla karşılık vermeye hazırlanırken Kriklerin şefi Malatchee yüz savaşçının başında ortaya çıktı ve şöyle dedi:

"Birkaç kişinin taşkınlıklarından tüm halk sorumlu tutulamaz. Bizim Çerokilere saldırmak için nedenlerimiz vardı ama bunu sizin topraklarınız üzerinde yapmak istemiyorduk. Bizi, İngiliz'in öldürülmesiyle suçlamanıza gelince, o özgürlüğüne kavuşturuldu çünkü biz suçluyu cezalandırdık. En azından onu ölüme mahkûm ettik ama amcası onun yerine kendini ortaya koydu ve kendini öldürerek dökülen kanı, kanıyla ödedi."

Yerlilerin adalet anlayışı açısından böyle özverili bir eylem, suçlunun cezasının karşılığı oluyordu. İngilizler bunu kabul etmek zorunda kalıp çatışmalara bir süre ara verdi. Buna rağmen, böyle olaylar yumuşamaya yol açmıyor ve durum gerginliğini koruyordu.

Benzer olaylar sürekli yinelenendiğinden bunların sayılması sadece aynı şeyleri tekrarlamak olacaktır. Bu nedenle, yerlilerle yerleşimciler arasındaki çekişmeleri bir yana bırakıp yerlilerin Fransa'nın hizmetindeki askerler olarak onların düşmanlara kar-

şı ve onların Ő flerinin kumandası altında nasıl bir rol oynadıklarıyla ilgilenelim.

İngilizler sadece yerlilerin topraklarını işgal etmekle kalmadı. Fransa'nın bulunduğu topraklara da kolayca yerleştiler. Aix-la-Chapelle Antlaşması, göllerin güneyindeki alanları Fransızlara bırakmıştı, sınırları çok netti. Ancak bütün tarımı toprağı hızla verimsizleştirdiğı için her yerde yeni tarlalar açmaya çalışan Virginialı işletmeciler, gittikçe yaklaşıp sonunda Fransız topraklarına girdiler. Kanada hükümeti de geri çekilmelerini istedi. Gerçi bu olayların üstünde pek durmaya gerek yok çünkü diğ r ülkelerin değıl yerlilerin tarihini yazıyoruz.

Şimdi, 1754 Mayıs'ında bir gece vakti, yirmi iki yaşında bir İngiliz subayının yönetimindeki iki bölük ve onların önlerindeki birkaç yerli keşif erinden oluşan birliğ n, Fransızların elindeki Quesne Kalesi'nin siperleri önüne ilerlediğı ana gelelim. Söz konusu olayın asıl ilginç ayrıntısı; bu genç subayın, Birleşik Devletler'in gelecekteki kurucusu ve ilk devlet başkanı George Washington olması.

O sırada Jumonville isimli Fransız yüzbaşı, yanında otuz adamıyla kaleden çıkarken iki yaylım ateş yle karşılandı. Necessity Kalesi komutanı Albay Frye'a, ihtar götürmesi için elçi olarak gönderildiğini söyleyecek vakti olmadı, isabet eden bir kurşunla hayatını kaybetti. Tek adamı kaçıp Quesne Kalesi'ne haberi ulaştırdı ve savaş kaçınılmaz oldu.

Birkaç hafta sonra, 28 Haziranda, Jumonville'in erkek kardeşi Yüzbaşı De Villiers kumandasındaki Ç roki yerlilerinden bir bölük, Necessity Kalesi'ne doğıru ilerleyip 3 Temmuz'da oraya vardı. Hemen baskın yapılmasıyla saldırı da savunma da aynı kararlılıkla gerçekleşti. Çevresi aynı bölükten birkaç kişiyle sarılmış, daha tertipli yöntemlerle savaşı n yerliler olağanüstü kahramanlıklar gösterdiler. Siperlerinin arkasında daha iyi korunan dayanıklı İngiliz askerleriyse direndi. Sabah başlayan çatışma akşama dek sürdü.

Gece olduğıunda çatışma yavaşladı çünkü bahsettiğimiz yerliler karanlıkta savaşımayı sevmiyordu. İçlerinde Albay Frye'ın da bulunduğu yüz elli askeri öldürmeyi başardılar. Komutayı

alan Washington, umutsuzca direnmeye hazırlandığı sırada, Yüzbaşı Villiers yeniden kan dökülmesini engellemeyi rica etti. Önceden planladıkları ertesi günkü saldırı bu kez karşı konulamaz olacaktı. Ancak neden uzlaşılmasın?

Koşullar buna uygundur. Garnizon savaş onurunu koruyarak, bir topla geri çekildi. Washington barışa razı olunca antlaşma gece imzalandı. Bu, Fransızların düşmanlarına karşı Avrupalılar gibi yaptıkları bir savaşta, yerliler tarafından kazanılmış ilk zaferdi. Sonuncusu da olmayacaktı.

İngiltere korkunç bir intikam planı hazırladı. Virginia'da bulunanları güçlendirecek çok sayıda alay gönderip başlarına da kıtada zekiliğiyle tanınan General Braddock'u getirdi. Braddock, ertesi yılın başından itibaren savaş planını durdurdu. Üç kolordu oluşturup onları Acadie sınırına ve Champlain ile Ontario göllerinin kıyılarına gönderdi. Sonra siperlerle pekiştirilmiş bir kamp kurdu ve yanında bir alayla birlikte Albay Dunbar'ın korumasına bıraktı. Kendisi de üç bin askerin başına geçip Qu-esne Kalesi'ne doğru ilerledi. Savaş planı çok iyi düşünülmüş olmasına rağmen atladıkları bir şey vardı: Yerlileri yeterince iyi tanımıyorlardı.

Braddock çok geçmeden amacına ulaştı. Oraya ulaştığında karşısında sadece kalenin dışında rastgele dolaşan küçük bir Fransız garnizonu buldu ve tüm gücüyle saldırdı. Müfrezenin başı Yüzbaşı Beaujeu üçüncü saldırıda öldürüldü. Onun emrindeki teğmenler Dumas ile Ligneris öyle bir coşkuyla saldırıya geçtiler ki, öncü gücü bozguna uğrattılar. Onları büyük ordunun önüne kadar geri püskürttüler ve o noktada yine zorlu bir çatışma başladı.

O sırada, yerlilerin savaş çılgılığı yankılandı ve kalenin çevresindeki ağaçlıklardan oklar yağmaya başladı. Braddock şaşırıp bu yeni saldırıya karşı koymak istedi ama Fransızlar göğüs göğse çarpışırken geride kalan düşmanlar görünmez olmuştu. Onları duymaları pek mümkün değildi. Ağaçların arkasına girdiklerini, küçük çalılıkların ya da ot kümelerinin altına saklandıklarını, bir tilkinin veya vaşağın ancak gizlenebileceği topraklara sığındıklarını düşündüler. Islık sesiyle gelen ölüm habercisi oklar, çılgınca titreyen tüylerinin eşliğinde hiç şaşmadan hedeflerine ulaşmasaydı, gittiklerine inanacaklardı.

Bu saldırıların etkisi öylesine cesaret kırıcıydı ki, İngiliz birlikleri sayıca fazla olmalarına karşın geri çekildi. Subaylar savaşı yeniden başlatmak için boşuna çaba harcadı çünkü kimle çatışacaklardı? Düşman ortada görünmüyordu. Karşılarında sadece bozgunun gelişini hissedip şeytanlar gibi savaşı bir avuç Fransız vardı.

Braddock ölümcül şekilde yaralandı. Bu kez gerçekten bozguna uğrayan İngilizler, komutanlarının cesedini alıp toplarını, teçhizatlarını ve askerlerinin üçte birini savaş meydanında bırakarak kaçtılar.

Kızılderililer, birdenbire gizemli ormandan çıkarak paniğe kapılmış bu askerlerin üstüne kurt sürüsü gibi atıldı. Kafa derisi yüzen bıçaklarıyla tam bir dehşet saçtılar. İngiliz birliği de Albay Dunbar'ın yedek askerlerine kadar geri çekildi. Onlarsa birliğe yardım etmek şöyle dursun, yayılan büyük korkuya kapılıp karışıklığı daha da arttırdılar. Yenilen ordu hemen Virginia'ya geri çekilirken yerliler zaferlerinin tadını çıkarıyordu.

Montcalm

İngiltere'nin intikam alabilmesi için uzun zaman geçmesi gerekti. Fransızlar için bu kadar önemli yardımcıları durumuna gelen Kızılderililer, düşmanı zor durumda bırakmalarını sürdürecektir gerillalar yaratmalarına olanak verseydi, meydan savaşında düzenli orduların yaptığı gibi zafer kazanmalarını sağlayabilirdi. Savaş bitince yerliler, kafa derisi yüzme dansı yapmak ve kahramanlık şarkıları söylemek için yaşadıkları yerlere geri dönüyorlardı. Hiçbir şey onları orada tutamıyordu. Bu zaman zarfında İngilizler personel, top ve cephane eksiklerini tamamlayabiliyorlardı.

Ohio kabilelerinin başarısından cesaret alan Acadieli Mikmaklar, onları taklit etmek istedi. Ancak sadece kendi çıkarlarına göre hareket ettikleri için kolayca geri püskürtüldüler. Bu girişim, savaş bahanesi oluşturdu ve yerleşimcilerine acımasızca davranılan Fransızlar, kolonilerini yitirdi.

Onların ardından başkaldıran Çerokiler bu işgal sırasında topraklarının bir bölümünü yitirdi. Fransızların müttefiki yerli-

ler, onlar olmadan hiçbir şey yapamıyorlardı. Onlar Fransızlara yardım etse de Fransızlar onlara yardım edemeyecek kadar az sayıdaydı.

Her ne kadar Amerika topraklarında savaşıyor olsalar da Fransa ile İngiltere arasında barış vardı ancak bu dönemde o da sekteye uğradı. Fransızların, kıta üzerinde destek olması gereken zorlu savaşlar çıkınca XV. Louis, kolonileri hiç olmadığı kadar ihmal etti.

Cesur Montcalm, o sıralar Kanada askerî birliklerinin başındaydı. Yerlilere astları, uyrukları gibi değil akranları gibi davranarak güvenlerini kazanmıştı. İngilizler, Saint-George Kalesi'nde kalabalık ve güçlü şekilde toplanıp Kanada'yı işgal etmeye hazırlanırken Montcalm, yerlilerle birlikte önemli bir zafer kazandı. *Büyük Marki*, Ticonderoga'yı işgal etti, kalenin bağlantılarını kesti, içindekileri teslim olmak zorunda bıraktı. Antlaşmanın imzalanması sırasında şefleri toplayıp şöyle dedi:

"Tehlikelere bizimle birlikte karşı çıktınız. Bize cesurca yardım ettiniz. Düşmanın kaderi artık bizim ellerimizde. Siz olmadan bu anlaşmayı imzalamak istemiyorum!"

Bu sözler kabileler üzerinde büyük etki yaptı ve General'e dilediği şeyi, yani sadece sadakatlerini değil, zafer sonrasındaki saygılarını da sundular. Açıkçası, yerliler daha çok kıyım ve yağma fırsatı gözetiyorlardı ve rahat bırakıldıklarında onları kontrol etmek çok zordu. Montcalm, bu yöntem sayesinde onları daha az barbar savaş âdetlerine uydurmaya çabalıyordu. Kendilerine gösterilen saygıdan hoşnut yerliler, her tür girişimi General'e bırakıyorlardı. Garnizon bu şekilde, boğazlanma tehlikesiyle karşılaşmadan her şeylerini alıp kaleden çıkabildi.

Teslim anlaşması on sekiz aylık bir ateşkes sağladı ki bunun İngilizler için bir kayıp olduğu söylenemez. Onlarla dostluk kurmanın, Fransızlara sağladığı gücü artık anlamışlardı. Ne pahasına olursa olsun bu ikisinin ayrılması gerektiğini düşündüler. Ancak yerliler, Fransızlara sadıktı ve onların düşmanlarından nefret ediyorlardı. Bu durumda İngilizler, yerlileri nasıl kandırılabilirdi?

Bu işi üstlenen kişi bir Alman oldu. Friedrich Post, on yedi yılını Mohikanlar arasında geçirmiş bir din görevlisiydi, onla-

rı Hristiyan yapmaya çalışmıştı. Neredeyse hiç okuma yazması olmayan Post, ustaca bir hitabet yeteneğine sahipti ve kabileler üstündeki etkisi büyüktü.

1758 yazında Monongahela kıyılarına gelip yörenin tüm kabilelerini; Shawneeler, Mingolar, Mohikanlar, Delawareler ve daha fazlasını buraya çağırdı ve şöyle dedi:

‐Kardeşlerim, Kötü Ruh uzun süre aramızda dolaştı ama biz Tanrı’dan bize acımasını istedik.  atışmaların anısının bizim ve çocuklarımızın belleğinden silinmesi için ölen savaşılarımızın kemiklerini bir daha bulunamayacak biçimde saklamasını diledik. Balta toprağa gömüldü. Kapanan yaralarımızı deşecek o baltayı çıkarmaya  alışmayalım. Neden bizimle savaşıyorsunuz? İngilizler ile Fransızlar arasındaki kavgalarda ne arıyorsunuz? Bu işin dışında kalın. İngilizler bizim düşmanımız değil. Onların yolundan  ekilirseniz, karılarınız ve çocuklarınızla tehlikeden uzak, barış içinde yaşamanız için sizi rahat bırakacaklardır.‑

Eğer İngilizler, yerlilere daha da kurnazca konuşmalar yapmak için gelmiş olmasalardı, kararsız fikirlerini sarsan bu sözler onları Fransızların arkasından sürüklemeye yeterli olmayacaktı belki de... İngilizler şöyle dedi:

‐Biz Fransızları sizin topraklarınızdan kovmaya geldik. Onların bu toprakları işgal etmeye hakları olmadığı gibi sizin de bunu yapmalarını engelleyecek gücünüz yok. Bırakın bu işi biz yapalım ve onları uzaklara kovalım.‑

Bu defa yerliler  ne sürülen tezi kavradılar.  abuk ve zekice karşılık vermelerinden genelde olduğundan fazlasını anladıkları belliydi. şöyle dediler:

‐Biz, eskiden bize ait olan tüm toprakları geri almak istiyoruz. Eğer Fransızlar bu toprakları terk ederlerse yanlarında siz de  ekilmelisiniz. Dağların diğer tarafına gidin, buna bir şey demeyiz ama buraya yerleşmekte ayak direrseniz, hepimiz ayaklanız. Dahası, bir kez daha savaş çıkarırsanız, barış asla sağlanamaz.‑

Bu, İngilizlerin beklediği yanıt değildi.  stelemediler ve Friedrich Post’u, tarafsızlık propagandasını tek başına sürdürmesi için orada bıraktılar.

Alman, direnme ve inandırma çalışmaları sayesinde, İngilizlerin daha önce başarısızlığa uğradığı alanlarda bir ölçüde başarı yakaladı. Öyle ki, yerlilerin bir bölümü, Quesne Kalesi komutanının savaşçılara yaptığı çağrıyla anlamazlıktan geldi. Bu beklenmedik çekilme, Fransızların kaleyi kaybetmelerine yol açtı ve yenilgilerinin başlangıcı oldu.

Konumuz dışındaki diğer beklenmedik olayları dile getirmeyeceğiz. Sadece Huronlar gibi bazı kabilelerin, Fransızlara sonuna kadar sadık kaldıklarını unutmayalım. Abraham Ovalarındaki büyük bozgunda Montcalm yenik düştüğünde, sonuna kadar kahramanca çarpıştıklarını ve bunun en güzel Fransız destanlarından biri olarak yazıldığını belirtelim.

Yerliler için her şey henüz bitmemişti. Fransızlara bağlı kalan sadece St. Lawrence'ın kuzeyindeki kabileler değildi, güneydeki Çerokiler de savaş baltalarını yeniden havaya kaldırdı. Bu anlaşılmas ve zorlu düşmanların nasıl üstesinden geleceklerini bilmeyen İngilizleri, pusu kurarak yaptıkları çarpışmalarla yıpratıyorlardı.

Apalaş Dağlarının batısındaki Loudown Kalesi çevresinde durum özellikle dayanılmazdı. Atlar kayboluyor, avlanmak ya da odun toplamak için uzaklaşan askerler geri dönmüyordu. Kabile şefleri bu saldırılardan sorumlu olmadıklarını ileri sürdüklerinden kimin suçlanacağı bilinmiyordu. Bu şeflerin otuz ikisi, kuşku ortadan kaldırmak amacıyla heyet kurarak Charleston'a geldi. Onları karşılamaya dört yüz kişilik bir tabur gönderildi ama şefler güvende olduklarını sanırken tutsak edildiler.

Saint-George Kalesi komutanı Littleton, onlara rehin alındıklarını bildirdi. "Artık Fransızlara güvenmeyin. Diğer uluslar baltalarını gömdü, siz de öyle yapın. Yoksa tüm İngiliz kolonileri size karşı birleşecekler." dedi. Ardından, görevli subay, kabilelerine gidip bu koşulları bildirmeleri için on savaşçıyı özgür bıraktı. Ancak şefleri, onlar döner dönmez barışı öğütlemek yerine, herkesi silahlanmaya çağırdı. Bunu duyan Littleton, elinde kalan yirmi iki rehineyi soğukkanlılıkla kurşuna dizdi. Bu, yangına körükle gitmekti ve tüm Çeroki halkının ayaklanmasına neden oldu.

Sınır tarafı dehşet içinde, alev alev yanıyordu. Saint-George Kalesi ablukaya alındı, komutanı öldürüldü, başıboş gruplar her yerde yangın çıkarıp insan öldürerek köylere yayıldılar. Kuzey Carolina, Virginia ve Georgia yardıma koştu. New York, askerî birlikler gönderdi. Elçiler, Çerokilerin eski düşmanları Kriklere ve Çikasovlara giderek onları isyancılara karşı koymaya çağırdılar. Buna rağmen Çerokiler toplu kıyımları sürdürüp kendilerinden kaçmayı başaran yerleşimcileri panik içindeki kıyı kentlerine kadar geri püskürttü.

Albay Montgomery komutasındaki birlikler ancak 1760 nisanında harekete geçebildi. Verilen karşılık, yerlilerin saldırısı kadar şiddetli oldu. Klowee, Estatoe ve Sugar-Town köyleri ateşe verildi, buralarda yaşayan her on kişiden biri öldürüldü, kalanlar dağlara sürüldü, Saint-George Kalesi kurtarıldı. Ancak tüm bunlar savaşı sona erdirmeydi. Ormana sığınan kabileler yakalanamıyordu. Montgomery, Loudown Kalesi'ni işgal altında bırakarak geri çekilmek zorunda kaldı. Kaledeki birlik de kurtuluş umudunu tamamen yitirdi.

Ancak Montcalm tarafından daha önce aşılınmış öğretmenler meyvelerini verecekti. İlk kez bir düzgün ordu komutanı, savaş kurallarına uygun kapitülasyon önerisiyle yerlilere geldi. Bununla daha önce karşılaşmamış Kızılderililer, önerilen koşulları tartışmayı kabul etti. Bu koşullar, kuşatma altında bulunanlar için onur kırıcı değildi. Silahlarıyla birlikte gidecekler, yaralı ve hastalarını kazanan tarafa emanet edeceklerdi. Bu teklif kabul edildi ve İngiliz birliği, yerli muhafız takımının korumasında sağ salim uzaklaştı. Ancak kendi kabilesine ait olmayan topraklar üzerinde kendini tehlikeye atamayan bu muhafız takımı, ilk gecedan sonra İngilizlerin yanında kalmadı. İngilizler, sakinlerinin kendilerine dost mu düşman mı olduğunu bilmedikleri ülkeyi boydan boya yalnız geçti.

İlk gün kazasız belasız ilerlemelerine rağmen ertesi gün bir göçebe yerli müfrezesiyle karşılaştılar ve saldırıya uğradılar. Otuz adamları öldü, bir kısmı kaçtı, çoğu ise tutsak alındı. Tutsaklar arasında garnizon komutanı Stuart da vardı. Bir yerli şefi onu tutsaklıktan kurtararak konukseverlik gösterdi, kısa süre sonra da serbest bıraktı.

Öte yandan New York'da yeni bir İngiliz ordusu kuruluyordu. Bu ordu, tuzak savaşlarına alışkın İskoçyalı dağlılardan oluşuyordu, başlarında da Albay Grant vardı. Bu ordu bir sonraki yıl hazırды; önce Charleston'da, ardından Saint-George Kalesi'nde toplandı ve yeniden düşmanın üzerine yürüdü.

Bir ay devam eden sefer, gücünü yitirmiş, artık farklı kabileleri peşinden sürüklenme umudu kalmamış şövalye De Lewis eşliğinde sona erdi. Hâlâ Montréal'de egemen olan son Fransızlara güvenmeyen Çerokilerin toprakları, yakılıp yıkıldı. Çerokiler, *nehirler akmaya, yıldızlar ışıdamaya devam ettiği sürece geçerliliğini koruyacak bir dostluk sözü vererek barış çubuğu uzatmak zorunda kaldı.*

St. Lawrence'ın güneyindeki yerlilerle sorunlar bitmişti. Tam bu sırada Fransa, Kanada'yı kaybetti ve orduları ülkeyi boşalttı. Oysa Ottawalar, Shawneeler ve Delawareler gibi onlara sadık kalmış kabileler hâlâ savaşıyorlardı. Yalnız bırakılmaktan ve o zamana kadar ellerinde kalmış topraklarda İngilizlerin ilerlemesinden kaygı duyuyorlardı.

Geniş bir konfederasyon oluşturuldu, Ohio kabileleri buna davet edildi. Her şey yeniden başlıyordu... İngilizlerin ileri karakolları birbiri ardından düştü. Düşman, bir kez daha ele geçirilemez olmuştu ve yaklaşık iki yıl boyunca üstünlük onlardaydı.

Çözümü bulan, Fransız asıllı İngiliz subayı Albay Bouquet oldu. Tüm düşman güçlerini ordusunun çevresine çektikten sonra, aniden dar bir boğaza geriledi. Yerliler onları izleyerek düzensiz şekilde saldırıya geçtiler. Oysa bu gerileme sadece bir aldatmacaydı, askerler uzaklaşmak yerine yüksek yerlere konumlanmışlardı. Onları izleyen yerliler geçide girdikleri sırada üzerlerine inerek onları yendiler.

Barış daha fazla ertelenemezdi. Bunu ilk teklif eden Delawareler oldu, diğerleri de çok geçmeden onları izledi. Anlaşmaya damga vuran, yerlilere özgü şiirsel ve ihtişamlı şu sözler oldu: "Silahların indirilmesi için bu wampumu getirip elimizde bulunan ve sizin etinizden, kanınızdan olan son insanları da size geri veriyorum. Öteki wampum ile Kötü Ruh'un neden olduğu savaşlarda ölen savaşçılarınızı ve bizimkileri toprağa veriyoruz.

Bedenleri artık görünmesin, nefretimizin izleri sonsuza kadar toprağa g  m  ls  n diye bu yaprak ve topraktan örtüyü üzerlerine   rt  yoruz.”

O zaman, Kızılderililere yakıştırılan acımasızlık sıfatının sadece büyük bir iftira oldu  n   bir kez daha kanıtlayan olağanüstü bir olay meydana geldi. Dedikleri gibi, tüm Avrupalı tutsakları İngiliz kampına getirdiler. Bu insanların büyük bölümü, kendilerini yenenlerden g  zyaşıları içinde ayrıldılar. Yerliler de tutsaklarını aynı şekilde ve haklarında iyi Ő eyler söyleyerek İngiliz subaya teslim ettiler. Tutsaklardan   o   orada kalmak istemeyip kendilerini kon  k eden kabilelere dönmelerine izin verilmesi için yalvardı. Onları bundan vazge  cirmek için zor kulanmak gerekti. Daha sonra bir  o   kaçarak dostları hâline gelen yerlilere tekrar sığınmaya gitti.

Washington

İngilizler Amerika’yı ele geçirdi. Artık yerlilerle barışı içinde yaŐ ayacaklar gibi görünüyordu. İliŐ kileri her zaman dostça olmasa da iki halk birbirini tanımayı ve huzur içinde kalmalarını kolaylaŐ tıracak karŐ ılıklı ödünler vermeyi öğrendiler. Yerliler, onlarla   atıŐ manın yararsızlığını, iliŐ kileri iyi olursa sağlayabilecekleri faydaları ve genel olarak kaderlerini kabullenmiŐ lerdi. Çoğunlukla ulusun iyi kesimlerinden gelmiŐ , eski d  Ő manları olan yerlileri tanıdıkça haklarında daha iyi düşünen, barıŐ Ő l ve   alıŐ kan koloni yerleŐ imcileri de bu uyumu sürdürmeye   alıŐ tı. Kendilerine yapılmasını istemedikleri kötülüğü b  Ő kalarına yapmayı düŐünmediler.

Dünyayı de  iŐ tirecek büyük olayların meydana gelmesi yakındı. ZenginleŐ en koloniler, kendi kendilerine yetecek duruma geldiklerini, bunun için yeterince güçlü olduklarını düşünmeye baŐ ladı. Onlara hiçbir seçme Ő ansı bırakmadan zorunlu görevler veren ana vatanın koruyuculu  n   istemediler ve özgürlüklerini elde etmek için ayaklandılar. Yine yerlileri iŐ in i  ine karıŐ tırmaya   alıŐ tıkları uzun bir savaşı baŐ ladı. On iki yıllık barıŐ ın ardından, yerli konfederasyonların en güçlüsü olan İrokualar bunu   ng  rm  Ő t  . Ő efleri, daha önce Ő u alaycı cümleleri s  y-

lemişti: “Bizim elimizden aldığınız topraklar için şimdi kendi aranızda kavga ediyorsunuz. Biz hangi tarafı tutacağız? Sizi mi yoksa kavga ettiğiniz kardeşinizi mi? Dost kim, düşman kim? Eskiden, bizi zayıf düşürmek ve kanımızın harmanlandığı ülkeyi işgal etmek için bizi diğer Kızılderili kardeşlerimizle savaştırıyordunuz. Bu kez de siz birbirinizi boğazlayın. İşiniz bittiğinde, atalarımızın bize miras bıraktığı ormanlarımızı, göllerimizi ve dağlarımızı geri almak için geleceğiz!”

Bu bilgece sözler karşısında, kabilelerdeki gençlerin on iki yıldır uykuda olan eski savaşçı içgüdüleri uyanıyordu. Önlerine çıkan paslanmış savaş baltasını gömüldüğü yerden çıkarma fırsatından yararlanıp Kanadalı İngilizleri tüm güçleriyle desteklediler. Sonuç olarak 21 Temmuz 1777’de General Burgoyne, yerlilerin babası İngiltere Kralı adına yaptığı çağrısını cevaplayan; İrokualar, Abenakiler ve Ottowalara bir savaş şöleni verdi. Orada yaptığı konuşmasını şu ihtiyatlı sözlerle bitirdi:

“Bu savaş diğerlerine benzemiyor. Bir süre için yanlışlıkla başka yöne gitmiş kardeşlerinizle savaşacaksınız. Bu nedenle sadece size silah doğrultanları öldürüp zaten ölmüş olanların da kafa derisini yüzün!”

Bunun üzerine sefer başladı. Kabilelerin anlaşması, General Burgoyne’nun çok geçmeden Saratoga’daki Amerikalılar tarafından sıkıştırılıp esir alınmasını engelleyemedi. Aşağı yukarı aynı zamanda, Connecticut ve Pennsylvania hükümetleri, ortak davaları nedeniyle kurdukları kardeşliği unutarak yeni oluşturulmuş Wyoming⁵³ kolonisi üzerinde hak iddia etmeye başladı. Tabii, buranın asıl sahibinin, batıya sürülmüş Shawnee yerlileri olduğunu göz ardı ediyorlar, koloni konusunda tartışma başlatmak için bahaneler arıyorlardı.

Bu iki kabilenin şefleri arasında, Buttler ve Brandt isimli iki İngiliz asıllı kişi vardı. İlki, adam öldürmekten mahkûm olup ormana kaçmış ve bir kabile tarafından yardım görüp korunmuştu. İkincisinin annesi bir yerliydi ve kim olursa olsun beyazlara karşı o güne kadar hiçbir yerlinin duymadığı kadar kin besleyen bir asiydi. İki suç ortağı, savaş başlar başlamaz karışıklıklardan

53 Montana ile Colorado arasındaki bugünkü Wyoming eyaleti ile hiçbir ilgisi yok. New York eyaletinde ve Ontario’da bulunan Wyoming kentleriyle de karıştırılmamalı. (y.n.)

  ıkar sağlayabileceklerini gördüler. Bu insanlardan intikam alma fırsatı yakalamışlardı. Shawneelere, kendilerine ait olanı geri almak için en uygun zamanın geldiğini söylediler. Herkesin kendi bağımsızlığı için mücadele ettiği sırada bunu en çok hak edenler onlar değil miydi? Bu yabancılar, onların avlandıkları topraklarda kendi evlerini yapmış, köyler kurmu ş, kültürlerini yaym şlard . Şimdi başkaları da buraya yerleşmek istiyordu. Bunu yapmalarına izin vermek yerine, o yerleri işgal etmek, kim olursa olsun buraya girmelerini engellemek gerekiyordu.

Konu anların gerçek niyetini anlamadıkça, ileri sürülenlere söylenecek pek bir Şey kalmıyordu. Yerliler onları tüm saflıklarıyla dinleyip onayladı. Ateşinin çevresinde toplanarak baltalarını havaya kaldırdılar, savaş dansı yapıp ne e içinde savaşa gittiler.

İnsanların çoğu seferde olduğu için, Wyoming'ın savunması kötüydü. Eli silah tutacak durumda hemen hemen yüz elli yerleşimci kalmıştı. Kalabalık yaklaşınca kendilerinden olan Zebulon yönetiminde Wyoming, Shawney, Lackawaney ve Mahapenny menzillerindeki siperlere gizlenip düşmana yüreklice kafa tuttular.

Yalnız, unutmayalım ki yerlilerin başında niyetleri Őüpheli iki adam vardı. Çok geçmeden bu çarpışma onların bile d   nemeyecekleri bir acımasızlığa dönüştü. Buttler tarafından görüşme yapmak bahanesiyle çağırılan Zebulon, pusuya düşürülüp tüm adamlarıyla birlikte öldürüldü. Hiçbir kapitülasyon kabul edilmeyerek kaleler art arda alındı. Hayatta kalıp teslim olanlar da yakalanıp götürüldü ve diri diri yakıldı.

Geriye, kadınlarla çocukların sığındığı kır evleri kalmıştı. Alkolün etkisiyle coşkulu Şekilde kendinden geçen yerliler, oralara da girip Şeflerinin yönetiminde bulabildikleri her Şeyi ateşe verdiler, herkesi öldürdüler. Daha akı başında olanlarından bazılarının yüreğinde acıma duygusu kalmıştı. Birkaç zavallı kurbanı, bu tüyler ürpertici dehşetten ve elebaşlarının   kesinden kurtarmak için yerli kılığına soktular. Yüzlerini kırmızıya boyayarak kendi grupları i ine aldılar ve kampa döndüklerinde evlerinde sakladılar. Konukseverlik yasaları gereği, onlara en küçük bir kötülük yapanların ölümle cezalandırılacağını duyurdular.

Tüm bölge, her şeyin talan edildiği ve sakinlerinin öldürüldüğü geniş bir yangın yerine dönmüştü. Buttler ve Brandt amaçlarına ulaşmış, savaşıclarını iyi kullanmışlardı. Şimdi sıra bedel ödemeye gelmişti.

Haber Amerikalıların tarafına ulaşınca, onlarda büyük bir cezalandırma isteği uyandırdı. Artık sadece suçlulara değil, karışlarına fırsat çıktıkça tüm yerlilere bedel ödetmeyi amaçlıyorlardı. Bu, uzun zamandır olgunlaştırılan bir programın parçasıydı. Bağımsızlık istendiğine göre bu programa tam ve eksiksiz şekilde uyulmalıydı. Ülkenin tek hâkimleri olmaları gerekiyordu çünkü Amerika kıtası yalnızca Amerikalılara aitti...

Oldukça büyük bir plan hazırlandı. Buna göre, tüm yerlileri ortadan kaldırmakla işe başlamaları gerekiyordu. Ardından, galip birlikler Kanada'ya yürüyecek ve orayı egemenliği altına alacaktı. Ancak bu ilerleyişleri, Yeni Dünya'nın işgal edilmesiyle son bulacaktı.

Amerikalıların en başından büyük tasarıları vardı. Kâğıt üzerinde veya sözlü hiçbir şey bunların gerçekleşmesini engelleyemezdi. Öte yandan, plan Başkan George Washington'a sunulduğunda, zekâsıyla zayıf yönlerini hemen kavradı. Kıtayı tümüyle ele geçirmeyi düşünmeden önce, yapılması gereken daha elzem bir şey olduğunu ileri sürdü: İngilizleri, Birleşik Devletler'den kovmak. Ancak onun bu görüşü hesaba katılmadı ve sefer başladı. Albay Clarke'ın komutasında bir ordu, Batı'ya doğru ilerleyip Ohio yerlilerinin topraklarını harabeye çevirdi. Ordunun başka bir kolu Susquehannock'a yönelerek köyleri, ormanları, ürünleri yaktı ve Kızılderililerin yaşadığı tüm toprakları küle çevirdi. Başkaldıran kabileler korkunç şekilde cezalandırılırken hiçbir şeye karışmamış olanlar da araya karıştı. Üstelik bu daha başlangıçtı.

Zaman geçmiş, ordular kışlık karargâhlarına çekilmişlerdi. Washington isteklerini yinelemek amacıyla bu ateşkesten yararlanarak meşhur projeye karşı koymak için Philadelphia'ya gitti. Düşüncesini öyle iyi savundu ki, mücadelenin güçlüğü nedeniyle biraz tereddütte kalan dinleyenleri bile ikna etmeyi başardı. Girişimin devamı belirsiz bir tarihe ertelendi. Bununla birlikte istenilen kabul edilmişti, artık yerlilere ihtiyaç yoktu. Kesinlik-

le insanlığın gözünden d  st  kleri kanısındaydılar. Yerlilerin, *insanı hayvandan ayıran ahlaki değerden yoksun oldukları, uygarlık ve ilerleme yolunda asla bir adım atamayacakları* açıklandı. Ortadan kaldırılmalarının gerektiğine inanılıyordu.

Daha önce yerlilerin yanında yaŗamıŗ, onları tanıyan bazı eski koloni sakinleri buna karŗı çıkmaya  alıŗtı. Birçok bölgedeki kabilelerin toplumsal örgütlenmelerinin büyük ölçüde iyileŗtine iŗaret ettiler. Köyler kuruyor, kullanmasını öğrendikleri aletlerle topraklarını iŗliyor, hayvan yetiŗtiriyor, ticaret yapıyor,  alıŗıyorlardı; onurlu ve barıŗ  l biçimde yaŗıyorlardı. Ancak her Şey boŗunaydı, karar verilmiŗti. Geriye sadece bu kararın uygulanması kalmıŗtı.

Washington ve orduları, Fransız birliklerinin de yardımıyla, hemen her yerde İngilizlere zorluk çıkarıyordu, ellerine geçen fırsatı ka ıramazlardı. Sayılarıyla olduğu kadar örgütlenmeleriyle de son derece önemli bir konfederasyon hâline gelmiŗ altı   rokua kabilesiyle iŗe baŗladılar. Bunların, Wyoming ayaklanmasının tamamen dıŗında olduklarını özellikle belirtmeye gerek yok. Buna rağmen, bölgelerine     birlik yollandı ve Susquehannock, Mohawk, Allegany kısımlarına kadar ilerledi.

  lk karŗılaŗtıkları Onondagalardı. Küçük köylerde yaŗıyor, hayvancılık ve tarımla uęraŗıyorlardı. Sakinlerinin çoğu kaçmayı baŗardı ama ürünleri, hayvanları ve evleri ateŗe verilip yok edildi. Ka anların peŗine d  ŗenler de çok geçmeden kendilerini tüm kabilelerin karŗısında buldu. Bu kabileler cesurca savaŗarak ara sıra Amerikalılara   st  n gelmeye baŗlasalar da adamlarını yitirirken d  ŗman birlikleri yeniden derlenip toparlanıyordu. Çok geçmeden, iyi silahlanmış ve hazırlıklı d  ŗman askerleri yerlilerin iki bu  k katına ulaŗtı. Bu koŗullarda yapılmıŗ bir savaşın sonucunu tahmin etmek kolay elbette.

1779 ağustosunun sonunda savaşçıların büyük bir bölümü   le sığınarak kıyımdan ka abilmiŗti. Ancak savunmasız kalmıŗ ülkeleri de artık   le d  nm  ŗti. Uygarlık bu insanları tam bir yabancığa itmiŗti. Yeniden   ft  i olmuŗ kabilelerden yine göçebe halklar oluŗturulmuŗtu.   alıŗarak yeni bir ruh kazanmıŗ insanlar göçebelerin güvenliksiz yaŗamına geri dönüyorlardı. Verimli topraklarından atıldıkları için geçimlerini artık ormanlardaki

büyük vahşi hayvanlar gibi yaşayarak sağlıyorlardı. Çobanlar kurt olup çıkmıştı, yabani hayvanları avlıyorlar ya da çiftlik hayvanlarını çalıyorlardı. Bu toprakların yerlilerine özgü sorunlar ortaya çıkmıştı. Bu da onların XIX. yüzyılda ateşten harflerle yazılmaya başlanan tarihinin önsözüydü.

Altı ulus için yapılan şeyler iki yıl sonra Çerokiler için teker-rür etti. Adaletsizlik aynıydı, hatta çok daha fazlaydı. Bu grup diğerlerini yok etmek için bir bahane olarak ileri sürülen *barbar* sıfatını diğerlerinden çok daha az hak ediyordu.

Çerokilerin tarihi, kendilerine yardım edildiğinde bu ırkın uygarlaşmaya kolayca uyum sağlayabileceğinin çarpıcı bir örneğini sunuyor. Bu kabile, 1736 yılında, Savannah ve Tennessee arasında geniş bir alanda yaşadığı sırada, bir Fransız gelip aralarına yerleşti. Dillerini öğrenmiş, güvenlerini kazanmış, gerçek bir Avrupa devletinin usullerine uygun olarak onları örgütlendirme girişiminde bulunmuştu.

Dönemine özgü fikirlerle dolu bu Fransız, onlara kabilenin en saygın yaşlıları arasından bir *imparator* seçtirip kendisini de *bakan* yaptı. Komşu kabilelerle koloniler arasında, bizim alışık olduğumuz şekilde oluşturulmuş bir hükümetinkine benzer siyasi ve ekonomik ilişkiler kurdu.

Bu sistem sayesinde beş yıl boyunca refah içinde yaşadılar. Ticaret geliyor, yeni doğan sanayi yavaş yavaş biçimleniyor, toprak ya da deriden kulübelerin yerini rahat ahşap evler alıyordu. Daha kısa ve barbarlıktan uzak bir yasa kaleme alındı. İmparatorlukların en iyisinin, başbakanının açık açık Fransız hayranı olmaması belki de çok daha iyi olurdu. Ancak kendisi de bir Fransız olduğundan bu onun için bir göreve dönüşüyordu. Buna rağmen, uzun zamandır göz diktikleri alanda başka insanların toprak kazanmasını kuşkuyla izleyen Georgia'daki İngilizler için bu durum fazla kaygı verici değildi.

İngilizler kabilenin ezelî düşmanları Krikleri onlara karşı ayaklandırdı. Krikler, Fransız kuruluşlarıyla ticaret yapmak için Mobile'e gitmekte olan bakanı ve yurttaşlarından birkaçını Tallahassee'de ele geçirdi. Onu suçlayacak pek bir şey bulamamalarına rağmen bakanı Frederica'da hapse attılar, kısa bir süre

sonra da orada öldü. Onun  g tlerinden yoksun kalan ve kendini yönetmek için henüz çok toy olan çeroki kabilesi, gelişimini sürdüremedi. Yine de onun akılcı ilkelerini korudukları için etraflarındaki ilkel topluluklar arasında ayrı bir yerleri vardı.

Amerikalılar ise hangisi olursa olsun, yerliler arasında ayırım yapmıyordu.  erokiler onlar için diğerleri gibiydi hatta daha zararlı *vah ilerdi*   nk  eski topraklarının hakkının kendilerinde olduğunu ileri sürüyorlardı. Albay Willet, İngilizlerin müttefiki olan Mohawkların  zerine yürürken, Çerokilerin karşısına da General Dickens'i gönderdiler. İki sefer de artık alışılmış şekilde, yani katliam ve yangınlarla yürütüldü. Yerliler kendilerini büyük bir cesaretle savundu fakat çevrelerinde onlara yardım edebilecek kimse kalmamıştı. Yenilmelerinin  zerine, Adirondackların ıssız ve dağınık yerleşim bölgelerine sığındılar.

Egemenlik altına alınacak başka kabileler da vardı ancak Amerikalıların gözünde İngilizler daha  etin ceviz olduğu için onları kısa süreliğine bir yana bıraktılar. Savaş bitip Birleşik Devletler kurulunca onlarla yeniden ilgilenebileceklerdi.

O zamana kadar, tek amaçları olan bağımsızlık savaşına yönelmiş George Washington gibi insanlar, barışla birlikte ülkeyi akılcı şekilde yönetme ve örgütleme fırsatını yeniden buldu. Yerlilerin kaderini adil yasalara göre belirlemeyi, ilk görevleri olarak görüyorlardı.

Onların da etkisiyle, bazı halkları tarafsızla tırmak için yakıp yıkmak ve öldürmekten başka yöntemler kullanılmaya ba landı. İrokuaların topraklarının bir bölümüne zorla el koymak yerine, satın almayı seçtiler. Wabash yerlileriyle anlaşmalar yapıldı. Hâlâ silahlarını sallayanlara, bunları kan dökülmeden bıraktırmak konusunda kongre rol oynadı. Bu amaçla altı halkla görüşmelere ba landı.  nce Oneidalar ve Tuscaroralarla konuşulup gerekli koşullar saptandı. Çok geçmeden bunu başkaları izledi, o tarafta huzur sağlamayı başardılar.

O zamana kadar Kızılderililerin kaderi, istedikleri şartları kabul ettirmeye çalışan galip tarafın merhametine bağlıydı. Oysa bu anlatılanlar, yerlileri bir düzene sokmayı ve ağırlıkları ortadan kaldırmayı düşünen Washington ve onun gibilerin başarı-

sıydı. Bu büyük yurttaş, çoğunluk gibi yerlileri küçümsemiyor, onların yazgısını iyileştirmek zorunda olduğunu ve ilerleme sırasında toprakları zorla alınmak durumunda kalındıysa en azından bu zararlarını karşılamak gerektiğini düşünüyordu.

Onun iyi niyetine karşın olaylar kendi başına gelişmedi. Yerliler için en açık olan şey, yerlerini, yurtlarını kaybetmeleriydi ve şöyle dediler: “Eski kralınızın bu ülkeyi size bıraktığını ileri sürüyorsunuz ancak buralara hangi hakla sahip olmuştunuz? Bu topraklar bizim. Göçebe hayatımızı terk edip sizin gibi toprağı işlememiz gerektiğini söylüyorsunuz ama hangi topraklardan bahsediyorsunuz? Hepsini elimizden alırsanız nasıl toprakla uğraşacağız? Sizin güçlü olduğunuzu biliyoruz. Bize, akli başında insanlar olduğunuzu söylemişlerdi. Adaletten yana olduğunuzu bize kanıtlayacak yanıtınızı bekleyeceğiz!”

Başka kabilelerle görüşmeler yapmak için zaman kaybedilmedi. Bir kez daha ayaklanan Shawnee, Miami ve Delawareler, ancak General Saint-Clair’in ordularını darmadağın edip tüm topraklarını ele geçirdikten sonra görüşmelere başlamayı kabul etti. Altı halkla barış yapılıncaya birlik olmuş beyazlara karşı kendilerini yalnız hisseden yerliler, sonunda uzlaşmaya vardılar. Krik, Delaware, Çoktav, Çikasov, Çippeva, Ottowa ve diğerleri, bu anlaşmaların koşullarına boyun eğdi. Korkunç Çerokiler bile savaş baltalarını gömdü.

3 Ağustos 1795’de, on üç ateşe⁵⁴ komşu tüm topluluklar yeniden barışa kavuşturulmuş, topraklarının bir kısmını yeniden elde etmiş, zorla ya da parayla yerleri satın alınmış olanlar da iyi kötü kayıplarının karşılığını almıştı. Elverişli koşullarda başlamış gibi görünen bir yatışma döneminin eşiğindeydiler ama maalesef yalnızca bir görünüşten ibaretti.

Bu dönemden itibaren yerlilerin tarihinde yeni bir sayfa açılacaktı. Koşullar değişmiş, farklı zamanlar yaklaşmıştı. İlk bilinçlenenlerin karşı çıkacakları şey, Avrupalı yerleşimciler değildi. Artık orasının kendi vatanı olduğunu düşünen, kök salmış ve gelişmiş bir ırka karşı çıkacaklardı. Girişim düşüncesinin, zenginliğinin ve gücünün durmadan artacağı bu halk, dünyanın

54 Yerliler konfederasyon hâlinde birleşmiş on üç eyalete bu ismi vermişlerdi. (y.n.)

denesini değiştirecek uygarlıklarının yayılacağı yeni bir dünya yaratmak için eskisiyle tüm bağlarını koparmıştı.

Kızılderililerin, konukseverliklerini kabul ya da reddedeceği, hesap sorup hesap vereceği insanlar, artık deniz aşır  lkelere istilaya gelmiş yabancılar değildi. Kendi yurtlarında olduklarını söyleyen Amerikalılardı.

IV. BÖLÜM

SAVAŞÇILAR

İstenilmeyenler

Geçip giden üç yüzyıl boyunca Avrupa neredeyse hep savaş hâlindeydi. Savaşın iğrençliklerine katlanmış halklarda bunun sonucu olan büyük bir sefalet ortaya çıkmıştı. Bölgeleri yakılıp yıkılmamış, ocakları sönmemiş halklarda bile güvensizlik egemendi. Bugün bir felaketten kurtulmuşlardı ama yarın başlarına neyin geleceğini bilemezlerdi. Yakınlarının hayatını veya vatanlarının onurunu savunmak için mücadele ederlerken, kaderin onları götürdüğü yerde yaşamaya çabaladılar. Büyük felaketin etkisi altında kalmış ülkeler oldu, oralarda galip gelen kim olursa olsun yıkıntıları hemen ortadan kaldıramazdı. Sadece yabancıların savaş alanı olma kaderine sahip ve onlar nedeniyle acı çeken, mutsuz eyaletler vardı. Barışı yeniden nerede bulabilirlerdi? Fırtınanın dağıttığı ailelerini nerede yeniden kurabilirlerdi?

Kendisine verilenin yüz katını geri vermek için tohumları bekleyen bakir toprakların orada olduğu söylenmişti. Neden insanlar oralarda bir yurt arayıp ırklarının kanını iklim değiştirerek yenilemesinler?

Aynı sıralarda, çatışmalarda tüm güçlerini sarf ederek savaşan büyük kavimler, böyle dönemlerde etkin askeri birliklere katılan ve uğraşacak zaman bulamadıkları yararsız insanların tüm kalıntılarıyla kendilerini sıkıntıya düşmüş hissedecekleri için tedirgin oldular.

Varlıklı İngiltere, her zaman olduğu gibi, Britanya leoparının⁵⁵ postuna yapışıp onu tüketen kendi yoksulları, kendi para-

55 Kraliyet Donanması armasındaki leopar figürlerinden bahsediliyor. (e.n.)

zitleri tarafından s  m  r  l  yordu. Oradan geçen ordular tarafından sürekli     nenen Alman devletleri, tam bir sefalet alanıydı. Savaşa     rılan insanlar nedeniyle boşalan Fransız köyleri, bir lokma ekmeğe muhtaç yoksulların yaşadığı yerlerdi. İspanya yenilip yozla  mı tı... Tüm bu krallıklarda, kurtuluş umudu başka ülkelere göç etmek olan mutsuz bir halk vardı.

Bu ülkelerin hepsinde, istenmeyen kişilerden oluşan bir topluluk vardı ve ondan kurtulmak için fırsat kolluyorlardı. Hapishanede tutulmaları pahalıya mal olduğu gibi belki de hâlâ çalışabilecek olanların bu şansı yok ediliyordu. Su  larına şahit olanlardan uzakta, yeniden onurlu bir yaşam kurabilirlerdi. Yaşam   artları değiştiğinde belki de kötülük i    d  lerini yitirebilirlerdi. Islah olmayanlara gelince, onlar da kendilerini astırmak için başka yerlere gidebilirlerdi.   nemli olan onlardan bir şekilde kurtulmaktı. En sonunda ceza yasası siyasi nedenlerle sürgünü getirerek, bunu bir düzene başladı.

Bu acınacak durumdaki topluluk için belirlenen yer Amerika'ydı. Yalnız, topraklarının enginliğine karşın, her yer müsait değildi. Güçlü ve sağlıklı bir köylü soyu, kuzeyi işgal ederek toprağı yavaş yavaş tarıma elverişli hâle getirip kalabalık aileleriyle burayı doldurmuştu. Güneydoğu kıyısı, birçok kuşaktır oraya yerleşip arıtmı  , kendini geli  tirmı  , geleneklerini korurken aynı zamanda çalışarak yeni erdemler kazanmış ve iyi bir şarabın güzel kokması gibi ırkının kokusunu taşıyan bir tür koloni aristokrasisinin malıydı. Bu insanlar, başkalarını yerleştirmek uğruna, sıradan yerliler gibi topraklarından kovulamazdı.

Ancak batıya doğru, hep batıya doğru, bilinmeyen batıya doğru istenildiği kadar yer bulunabilirdi. Yeni gelenler zengin olmak için oraya gidebilirlerdi ki zaten böyle de oldu. D  n  n fakirleri arasında yarının milyarderlerinin büyük babalarının babaları yer alır. Diğer yandan, aralarında yaşayacakları sözde vah  şilerden daha kaba bu kişilerin, yerliler karşısındaki tavrı ve etkisi ne olacaktı? Şimdi a  ılacak tarih döneminin bize öğretecekleri işte bunları içeriyor.

Amerika'nın en güzel kolonilerinden biri olan Louisiana, 17. yüzyılda Fransızlar tarafından işgal edilmiş, Kanada'nın kaybedilmesiyle İspanya'ya bırakılmış, 1800'de gizli bir anlaşmayla

Bonaparte'a geri verilmiş, sonunda Saint-Dominiqueli siyahilerin başkaldırmasının ardından İlk Konsolos Bonaparte tarafından Birleşik Devletler'e satılmıştı. İleride başlatacağı savaşlar için geleceğin imparatorunun paraya ihtiyacı vardı.

Bu eyaletin elde edilmesi Mississippi yolunu açıyordu. Bundan sonra, büyük Mississippi Nehri'nin iki yakasına da iyice yerleşmek gerekiyordu. Nehir batıda sınır çiziyor, bu sınırın ilerisinde de kısmen bilinmeyen topraklar uzanıyordu. Buraları araştırmak için özel heyetler oluşturuldu. Bunların en önemlisi Meriwether Lewis ve William Clark'ın 1840'da oluşturduğu heyetti. Bu heyet Amerikalıların yeni halklarla, yani sadece İspanyolların ve bu bölgelerde ayrı ayrı rastgele tehlikelere atılmış ilk gezginlerin bildiği topluluklarla ilişki kurmasını sağladı. Bunların en önemlileri Pavniler, Arikaralar ve Osagelerdi. Doğu kabileleri burada da gerilemişlerdi.

Kızılderililer, gezginlerin içine girdiği büyük ovalara, vadilere, dağlara doğru geri püskürtülmüş tek canlılar değildi. Beyazların tuzak avcıları, birçok hayvan ırkını da buralara sürmüştü. Ohio ve Illinois'da bulunan, nehri geçebilen bizonlar, oldukça fazla çoğalarak bataklık ovalarda büyük sürüler hâlinde dolaşıyordu. Geyikler ve Ren geyikleri, dalları boynuzlarına takılmayan yüksek ağaçların bulunduğu ormanlarda yaşamayı kabul etmişlerdi. Kunduzlar, kendilerini daha az kaygılandıran nehir kısımlarında köylerini yapıyordu. Osage kabilesi, onları totem olarak kabullenip saygı duymaya başlamıştı.

Diğer memelilere gelince, bunlar, neredeyse sadece avcı kadınlardan oluşan bu kabilelerin en önemli av hayvanlarını ve kaynaklarını oluşturuyorlardı. Buna tükenmez bir kaynak denebilirdi çünkü savaşçıların silahları sürüleri çok eksiltmiyor, türün üreyebilmesi sayesinde de hemen toparlanıyorlardı.

İlk yabancıların gelişi yerlilerde büyük bir kaygı uyandırmadı çünkü rahatsızlık vermeyecek kadar az sayıdaydılar. Bu sayede ilk topraklarını fazla güçlük çekmeden elde edebildiler.

Kaleler yeni sınırlar üstünde yükseldiğinde, garnizonlar buraları işgal ettiğinde, ardından Avrupalı yerleşimciler geldiğindeyse öngörülü savaşçılar bundan kuşkulananarak açıklama istedi.

Bu nedenle Osagelerin en yaşış şeflerinden biri gelip o sırada bu kıyıların koloni valisi olan Lewis'i buldu ve ona şöyle dedi:

"Başlangıçtaki topraklar size yetmedi mi? Gençliğimde oraları dolaşmıştım, güzel yerlerdi. Şimdi değışmiş mi? Verimsiz mi olmuş? Böyle olduğunu varsayabilirim çünkü siz ilerledikçe önünüzdeki yaşamı yok ediyorsunuz. Dağların tepesinden, işgal ettiğiniz ormanların yok oluşunu izledim. Bizon ve geyik s r le-
rinin nehri aştığını gördüm. Biz de onlarla birlikte geri çekildik. Arkamızda hâlâ geniş topraklar var. Bizi daha nereye göndermek istiyorsunuz? Dağları aşarsak diğ er tarafta oturan halklar bizi kabul etmek ister mi?.. Büyük Su'yun da orada, batının derinliklerinde olduğu söyleniyor. Daha uzağa gidemeyen ve sizin k leniz olmayı reddeden son çocuklarımızın, bu dipsiz kuyudan başka sığınacağının olmaması, orada yok olmaktan başka umutlarının kalmaması için mi bizi oralara s r kl yorsunuz?"

Bunlar, insanlığın en büyük peygamberlerinin k hinliğine ve bilgeliğine yakışır sözlerdi. Başlamak üzere olan yüzyılın tüm hikâyesini özetliyor ve yazgısal bir görüşle olacakların önceden sezildiğini gösteriyordu.

Kabileler bu kaderin ayak seslerini duyup hayrete düştüler. Sonra, haber verilen gerçeklerin bilincine varıp karşı  ıktılar. Bir heyet Missouri Genel Valisi'ne gitti ve sadece bazı görüşmeciler tarafından onaylanmış bir satışın geçersizliğini kanıtlamaya çalıştı. Konuşmacılar, kavmin bile böyle bir satış yapmaya hakkının olamayacağını sözlerine ekledi: "Bu topraklar, sadece bizden sonrakilere bırakmamız için verildi. Atalarımızın yattığı toprağı sahiplenmek, çocuklarımıza kalacak mirası satmak bize düşmez." dediler.

Bu sözler hiçbir işe yaramadı. Anlaşma kongre tarafından onaylanmıştı, üstelik silahlı federal birlikler buna saygı gösterilmesini sağlamak için oradaydı. Avlanmak kabilelerin kazandığı bir hak olarak güvence altındaydı. Birleşik Devletler bu topraklarda hiçbir koloni kurmadığı sürece de geçerli olacaktı. Ancak işgalcilerin hemen gelmesiyle bu hak da ellerinden gitti. Her şeylerini kaybeden yerlilerin batıya doğru yavaş g   , bitmek tükenmek bilmeyecek şekilde başladı. Sonradan bir araya gelen şartlar bu g    hızlandıracaktı.

Gerileme

Yine de yeni başlayan yüzyılın ilk yılları bir dereceye kadar sakin geçti. Yerlilerin yaşadıkları topraklar hâlâ çok geniştir. En büyük kavim Siyular, Mississippi'nin sağ kıyısıyla Rocky Dağları arasına yayılmış, hemen hemen on yirmi bin kişiden oluşuyordu. Bu alan İngiltere gibi nüfuslandırılrsa yüz milyonlarca kişiye ev sahipliği yapabilirdi. Neredeyse birbirinden bağımsız küçük kabileler hâlinde dolaşıp bizonların ardından düzenli olarak yer değiştiriyorlardı. Aynı bölgelere sık sık gelen Pavniler, Arapaholar, Şayenler, Karaayaklar ve diğerleri, fırsat buldukça kendi aralarında orada burada çatışyordu.

Klasik tipilerin bir araya gelmesiyle oluşmuş köyleri ya da daha doğrusu kampları, onları ziyarete gelen ve kimi zaman da yanlarında yaşamak için kalan ender yabancıları konuk ediyordu.

Bu tek tük gezginlerin neredeyse hepsi misyoner veya tuzak avcısıydı. Yerlilerin geleneklerinin beyazlar tarafından tümüyle değiştirilmesinden önceki durumu bu kişiler sayesinde öğrendik. Bu devri bilen Fransız avcı Pallardie daha sonra L.Simonin'e şöyle demişti: "Güzel günlerdi. Sonbaharda tüm vahşiler; Siyular, Karaayaklar, Krovlar, Şiş Karınlılar, Lone Tree Nehri'nin yanında, bizim kamp kurduğumuz ovada toplanırdı. Bir fincan şeker ve bir paket tütün karşılığında, bizon derisinden giysilerle pek çok kunduz derisi alırdık. Vahşiler iyiydi, bizi seviyorlardı ve çok para kazanıyorlardı. Bugünse beyazlar geldi, bizonlar gitti ya da yok oldu. Yerliler artık bize güvenmediklerinden iyi davranmıyorlar."

Daha sonra anlaşılacağı gibi, daha küçük bir nedenle de o hâle gelmiş olabilirler. Şimdilik sadece o dönemde yerlinin kuşku götürmeyen iyiliğine dair bu tanıklığı belleğimizde tutalım. Bu tutumları, onlarla sık sık vakit geçirmiş herkes tarafından, özellikle de aralarında uzun süre yaşamış, anlayışlı ve aydın iki Siyu tarihçisi olan Fransız misyoner Rahip Smet ile George Catlin tarafından doğrulanmıştır. Bu tarihçiler, ellerindeki sayısız kanıta dayanarak ve yaşadıklarını ayrıntılarıyla anlatarak biraz önce sözlerini alıntılarladığımız alçak gönüllü kürk avcısının belirttiği yerli niteliğinin gerçekliğini göstermiştir.

Tecumseh: Ohio'nun batı kıyısına sürülmüş kabileler kinlerini unutmamışlardı. Zayıf düşmüş Çerokiler artık sakinleşmiş olsa da, komşularında, özellikle de toprakları onlarınkinin batısında uzanan Pavnilerde düşmanca duygular uyandırıyorlardı. Başlarında, babası 1774'de beyazlarla çatışırken ölmüş savaşçı bir şef vardı. Olay sırasında altı yaşında olan çocuk, bundan son derece etkilenmişti ve babasının intikamını almaya ant içti. Silah tutacak yaşa geldiğinde *Tecumseh* adını aldı, kişisel kıymeti kadar soydan gelen miras hakkı nedeniyle de kabilenin yönetimi kendisine verildi.

Savaşçı niteliklerinin yanında, ortalamanın üstü bir zekâya sahipti. Mizacı farklıydı, kabile işlerinin yönetimi ve düzenlenmesi konusunda genelde benimsenenlerden daha geniş ve ileri görüşleri vardı. Onur konusunda da hassastı. Çocukluğundaki savaş sırasında, bir adamın alevler içinde öldüğünü gören Tecumseh, bu sahneden oldukça etkilendiği için gerçekleştirmek istediği reformlar arasına yenilenlere uygulanacak tüm işkencelerin kaldırılmasını da ekledi. Hakaretleri affedebilecek kadar cömert değildi. Onu babasından yoksun bırakanların, işkenceyle olmasa da cezalandırılmalarını istiyordu. Bunu yapabilmek için de yeterince güçlü olacağı anı kolluyordu. Ancak son derece güçlü şekilde örgütlenmiş düşman karşısındaki en büyük eksikliği de aynı güçtü. Kendi yönetimindeki dağınık kabileler işin sonunu tek başına getirebilecek durumda değildi. Tecumseh, tüm doğulu ve güneyli yerlileri geniş bir birlikte toplayıp başlarına geçerek bu serüvene girişebileceğini düşündü.

Bu amaçla şefleri bir araya getirip onaylarını aldı ama bu destek sayıca yeterli değildi. Ordularının, Amerikan ordularına kafa tutabilecek biçimde silahlanması, tüfek ve cephaneye sahip olması gerekiyordu. Peki, bu silahları kim sağlayabilirdi?

Birleşik Devletler'in bağımsızlığı ilan edileli çok olmamıştı. Öellikle Güney kolonilerinde eski vatanlarına sadık İngilizler kalmıştı, kuzeybatıda Oregon'u hâlâ ellerinde tutuyorlardı. Burada silah kaçakçılığı yapmak kolay gibi görünüyordu. Tecumseh savaşçılarını göçebe avcılar gibi değil, gerçek askerler gibi donatmaya çabalıyordu.

Birleşik Devletler, eski kolonileri ve İngiltere arasındaki tüm ticareti yakın zamanda yasaklamıştı. Belki de onların yerlilerle kurmayı sürdürecekleri ilişkilerden ve yeni hükümete karşı düşmanca olmayan tutumlarından haklı olarak kuşkulanıyorlardı. Tecumseh'in planını fark etmemiş olsalar da en azından kuşkulanmışlardı. şef, tasarılarını ancak eylem vakti yaklařtıķça tam da istediği gibi geliştirebilecekti. Durumu haber alan Kuzeybatı Eyalet Valisi William Henry Harrison da birliklerini topladı ve 1811'in kasım ayında düşmana doğru ilerlemeye başladı.

Karşılaşma yerlilerin topraklarında, Tippecanoe Nehri civarında oldu. Pavni gruplarının bir bölümü, Tecumseh'in kâhin gibi görülen ve silah işlemez diye tanınan erkek kardeşi Tenskwatawa'nın emri altındaydı. Amerikalılar bu efsaneyi yıkıp savaşçıların moralini bozmak için ona saldırdı. Kanlı savaşta beyazlar uzun süre başarılı olamadı. Buna rağmen, Tenskwatawa öldürüldü ve öngörüldüğü gibi Pavnilerin zafere olan inancı çok sarsıldı. Sonunda, dirençleri kırılan yerliler kaybetti. Yaralanan Tecumseh bu felaketten kaçıp kurtuldu. Onun umutları yıkılınca yoldaşları da kendilerini toparlayamadı. Buna rağmen kabilelerinden geride kalanlarla birlikte birkaç kez boşuna direnmeye çalıştı. İki yıl sonra, 5 Ekim 1813'de, yanındaki son savaşçılarıyla öldürüldü.

Kara Kuş: M  ttetikler henüz bozguna uğramamıştı. Bu arada, Omahalar yoluyla Siyulara bağlı Potawatomiler kabilesinden Kara Kuş isimli başka bir şef, baskın yaptığı Dearborn Kalesi'nin garnizonuna karşı geçici bir zafer kazanmıştı. Bu kişi, aynı zamanda yurttaşları arasında büyük şöhreti olan bir savaşçı olmasına rağmen bunun kaynakları Tecumseh'e   n  n   sağlayanlar kadar temiz görünmüyor. Kara Kuş, bir savaş lideri olduğ  kadar, korkulan bir şifacıydı. Catlin'in temelsiz gördüğü bazı efsanelere göre de dehşet yoluyla kendisini kabul ettirmek için k  rk ka  ak  ılarından zehir almakla suçlanıyordu.

O zamanlar yer yer görülen daha sonraysa müthiş bir salgına dönüşerek yerlileri kırıp geçiren     ek hastalığından öldüğünde, savaşçıları ona görkemli bir cenaze töreni düzenledi. Nehirde gemiyle gelip giden Fransızları görmek amacıyla gömülmek istediği, Missouri'deki küçük bir dağın zirvesinde toprağa ve-

rildi. Bu, ilk buharlı gemilerin dolaşmaya başladığı zamanlardı. Onu, atının üzerinde getirdiler ve savaşa gidermiş gibi boyayıp giydirerek tüm silahları, süsleriyle birlikte gömdüler. Mezarının üzerine, bugün hâlâ yerini işaret eden büyük bir sedir ağacının gövdesini diktiler.

Jackson ile Seminoleler: O devirde, İspanya, Amerikalıların göz diktiği Güney kolonilerini ve Florida'yı hâlâ elinde bulunduruyordu. Amerikalıların buraları kendi topraklarına katmaya başlamaları için bir bahaneye ihtiyaçları vardı ve bu şartlar altında bahaneler asla eksik olmazdı. Ancak İspanyolları suçlayabilecekleri hiçbir şey bulamayınca, öfkelerini Doğu bataklıklarında balıkçılık yaparak yaşayan ve kendilerini savunamayacak kadar sefil durumda olan Seminole yerlilerinden aldılar. Onları, sınırlarının dışındaki Amerikan vatandaşlarına saldırmakla suçladılar. İspanyol hükümeti de bunu cezalandırmak için hiçbir şey yapmayınca, üstlerine hırslı General Andrew Jackson'ı saldırdılar. On bir yıl sonra kendi Amerikalı tarihçilerine göre⁵⁶, "Birleşik Devletler'in en zorba başkanlarından biri" hâline gelecek Jackson, burayı İngilizlere karşı kahramanca savunduğu için *New Orleans Kahramanı* olmuştu. Onun için yerliler, bulundukları her yerde avlanması gereken, *en nefret edilen* kişilerdi ve bunu yapmaktan da geri durmadı. Kendisinin de içinde bulunduğu seferlerin gerçek amacını biliyordu. Başkan Monroe'ya şöyle yazmıştı: "Eğer Birleşik Devletler'in herhangi bir şekilde Florida'yı ele geçirmesi gerekirse bana bildirilsin, bu işi iki ayda bitiririm." Ancak yanıtı beklemeyip Doğu Florida ve Pensacola'ya saldırdı. İki İngiliz'i ölüme mahkûm etmek için bulduğu fırsatlardan yararlanıp altı ay sonra eyaleti ele geçirmiş hâlde Tennessee'ye geri döndü. Seminolelere gelince, ırklarının son bulması için hepsini bataklığın derinliklerine gönderdi. Eskiden onların yaşadığı verimli ve temiz kıyılarda şimdi olağanüstü lüks villaları, seralı bahçeleri, milyarder evleriyle büyümlü şehirler Palm Peach ve Miami yükseliyor.

Yeni Bir Felaket: Gelecek on yıllar boyunca yerliler genellikle bir ölçüde dinginlik içinde yaşayacaklar. Bilhassa kendi aralarında çekişecekler. Bu çekişmelerin nedeni çoğu zaman at sahibi olmaktır. Pavniler, Krovlar, ve benzerleri bu durumlarda Siyula-

56 D. Saville Muzzey, History of the United States. (y.n.)

rın en başarısız rakipleri. Bu döneme doğru Siyularla Ojibvalar arasında oldukça ciddi kapışmalar olmuş, Ojibvalar dışmanın eline doksan bir kafa derisi bırakmuştı.

1837 kışında, beyazların bu kez istemedenden yaptıkları bir hata sebebiyle ya da böyle düşünülmesinin yeğlendiğini s  leyebiliriz, yerlilerin başına yeni bir tür bela bulaştı. Bu, Kara Kuş'un ölüm sebebinde de karşımıza çıkan, önce tek tük vakalar hâlinde başlayıp ardından kabileleri saran    ek hastalığıydı. Bizim için neredeyse zararsız olan kızamık veya yeni bir ırkı vurup Pasifik adalarını büyük şiddetle ele geçiren diğer salgınlar gibi, bu hastalık otuz binden fazla yerlinin, özellikle de Siyuların ölümüne neden oldu. Ölüm isimli orak ı, uygarlığa yol a ıyordu.

Zaten uygarlığın kanlı yürüyüşünü hızlandıracak keşiflerin ve icatların zamanı gelmiştir: Batıdaki yataklarda altın bulun-uşu, ovayı geçecek demir yollarının kuruluşu, göçmenlerin yeni topraklara  ş şmesi, bizonların hızlıca ve toptan yok edilmesini sağlayan ateşli silahların geliştirilmesi...

Batıya Doğru İlerleyiş

Bağımsızlığın ilanından 1820'li yıllara kadar, siyahi köleler de dâhil olmak üzere, Amerika'ya gelen yabancılardan sayısı yılda on bin kişiyi bulmuyordu. Federal hükümet, yerlileri tüm gücüyle çıkarıp atmak istediği bu toprakları n fuslandırmak için Avrupa'lı yerleşimcileri buraya çekmenin kendi çıkarına olduğunu düşündü. İsteyenlere sadece iki koşulla toprak verilebileceğini belirten bir yasa çıkardı: Amerikan vatandaşı olmak ya da Amerikan vatandaşlığına geçip buna adapte olmak.

Hevesliler bu çağrıya yanıt verip koşarak gelmekte gecikmedi. Bu sıralar İrlanda kıtlıkla boğuştuğundan bir milyon iki yüz elli bin vatandaşı hemen buraya göç etti. Sadece bir yılda iki yüz elli bin İrlandalı geldi. Almanlar, Avusturyalılar, Ruslar, Yahudiler, Ermeniler ve diğerleri de bunları izledi. Nüfus artışı artık önüne geçilemez şekilde hızlanmıştı.

Sonra yeni topraklar kazanıldı: Teksas, New Mexico ve Kaliforniya, İşpanya'dan; Oregon da İngiltere'den alındı. Bu toprak-

lar aynı coşkuyla gelen yeni göçmenlere açıldı. Kafilelerin batıya doğru ilerleyişi örgütlendi. Önceleri, bağımsız şekilde sadece ilgili kişilerin inisiyatifine terk edilen karavanlar çok geçmeden bir kamu hizmetine dönüştü. Nasıl çalıştığını anlatmak yararlı olacaktır.

Bunlar sığırların çektiği vagonlardı. Sağlam tekerlekler üzerine oturtulmuş ve bezden bir örtüyle üstü kapatılmış yaklaşık yirmi beş vagondan kervan oluşurdu. Yayların yerine sağlam kayışları vardı. Gövdesi de olabildiği kadar su geçirmezdi çünkü nehirleri aşmak için bir tür sala dönüşmesi gerekirdi. Tüm ailenin biraz eşyasıyla kalacakları bu araç, bir uçtan diğerine haftalarca sürecek yolculukları boyunca evleri de olurdu.

Vagonlar sığırlar tarafından çekildiği için bunlara sığır vagonu da denirdi. Onlara kılavuzluk eden kişiler bulunuyordu. Korumaya için eşlik eden vagon şefiyse kervanı gözetim altında tutup yönlendirirdi. Popülerleşmesine neden olan sinema sanatı sayesinde, vagon şefinin neye benzediğini az çok hayal edebiliyoruz. Bu, tüm ekranlarda en az bir kez belirmiş, klasik *Rio Jim*'dir. Ovanın dikenleri otlarından korunmak için Kızılderililerinkinin taklidi olan bizon derisi mitasses giyen, büyük şapkasıyla sert görünümlü at binicisi... Yanından kement, tüfek ve tabancaların sarktığı yüksek bir eyerin üzerinde otururdu.

Bu atlının görevi pek kolay değildi, tüm konvoyun sorumluluğu ondaydı. Ovadan geçerken izlenecek yolu da o belirlerdi. Bu ova, küçük kum taşı tepelerinin daha da alçaldığı Missouri'den başlayarak deniz gibi dümdüz, yassı bir alan özelliğini alırdı. Ada çayı, nane, yavşan, pelin otu gibi yüz tane daha kokulu bitkisiyle ovayı örten uzun otlar bölgedeki tüm geviş getirenlerin yeğlediği otlaklardı. Burada, avize ağaçları ve kaynanadili gibi aralarından geçilmesi gereken dikenli başka bitkiler de bulunurdu. Neredeyse yalnızca kavak familyasından bazı ağaçlar, gezginlere akarsuyun yakınında olduklarını işaret ederdi, onun dışında ağaçlar seyrekli.

Çeşit bakımından zengin bir fauna bu ıssız yerleri sık sık ziyaret ederdi. Köstebekleri andıran küçük kemirgenler ve çayır köpekleri, yeraltındaki yuvalarını gruplar hâlinde burada toplayıp bölgeyi küçük baykuşla, kimi zaman da çingiraklı yılan-

la paylaşırdı. Karaca sürüleri yaklaşan gezginlerden kaçarken, sayılamayacak kadar kalabalık bizon sürüleri bazen yollarını keserdi. Alageyikler, geyikler ve yabani koyunlar, dağların tepesinde azalan otları bolca bulabilmek için bazı dönemlerde aşağı-lara inerdi.

Gece olunca başka sakinler de kendini gösterirdi. Bu saatlerde, kampı düzenleyen vagon şefi, sığırları içeri doğru alıp koruyacak halka biçiminde siperler oluşturmak için arabaları ovada büyük bir halka şeklinde dizerdi. Silahlı adamların korumasında, yemek ve gece nöbeti için kadınlarla çocuklar merkeze yerleşirdi.

Gece vakti ateşler söndüğünde, bilinmeyenler ve tuzaklarla dolu sessiz enginlikte, ulumayı andıran sesler yükselirdi. Bunlar, kervanın bıraktığı artıkları toplamak için boş bulunmalarını bekleyen veya bir hayvan leşi için aralarında dalaşan,  akallar kadar açgözlü kır kurtlarının sesi-ydi. Öte yandan, deneyimli bir kulak, bu dertli seslerin arasından kimi zaman yırtıcılara ait olmayanları tanıyabilirdi. Bunlar, karşılıklı toplanma işaretleri gönderen savaşçı Kızılderililerdi.

Başlarına bir şey gelmezse konvoy güneş doğarken yeniden yola koyulup ovada uzun sıra hâlinde uzanırdı. Yolları  nceki kervanın arkasında bıraktığı her türlü döküntüyle işaretlenmişti. Bunlar, katır veya sığır leşleri, vagon enkazları, yolda ölenler gömüldüğü için yer değiştirmiş toprak kümeleri olabilirdi.

Ağır ilerleyen göçmen grubu, bu ıssız toprakları geçen tek insan  rg  t   değildi. Demir yolları gelinceye kadar daha hızlı farklı servisler de olacaktı. Örneğin, Well&Fargo şirketinin yolcu arabaları Missouri'nin Saint-Joseph'inden Kaliforniya'nın Sacramentosu'na kadar yerlilerin topraklarının ortasında    bin kilometreden fazla bir g  zerg  h izleyecekti.

Arazi dört-nala gitmeye uygunsa, altı tane katıra koşulmuş araba, yolu on dokuz günde aşabiliyordu. Koşulmuş hayvanların yenilenmesini sağlamak için yer yer menziller dizilmişti. Bu menziller, Batı yönünde sıralanmış küçük istihk  mların yakınındaydı ve genellikle savunma yapmaya elverişli yapırlardı.

Bu yolcu arabaları, 17. yüzyıl gezinti arabalarının formuna sahipti. Dokuz oturma yeri, arka tarafında aralıkları olmayan bir kanepesi, üst tarafında da bagaj yeri bulunurdu. Sürücüler ve yolcular tepeden tırnağa silahlı olurlardı. Onlara bazen kişisel habercileri eşlik eder, yolun bir bölümünü birlikte giderlerdi.

Bu ulaştırma şirketleri oldukça erken örgütlendi ve yeni bölgeler açılır açılmaz oralara da gittiler. Overland Mail, sadece Pasifik yolunun değil; Colorado, Montana, Idaho, Nevada, Oregon ve başka şehirlerin ulaşımını da sağlıyordu. Ellerinde, 250 yolcu arabası, 1000 görevli, 10 bine yakın at, katır ve sığır bulunuyordu. Bunlarla toplam 5000 kilometre uzunluğunda yol katedilebiliyordu.

Böyle bir hareketlenme, yerlilerin topraklarına akın akın göçmen getiriyordu. Bunlar el sürülmemiş toprakları işlemeye açan öncüler, madenciler, çiftçiler, oduncular, işgalcilerdi. Formalitelerle canlarını sıkmayan, kaba saba kimselerdi. Yerlilerin, düşmanları olduğu ön yargısıyla buraya gelmişlerdi. Onlar tarafından yok edilmeden önce kendilerinin onları yok etmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Böyle duygular, yatıştırılmaya ihtiyacı olan akılların uzlaşmasını zorlaştırırdı.

Altın: En korkunç istilacıların, bu bölgelere hücum etmesinin nedeni, altının bulunmasıdır. Ardı ardına Kaliforniya, Nevada ve Colorado, değerli madenin varlığının açıklandığı topraklar oldu. Dünyadaki tüm açgözlüler, kendilerine yeni bir hayat kurmak için büyük şanslarını arayan ve küçük düşürücü şekilde desperado⁵⁷ diye çağrılan tüm umutsuzlar buralara üşüşti. Onlardan sonra çok daha kötüler geldi: Başkalarının servetinden olduğu kadar sefaletinden de yararlanan akbabalar, kaçakçılar, satıcılar, zar zor elde edilmiş malları bir çırpıda alıp götürmeye hazır soyguncular, asalaklar, her tür işi yapmaya hazır olanlar, hainlik peşindeki haydutlar...

Bu insanların gözünde yerli, sadece bir av, kandırılması kolay bir kurbandı çünkü dürüst mizacı ve hâlâ beyazların üstünlüğüne duyduğu inanç onu tüm tuzaklar için biçilmiş kaftan hâline getiriyordu. Bu ayaktakımı yanında zehrini, alkolünü, kumarını,

57 Vahi Batı'da tehlikeli suçlu, kanun kaçağı. Genelde sanılanın aslına İspanyolca değil, tamamen uydurulmuş, İngilizce bir sözcüktür. (e.n.)

hastalıklarını, zararlı huylarını da getiriyor, kötü örnek oluştuyordu. Uygarlık tortusunun ilkelerin varlığına karıştığı her yerde olduğu gibi bu güruh, hemen hemen tüm ahlaki bozuklukların kaynağıydı. Bu ahlaksızlığın sirayeti öylesine tehlikeliydi ki yakalananlar sonuçlarını kestiremiyor, kötülüğünü anlayamıyor ve bunlara tümüyle kapılıyordu.

Demir Yolları: Tüm bunlar, yerlilerin kinini henüz en şidetli şekliyle uyandırmamıştı. 19. yüzyıl ortalarında, derinden sarsıcı büyük ayaklanmalara yol açan asıl olay, demir yollarının ortaya çıkışı ve bunun sonuçlarıdır.

Tuzak avcılarının ardından beyazlar da yerlilerle k rk ticareti yapmaya başladı. Değeri daha o zamanlarda bile otuz doları bulan bizon derilerinden olabildiğince çok elde etmeye çalıştılar. Bunu kolayca halledebilse de onları bir yerden bir yere götürmek zordu, arabalar bile çok fazlasını taşıyamıyordu. Demir yollarıyla her şey değişti.

1871'de bu ovalarda dolaşan bir gezgin, uzunluğu elli beş kilometreye varan bir bizon sürüsünün ortasından geçtiğini anlatığına göre, o zamanlar bu hayvanın sayısı çok fazlaydı. Ayrıca  st üste ateş edebilen, kısa namlulu Winchester ve Henry tüfekleri ortaya çıktığında sürülerdeki hayvanları öldürmek ve ağır postlarını vagonlarla taşımak kolay oluyordu. Bundan olabildiğince faydalandılar elbette.

Taşımacılığın hızlanması başka sonuçlar da doğurdu. O zamana kadar bizonun etinden, ticari anlamda büyük bir yarar sağlanamamıştı ama artık işler değişiyordu. Aralarından en iyilerinin seçilebilmesi için kurbanlar istasyonların çevresinde toplanıyordu.  rnek vermek gerekirse, Kansas'taki bir istasyonun civarında, tek seferde elli bin bizon öldürüldü. Bunların sadece dilleri alınarak koca hayvan sürüsünün ölüleri yerde çürümeye ve tüm ülkeye mikrop sa maya bırakıldı. Avlanmak artık k r getiren bir içten çıkıp faydasız bir zevke dönüştü. Neredeyse asla kullanılmayan kurbanların sayısından kendilerine övünme payı çıkardılar. Tam anlamıyla katliam oyunları düzenlendi. Tom Nickson isimli bir Amerikalı, kırk dakikada yüz yirmi bizon öldürmekle övünüyordu. Bunun sonuçları hızlıydı. O zamana kadar geniş ovalarda özgürce dolaşan yüz milyon bizon, otuz beş yılda tamamen

yok edildi. Yerliler de korkunç bir sefaletle itilerek onlarla birlikte varlıklarının sonuna geliyordu. Daha bu olayların başında, Kızılderililerin cezalandırılmasına karar verilmişti. Kaynaklarından ve topraklarından yoksun kalmış bu insanların artık galip gelenlerin merhametine güvenmekten başka çaresi yoktu. Tabii bu onlar için bir avuntu değildi. Tarihlerinin bu dönemi, gözü pek Amerikalı Bayan H. Jackson'ın kitabında, yurttaşlarına karşı ezici bir suçlama içeren sözlerini doğruluyor: *Onursuzluk Çağı*.

Direnış

Biraz önce alıntıladığımız eser, beyazların yerlilerle bozduğu anlaşmalara, aşağılamalarına, cinayetlerine ayrılmış, küçük puntolarla basılmış yüz yetmiş bir sayfalık bir ek içeriyor. Bu uzun ve acılı olayları, burada ilk ve son olarak, ancak özetleyebildiğimiz kadarıyla anlatabiliriz çünkü sorunlar hep aynı: Ülkenin işgal edilmesi, yerlilerin hak iddiası, düzenleme için görüşmeler, pazarlık, söz verilmiş zarar ziyan bedeli, imzalanmış anlaşmanın çiğnenmesi, gücün kötüye kullanımı, haraçlar, hakaretler, kurbanların başkaldırması ve kanlı misillemeler... İlk fırsatta her şey yeniden başlıyor ve her defasında böyle sürüp gidiyor.

Tüm Amerikan ulusunu bu suçlara ortak edebilir miyiz? Bu, bütün yanlışları yerlilerin üzerine atmak isteyenlerin yaptığı kadar adaletsiz olurdu. Federal hükümet, çoğu zaman olan biteni göz ardı ettiği için kendini suçlamalı fakat vatandaşlar arasında, korkunç gerçeği öğrendikten sonra baskı görenin tarafını seçen çok sayıda dürüst kişi de vardı. İsyanı bastırmak için gönderilen ordu komutanlarının çoğu bile, anlaşmazlığı çözmek için çaba sarf edip haklarını savundukları yerlilerin avukatlığını yapmıştı. Ancak her yerde olduğu gibi, Amerika'da da yalnızca dürüst insanlar bulunmuyordu. Tüm ülke toplumlarının alt ve üst sınıflarına, bir şekilde uğursuzluk sızmıştır. Sonraki olaylarda da sorumluluk sahibi olanlar yalnızca bunlardır. Olanları açıklamaya başlamadan önce, bazı aydınlatıcı bilgiler verelim.

Laramie Kalesi: Bugün, Nebraska sınırı ile Rocky Dağları arasındaki Güney Dakota'nın bulunduğu noktada, tuzak avcılarının büyük kürkçü dükkânına bağlı konaklama yeri Les Chouteau vardı. 1830 yılında, Saint-Louis'deki Plate Nehri'nin küçük

bir kolu üzerine kurulmuş bu yerde, yerlilerle k rk alışverişi yapılmıyordu. Bu bölgelerin yolu göçmenlere a ılınca ve topraklarını işgal ettikleri Kızılderililer seslerini yükseltmeye başlayınca, aynı yerde daha ciddi bir savunma tabyası inşa etmeye karar verdiler. Bu şekilde, gerektiğinde savaşmaya hazır bir garnizon bulundurulabilecek, konaklayanlar da atları çok seven g  cebelerin a g zl l klerine karşı korunacaktı. Seçilen yer, Siyular, şayenler ve Pavnilerin yakınlarında, iyi seçilmiş bir noktadaydı. Pek çok olayın merkezinde bulunduğundan bu kaleye oldukça önem verildi. Gerçi burası, kaleden ziyade etrafı duvarlarla güçlendirilmiş bir k y d . Kışlalar, iş yerleri, d kk nlar, subay ve komutan konutları, kantinler ile başka servisler bulunduruyordu. Biraz ilerisinde, süvari sınıfının atları için ayrılmış, çitle çevrili alan vardı. Bu alanın köşelerine, topçu bataryaları yerleştirilmişti. Garnizon, dört piyade birliğı ile iki süvari bölüğünden oluşuyordu. Amerikan kuvvetlerinin ileri karakolu, düzenin sürmesini ve barışı sağlamak amacıyla buradaydı. Bunun için toplarının olması da kuşkusuz iyi bir şeydi. Bunun yanında, öğreti yi izlemek koşuluyla, Asisili Aziz Francesco'nun⁵⁸ Gubbio kurduyla anlaşma yaptığında söylediğı şu sözleri karakolun alınlığıdaki yıldışlı bayrağın altına yazmak yararsız olmazdı belki de: "Kurt kardeş, bu barışı yapmak hoşuna gittiğine göre, artık hiçbir zaman açlık  ekmeyeceksin çünkü yaptığın tüm kötülükleri sadece açlığın sana verdiğı öfke yüzünden yapıyordun."

Bizonlarından yoksun kalan, kendilerine ayrılan bölgede giderek daha fazla sıkışan, Yerli Bürosu görevlilerinin büyük bölümünü  alıp karşılığında utanç verici vergiler talep ettiğı topraklarının satışından k r sağlayamayan yerliler, korkunç bir yoksulluğ a düşmeye başladı. Nasıl olduğunu bilmediklerinden  alışamıyorlardı ama onların yerinde kim olsa kendi ırkının yaşam koşullarına benzemeyen bu durumlara katlanamazdı. Ellerinden alınmış vatanları ve özgürlükleri geri verilmediğı için çok geçmeden hak ettikleri yardımları sadaka şeklinde ve dilenerek elde etmeyi bekleyeceklerdi.

İşte, olan biteni o anda tam anlamıyla kavradılar. Sonuçta sadece az kanlı yarışmalar, biraz fazla yakın kılıç oyunları olan

58 Giovanni di Pietro di Bernardone (1182-1226). Katolik mezhebine bağlı İtalyan rahip. Hristiyanlıktaki en çok saygı duyulan dinî figürlerden biridir. (e.n.)

eski kişisel dalaşmalarını unutarak yakınlaşıp ortak tehlikeye karşı birleşmeye çalıştılar. Ne yazık ki artık çok ama çok geçti.

1851 Eylül'ünde, hemen hemen tüm kuzey kabileleri, şeflerinin toplantı ateşi etrafında toplandılar ve aralarında bir anlaşma yaptılar. Buna göre, kendi topraklarının sınırlarını çizecek, federal hükümetten av alanlarını ikiye bölüp bizonların dönemsel göçlerini engelleyen yeni yolun değiştirilmesini isteyeceklerdi. Bu anlaşma sunulup istekler açıklanınca daha önceki girişimleri gibi hiç hoş karşılanmadı.

Kısa bir süre sonra yerliler, Laramie Kalesi'nde kendilerine verilmesi gereken erzakı beklerken Brûlé kabilesinden birkaç kişi, bir göçmenin ineğini yakaladı, öldürdü ve yedi. Kale komutanı onları yakalattığında suçlarıyla o kadar orantısız bir cezayla tehdit etti ki kendi arkadaşları araya girdi. Ancak ardından üzerlerine ateş açılan yerliler büyük öfkeye kapıldı, askerlere doğru atıldı, yirmi tanesini öldürüp erzakları yağmaladı.

Her zaman olduğu gibi, cezalandırma gecikmedi. General W.S. Harney, bin iki yüz askerle ayaklanmayı bastırmak için gönderildi. General, görüşme bahanesiyle yerli kampına yaklaştıktan sonra birden ateş açıp yüz otuz altısını öldürerek gerçekten de ayaklanmayı bastırdı. Daha sonra da çadırları ve tüm eşyaları yerle bir etti.

Kabilelerin sevgisini ve saygısını kazanmak için kullanılabilecek en iyi yöntemler bunlar değildi elbette ancak sonradan göreceğimiz gibi, en kötülerini de değildi.

Daha önce de söylediğimiz gibi, Batı'yı kolonileştirmeye gelen hevesli ve mistik inanışlara sahip yerleşimcilerin arasına, en kötü haydutlar karışmıştı. Bunlar ne olursa yağmalamak ve öldürmek için gelmişlerdi. Yeteri kadar bizon yok ettikten sonra yerlileri de öldürmeye başlamışlardı. Onlar için ikisi de aynı eğlenceydi. Ovada dolaşan sakin göçebe aileler, sebepsiz yere saldırıya uğruyor, en iyi nişancıların becerisini kanıtlamak için hedef tahtası yerine kullanılıyorlardı. Kadınlar, hiç utanması sıkılması olmayan hayvan gibi insanlar tarafından taciz edilip hırpalanırken küçük çocuklar bile bu haydutlarda hiçbir acıma duygusu uyandırmıyordu.

Savaş baltası g  m  l   olmasına rağmen bu tacizler ve su lar önemsenmiyor, Amerikalıların kendileri tarafından ilan edilmiş acımasız intikam yasasına uygun şekilde karşılık vermemekle başa çıkılamayacak kadar sık ve tehlikeli oluyordu. Bu yasa şuydu:

“Göze göz, dişe diş, kana kan!”

Ancak şunu da belirtmek gerek ki öfke uzun süre bastırıldığında çoğu zaman haksız yere patlar. Cellatlarını cezalandırmak için tüm gerekçelere sahip olmalarına rağmen bundan vazgeçen yerliler, sabırları taştığında önemsiz bir nedenden ayaklanarak kan döken ilk taraf olacaklardı. Yangınların bir kıvılcımla başlaması gibi, ayaklanma da birikmiş nefretin patlamasıyla çıkacaktı. Yerlileri mazur göstermek için şunu eklemeliyiz: Eğer silahlarına ilk davranan taraf onlar olduysa biz de onları buna mecbur bırakmak için elimizden geleni yaptık.

şimdi özetleyeceğimiz olay, Minnesota Historical Collection’da⁵⁹ şöyle anlatılıyor:

“17 Ağustos 1862, pazar günü, Little Crow grubunun parçası Siyulardan küçük bir topluluk, saklanıp gizlenmeden balık tutmaya ve avlanmaya gidiyorlardı. Minnesota’daki Acton yakınında bulunan Meeker bölgesinden geçerlerken beyazlardan biri onlara i ki i irip sarhoş etti. Aşırı  oşkuya kapılan yerliler birbirleriyle kavga ederken bir beyaz öldürüldü. Savaşı başlatan bu olay olmalı. Little Crow, kan d k ld ğu anda bunun savaş işareti olduğunu ilan etti. Hemen, Kuzey ve Güney Dakota ile Montana savaşçılarını yanına çağırdı. Savaş 20 Ağustos 1862’de başladı.”

Böyle bir savaşın nasıl bir şey olduğunu kavrayabilmek için  lkemizdekileri baz almamak gerekir. Birkaç yüz kişilik küçük gruplar, Fransa’nın hemen hemen tümü kadar bir alanda karşılaşır. Hem yer hem de zaman açısından uzun aralıklarla birbirinden ayrılmış gerillalar, binlerce kilometre kare içinde acımasız bir kovalamaca ve şaşırtmaca oyunu oynarlar. Bu sırada, kabilelerin birleşmesi sadece boş söz değildi, bunu gerçekten yapıyorlardı. Siyu, şayen ve Arapaho kabileleri; Arkansas, Colorado ve Dakota’da ortak bir dava için birlikte hareket etmiş ve

59 IX. cilt, s.234. (y.n.)

intikamlarını kendileri almıştı. Tuzak avcılarının deyimiyle artık *kötü insanlar* hâline geliyorlardı.

İstemedikleri demir yoluna saldırmışlardı. Hazırlık yapan yolcu arabaları artık zarara uğramadan ovada dolaşamıyordu. Spirit Lake'in yakınındaki Santeelerin bölgesinden geçen göçmen konvoyu saldırıya uğramış, yağmalanmıştı. Little Crow, daha kanlı katliamlar planlıyor, tüm beyaz din görevlilerini ortadan kaldırmak istiyordu. Bu insanlar Hristiyan yerlilerin bağlılığı ve cesareti sayesinde kurtuldular. Bu nedenle Little Crow, küçülmüş ovada sayıları gittikçe artan ve sadece daha fazla tehdit anlamına gelen bu kalelere karşı cephe aldı. Ridgely ve New Ulm kalelerine saldırıp bozgundan başka hiçbir sonuç elde edemedi. Üstelik savaşta ölenlerin dışında otuz sekiz savaşçı da darağacına gönderildi. Ancak Sedwick Kalesi, toplarına ve cephanelerine karşın ele geçirilmişti. Oraya sığınan göçmenler öldürülmüş, kadınları tutsak olarak götürülmüştü. Bu tüm dehşetiyle ciddi bir savaştı.

Sand Creek: O sırada, Colorado gönüllülerinin oluşturduğu 3. alayın başında, savaş durumuna geçmiş Albay Chivington vardı. 29 Kasım 1864'de, Denver'a yaklaşık altmış beş kilometre uzaktaki Arkansas'ın bir kolu olan Sand Creek kıyılarında Şayenler ve Arapaholardan oluşan bir grupla karşılaştı. Yerli kampları savunmasız yakalanmıştı. Beyaz bayrak çekmelerine karşın sadece savaşçıları kurşuna dizilmekle kalmayıp çocukların başlarını taşlarla ezdiler. Kadınların karınlarını vahşice destikten sonra mücevherlerini çalmak için elleri ile kulaklarını kes-tiler. Ölenlerin arasında en çok kadınlar ve çocuklar olduğuna göre, özellikle onlara saldırıldığı anlaşılıyordu.

Sand Creek kampındaki beş yüz yerlinin dörtte biri kan dondurucu şekilde sakat bırakıldı. Baskın o kadar ani ve hâliyle savunma da o kadar etkisiz olmuştu ki bin kadar beyazdan sadece bir iki ölü, birkaç yaralı vardı. Arapaho şeflerinin çoğu öldürölüp kafa derileri yüzüldü.

Bu güzel darbeden sonra Albay Chivington, bir savaşta *beş yüz yerli savaşçı* telef ettiğini her yerde anlatarak zaferini açık açık ilan etti. Bu büyük başarı sayesinde general olmayı bekliyordu. Bu konuda bir talepte bulunmamakla iyi etti çünkü hükümet,

anlattıklarını doğrulama amacıyla araştırma yaptırdı. Sonuç, son derece zeki albayın görevden alınması oldu.

Öte yandan, bu disiplin cezası yerlilerin öfkesini dindirmeye yetmedi. Bu kez yaşanacak acımasız savaş, tüm Kızılderililerin ova tarihinde büyük  ne sahip şefleri tarafından yönetilecekti.

Oturan Boğa

Büyük ayaklanma sırasında ovalarda geçen olaylara en kayıtsız okuyucu için bile bu isim tanidik gelecektir. Geçen yüzyılın ortasında, Amerika'da bul nan istilacılara karşı direnme ruhunun en tepe noktasını temsil eder. Bugün hâlâ yol atığı çelişkili tartişmalar nedeniyle oynadığı rolün aydınlığa kavuşturulması gereken bu savaşçı, 1834'e doğru büyük Siyu ailesine ait Hunkpapa klanında doğdu. Çocukluğunda *Sıçrayan Porsuk* adını taşıyordu. şef olan babasına savaşlarda eşlik etmiş,  nc  askerlerinin safında bulunmuştu. Daha on dört yaşına basmadan bir Krov'la savaşıp onu öldürmüştü. Babadan oğula aktarılan hakla, komutan olarak görevlendirildi. Bu mevkiye layık olduğunu ortaya koyması gerekiyordu, neler yapabileceğini ispatlaması uzun sürmedi. Savaşılığa ilk adımlarını atarken beyazlara karşı dinmeyen kiniyle dikkati çekti. Daha iyi tanımak için onlarla sık sık görüşüyor ama ne ittifak yapmayı ne de otoritelerini kabul ediyordu. Bu düşmanlık k r  k r ne değildi.

Yerli, yeni gelenler arasından anlaşmalara dürüst şekilde sayęı gösterenleri ayırt etmeyi bilirdi. Oturan Boğa, Yüce Baba lakaplı hükümet ile Siyu, şayen, Arapaho, Komançi ve Kiyovalar ova kabileleri arasında uzlaşma sağlayan ve tüm arkadaşları tarafından sayęı gören Albay A.G. Boove'un arkadaşıydı. Bu yetkili, Kızılderililerle o kadar iyi ilişkiler içindeydi ki beyazlardan yakınan yerliler ondan yardım istiyordu. Koruduğu kişilere adalet sağlamak için silahlı kuvvetleri devreye sokmaktan çekinmez, işgalcilere karşı yerlilerin topraklarını ödün vermeden savunurdu. Bu durum kimsenin hoşuna gitmiyordu. Albaya karşı haksız suçlamalarda bulunmaktan geri durmayan Yargıç Wright isimli bir adam, onun görevinden alınıp Colorado'ya sürgün edilmesini sağladı. Biçare yerlileri utanıp sıkılmadan kandırıp

baskı altında tutan açgözlü bir zorbayı da Albay'ın halefi olarak atadılar.

Yerliler direnmeye çalıştı. Elli kabile şefi, eski dostlarını savunmak amacıyla gerekli parayı bulmak için atlarını sattı. Savaş baltasını gömüldüğü yerden çıkarmakla tehdit ettiler. Bunlara yanıt olarak, Albay Clarke'ın başında bulunduğu Kansas 9. Süvari Alayı üzerlerine gönderildi. Tahmin edilebileceği gibi, aşırı kızgın insanların yatıştırılmasında bunun hiçbir etkisi olmadı.

Bu sıralarda kahramanımız olgunlaştı. Yerlilere özgü bir zaman çizelgesine göre, bir bizon avında gösterdiği marifetlerden sonra *Sıçrayan Porsuk* ismi değiştirerek *Dört Boynuz* olmuştu. Kısa süre sonra da bir daha değişmemek üzere *Oturan Boğa* olacaktı. Bu ismin, Siyu dilindeki tam çevirisi: *Tatanka Yotanka'* dır. Peki, tam olarak neyi ifade ediyordu? Bazıları bunun, düşmanın karşısında hiçbir şeyin yerinden oynatamayacağı, iyice yerleşmiş bir savaşçı tasviri olduğunu düşünüyor, başkalarıysa, kahramanımızın bizon avı sırasında kullandığı cüretkâr yöntemden kaynaklandığından emin. Atını kurban olarak seçtiği hayvana doğru sürerken üzerine atlayıp *oturuyor*, ardından bir matador kılıcından daha emin ve korkunç şekilde bıçağını hayvanın omuz başına saplıyordu.

Oturan Boğa, artık tüm kabilelerin şefi durumuna gelmişti. Bu sıfatı, avda ve savaşta gösterdiği cesaret dışında farklı nedenlerle de hak etmişti. Gençliğinden itibaren kendini, bir tür kâhin, peygamber, şifalı her şeyin uzmanı olarak ortaya koydu. Ayrıca, Yüce Ruh ile direkt bağlantı kurabileceği mistik bir transa girip onun dileklerini ileterek tercümanlığını yapabiliyordu. Anlaşılabileceği gibi böyle bir güç, yerlilerin gözünde büyük saygınlık demektir. Doğal olarak Oturan Boğa da kısa sürede şeften daha farklı bir konuma geldi. 1856'da, daha yirmi üç yaşındayken, kabilenin yüce duacısı ilan edildi. Bundan sonra, böyle bir gücü kaçınılmaz olarak kullanmak zorunda kalacaktı ama bunu kötülük adına yapmadı. Tam tersine, düşmanlarıyla barış söz konusu olduğunda ona başvuracaktı. Sakince tartışmayı bilir, tarafsız davranır, yalnızca adalet ister, dürüstlüğü nedeniyle anlaşmalara saygı gösterirdi. Eğer karşı tarafta da onun gibi birkaç insanla karşılaşılsaydı, barış sürekli olabilirdi. Ancak ne yazık ki durum böyle değildi. Gitgide aldatılan, küçümsenen, alay edilen, iha-

nete uğrayan, *Ara Bulucu* olarak anılan bu kişi, kısa süre sonra *Büyük İsyan* olacaktır.

Kızıl Bulut

Siyu ailesinin önemli başka bir kolu da Oglalalardı. Aynı devirde, ondan üstün olmasa da Oturan Boğa'ya eş değerde bir şefe sahiplerdi. *Makh-Piya-Luta* yani Kızıl Bulut *bir yıldızın büyük patırtıyla geçtiği kış* doğmuştu. Sanılabileceğinin aksine bu kesin bir tarihtir. Yılları kışlara göre sayan Siyular, bu kışlarda meydana gelen en önemli olaylara göre onları hatırlardı. Bu nedenle, *birçoğunun çiçek hastalığından öldüğü kış* veya *yüz beyaz adamı öldürdüğümüz kış* derlerdi. Bu isimlendirmelerden bazılarının ne olduğunu anlamak oldukça zor da olsa tanıklıklar ya da güvenilir belgelere dayanarak bulunabilenler var. Örneğin, *gürültücü yıldız kışı* bilimsel olarak saptanmıştır. Adını, 1821 yılında bu bölgeden geçen büyük bir göktaşından almıştır. İsmi bu olayla ilişkili gibi görünen⁶⁰ Kızıl Bulut, başka kanıtların da doğruladığı gibi 1821 yılında doğdu.

Kızıl Bulut, Oturan Boğa gibi bir şefin oğlu değildi. Bu nedenle doğumunun belirlemediği bir göreve sadece kişisel değeri ve zekâsıyla gelmişti. Açıkçası, ova yerlilerinin pek azı onunkine eşit bir üne ulaştı. Bugün bile birçok resmî belge, bu ürkütücü şöhretin tanığı olarak duruyor. Bunların bazıları, batıya uzanan kalelerin arşivlerinde korunmuş notlar ve askerî raporlardır. İçlerinde sık sık geçen Kızıl Bulut adının yanında, düzene uyulmasını sağlamakla yükümlü yetkililerin korkulu rüyası olduğunu kanıtlayan yorumlar yer alır. Bu metinlerde sözü edilen olaylar, karşı kampta kaleme alınmış başka belgelerle de doğrulanmıştır. *Makh-Piya-Luta*'nın kahramanlıklarını öven yerli resimleriyle bezenmiş, tabaklanmış bizon derilerinden oluşan bir koleksiyon vardır. Kızıl Bulut'un yaptığı kötülükleri kınayan Amerikan raporlarıyla aynı içtenlikle yansıtılmıştır. Sonuçları değerlendirmek söz konusu olduğunda, bunların birbirleriyle uyduğu görülür. Her şeye rağmen, iki tarafın da aynı fikirde olduğu bir nokta bulunuyordu: Amerikalıların "modern zamanların en bü-

60 Başka bir söylentiye göre bu isim, o sırada yakındaki küçük bir tepenin üstünü kızıl bir bulut gibi kaplamış savaşçı grubundan da geliyor olabilir. (y.n.)

yük Kızılderilisi" adını verdiği bu adam, yılmaz bir cesarete sahipti. Daha sonra da göreceğimiz gibi bu ün, haksız şekilde elde edilmemişti.

Kahramanlara özgü bu yaşamın ayrıntılarını alıntılayabildiğimiz daha iyi belgelerin yer aldığı eserlerden biri de Waren Moorehead'in *Amerikan Yerlisi* isimli kitabıdır. Kızıl Bulut ile ilgili önemli olayları anlatmak için çoğu zaman âdeta resmî sayılabilecek bu metne başvuracağız.

Yazar, kahramanımızın ilk yılları hakkında hiçbir bilgimiz olmadığını söylüyor. Yaşlı bir yerli, "Tüm önemli adamlar küçük bir çocuk olarak hayata başlar." diye yanıt vermişti bir araştırmacıya. Kızıl Bulut'u, uzun yaşamının son yıllarında şahsen tanımış başka bir Amerikalı olan M.C. Allen da aynı olumsuz sonuca ulaşmıştır.

Tek bildiğimiz, beyazların, kabileler arası uzlaşma sağlamak için uğraşmadığı dönemdeki çoğu yerli gibi, onun da Siyuların daimi rakipleri Krovlar, Pavniler ve diğerlerine karşı silahlandığında çok genç olduğudur. Ancak, beyazların ortaya çıkması ve bambaşka kanlı çatışmaların başlaması yakındı. Bunların nedenlerini ve sonuçlarını yorumlamıştık. W. Moorehead'in tanıklığına göre, en kesin nedenin bizonların yok edilmesi olduğu düşünülüyor. Kızıl Bulut'un eski dostlarına sorular sorduğunda şu yanıtı alıyor:

"Beyazların köylerimize saldırışlarını, anlaşmalara saygısızlıklarını, topraklarımızı paylaşmalarını unutmuş olabiliriz fakat ova ruhunun simgesi olan büyük ve soylu hayvanı, yersiz ve mazeretsiz katledişlerini unutmayacağız."

Kızıl Bulut ve Oturan Boğa'nın yaşamını detaylandırmadan önce, sahneye koyulacak dramın bazı aktörlerini tanıtmamız gerekiyor.

Diğer Şefler: Yaklaşmakta olan savaşlar döneminde ünleri, savundukları toprakların ötesine uzanıp Avrupa'ya kadar ulaşan iki savaşçı dışında parlayan, önemli birkaç kişi daha vardı.

Önce, en boyun eğmezlerden biri olan Benekli Kuyruk ile başlayalım. Benekli Kuyruk, Laramie Kalesi'nin inşası sırasın-

da, Brulé yani Yanık Siyular⁶¹ klanının yaşadığı yakınlardaki bir kampta doğdu. Doğuştan olmasa da çok geçmeden cesareti, avcılığı, savaşçılığı, şiddeti ve üstün zekâsı nedeniyle şef oldu. Planlarına karşı çıkanları dinlemez, başka türlü elde edemeyeceklerini zorla alırdı. İleride karısı olacak kadını elde etmek için silaha başvurması da yerlilerde az rastlanan bir şeydi. Kadını daha önce seçmiş olan savaşçıyı düelloya çağırıp öldürmüş ardından kadını kendi evine götürmüştü. Kısa bir süre sonra, Kızıl Bulut'a başkaldırarak başka yerlileri peşinden sürükledi. Buna Şayenler de katılınca büyük şeflerine bağlı Oglalalar tedirgin oldu. Peder Smet, tüm bu dönem boyunca "ovalara çıkmak kesinlikle olanaksızdı" demişti. Ancak beyazlar ne zaman işe karışsa, eski düşmanların onların arkasından barışması artık gelenek hâline gelmişti. Bölgelerinden geçip Montana'da altın bulunan topraklara giden yeni yolların yapıldığı sırada düşmanlıkları tamamen sona erdi. Bu topraklardan, mümkün olan en az zararla geçebilmek için kabilelere bazı avantajlar sağlanacağı sözü verildi. Bu sıralarda, Benekli Kuyruk anlaşma imzalamak üzere Kızıl Bulut ve bazı diğer şeflerle bir araya geldi.

İsyandaki *başrollerden* birini üstlenmeye hazırlanan Oglala şefi *Çılgın At'tan* da söz etmek gerekli. Ardından, en başında savaşın önemli anlarında yaptıklarıyla adından söz ettiren daha sonraysa durumu oldukça gizemli kalan Oturan Boğa'nın yardımcısı *Gall* geliyor. Son olarak da Şayen şefleri *Sarı El*, *Tepen Ayı*, *Bodur Boğa*, *Küçük Yara* ve özellikle *Kör Bıçak* daha sonra karşılaşacağımız ve unutmayacağımız isimler.

Büyük İsyan

1862 ila 1869 yıllarında, büyük ovanın sürekli savaş alanı olduğunu söyleyebiliriz. Kuşkusuz, bu süre içinde çarpışmalara ara verildiği dönemler vardı. Görüşmeler oldu hatta daha sonra sözünü edeceğimiz birçok anlaşma imzalandı. Ancak bunların çoğuna uyulmadığı için düşmanlıklar yeniden başladı. Bütününe bakıldığında bunlar kesinlikle savaş yıllarıydı.

61 Ovada çıkan bir yangın sırasında, alevler içindeki otların arasından kaçanların hepsinin bacaklarında ve başka yerlerinde ciddi yanıklar oluşmuştur. Bu isim de oradan gelmektedir. (y.n.)

Bu olaylara sahne olan geniş alanlar kuzeyde Missouri, güneyde Rio Grande'nin çok ötelere kadar uzanan büyük düzlüğün parçasıydı. Daha batıda, kozalaklı bitkilerle örtülü dağlık bölge başlıyordu. Bugün sınırları bu bölgenin orta kısmında kalan Wyoming eyaletinde, tüm doğal güzellikleri özenle bir araya getirmiş gibi görünen ve turistlerin ilgisini oldukça çeken olağanüstü parklar bulunuyor. Bu insanlar, Union Pacific'in demir yolları sayesinde her yıl biraz daha kalabalıklaşarak buralara akın eder.

Kızıl Bulut'un ve kabilelerinin hâlâ bu toprağın efendileri olduğu dönemde dekorun parlaklığı aynıydı fakat ziyaretçi sayısı çok daha azdı. Buralara eğlenmek için gelmiyor, bu ıssız yerlere hevesle atılmıyor, aksine tehlikeye giriyorlardı. Bölgenin tek yerleşikleri kalelerde yaşayan garnizon askerleriydi. Göçmenler, batıya ilerleyişleri sırasında geçerken burada mola veriyor, sürekli kalmıyorlardı. Ovaların güvenliğini üstlenerek bir tür devriye hizmeti verecek koloni yerleşimcileri olmaları için gönderilen ordularına o sırada başka yerlerde son derece önemli işleri vardı.

Amerikan İç Savaşı'nın, 1860 yılından 1865'e kadar, Kuzey ile Güney eyaletlerini birbirine düşürdüğünü biliyoruz. Bu mücadelenin Kuzey tarafından açıklanan bahanesi, köleliğin ortadan kaldırılmasını istemeleriydi. Daha az duygusal ama daha gerçekçi başka nedenlerse bu harekâtı güçlendirmişti. Madam Beecher Stowe'un ünlü *Tom Amca'nın Kulübesi* isimli eserinin yayınlanmasının göz yaşartıcı duygulanmalara neden olduğu da bir gerçek. Amerikalılar siyahiler için birdenbire öylesine kardeşçe bir sevgi duymaya başladılar ki, bunun hep böyle süreceği düşünülebilirdi. Bu duyguyu onlarla da paylaşmak için askerler Güney'deki yerleşimcilere saldırdı.

Batı eyaletlerindeki birliklerin bir kısmının yok oluşu yerliler için pek de faydalı olmadı. Ovanın toprak hırsızları, kendilerini son güç işlerine verip hem kabilelere hem göçmenlere zarar verip onları birbirlerine düşürdü. Anlaşmazlıklarından yaralanarak güçlü olanın yanında yer alıyor, zaman zaman da kaybedeni yağıyorlardı... Böylece doyasya eğlendiler.

Çok geçmeden yerlilerin büyük öfkesi iyice çığırından çıktı. Tüm ova karakolları, sürekli Kızıl Bulut ve savaşçılarından söz

edildiğini duyuyorlardı. Her yerde eş zamanlı, ardı arkası kesilmeyen saldırılar başladı. Göçmen konvoyları baskına uğruyor, yolları kontrole gelen görevliler ateşle karşılanıyor, yolları kesilen arabalar soyuluyor, ulaklar tavşan gibi kovalanıyordu. Kısacası, kaçarak kurtulabilmiş ve hırpalanmış bir yığın insanın kalelerdeki garnizona gidip yakınmaktan, yardım isteyip korunma talep etmekten başka çaresi kalmıyordu. Bu durum aylarca devam etti. Koşullar gereği aralarında uzlaşmış olan  ılgın At ile Benekli Kuyruk gibi şeflerden yardım gören Kızıl Bulut, düşmanlarını her yerde kovalayıp sıkıştırıyordu. Bozkırı, rastgele dolaşılması imkânsız, cehennemvari bir yere dönüştürerek engin düzlüğü egemenliği altına aldı. Bizon avlanan bölgeler, beyazların zararlı hayvanlar gibi kovalandığı av bölgeleri hâline geldi. Bu durum başkalarına da örnek oldu. Daha d n d şmanken kısa sürede barışılan kabileler yardıma geldi. Krovlar, Karayaklar, şayenler, Arapaholar ve daha birçoğu savaş baltalarını artık havaya kaldırıyor, ortak düşmanın üstüne yürüyorlardı.

Garnizon komutanları yetersizliklerini resmen açıklamak zorunda kalıyorlardı. Albay Dodge bir raporuna üzüntüyle şunları yazmıştı: "Surların içinde korunuyoruz ama dışarıda hayatta kalma şansımız yok."

Yüzbaşı Brown'un Kafa Derisinin Y z lmesi: 1865'te İç Savaş sona erince askerî birlikler yeniden müsait hâle geldi. Eylemlerini daha sert yürütmek için ellerine geçen fırsatı değerlendireceklerdi. Sonraki yıl, Albay Carrington, yanında bir alayla birlikte Laramie Kalesi'ne gönderildi. Subaylar arasında, cesareti, yerliler hakkındaki bilgisi ve onlara karşı gizlemediği aşağılayıcı tavırlarıyla bilinen Fr derick Brown da bulunuyordu.

Bu tutumunu tüm garnizona yavaş yavaş aşılamıştı. Surların koruması arkasındaki askerler, alçak kızıl köpekleri hor gördüklerini açıkça dile getirmekten, kendilerinin her birinin yüz Siyu savaş sına bedel olduğunu belirtmekten  ekinmiyorlardı.

Emrinde böyle askerler olan ve inanılmaz bir  n kazanmaya başlamış Kızıl Bulut'un yaptıklarından yorulan Albay Carrington, sinir bozucu düşmanının işini büyük bir darbeyle bitirmeye karar verdi. Planını hevesli Brown'a a tı, o da bunu hızlıca onayladı. Onun için mesele basitti, emir verildiği takdirde, kendisi bu

işi üstlenebilirdi. Hemen Kızıl Bulut'un kafa derisini yüzmeye gidecek ve zaferin kanlı kanıtını Washington'a götürecekti.

Kaledeki insanlar, ustaca düzenlenmiş bir muhbirlik örgütü sayesinde düşmanın hareketlerinden haberdar oluyordu. Yalnız, bilmedikleri bir şey vardı: Kızıl Bulut onlardan çok daha iyi bilgi topluyordu. İşaret sistemiyle, elinin altında telgraf varmış gibi uzaktan bilgi alabiliyordu. Ona karşı düzenlenen sefer daha başlamadan, çatışmaya hazırды.

6 Aralık 1866'da, Albay Carrington'ın bizzat komuta ettiği Amerikan ordusu, düşmanın üzerine yürüdü. Korkunç Brown, öncü birliği eşliğinde keşif görevi yaparak ilerliyordu. Kızıl Bulut'a ulaşıp kafa derisini yüzmek için sabırsızlanıyordu. On beş gün sonra iki ordu karşı karşıya geldi. Sağ kalan nadir kişilerden birinin anlattığına göre Amerikan alayı, sadece birkaç saat içinde mum gibi *erimeye* başlamıştı. Brown da dâhil olmak üzere, hemen hemen tüm askerler öldürülmüştü. Kafa derisine gelince, Brown'un saçları Kızıl Bulut'un ganimeti olmuştu.

İntikam: Bu zafer, haklı tarafa ait olmasına rağmen yenilenler böyle yorumlamıyordu elbette. Bu aşağılık kızıl köpeklerin küstahlıkları arttıkça zaferlerini kabullenmek daha da imkânsızlaşıyordu. Kızıl Bulut yenilmez olarak ün salınca bütün kabileler ona katıldı. Platte geçidini aşmak isteyenler, hayatlarını tehlikeye atmalıydı artık. Tek yabancının yaklaşması bile fırtınaya neden oluyordu. Kızıl Bulut'u takip eden bu fırtına, yıldırımlar ve nefretle yüklüydü, geçtiği her yeri yakıp yıkıyordu. Hükümet, dizginlenemeyen bu şefe karşı Binbaşı James Powel'ı görevlendirdi, onun bu duruma son vermesi bekleniyordu. Bu zor görevi sadece güç kullanarak yerine getirmek pek olanaklı görünmediğinden belki de hileye başvurusu daha iyi olacaktı. Amerikalı subay tam da böyle yapmaya karar verdi.

1867 yazında, Kızıl Bulut, büyük bir askerî birliğin saldırıya geçmek üzere doğuya yöneldiğini duydu. Bu kışkırtmayı göz ardı edemezdi. Siyu savaşçısı, hemen bir kısım kabilenin başına geçip geri kalanını da Benekli Kuyruk'a bıraktıktan sonra düşmana doğru ilerledi, 2 Ağustos'ta onunla karşılaştı. Kızıl Bulut'un adamları iyi silahlanmıştı. İçlerinden birçoğunun, gümrük kaçakçıları için büyük gelir kaynağı olan tüfekleri vardı. Amerika-

hılar ise daha donanımlıydı. O güne dek nasıl kullanıldığı tam bilinmeyen, yerlilerin varlığından bile şüphelenmedikleri silahları vardı: Hotchkiss marka makineli tüfekler ve peş peşe ateş edebilen karabinalar... Üstelik niteliğinin bu düşmanlar tarafından anlaşılması mümkün olmayan, onlara aşikâr zaferi sağlayacak bir koruma sistemi tasarlamışlardı. Yük arabalarıyla yol alırken, o zamanın kurşunlarına dayanıklı çelik levhalar taşıyorlardı. Kızıl Bulut'un muhbirleri, ne kadar iyi örgütlenmiş olurlarsa olsunlar, bu yeniliklerle ilgili haber ulaştıramamışlardı. Yerlilerin gelişi bildirildiğinde Amerikalı askerler, çelik zırhları arabalarından indirip aralarında ateş edebilecekleri kadar boşluk bırakarak çember oluşturdu. Yerliler her zamanki coşkularıyla atılınca ilk yaylım ateşi bazılarını devirdi. İlerleyen diğerleri, gördükleri tuhaf şeyler karşısında şaşkına döndü. Sanki bitmek tükenmek bilmeyen fişeklerle donatılmış gibi karabinaların yaylım ateşi hiç kesilmiyordu. Yerliler şimdiye dek böyle bir şeyle karşılaşmamıştı. Birkaç yüz metre uzaktaki küçük bir tepenin üzerinde ilk saldırının sonucunu bekleyen Kızıl Bulut, Benekli Kuyruk'a, Amerikalıların büyüğü tüfekler kullanıyor olmasından korktuğunu çünkü ateşlerin hiç durmadığını söyledi. Mermilerle oklar ısıklık sesiyle gidip gelirken yerliler, bu şeytansı yaylım ateşine ellerinden gelen en iyi biçimde karşılık veriyorlardı. Buna rağmen, ne okları ne de mermileri çelik duvarı aşabiliyor, hepsi çarpıp sekiyordu. Şüphesiz, bu bir mucize olmalıydı... Şiddeti azalmayan saldırı, bu açıklanamayan duvar karşısında kırılıp başarısızlığa uğrasa da kurşun yağmuru aralıksız devam etti.

Kızıl Bulut, ilk kafileden canlı kalanları toplayıp başlarına geçti ve saldırdı. Bu sırada, top mermileri dört bir yandan insanları öldürmeyi sürdürüyordu. Yoğun ateşten kurtulanlar, öfkeyle ve korkusuzca durmadan ilerleyip bildikleri en iyi şekilde karşılık veriyordu. Çelik duvara ulaştıklarında onu aşmaya ya da devirmeye çalışıyor, bunu asla başaramıyor, geri dönüp güçlerini topladıktan sonra tekrar deniyorlardı.

Anlatılamaz bir öfke Kızıl Bulut'u kor gibi yakıyordu. Bulduğumuz belgelere dayanan rapor şöyle diyor: "Her on dakikada bir yeni birlik oluşturup başlarında ileri atılıyor ancak kurşun işlemez arabalara birkaç adım kala duruyordu..." Büyünün karıştığı bu savaşta esas mucize, Kızıl Bulut'un ilk çatışmada ölmemiş

olmasıydı. Her ne kadar bunu atlatmış olsa da bozgundan kurtulamadı. Yine de, bu umutsuz saldırı sırasında yerliler olağanüstü kahramanlıklar gösterdi. Rapor şöyle devam ediyor: “Zırhların üzerinde kurşun izi olmayan parmak kadar bile yer yoktu.” Bu büyü işi koruma olmasa, Amerikalıların yok olacağı kesindi.

Zırhlı arabalar ve büyümlü silahlar, cesareti alt etmişti. Binbaşısı Powel’a göre alanda bin iki yüz savaşçı vardı. Savaş öylesine zorluydu ki, kımıldamaya devam eden yaralıları kaldırmaya gelen Amerikan askerleri direnmeyle karşılaşılıyordu. Bu, yerlilerin hayatlarına son vermek için bile güç gerekiyordu.

Kazanma umudu tamamen ortadan kalkınca Kızıl Bulut, sağ kalanları toplayarak geri çekildi. Bitkin Amerikalı birliklerden hiçbirini onları izlemedi.

Apacheria’da Savaş

Kronolojik sırayı bozmamak için, 1860-1870 yılları arasında Batı’yı kana bulayan olaylara devam etmeden önce, aynı dönemde isyan eden Güney kabilelerinde de neler olup bittiğini görmemiz gerekiyor. Şimdilik, bu amaçla ovalardan ayrılıyoruz.

Bağımsızlık savaşının ardından, bundan daha uzun süredir beyazlarla savaş hâlinde olan Krikler, Çerokiler ve Osageler gibi eski sömürgelerin artık boyun eğdiklerini hatırlamalıyız. Yaşadıkları katliam sonucu zayıflamış durumda onlara tahsis edilen yerlerde yaşıyorlardı, isimleri fazla geçmiyordu.

Kızıl Nehir’in ötesinde, o kadar kolay vazgeçmeyen ve İspanyollardan yeni aldıkları topraklarını bu sefer de Amerikalılara vermeyi kabul etmeyecek başka kavimler yaşıyordu. İlkinin gidişine sevinip boyunduruktan kurtulmuşken şimdi başkasının altına giremezlerdi. Bu nedenle, durumları hiç özenilecek gibi değildi. Yerlileri kabul etmeyen Amerikalılar, onları kendi yöntemleriyle yavaş yavaş geri püskürtüp İspanyol Meksika-sı’na sığınmaya zorladı. Her zaman düşmanları gibi davranan İspanyollar, bu tutumlarını bırakmadı. Onları etkisiz hâle getirme sorumluluğunu isteyen yeni efendilerine yerlileri geri göndermekten mutlu oluyorlardı.

Sözünü ettiğimiz kabilelerin en önemlileri; Kiyovalar, Komançiler ve Apaçilerdi. İki grup arasında yayılmış Arapaholar ve Şayenler sayesinde, Batı kabileleriyle ilişki kuruyorlardı. Batıya ayağa kaldıran sarsıntı, birbiriyle temas hâlindeki bedenler arasından geçen elektrik şoku gibi bu kavimlere kadar ulaştı. Açıkça söylemek gerekirse, bu kabilelerin isyana kalkmak için böyle bir cesaretlendirmeye ihtiyacı yoktu. Beyazların davranışları kadar, kendi mizaçlarında da bunun için yeterli sebepler bulabiliyorlardı.

19. yüzyıla kadar bu kabilelerden söz edildiği pek duyulmamıştı ancak bunun nedeni, onlardan haberdar olunmaması değildi. Bu hikâyenin birinci bölümünde sözü edilen Paducalar, sonradan kendi kabilelerinden birinin adını alan Komançilerden başkası değildi. Apaçilere gelince, İspanyollar onlara fetihlerinin başında rastlamıştı fakat gelecekte yaşayacakları çekişmeleri işaret eden bir durum olmamıştı.

1541’de, Cortès’in ardından gelen İspanyol işgalcilerden biri olan Coronado⁶², Apaçilerin bölgesinde sefere çıkmıştı. Hiçbir zaman bulunamamış, olağanüstü El Dorado⁶³ gibi anılan gizemli Cibola’nın Yedi Şehri’ne⁶⁴ benzer efsanevi bölgeler arıyordu. Apaçilerin arasında geçirdiği iki yıl boyunca, kabileler Cornado’ya son derece iyi davranmıştı. Üç yüzyıl sonraysa tüm yerlilerin en yabanisi ve acımasızları olacaklardı.

Bizim onları bulduğumuz dönemde Apaçiler değişmemişti. Birleşik Devletler’de olduğu gibi Meksika’da da otuz bin Apaçi yaşıyordu. Birçok topluluğa ayrılmışlardı, en zalimleri *Apaçi Coyotero* ailesiydi. Onların yanında da, kökenleri konusunda hâlâ pek çok kuşku bulunan *Navaholar* yaşıyordu. Bu konu öylesine gizemliydi ki bazı yazarlar onların, her yerde aranmasına rağmen bulunamamış İsraili meşhur Kayıp On Kabile’den⁶⁵ olduk-

62 Francisco Vázquez de Coronado (1510-1554). Meksika’dan günümüzdeki Kansas’a kadar uzanan keşif gezisine öncülük etmiş olan İspanyol işgalci. (e.n.)

63 İspanyol İmparatorluğu tarafından hayali bir kabile şefi olarak tanımlanan kişi. Kendini altın tozuna bulayıp göllerde yıkanan El Dorado efsanesi, zaman geçtikçe değişmiştir. Bu isim önce bir şehri, ardından krallığı en sonunda bir imparatorluğu tanımlamak için kullanılmıştır. (e.n.)

64 16.yy’da oldukça popüler olan bir mit. Buna göre, New Mexico bölgesindeki pueblolardan geçerek altın dolu yedi şehre ulaşılabilirdi. (e.n.)

65 Yahudilik inancına göre on iki kabileden oluşan İsrailoğullarının kaybolmuş on kavmi için kullanılan bir terim. (e.n.)

larını ileri sürmüştür. Bu iddiaya dayanan kanıtların oldukça şaşırtıcı olduğunu kabul etmek gerekli. Yüce bir gücün var olduğuna, ilk insan çiftini onun yarattığına inanıyorlardı. Ataerkil gelenekleri, Amalekitlerinkini⁶⁶ anımsatan kılık kıyafetleriyle silahları, *Hallelujah* sözcüğünün sık sık geçtiği duaları vardı ve domuzlardan tiksiniyorlardı. Dış görünüşleri de onları garip şekilde Yahudilere yakın gösteriyordu. Diğer yandan, Mısır'dan Çıkış⁶⁷ olayının ne zaman ve nasıl gerçekleştiğini açıklamak zor. Çıkarımlar yaparak yanlış yorumlamadan, bir kez daha sadece gözlemlemekle yetinelim.

Coyoterolar, hemen hemen çıplak yaşıyordu. Başka kabilelerse geyik derisinden yapılmış giysiler giyip bir tür bere takıyorlardı. Onun yerini kimi zaman hindi ya da yaban horozu tüyle-riyle süslenmiş baş sargıları alıyordu. Hepsi Komançiler gibi çok iyi at binicileriydi. Sadece iple bağlanmış bir demet samandan yapılmış eyeri olan ve tahta bir gemle yönlendirilen atlara sahip-lerdi. Silah olarak da uzun mızrak ve yayları vardı.

Kanoları yoktu. Kimi zaman çadırlarda yaşamalarına rağmen çoğunlukla bir araya getirilip toprakla örtülmüş, dış kısmı aşırı uzun insan figürleri ve ilginç resimlerle süslü kulübelerde kalıyorlardı. Doğruyu söylemek gerekirse, Coyoterolar, inanılmaz gaddarlıklarıyla ünlüydü. Hayal gücünü aşan, incelikli işkence sanatını kadınlarının geliştirdiği kesindi. Daha önce bu acımasız âdetlerin nedenlerini açıklamıştık. Bunların varlığı doğru olduğundan ve taraf tutmadığımızdan bunu kabul etmek zorundayız.

En zorlu düşmanları bile, bu kabilenin kendilerinden daha erdemli olduğunu bilirdi. Tüm yerliler gibi onlar da verdikleri sözü kesinlikle tutardı. Yüz yaşındaki şaşırtıcı savaşçı Cochise gibi ünlü şeflerinin emrinde, büyümlü bahçeleri koruyan mitolojik ejderhalar misali Sonora'nın kanlı topraklarını korurlardı. Yaklaşan düşmanları nedeniyle çılgına dönen Coyoterolar, hayaletler gibi kentlerin çevresinde ölüm dansı yapar, gözdağı olarak tutsakların korkunç şekilde parçalamış bedenlerini duvar dip-lerine atardı. Tüm bunlara rağmen elçiler, hiçbir tehlike altında kalmadan onların bölgelerine girebilirdi.

66 İncil'e göre, özellikle Filistin'in güneyinde yaşayan, eski bir göçebe halk. (ç.n.)

67 Tevrat'ın ikinci kitabı. İsrailoğullarının Mısır'daki kölelikten kaçışı, Kızıldeniz'in ikiye bölünmesi ve On Emir'in gelişini kapsar. (e.n.)

İhtiyar Cochise'in kampına zarar görmeden gitmek için Fransız Ch. De Pindray'ın anlattığı yoldan geçmek gerekiyordu ve bu bilgileri veren tek kişi de o değildi. Burası, Antunez sıradağlarında Coyoteroların oturup geceleri nöbet tuttuğu, burayı izleyen yol boyunca ateşlerin sıralandığı, yürüdükçe çağrılarının birbirine karşılık verdiği ve dehşetli Apaçi geçidine çıkan bir yerdi. Şef, Fransız'ı saygıyla karşıladıktan sonra, tüm beyazları ülkeden kovmaya yemin ettiğini ve öldürülen her Apaçi için yüz kafa derisi alacağını dürüst bir biçimde söylemişti. Beyazların hepsinin kökünü kazımaya karar verdiğini arkadaşlarına iletmesini söyleyip yanına koruma vererek onu geldiği yere geri göndermişti. Bunun için nedenleri vardı elbette. Sadece birkaç yıl önce, Amerikalı madencilerin bu topraklara yerleşmesine izin verilmişti. Bu adamların aradığı *sarı demiri* bulmalarına yardımcı olmadıkları bahanesiyle, kendilerini iyi yüreklilikle kabul etmiş tüm kabileyi zehirleyerek onlardan kurtulmuşlardı.

Apaçiler, silahlarının marifetleriyle övünürken beyazlar sömürgeleri konusunda aynı şeyi yapmıyordu. Hatta yapılanları itiraf etmeye cesaret edenler, yüksek mevkilere gelemiyordu.

Geronimo: Cesur bir tarih yazarı, şimdi sözünü edeceğimiz ve İspanyolca Geronimo adıyla bilinen Apaçi şefinin öyküsünü yazdığında, bu eser savunma bakanlığı tarafından yasaklandı. Yayımlanabilmesi için başkan Roosevelt'in nüfuzunu kullanması gerekti. Bundan sonra gelecek ayrıntıları bu önemli ve ustalıkla araştırmaya borçluyuz.

Geronimo, 1829 yılında Arizona'da doğdu. Mangus Colorado'nun⁶⁸ şefi olduğu Badenkok Apaçilerindendi. Babasını genç yaşta kaybedip annesine bakma sorumluluğunu üstlendi. Bunu, büyük şefkat ve saygıyla yerine getirdiğini görebildiğimiz gibi daha sonraları aile sevgisiyle zayıfları koruma duygusunun da ne denli gelişmiş olduğunu anlayacağız.

1846'da, daha ergenlik çağındayken, savaş konseyine kabul edildi, bu da savaşçı olarak dikkate alındığını gösteriyordu. Birkaç yıl sonra kabilesinden Alopé isimli genç kızla evlendi. 1858'e kadar annesi, karısı ve üç çocuğuyla birlikte, köyünde sükûnet içinde yaşadı. O zamanlar, kimse onun adından söz etmiyordu.

68 Bazı yazarlar, Mangas Colorados diye anıyor. Bu lakap "kırmızı yenler" anlamına gelir. Yerli savaşçının son yıllarında sık sık taşıdığı bir giysisiyle bağlantılı görünüyor (y.n.)

O dönemde Apaçiler, tam anlamıyla ticarete girmeden, sınır kentleriyle bazı alışverişler yapıyordu. Silah veya kullanışlı birkaç eşya karşılığında kendi ilkel zanaat ve av ürünlerini veriyorlardı. Geronimo da birkaç arkadaşıyla birlikte bu pazarlardan birine gitmek için yola çıktı. Dar yollar ve mesafenin getirdiği güçlükler nedeniyle bu yolculuk birkaç gün aldı. Sonunda köylerine geri dönerlerken, dehşetten çılgına dönmüş kadınlarla çocukların kendilerine doğru koştuğunu gördüler. Meksikalılar, erkeklerin yokluğunda tümüyle sakin kampa saldırıp sakinlerinin büyük kısmını katletmişti. Geronimo, yerle bir edilmiş evine geldiğinde ne annesini ne karısını ne de çocuklarını bulabildi. Düşmanlar onları bir kenara çekip boğazlarını kesmişti. Bu alçak cinayetlerin hiçbir gerekçesi yoktu. Uzun zamandır sakin yaşayan Apaçiler hiçbir yerde hırsızlık yapmamış, kimseyi kışkırtmamışlardı. Meksikalı haydutlar nedensiz, sadece zevk için can almışlardı.

Vahşi dediğimiz birinin, bu korkunç görüntü karşısındaki izlenimini öğrenmek ilginç olacak. Nasıl tepki verecek? Uğradığı felaketin boyutlarını tam anlamıyla kavrayabilecek mi? Aynı şartlar altında, uygar birinin hissedeceği tüm acıyı o da tecrübe edecek mi? Kendi dramının öyküsünü S.W. Barret'a anlatan Geronimo'yu dinleyerek bunların cevabına biraz olsun yaklaşabiliriz.

“Birkaç günde köye, kendi yerleşim alanımıza geldik. Evde, Alopé'nin iç duvarları boyayarak yaptığı süslemeler ve çocuklarımızın oyuncaklarından başka hiçbir şey yoktu. O zaman her şeyi, kendi kulübemizi yaktım. Annemin kulübesiyle ona ait her şeyi de öyle çünkü o sessiz evlerde huzur bulmam artık mümkün değildi. Neden orada kalacaktım ki? Yakında babamın mezarı vardı. Tek başıma onu ziyarete gittiğimde, eski mutlu günleri anımsarken yüreğimde öyle bir acı duydum ki, bana tüm bu kötülükleri yapan Meksikalı askerlerden intikamımı almaya yemin ederek oradan ayrıldım.”

Edebiyatta veya tarihte bu derece duygulandıran sadelikte bir hikâye bulmak zordur. Eğer nefret ve intikamın bir mazereti varsa, gözü dönmüş şekilde nefret ettiği ve acımasızca intikam aldığı için Geronimo'yu affedeceğiz.

Apaçiler katledilen arkadaşlarına son görevlerini yerine getirir getirmez çekildiler. Derhâl intikam alacak kadar kalabalık ve

etkili değillerdi. Çok sayıdaki Meksikalı atlı, pusu kurmuş bekliyordu. Uzaklaşma için gece olmasını beklemeliydiler.

Apaçilerin yas âdetlerine göre geride kalan kişi, yitirdiği insan sayısı kadar gündüz ve gece aç kalırdı. Geronimo ailesinden beş kişi için gözyaşı döktü. Üç gece, iki gün boyunca ne söz söylemek ne de yemek yemek için ağzını açtı. Savaşçıları eşliğinde en yakındaki kabileye gidip ateşin çevresine topladığı kurula başına gelenleri anlattı ve ayaklanma çağrısı yaptı. Herkes yardım sözü vermesine rağmen bu yeterli değildi. Sadece isyanı tetiklemekle kalmak istemiyordu, tümüyle bir yok etme savaşı başlamalıydı.

Bir yıl boyunca, sakince, metodik olarak ve düşmanlarının sık kullandığı, “intikam soğuk yenen bir yemektir” sözünü eyleme dökerek propagandasını sürdürdü. Böylece 1859 yazında, gerçek bir ordunun başındaydı. Bu orduyla sınırı geçerek Meksika’ya girdi. Ülkeyi son derece iyi tanıyan Apaçiler, fark edilmedi. Her zaman ıssız bölgelerde kalmak zorunda olduklarından burada yaşamının da yolunu buldular. Tüm su kaynaklarını biliyor, kimse- nin uğramadığı dar geçitlerden dağları aşıyor, daha iyi gizlenmek için yürüyerek ilerliyorlardı. En küçük bir tehlike anında dağılıp kuşku yaratmayacak şekilde yeniden buluşuyorlardı. Sonuçta, kimse nerede olduklarını bilmiyordu. Haklarında bilinen tek şey, artık kendi köylerinde olmadıklarıydı. Tehlike çanları çalıyordu. İzlerini sürmek hemen hemen olanaksız olduğu için, geçecekleri tahmin edilen yollara önceden çıkmanın ve er ya da geç gelecekleri su kuyuları başında nöbet tutmanın en iyi yöntem olduğunu düşündüler. Buna rağmen, kimse gelmiyordu. Tüm güçlerini toplamadan saldırıya uğramaktansa, kendilerini susuz bırakmaya karar vermişlerdi. Kurulan tuzakların hepsini boşa çıkarıyorlardı. İz sürmekteki inanılmaz içgüdüleri onlara yardımcı oluyordu. Bu konuda, tüm yerlilerin en yeteneklisiydiler. Onları çok iyi incelemiş, hatta bu olağanüstü iz sürme taktiklerine kendisi de başvurmuş Albay Dodge, bu şaşırtıcı olaylardan örnekler vermişti. Geceleri, patikayı dikkatle izleyen birinin toprağı elleriyle yokladığını, kaçanların arkalarındaki izleri silmek için yaktıkları çayırın külleri altında bu izleri yine de bulabildiklerini anlatmıştı. Warren Moorehead de, Apaçilerin bu başarısının, *patikanın onlar için açılmış bir kitap gibi olmasından kaynaklandığını* belirtmişti.

Apaçiler, uzak geçmişlerindeki gibi, kentleri tedirgin eden geleneklerini devam ettirerek Arispe önüne gelip ilk çatışmayı başlattı. Uzun süredir bu saldırıyı bekleyen düşman, önlemlerini almıştı ve onlara zorlu şekilde karşı koydu. Buna rağmen yerlilerin öfkesi engel tanımıyordu. Hiçbir şey onları yenilgiye uğratabilecek gibi değildi. Geronimo hepsinden daha ateşli savaştığından eylem onun çevresinde yoğunlaştı. Ani saldırılardan biri, onu arkadaşlarından ayırınca bir grup atlı etrafını kuşattı. Geronimo hepsini öldürerek arkadaşlarının yanına geri döndü. Arispe sonunda ele geçirildi ve orayı savunanlardan tutsak edilenler serbest bırakıldı. Ancak her şey bu kadarla son bulmadı.

Yerli çeteleri, alınan bir kenti ellerinde tutmaya devam etmek ve fetihlerini daha da ileri götürmek için bizim ordularımız kadar düzenli değildir. Yöntemleri daha çok Sahra Çölü'ndeki göçebelerinkine yakındır. Bu, dolu yağdıran bir bulut gibi gelip geçen, sürpriz saldırıdır ve tahrip edip ortadan kayboluverir. Yenilen taraf güçlerini toplayabildiğinde karşısında kimseyi bulamaz. Ancak dağılan fırtına yeniden gelecektir. Takip eden yıllar, mücadelenin her iki taraf için de acımasızca sürdüğü, kan ve yağmanın kızıl dönemleri olacaktı.

Kiyovalar ve Komançiler, Apaçilerle birleşti. Bu kabileler de onlar gibi korkulacak, vahşi savaşçılar olmalarına rağmen bağımsız ve küçük klanlara ayrılmışlardı. Her biri, müttefikini düşünmeden kendi adına savaşıyordu. Geronimo ise, her an onun çağrısına yanıt vermeye hazır gerçek bir askerî birliğin başındaydı, tam bir disiplin sağlamasa da otoritesinin saygınlığı sayesinde onları bir arada tutmayı başarıyordu.

Geronimo gerçek bir şef olduğunu kısa sürede belli etti. Çatışmanın uzun süreceğini öngörüp yerlilerin mizacındaki aldırmaçılığın bozguna yol açacağını anlamıştı. Bu yüzden, başka bir plan yaptı. Kendilerini yağmaya verip sadece yok etme zevki uğruna öldürmeleri için savaşçıların özgür bırakmak yerine, zaferlerinden yararlandı. Örneğin, hayvanların boş yere öldürülmelerini engelleyip güvenli yerlere götürmeleri amacıyla kaçırılmasını sağladı. Hayvanlar bu yerlerde kesilip kurutulduktan sonra kışın yiyecek ihtiyacının karşılanması ve savaşçıların güçlerine yeniden kavuşması için saklanırdı.

  fin, nadir de olsa laf anlatmakta güçlük çektiği zamanlar oluyordu. Bir gün baskın sırasında savaşçıları, bir dizi y  k katırı yakaladı. Hayvanlar mezcal⁶⁹ dolu tulumlar ta  ırmaktaydı. Kendilerini, isimsiz zevkin kollarına bırakacak adamlar için bu çok şanslı bir durumdu. Oysa Geronimo zararlı ateş suyunun kötülüklerini biliyordu. Tüm tulumları a  tırıp içkileri yere d  kt  rd  . Bu zehrin ölümcül etkilerini göstermesine izin vermedi.

Geronimo ve savaşçıları, uzun çarpışmalar sırasında bir süre zafer kazanamadı.   ef, bunların yedi tanesinde tehlikeli biçim-de yaralandı. Bir defasında da, rakiplerinden sayıca az oldukları için yenilen kendi adamları tarafından ayağa kaldırılamayınca öldü sanılıp savaş alanında bırakıldı. Çatışma sona erince kendi   l  lerini saptamaya gelen düşmanlar, en korkunç hasımlarını yendiklerine sevindiler. Ancak geri döndüklerinde onu bulamadılar, yenilmez   ef bir kez daha hayatta kalmıştı.

Geronimo, galip geldiği çoğu zamanda, ölmüş olsunlar dahi askerleri affetmeyip kafa derilerini y  zerdi. İntikam almaya yemin etmişti ve bunu kesinlikle yerine getirecekti. Aynı askerler, kurbanların ne ya  ını ne de cinsiyetini umursayıp acımasızca bo  azlamalarıyla ünlüydü. Geronimo, uzun savaşçı yaşamında *asla* ne bir kadın ne de bir   ocuk öldürmüştü. Hiçbir merhamet öğretisinin, su  ları affetmesini sağlayamadığı bu vah  sinin, kendisi için değerli insanların öldürülmesinin intikamını masumların canına kıyarak alacağı sanılabilirdi. Bunu asla yapmadı. Savaş sırasında karşısında olanlar dışında düşmanı yoktu. Bir gün iki Meksikalıya rastladı, biri oldukça ciddi şekilde yaralıydı. Yaklaşıp yarayı inceledi, adamın gömleğini çıkardı ve pansuman yaptı. Ardından, izlemesi gereken yolu işaret ederek şöyle deyip uzaklaştı: “Doktor... Lordsburg...     günlük y  r  y    mesafesi.” Bu   yk  , yaranının kendisi tarafından anlatıldığı için doğruluğundan kuşku duymuyoruz.

Bu sırada beyazlar, savaşın hiç bitmeyeceği konusunda umutsuzluğa kapılmaya başladı. Ateşi, Colorado’dan Sierra Madre’ye kadar uzanan bu meşaleyi söndürecek yeterli güce Meksikalılar sahip değildi. Birleşik Devletler’in yardımı gerekliydi. Tabii, on-

69 Meksika’nın ulusal i  kisi. Orada yetişen agave bitkisinin   z suyundan   retilir ve yüksek alkoll  d  r. (e.n.)

ların da işe karışmaları için kendi bahaneleri vardı. Apaçiler, onların toprakları kadar komşununkini de meşgul ediyor, sınır nedir bilmiyorlardı. Hayvana ihtiyaçları olduğunda, nerede varsa oraya gidiyorlardı. Onları yola sokmak, yıldızlı bayrağa saygıyı öğretmek kolay değildi. Üstelik ova kabileleri yakalanamıyorlardı. Daha kısa zaman önce tamamıyla keşfetmeyi bitirdiğimiz yaşadıkları ülkeye, bugün bile giriş zordur. Nehirlerin, asırlar boyu kayalıklarda oluşturduğu uçurumlar nedeniyle cyclopean⁷⁰ taşçılığını andıran mimarisiyle hayrete düşüren kanyonların bulunduğu bu bölge, neredeyse geçit vermezdi. Diğer taraftaysa, yalnızca Hint inciri, sarısabır ve kaktüslerin yetiştiği kum çölleri vardır. Bu bitkiler, tuhaf görünümlü ve dikenlidir, dokunulursa acı verirler. Yiyecek konvoyunu götürmesi için bu ıssızlıkta gerekli olan atların beslenmesi açısından uygun değillerdir.

Apaçilere ulaşamayan Amerikalılar, onları kendilerine getirmenin yollarını aradılar. En önemli şeyin şefi ele geçirmek olduğunu düşünerek, onu pusuya düşürmeye karar verdiler. 1860 yılında, onuruna büyük bir şenlik düzenleneceği bahanesiyle onu kamplarına davet ettiler. Savaşçıların çoğu hiç kuşku duymadan gitti. Konuk edildikleri çadırda toplandıkları gibi silahlı askerler çevrelerini sarıp tutsak alındıklarını bildirildi. Silah tehdidiyle de olsa bunu onlara söylemek yeterli değildi. Savaşçılarımız, ev sahibinin konuk ağırlama yönteminden memnun kalmamıştı. Bu silahları kullanılamayacak duruma sokmak amacıyla çadırın kazıklarına saldırıp yerlerinden söktüler. Diğerleri çöken çadır altında kalırken onlar, tahmin edilemeyecek bir ustalık ve çeviklikle sıyrılıp askerler hâlâ çırpınırken kaçmaya çalıştılar. Yine de yeterince hızlı hareket edemediklerinden üzerlerine ateş açılacak zaman kalmıştı. Şeflerin birçoğu yere devrildi. Dışarı atılan diğerleri de ayağa kalkamadan yakalandı ancak çoğunluk kurtulmuştu. Sonuç olarak bu, başarısız bir girişimdi. Üstelik korkakça ihanet sadece nefreti artırmış, belki de saygılı yollardan tarafsız kalabilecek insanları can düşmanlarına dönüştürmüştü. Tahmin edilebileceği gibi, bunun intikamını almayı üstlenen kişi Geronimo oldu.

Bundan bir süre sonra Apaçiler, sanki şans eseriymiş gibi, devriyeler tarafından tutuklanıp yetkililerin karşısına çıkarıldı.

70 Kireç taşlarının, en az aralık kalacak şekilde harçla birleştirilmesidir. İlkel görünür ancak oldukça sağlamdır. (e.n.)

Burada, taraf değiştirmiş olduklarını ve beyazlar hâlâ en büyük şeflerini ele geçirmek istiyorsa, onlara yardım edeceklerini söylediler. Bu teklif, ne kadar ilgi çekici olursa olsun, güvence verilmesini gerektiriyordu ama asiler samimi görünüyordu. Çok geçmeden, uzun zamandır boşu boşuna aranıp bir türlü bulunamayan yerli kamplarından biri için bir öncü birliğe yol göstererek kendilerini kanıtladılar. İstenilen sonucun alınacağından emin olunması için pek çok tedbirle birlikte saldırı hazırlandı ve yola çıkıldı. Her şey iyi ayarlanmış gibiydi çünkü kurnaz Apaçiler bu defa düşmanın varlığından habersiz görünüyordu. Barınakları aydınlıktı, sessizliği bozacak hiçbir uyarı çığlığı duyulmuyordu. Belki de Amerikalılar, sürpriz saldırı sanatında artık yerliler kadar usta olmakla övünebilirlerdi... Oysa yerliler, hiç düşünmedikleri kadar yakınlarındaydı. Kampta sadece çadırlarla ateşi bırakıp çevredeki kayalık ve çalılıkların arasında pusuya yatmışlardı. Savaşçılar, düşmanlarının her hareketini gözlüyor, üzerlerine atlayacak anı kolluyordu. Askerler tam saldıracakları anda, ıssızlığın ve sessizliğin içinden bir ok yağmuru üzerlerine yağdı. Saflarında panik yaratıp ölüm getirdi ancak kaçanların güçlerini yeniden toplayacakları kesindi. Tekrar saldırmaya hazır hâlde döndüklerinde, karşılarında hiç kimseyi bulamadılar. Apaçiler, kendilerini bir anlığına bile göstermeden gölgeler içinde kaybolmuştu.

Mangus'un Ölümü: Yaşanan olay, saygı uyandırmakla yükümlü düzenli ordu için bir yüz karasıydı. Amerikan azmi bunu cezasız bırakamazdı. O anki koşullarda karşı saldırıya kalkmak mümkün değildi ama hâlâ vakit vardı. Uygun fırsatın, bir gün karşılarına çıkacağını biliyorlardı.

1863 yılında, Apacheria'daki işlerin yönetimini ele almakla görevlendirilen General West, Mangus Colorado'yu görüşme yapmaya ikna etti. Yaşlı şef buluşmaya geldi ancak tuzak kokusu alan vahşi bir hayvan gibi güvensizdi. Artık basit bir çadırın ibaret olmayan, kendisini bekledikleri bu evin eşiğindeyken sonum geldi diye düşünmüş olmalıydı. Bu kehaneti gerçekleştirecekti. Ancak şunu belirtmeliyiz, ev sahibini onun ölümünden sorumlu tutmak, bunu önceden tasarladığını söylemek pek adaletli olmaz. General West'in amacı, Arizona'nın en şevkli kıskırtıcılarından birini kısa süreliğine gözetimi altında tutup barış

anlaşmasının önemine inandırarak etkisini azaltmaktı. Ancak beklenmedik bir kaza olayların seyrini değiştirdi.

Mangus kalacağı eve götürüldü. Belki de haklı bir tedbir olarak, kapısının önüne nöbetçi yerleştirildi. Şef, o gece, aklında isyan olmadan uykuya daldı. Kuşkusuz, Apaçilerle kötü anılara sahip bir asker, intikamdan ziyade zevk için gece yarısı evin penceresine taş attı. Bu taş tam da Magnus'un üstüne düşüp onu uyandırdı. Saldırıya uğradığını sanan şef, kapı eşiğine koşup tehditkâr bir hareket yaptı. Onun ani öfkesiyle şaşırان nöbetçi, tehlike altında olduğunu sanarak ateş etti. Magnus yere düşünce herkes koşup yanına toplandı ama o ölmüştü.

Planlı olsun ya da olmasın, bu cinayet durumu daha iyiye götürmeyecekti. Tüm Apaçi kabilelerinin şefi hâline gelen Geronimo yeniden saldırı başlattı. Ancak her zamanki gibi bu saldırı da sonunda dağılma yüzünden başarısızlığa uğrayarak bitecekti. Yerliler neredeyse her zaman kazanan taraftı ama çarpışmanın sonucu ne olursa olsun hep adam kaybediyor ve doğal olarak yerine yenilerini koyamıyorlardı. Birleşik Devletler'in emrindeyse her zaman yeni birlikler vardı. Ne kadar uzun sürerse sürsün sonuca ulaşıldığında, başka her yerde olduğu gibi ölümler oluyordu. Taviz verme, Apaçilerin müttefiklerinin güçten düşmesiyle başladı. Yağma düşkünlükleri dışında, savaşı sürdürmek için kişisel nedenleri olmayan Kiyovalar, kazançlarının kayıplarını karşılamadığını görerek gittikçe yıprandılar. En sonunda, kendilerine yöneltilen dinginlik çağrılarına uymaya razı oldular, Komançiler de çok geçmeden onları izledi. Bunlar İç Savaş'ın sonunda oldu. Düşman olan Kuzey ile Güney, ortak rakibe karşı iş birliği yaptığından direniş güçleşiyordu. Verilen sözler bu kez samimi gibiydi. Eski nefret nedenlerinin anısı, bunları ilk elden tecrübe edenler ortadan kayboldukça soluyordu. Öyle ki, Arkansas'a dökülen Medicine Lodge Nehri'nin üstünde Komançiler, Kiyovalar Arapahoların çoğu ve Şayenler, beyazlar tarafından çağrıldıkları büyük bir toplantıda bir araya gelip bir kez daha sözlerine güvenerek onlarla görüşmeye razı oldu. Atlantik kabileleri olan Krikler, Osageler ve Çerokilere de uzun zamandır sakince yaşadıkları bölgenin güneyindeki Kızıl Nehir kıyılarında büyük bir alan tahsis edildi. Uzun tartışmalardan sonra oraya çekilmeye razı oldular. Savaş, en azından birkaç yıl-

lığına sona ermişti. Ancak Birleşik Devletler için henüz her şey bitmemişti. Geriye, çalkantı içinde bırakılan zorlu Batı kabileleri kalmıştı. Onlarınkiler, Güney topraklarından daha fazla istendiği ve göçmenler tarafından nüfuslandırılmaya daha hazır olduğu için bastırılmaları gerekiyordu. Artık tüm efor bu taraf için harcanacaktı.

Krovlara Ait Büyük "Pow Wow"

Ovada her zaman Benekli Kuyruk ile Kızıl Bulut'un sözü geçiyordu. Apaçilerden daha fazla olmasa da, ilk olarak başvurulması düşünülebilecek kişiler onlardı. Ancak, dize getirilmeye çalışılan müttefikleri vardı. Bunların arasında, Siyular ve Komançilerin yanında olan, bazıları Medicine Creek anlaşmasını yeni imzalamış Şayenler ve Arapaholar da vardı. Mantıksal açıdan diğerlerinin de onları izlemesi gerekmiyor muydu? Öte yandan eskiden beri Siyuların düşmanı olan ve aralarında sadece istikrarsız bir barış anlaşması bulunan Krovlar, durumu önceden sezmiş olabilirdi. Washington'a atanan komisyon başkanı Taylor, görüşmelere başladı. Kuzey'deki Krov, Apaçi ve Şayen kabilelerinin şeflerine mesaj ulaştırdı. Hatta Kızıl Bulut ve Benekli Kuyruk'un korkulacak Oglalalarına, küçük bir umutla da olsa aynı mesajlar gönderildi ancak iki Kızılderili ortaya çıkmaktan kaçındı. Onlarla aynı tutumu Şayenler de gösterdi ama ötekiler çağrıya yanıt verdi. Kasım ayındaki karlı havaya rağmen yirmi Krov şefi, karlılarıyla birlikte Dakota'dan ayrılıp büyük *pow wow*'un yani toplantının yapılacağı Laramie Kalesi'ne doğru yürümeye başladı. İsyancı olarak kalmış Arapaholar da buraya geldi. Yetkililer, esas liderlerin çekimser kalacaklarını üzüntüyle fark etmelerine rağmen toplantı 12 Kasım 1867 tarihinde başladı. Bu görüşmelerin ayrıntılı öyküsünü, orada bizzat bulunmuş ve dönemin tarihi için birçok kez anılarına başvurduğumuz gezgin L. Simonin'e borçluyuz. Bu olayın etkili anlatımı için sözü ona bırakacağız:

"Pırıl pırıl bir güneş, bulutsuz bir gökyüzü vardı, hava son derece dingindi. Sıcaklığı, Dakota'nın içlerinden atla gelmek için onca sıkıntı çektikleri eski günlerdekiyle kıyaslayan yaşlı şefler, Yüce Ruh'un nihayet kendilerinden tarafta olduğunu düşünmüş

olmalılar. Tanrılarından biri olan Güneş, o gün yüzlerine gülme-ye razı olmuşsa bu kuşkusuz beyazlarla yaptıkları büyük pow wow'da haklı çıkacaklarına işarettir.

Boş lafların başlaması için belirlenen saat, sabahın onuydu. Hiçbir zaman aceleci olmayan, güneş saatini okuyan yerliler biraz geç kaldılar, belki de büyük şifacı törenleri biraz geç bitmiştir. Sonunda, üzerlerinde en güzel giysileriyle ortaya çıktılar. Birkaçı ata binmişti. Bu atlılar, Laramie Nehri'nin içinden geçerken, yürüyen erkekler, kadınlar ve çocuklar köprüden geldiler. En önemli konuşmacılardan biri olan Ayı Dişi'nin karısı, hiç yanından ayrılmadığı kocası gibi ata binmişti..."

Bu yazar, daha önce yerlilerin bir portresini çizmişti. Onu, burada da aktarmanın faydası var.

"Yüz hatları oldukça belirgin, iri yapılı, çok uzun boylu, atletik görünümlü insanlardı. Görkemli figürleri, madalyonlarda gördüğümüz Romalı imparatorları andırıyordu... Önemli kişilerin yanaklarının üstünde alev kırmızısı dövmeler vardı⁷¹. Neredeyse çıplaklardı. Bazıları, yünden ya da manda derisinden yapılmış örtüler ve subay üniforması parçalarıyla kendilerini örtmüşken diğerlerinin gövdesi çırtlıplaktı. Birçoğu, deniz kabuklarından ya da hayvan dişlerinden yapılmış sallanan küpelerle kolyeler takmıştı. Birisi 1853'de görevli olarak gittiği Washington'dan aldığı armağanı, üzerinde Birleşik Devletler Başkanı Pierce'ın portresinin bulunduğu gümüşten bir madalyonu boynuna takmıştı. Bir başkasının göğsünde, oldukça özensizce işlenmiş gümüşten bir at figürü vardı, kendisine verilen *Beyaz At* lakabı da buradan geliyordu. Bacağından iki kurşunla vurulmuş yaşlı bir şef, yerliler tarafından yerleştirildiği bir araçta, kulübenin köşesinde duruyordu. Onu selamladığımda, hüzünle bakarak ve ayağa kalkmasını engelleyen bacağını göstererek karşılık verdi."

Tüm yerliler toplantıya gelmişti. Karaayak, Kulübe Direğinin Ucu, Yüzüne Kurşun Yemiş Adam, Yuvasındaki Kuş ve diğerleriyle birlikte Beyaz At da oradaydı. Yaralı yaşlı şef de toplantıda hazır bulunmak için kendini oraya taşıtmıştı.

"Sıraya dizilen şefler, ahenksiz haykırışlar ve bazen de tiz havlamalarla dolu derin ve karanlık kavim şarkılarını söyleme-

71 Simonin, *boyalı* demek istiyor (y.n.)

ye başladılar. Bu koradaki baslar, baritonlar ve tenorlar hiçbir ölçüyü göz önünde bulundurmuyordu⁷². Bu ilkel ve vahşi müzik, şarkıcıların tarzı ve bu sahneyi çevreleyen ortamla uyum içindeydi...

Atletik yapıları, görkemli figürleriyle Krovlar bana hiçbir zaman bu kadar heybetli görünmemişti. Daha sonra dağılıp bir süreligine tercümanların odasına girdiler. O sırada gecikmeden toplantıyı başlatmak için görevlilerin onları beklediği haber verildi.

Pow wow'un yapılacağı geniş salon, genellikle ahşaptan inşa edilmişti ve iki yüz elli üç yüz kişiyi rahatlıkla alıyordu. Tüm Krov şefleri, kendilerine ayrılan yerlerde, görevliler de karşılarında oturuyor, bir çember oluşturuylardı.

Takdimler törenle gerçekleşti. Barış çubuğu elden ele dolaştırıldıktan sonra Başkan Taylor, küçük konuşmasını yaptı. Yüce Baba'nın (hükümet), yerlilerin dostu (!) olduğunu, onlara karşı yaptıkları tüm haksızlıkları kabul ettiğini, bunları gidermek istediğini ve benzeri şeyleri açıkladı. Bunların hepsi daha önce pek çok kez söylenmiş, nadiren gerçekleştirilmişti. Şimdi bu konuşmanın üzerinde hiç durmayalım, Şef Ayı Dişi'nin yanıtı bizi daha çok ilgilendiriyor. Hükümet görevlilerine yönelik dört (simgesel sayı) selamlamanın ardından General Sanborn'a seslenerek şöyle dedi: 'Baba, benim için bir şey yap. Buraya gelirken ağaçların ve otların bulunmadığı, havanın soğuk olduğu yerlerde kamp yaptım, atlarım yorgun.' Ardından Albay Tappan'a, 'Baba, beni düşün, ben yoksulum. Seni sevdiğim gibi sen de beni sevip istediklerimi ver.' diye seslendi. Orada bulunan karısının ellerinden bizon derisi bir cüppeyi alarak General Harney'e sundu. 'Baba, senin beyaz saçların var, bu deriyle kendini koru, soğuğa karşı yaşlılığını güvence altına alacak.'"

72 Simonin burada kesinlikle haksızlık ediyor. Kızılderili müziğini, tamamen kendi devrinin zevklerine göre yargılıyor. İkinci İmparatorluk zamanında parlayan ve çok da çekici olan operet nakaratlarına alışmış bir kulağın, yerli sanatının ritmine hazırlıklı olmadığı açık. *Avangart* denilen modern müzisyenlerimiz, ilkel olan her şeyden özellikle de Amerika yerlilerinden çok aşırıdılar. Bizi, belli belirsiz farkları olan, son derece öğrenilmiş ritimler konusunda eğittiler, bu yüzden artık onlardan etkilenmiyoruz. Ancak, bizimkinden çok farklı olan bir sanatın da anlatılamayacak olanı açıklamaya çalıştığını gösterdi. Diğer yandan, yerlinin iletişime geçtiğine inandığı görünmez güçlere adadığı şarkısı kişiseldir. Her biri, dualarını şarkı şeklinde Yüce Ruh'a söyler ve o sırada koro filan düşünmezler. Bu sesler, bizimkiler gibi notalara uygun olmayabilir fakat yine de ahenklidirler. (y.n.)

İşte Simonin tarafından steno ile yazdığı konuşma:

“Baba, geçen ilkbaharda Bighorn Dağı’nın⁷³ eteklerindeydim ve gençlerinizden biri bizi ziyarete geleceğinizi söyledi. Beyaz babam benden yolun bir bölümünü yürümemi istiyordu. Çok ama çok uzakta olduğumdan önce duraksadım ama en sonunda yola koyulmaya karar verdim. Babalarım, sizi görmeye uzun yoldan geldim. Çok yoksulum, açım ve ısınamıyorum. Yolda ne bizona ne ağaca ne de suya rastladık. Beni dinleyen siz, hepiniz, bana bakın, sizin gibi bir insanım. Benim de bir başım ve yüzüm var, hepimiz aynı halkız. Çocuklarımla ve halkımızın uzun yıllar boyu mutluluk, huzur içinde yaşamalarını istiyorum.”

Görevlilerin ellerini sertçe sıkıp şöyle rica eder:

“Babalar, babalar, babalar, beni iyi dinleyin. Bighorn Dağı’ndaki gençlerinizi anımsayın. Ülkeyi dolaşırken, büyüyen ağaçları ve yeşil çimenleri yok edip topraklarımızı ateşe verdiler. Babalar, gençleriniz bölgeyi yakıp yıktılar. Hayvanlarımızı, Ren geyiklerimizi, karacalarımızı, bizonlarımızı öldürdüler. Bunu, onları yemek için yapmadılar, hayvanları oldukları yerde çürümeye bıraktılar. Babalar, ben sizin ülkenize gelip hayvanlarınızı öldürseydim ne derdiniz? Haksız olmaz mıydım? Bana savaş açmaz mıydınız? İşte Siyular onlarla savaşa katılmam için bana yüzlerce katır ve at verdiler ama ben onlarla gitmedim.

Siyulara özel elçiler gönderdiğinizizi öğrendim ancak onlar buraya gelmeyeceklerini çünkü onları bir kez aldattığınızı söylediler. Şöyle dediler: ‘Hah! Beyaz babalar sizi çağırdı diye onları görmeye gidiyorsunuz. Size de bize yaptıkları gibi davranacaklar. Beyaz babalar hiçbir zaman tutmayacakları güzel sözler verip kulaklarınıza hoş sözcükler fısıldayıp sizi kandıracaklar. Gidin ve görün. Size aldırmayacaklar!’ Siyuların dediğini bir yana bırakıp sizi görmeye geldim. Geri dönüşte atlarımızın yarısının yolda telef olacağını sanıyorum.

Babalar, babalar, karşınızda konuşmaktan hiç de çekinmiyorum. Hepimizi Yüce Ruh yarattı ama kızıl insanı ortaya, beyazları da çevresine yerleştirdi. Bendeki anlayışlı yerliyi görmenizi istiyorum. Ah! Kalbim acıyla dolup taşıyor. Tüm Krovlar, eski

73 Çok geçmeden, yerlilerin tarihinde yürekler acısı bir üne sahip olacak bu ismi unutmayalım. (y.n.)

günlerin yaşlı şefleri, atalarımız, büyükbabalarımız, büyükanne-
lerimiz bize her zaman şöyle dedi: 'Soluk yüzlülerin dostu olun
çünkü onlar güçlüdür.' Onların çocukları bizler, bu sözlere uy-
duk. Şimdi başımıza gelene bakın!

Kırk yıldan fazla bir zaman önce, Krovlar Missouri'de kamp
yaparken, beyaz bir şef bizim şefimizi başından vurdu. Bir gün,
Pierre-Jaune Deresi yakınlarında üç yük vagonu kamp kurmuş-
tu. İçlerinde üç beyaz erkekle bir beyaz kadın vardı. Dört Krov
onlara yaklaşıp bir parça ekmek sordu. Beyaz adamlardan biri
tüfeğini çıkarıp ateş etti. Şef Doru At, vurularak öldü⁷⁴. Bir süre
önce, Benton Kalesi'ne gittim çünkü bizim de yanlışılarımız ol-
muştu, genç adamlarım yanlışlıkla beyazlara ateş etmişti. Beyaz
şeften özür diledim. Yaptığımız kötülüğün karşılığı olarak, do-
kuz katır ve bizon derisinden yapılmış altmış giysiyi ona ver-
dim. Yanlışılarımızın bedelini bu şekilde ödedim. Oradan Bi-
ghorn Deresi üstündeki Smith Kalesi'ne gidip beyazları buldum.
Subayların elini sıkmak için kendimi tanıttım ama onlar bana
yumruk atıp yere devirerek karşılık verdi. Sizin gençlerinizden
böyle davranışlar gördük.

Babalar, bana toprağı bellemekten, hayvan yetiştirmekten söz
ettiniz. Böyle şeyler duymak istemiyorum. Ben, bizonlarla yetiştiril-
dim, onları seviyorum. Doğduğumdan beri şefler gibi güçlü
olmayı, gerektiğinde çadırımı kurmayı, keyfimce ovada koşmayı
öğrendim. Bize merhamet gösterin çünkü konuşmaktan bıktım.”
Sonra, Başkan Taylor'a şöyle seslendi: “Ve sen baba... Bu mako-
senleri al, ayaklarını sıcak tutar.”

Konuşmacının tüm bunları doğaçlama olarak dile getirdiğini
vurguluyor Simonin. “Sözlerine; ritmik, yumuşak, asil ve zarif
bir jest eşlik ediyor, anlatmak istedikleriyle bağlantılı olduğu
için daha fazla etki yapıyordu.”⁷⁵

Her şeyi çabuk kavrayan Çevik Ayı toplantıdan çıkarken Pal-
lardie'ye, “Sadece yaptıkları jestlerden, Krovların anlattığı her
şeyi anladım.”⁷⁶ dedi.

Şefin konuşmasını neredeyse kelimesi kelimesine verdik çün-
kü yerlilerin karakteristik hitabetini, tüm asilliği, duygusallığı

74 Bu vaka 1854'de gerçekleşti. (y.n.)

75 Bahsedilen şey, yerlinin sözlerine eşlik eden işaret diliydi. (y.n.)

76 L.Simonin, *Le Far West américain*, Hachette. (y.n.)

ve yalınlığıyla özetliyordu. Eski devirlerden kalma, masum bir konuşmaydı ve hükümet görevlilerinin avukatvari konuşmaları bunun yanında basit kalıyordu.

Öteki şefler de aynı bağlamda konuşmalar yaptıktan sonra oturum kapandı ve karar ertesi güne bırakıldı. Ancak anlaşmayı imzalamak söz konusu olunca, yerliler bunu reddetti. Zaten Siyuların orada bulunmaması tüm uzlaşma girişimlerini boşa çıkarıyordu. Kısacası bu girişim de başarısızlıkla sonuçlandı. Görevliler hiçbir şey elde edemedi Washington'a geri döndü.

Kısa Ateşkes: Sözüünü etmeden geçiştirilmesi gereken aynı şeylerin tekrarlanıp durduğu bir süre sonunda, 1869 yılının şubat ayında, dikbaşı kabilelerin bir kısmıyla neredeyse kalıcı bir anlaşma sağlandı. Bunlar arasında, yeniden verilen sözler sayesinde sonunda boyun eğdirilen Kızıl Bulut da vardı. Bu şefin, en anlayışlı Kızılderili savaşçılarından biri olduğunu kabul etmek gerekir. Hayatının o noktasında, beyazlar hakkındaki kararını vermişti. Toprak hırsızlarının nasıl hareket ettiğini görmüş ve bunun ne anlama geldiğini anlamıştı. Aynı zamanda, daha yüksek pozisyondaki insanlarla ilişki kurup onları diğerlerinden ayırmayı her zaman bildi. Direnişin en coşkulu saatlerinde, onlardan bazılarını dostça kabul etti.

Bu nedenle ovada karşılıklı katliamlar sürerken, Profesör Marsh isimli bir bilim insanı, Kızıl Bulut'un yanında kaygı duymadan yaşadı. Onun buraya fosilleri araştırmak için geldiğini biliyorlardı, kendi hâlinde bu uğraşın kimseye zararı yoktu. Siyular onu sadece mesleğinin özünü belirten lakapla, Şef Koca Kemik olarak tanıyordu. Kızıl Bulut'un himayesi altındayken ona en küçük bir kötülük bile yapılmadı.

Aynı dokunulmazlıktan yararlanan başka, bir başka ünlü konuk daha vardı, Londra'dan gelen saygıdeğer William Blackmore. O da, hiçbir zarar görmeden uzun yıllar kabilelerin içinde yaşadı. İngiliz olması onu koruyan başka bir faktördü çünkü İngilizlerin Kanada yerlilerine daha dürüst davrandıklarını biliyorlardı.

Misyonerler de en uzak yerlerdeki kabilelerin bile içine giriyor, orada sadece hoşgörüyle değil kardeşçe karşılanıyorlardı.

Başka yerlerde yaptıkları iyiliksever işler, hayranlık uyandırıyor-
yordu. Bugün bile aynı gayret ve saygı uyandıracak özveriyle bu
işlerini yapmaya devam ediyorlar.

Kısacası, aklında cinayet veya hırsızlık fikirleri olmadan Kızıl-
zilderilerin yanına gelen her beyaz, oldukça iyi şekilde kar  ılan-
dı. Kızıl Bulut bu kişilerle konuştuğunda, kendilerinin ne oldu-
  unu ve ne olmak istediklerini ona açıklamışlardı. İnsanlığın
ilerlemesine öncülük eden büyük güçleri ve buna karşı çıkanlar
arasından yarattığı istenç dışı kurbanları anlattılar.   rnek olarak
da, ertesini gün buğday yetişmesi gereken topraklardaki yabani
otları temizleyen sabanı verdiler. Ta   Devri'ndeki atalarına ben-
zer şekilde yaşayan   ef, kendini birden beş bin yıl ilerideki bir
ırkın karşısında bulmuştu.

Artık anlamıştı. Bunca kötülük yapan bu yeni insanlar belki
de kendileriyle beraber gelecekte mutluluğu getireceklerdi. Otur-
an Boğa, Benekli Kuyruk,   ılgın At gibi, daha sonra neler yap-
tıklarını göreceğimiz yenilmez büyük isyancılar, yeni egemenliği
kabul etmeyip gezici yaşam tarzlarını sürdürmeyi ve manda avı
devrinde kalmayı tercih ederken, Kızıl Bulut insanlığın ulaşma-
ya çalıştığı amacı anlamaya çalıştı. Üstelik yasayı kabul ederek
ona bağlı kalacağına da yemin etti.

İşte bu nedenle Kızıl Bulut   nemliydi. "Eğer ırkına karşı ön
yargılı olunmasaydı, Kızıl Bulut adının tarihte kendine yer bulan
en güzel isimlerin yanına yazılması gerekirdi." diyor bir Ameri-
kalı yazar. Gerçekten de bu oldukça doğru. D  r  stl    n  n kar-
  ılı  ını ihanet, yalan ve katliamla almasına rağmen Kızıl Bulut
bir kez söz verdiğinde,    valye gibi hayatını tehlikeye atarak,
Özgürlüğünden vazgeçerek, onuru için her şeyi feda ederek onu
sonuna kadar tutmayı bildi.

Bu boyun eşiği bir zayıflık olarak düşünmek yanlış olur. Daha
sonra da göreceğimiz gibi, yeniden g  clendi  inde bile hiçbir şey
onu kararından d  nd  remedi. Kızıl Bulut, 1869 yılında barı   an-
la  ması imzaladığında, koşullar onur kırıcı değildi. Anlaşmalar
resm  ydi ve bu defa onlara uyulacağı umut ediliyordu. Ancak
bunları imzalamış Amerikalı yetkililer, çok geçmeden görevlerini
astlarına devrederek yerlilere tahsis edilen bölgelerden ayrıldılar.
Bu yeni kişiler, durumu utanç verici şekilde kötüye kullanmakta

gecikmedi. Yardımları durdurup erzakları kendilerine ayırdılar ardından da kâr etmek için başkalarına sattılar. Sayım bahanesiyle sürülerini toplayıp geri getirdiler. Hayvanları, tiyatro oyunundaki figüranlar gibi tekrar tekrar önlerinden geçirdiler. Böylece, hesap yapmaktan ve istatistikten anlamayan yerli, tam olarak ne olduğunu anlayamadan ve iddialarına kanıt sunamadan zarara uğradı.

Hükümetin de sözünü tutmadığını kabul etmek gerek. Korumada altındaki bölgeleri işgal edip üzerinde hiçbir hakları bulunmayan toprakları sattılar, ardından kabileleri ıssız yerlere sürdüler. Siyuların bölgesini dört yıl içinde sekiz kere değiştirip sonunda onları Nebraska'ya hapsettiler. Kızıl Bulut buna itiraz etti, kendisi anlaşılmaya sadık kaldığı için karşısındakilerin de ayınısını yapmasını bekliyordu. Gelen yetkililer, şikâyetlerin haklılığını kabul etti. Artık geri veremeyecekleri işgal edilmiş topraklar karşılığında Missouri'deki bazı verimli bölgeleri teklif ettiler. Ancak Kızıl Bulut o yerleri iyi tanıyordu. Kaçakçıların, korkusuzca ateş suyu sattıklarını, genç savaşçıların rezalet bir sarhoşlukla ortalığı kırıp geçirdiklerini burada görmüştü. Şikâyet ettiğinde, kaçakçılar, uzaklara gönderilmiş ama geri dönmüşlerdi. Sesleri fazla çıkan kurbanlarını, kolayca, tamamen susturmanın yolunu bulmuşlardı: İçkilerine striknin karıştırmak.⁷⁷

Sonuç olarak Kızıl Bulut, kavmini, bu *cennet gibi* Missouri topraklarına hemen götürmek istemedi. Yalnızca anlaşılmaya uyulmasını talep ediyordu, bu konu tartışmaya açık değildi. Dahası, kendisi kadar sabırlı olmayan dört bin savaşçıyı emrinde bulunduran bu şefi çileden çıkarmanın pek de zekice olmadığına anlaşılmaması gerekiyordu.

Zaman kazanmak için, dostlarından biri olan General Crook'u, elçi olarak gönderdiler. Ancak durum bekledikleri gibi gelişmedi, görevli yerlilerin tarafını tuttu. General geri çağrılınca bir süre kararsızlık yaşandı. Sonunda her şey dayanılmaz bir hâl alınca, 1874 mayısında, bir hükümet yetkilisinin gönderilmesine karar verildi. Yetkilinin görüşmeyi beklediği kişi Kızıl Bulut'tu ama onu ateşli Benekli Kuyruk kabul etti. Onda, yaşlı şefin büyük hoşgörüsünden eser yoktu.

⁷⁷ Metnin aslı: Uzun zaman önce, arkadaşları gibi davranarak Siyuların kampına giren beyazların, onlara striknin içeren viski verdiğini de söyledi. Aralarından on dokuz tanesi korkunç acılar çekerek ölmüş. (Warren K. Moorhead, *American Indian*, s. 188) (y.n.)

Madam H. Jackson *Century of Dishonor* adlı kitabında şöyle diyor:

  Benekli Kuyruk, h  k  metin White Clay Deresi'ne dönüşle ilgili verdiği sözlerin yazılı olduğu k  Ğıtla yetkiliye doğru ilerleyip bağırmaya başladı. 'Washington' dan gelen yalancı ve kel kafalılar, tüm insanların en kötüsü sizsiniz! AĞzınızdan bir kelime daha duymak istemiyorum. Sen sadece tüyleri dökülmüş, ya lı bir yalancısın. Burada yazıldığı gibi, White Clay'e dönüşümüzü hazırlamaktan başka hiçbir şey yapmayacaksınız. EĞer on gün sonra görevinizi yerine getirmemiş olursanız, sava cılarım tüm bu bölgeyi yakıp yıkacak, yağmalayacak. Artık ne bir şey duymak istiyorum ne de söylemek!"

Hükümetin kötü niyeti, anlaşmalarla karşı yaptıkları saygısızlıklarla her geçen gün kendini daha da belli ediyordu. Sözüne bağlı Kızıl Bulut'un, halkını zapt etmesi için tüm çabasını harcaması gerekiyordu. İhanetlerden ve yalanlardan bıkan diğer   eflerse artık uzlaşmadan söz edildiğini duymak dahi istemiyorlardı. Savaş baltası, ovanın, o zamana kadar görmediği büyüklükteki çatışmaların işaretini vermek üzere, gömüldüğü yerden bir kez daha çıkacaktı.

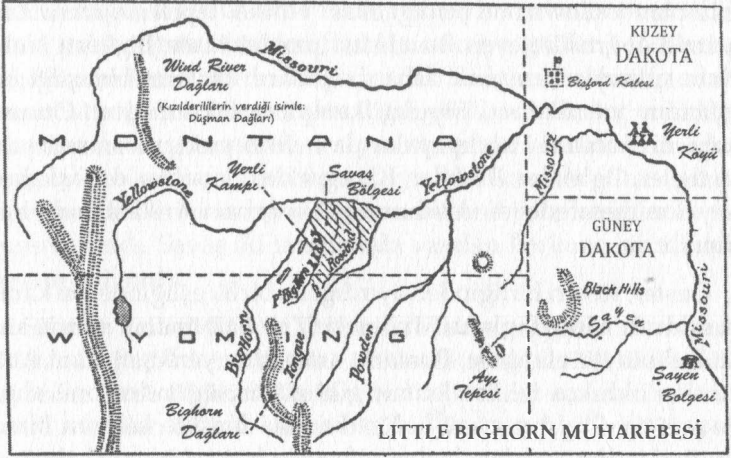
Little Bighorn Muharebesi

Son bir kaç yıl boyunca ağır su lar birbirini kovaladı. Biz burada, en acımasız olanından söz edeceğiz. 13 Ocak 1870 tarihinde, Albay Baker, hiçbir kışkırtmaya maruz kalmadan, Karaayaklar yerlilerine ait bir kampı askerlerine katlettirdi.   efleri Ayı Kafası ve birkaç ya lı dışında sadece bazı kadınlarla çocuklar kurtulmayı başarmıştı. Yaylım ateşi emri, tüm bu talihsiz insanlar çadırlarında uyurken verildi. Hemen hemen hepsi   ld  r  lm   tı. Son kadınla bebek de öldürüldüğünde, askerler cesetleri odunlar üzerine yığarak ateşe verdiler.⁷⁸

Oturan Boğa'nın tarihte devle tiği dönem de bu zamanlara rastlar. Daha önce bu sava cının portresini çizmiştik. 1866 yılında, sınırdaki kalelerden birine yaptığı unutulmaz baskınla kendisinden söz ettirmeye başlamıştı. O zamandan beri, Siyular ara-

78 (My Lise as on Indian, s.41-42.) (y.n.)

sında şifacı olarak büyük bir ün kazanmıştı. Gerçekten vizyon sahibi biriydi. Ruhlar âlemiyle iletişime geçebilmek için kendini, duygusal dünyadan ayrılmayı sağlayan bir çeşit coşkulu transa sokabilme yeteneğine sahipti. Benekli Kuyruk kadar azılı bir beyaz düşmanı olmasına rağmen, onun gibi savaşçıların başına geçip düşmanla savaşmıyordu, daha çok mistik kehanetlerle onları coşturuyordu. *Kurşun işlemez* diye tanınıyor, savaşçılarına da düşman ateşi karşısında korunmalarına yardımcı olduğunu sandıkları *ilaçlar* veriyordu.

1876 yılında, diğerleriyle birlikte Siyulara tahsis edilen alanların da bulunduğu Black Hills'den çekilmeyi reddetti. Bu, baş göstermeye başlayan diğer ayaklanmalardan çok daha tehlikeliydi. General Sheridan, isyanı bastırmak tüm bir orduyla sefer başlattı. Bu görevde kendisine yardım eden yetkililer arasında 7. Süvari Alayı Komutanı, General George Custer da bulunuyordu. Bu komutan Siyuların üzerine yürümek için haziran ayında birliğiyle birlikte yola çıktı.

Siyular hızlıca büyük konseylerini toplayıp karara varmak için tartıştı. Diğerleri gibi, Oturan Boğa da istilacılara karşı dinmeyen nefretini ilan etti. Irkının tüm ruhunu toplayıp kendinde yoğunlaştırarak durumu özetledi. Büyük avların eğlencesini tatmak, sınırları olmayan engin alanlarda macera dolu yarışlara dalmak için ovanın hür sahibi olarak kalmayı dilediğini

söyledi. Neden yaşam şeklini de i tirmeliydi? Neden yasalara uyacak kadar al almalı, bir parça suni refah için özgürlüğünü satmalıydı? Toprağı işlemek kölelerin i idir, ataları bunu asla yapmamıştı. Açlığın, gerginliğin, hayatta kalmak için durmadan savaşmanın ne  onemi vardı? İnsanların kaderi bu değil miydi? Biraz güvenlik ve rahatlık karşılığında özgürlükten vazgeçilebilir miydi? Gururla, “Ulu Tanrımız beni olduğum gibi yarattı, ara bulucu bir Kızılderili olarak yaratmadı.” dedi.

Birleşik Devletler’in güneybatısında, Missouri Nehri’nin bir kolu olan Yellowstone Irmağı akar. Yüksek tepelerin arasından kuzeye doğru ilerleyen, kendisine paralel Little Bighorn Nehri’nin sularıyla karışarak daha da kabarır. Onların birleştiği bu noktanın yakınlarına, Siyular kamplarını kurmuştu. Oturan Boğa’nın kabilesi Hunkpapalar da nehrin yukarı kısmındaydı. Santeeler, Oglalalar, Brul ler, Karaayaklar,  ayenler ve başkaları da yakın mesafedeydi. Aralarına katılmış bazı Arikaralar da bulunuyordu.

Custer, süvari birliğinden ayırdığı iki birlik eşliğinde, bu kampa saldırdı. Little Bighorn Muharebesi’ne dair  onemli sayıda anlatı bulunuyor elimizde. Bunların arasından yerli  efi Kızıl At’a ait olan oldukça iyi özetlenmiş gibi göründüğünden onu alıntılayaca ız. “Saldırı g n ⁷⁹, dört kadınla birlikte kampın biraz uza ındaydım. Aniden, kadınlardan biri bana uzaktaki kalın toz bulutunu gösterdi. Çok geçmeden Amerikalı askerlerin kampımızı kuşattığını fark ettim. Konsey çadırında beklendi imi söylemek için geldiklerinde hemen oraya koştum ama ulaştığımda askerler çevresini sarmıştı bile. Hepimiz farklı yönlere dağılmak zorunda kaldık. Kısa sürede hazırlanıp silahlanan atlılarımız, çarpışma için harekete geçti. Kadınlarla  ocuklar da atlarını almış, alanı ba altmak ve savunma yapan yerlileri engellemek için gidiyorlardı.” Ancak düşmanlar nehri geçmişti. Çadırları ateşe veriyor, çocuklarla kadınları kovalıyorlardı. Siyular onları korumak için hızlandı. Bu sırada başında Custer’ın olduğu alay, yandaki bir tepede bulunuyordu. Yerliler ilk saldırganları geri p   rt  t  ten sonra onlara döndü. Sayıca  st n Siyular, alt ettikleri ilk m frezeden aldıkları tüfek ve fişekleri taşıyordu. Sık kullandıkları bir taktikle tepeyi hemen sardılar. Bu, düşmanla-

79 25 Haziran 1876 (y.n.)

rının veya avlayacakları hayvanın çevresinde büyük bir çember oluşturup döne döne onlara yaklaşmalarından oluşuyordu ve avının çevresinde dönüp duran bir şahini andırıyordu.

Amerikalılar, liderlerinin çevresinde kare biçiminde dizilmişti ancak çember daralıyordu. Amansız bir mücadele başlayınca sanki aniden güvenlerini yitirdiler. Bazılarının silahlarını yere atıp kollarını kaldırarak şöyle bağırdıklarına tanık olanlar vardı: “Siyu! Bize acıyın! Bizi esir alın!” Fakat yerlilerin böyle bir planı yoktu. Büyük öfkeyle saldırmaya devam ettiler. Bu sırada, toparlanan birliğin diğer bölümü hızla geliyordu. Arka taraftan tehlikenin yaklaştığını hisseden Siyular, takviye güçler kendilerine ulaştıkça şiddeti arttırdı. Bu güçler, ilk birliğin işini bitirip silahlarını hatta üniformalarını alan diğer yerlilerdi. Custer’ın birliği, komutanlarına güvenerek ve aynı zamanda kendini belli eden bozgunun büyük umutsuzluğuyla yeniden cesaretlerini topladı. Siper hendeklerini kazıp inanılmaz bir enerjiyle kendilerini savunuyorlardı. Savaş iki taraftan da yayılan korkunç bir öfkeyle devam ediyordu.

Siyular, şefleri Gall ve Çılgın At’ı takip ediyordu. Bu sırada Oturan Boğa, bir kenarda yine transa geçmiş, büyümlü sözler söylüyordu. Little Bighorn Muharebesi’ni anlatan bazı tarihçilerin, kendi adamları ölümle burun burunayken onun güvenli bir yerde korkakça saklandığını yazmalarının nedeni de budur. Yerli karakterini yanlış değerlendirdikleri son derce açık elbette. Oturan Boğa, tehlikeye asla aldırmadığını ve böylesine bir suçlamayı hak etmediğini defalarca kanıtlamıştır. Yaptıklarında kesinlikle içten davranıyor, aralarına karışmaktansa doğaüstü gücünün erdemiyle askerlerine daha iyi yardım edeceğine inanıyordu. Herkes onunla aynı fikirde olduğu için, insanüstü bir güçle korunduklarını düşünerek düşman ateşine karşı koyarken büyük cesaret gösterebiliyorlardı.

Mücadele tüm gün boyunca aralıksız sürdü. Büyük bir kısmı yok edilen Amerikalılardan geriye bir avuç asker kalmış, onlar da yıldızlı bayraklarının altında, generallerinin etrafına toplanmış durmadan savaşıyordu. Artık yardım bekleyemezlerdi. Çok fazla adam kaybeden birinci müfreze, püskürtülüp geri çekilmeye zorlanmıştı. Cephaneleri de tükenmeye başladığından sadece

kesici silahlarla savaşıbiliyorlardı. O tür bir savaş şeklinde de yerliler onlardan kıyaslanamayacak derecede üstündü.

Custer'in elinde uzun süredir sadece kılıcı vardı. Bir süre sonra o da parçalanınca kalan kısmıyla kendini savunmayı sürdürdü. Kuşatmayı yapan tarafın her adamı başına yirmi yerli düşüyordu. Amerikalıların kahramanca direnişi akşama kadar sürdü... Askerlerin cesaretini küçümsemeden, yaptıklarının zor olduğunu kabul etmek gerekli. Yenilenler, kazanan taraftan hoşgörülü olmasını bekleyemezdi. Kendilerine acınacağını umarak teslim olmak yerine, silahla ölmeyi tercih ettiler. Her tarafı yara bere içinde kalmış Custer ise sürekli savaşarak tek başına ayakta kalmıştı. Sonunda o da öldü. Cesaretine duydukları hayranlığın kanıtı olarak yerliler onun kafa derisini yüzmedi.

Buffalo Bill'in Düellosu: Siyuların zaferi, yerli kabilelerinde olduğu kadar Amerikalılar arasında da büyük yankı uyandırdı. Her iki tarafın da sahip olduğu tüm güçler, ya kuvvetlendirme ya da intikam amacıyla harekete geçirildi. Kuzeyli Şayenler, müttefiklerine katılmak için hızla ilerliyordu. General Carr, 5.Süvari Birliğiyle onların yolunu kesme emri aldı. O sırada bu görevlinin yanında bir gözcü bulunuyordu. Bu kişi, Amerikan propagandası ve çıktığı turlar sayesinde adını tüm dünyaya duyuracaktı. Yirmi yıl kadar sonra, içinde yerlilerin ve bizonların da bulunduğu Rough Riders isimli gösterisiyle Amerika ile Avrupa içlerinde dolaşacak, onlar yardımıyla sözünü ettiğimiz dönemdeki vahşi yaşamın renkliliğini sunacaktı.

Bu albaya, yani William Cody'ye, yerliler *Buffalo Bill* adını takmıştı. Şaşmaz karabinasını kullanarak tüm bir kabilenin oklarından daha fazla bizonu tek başına öldürmüştü. Uzun süre kişisel haberci olarak çalışmış, birçok kez de yerlilere karşı savaşmıştı. Ovaya aşına olan Albay Cody, Kızılderililerden savaş sanatını öğrenmişti. Askerler o zamanlar Uzak Batı⁸⁰ isimli korchu arı kovanında ilerlerken onlara kılavuzluk eden öncü gruba bağlıydı. Bu ilerleme sırasında, Amerikalılar ile Şayenler çok geçmeden karşı karşıya geldi. Burada, benzerleri kıyaslamanın olanaksız olduğu bir olay yaşandı. Bu olay, üç bin yıldan daha

80 Eski den sınırı Apalaş Dağları sayılan Batı tarafının, Mississippi Nehri'ne kadar genişlemesinden sonra aldığı isim. (ç.n.)

eski olsa da kahramanlarıyla ilgili en güzel şiirler ölümsüz bir şair tarafından yazıldığı için bize kadar ulaşmıştır. Yerlilerin hareketleri de bahsedeceğimiz savaşçılarla aynı olmasına rağmen onların bunu göklere çıkaracak bir Homerosları yoktu. Meşhur İlyada'dan alıntı yaparak onların vahşi ihtişamını daha iyi hissettirebileceğimize inanıyoruz.

Akhilleus ile Hektor'un truva duvarlarının altındaki çarpışmasını hatırlayalım. Komutaları altındaki iki ordu kımıldamadan onları çevrelemişken iki kahraman karşı karşıyaydı. Çatışmadan önce birbirlerine seslendiler. Hektor, "Eğer Zeus, zafer kazanmama izin verirse silahlarını alacağım ama cesedini Akalara teslim edeceğim. Sen de aynısını yapacağına söz ver!" Akhilleus bunu reddetti. "İnsanlarla aslanlar arasında anlaşma olmaz. Senden nefret etmemek benim için imkânsız. İkimizden biri ölmeden aramızda barış olmayacak!" Ardından düello başlar, Hektor ölür, kazanan acımasız tarafından cesedi parçalanır. Hektor'un babası yaşlı Priam gelip oğlunu öldürenin dizlerine kapanır. Cesedin kendine verilmesi için sakince yalvarır. "Akhilleus, tanrılara benzeyen babanı anımsa! O benim yaşımda, benim gibi bir ihtiyar. En azından o senin yaşadığını biliyor ve seni yeniden görmeyi umut ediyor!" Ardından ekler: "Elimde sadece, vatanı için savaşırken öldürdüğün oğlum kaldı. Onu geri almak için sayısız armağanlar getirdim sana. Tanrılara karşı günah işleme Akhilleus. Babanı düşünerek ondan daha mutsuz olan bana acı çünkü ben dünyada şimdiye kadar hiç kimsenin yapmadığını yaptım, oğullarımı öldürenlerin ellerini öptüm!"

Üç bin yıl sonra, Amerikalı askerler ve Şayen savaşçıları önündeki iki şef, buna benzer bir meydan okumayla karşı karşıya geldi. Biri Buffalo Bill, diğeriyse Yaralı Nore'nin oğlu Sarı El'di. Üzerinde atkuyruğundan yapılmış süsler olan bir miğfer takan Hektor'unkine benzer başlıklı adam ve Akhilleus gibi dalgalı uzun saçlara sahip adam arasında acımasız bir düello gerçekleşir. İkisi de Antik Çağ savaşçıları gibi kesici silahlarla dövüşür. Sarı El ağır yaralar alıp ölür. William Cody, onun kafa derisini yüzerek alır. Hikâyedeki ihtiyar Priam gibi, bu yerli şefin babası Yaralı Nore de çıkagelir. O da galip gelene yalvarmak, *oğlunu öldürenin ellerini öpmek* istemektedir. Çocuğunu geri almak için, zengin Truvalı kralın *sayısız armağanı* olmasa da yok-

sul yerli için aynı değerde bir şey vermek ister. "Sana dört katır hediye edeceğim, oğlumun saçlarını bana geri vermen için dört katır..." der. Ancak Buffalo Bill, en az Yunanlı kahraman kadar serttir, bunu reddeder.

 ayenlere gelince... Amerikan karabinaları onları kırıp geçirse kendilerini bundan daha fazla mağlup hissedemezlerdi.

V. BÖLÜM

MAĞLUPLAR

Kör Bıçak

Bu sırada Oturan Boğa, kabileleri ayaklandırarak kuzeybatıya doğru uzanmış, Reno Kalesi garnizonuna karşı zaferler elde etmişti. Yanında topçu kuvvetleri ve makineli tüfekler olan General Miles, bu ezici güçlerle ona ulaşmayı başardı. Kurşun yağmuru altında püskürtülen Siyular dağıldı. Oturan Boğa ve en iyi savaşçıları düşman saflarını zorlayıp göller bölgesini dikkatlice takip ederek sonunda Kanada sınırını geçti. Artık çileden çıkmış, nefret dolu ve daha baş çıkılamaz hâlde, kendilerinden daha çok söz ettireceklerdi.

Şayenlerin kuzey kabileleri geride kalmıştı. Onlara boyun eğmeyip diğerleriyle birlikte Kanada'ya geçmemişlerdi. Artık yedi yüz kişi kalmışlardı ve bunların sadece iki yüz otuz beşi savaşçıydı. Az sayıda olmalarına rağmen, bu yerlilerin büyük bağımsızlık savaşlarında neler yaptıklarını göreceğiz. Açıkça belirtmek gerekirse, insanlık tarihinde muhtemelen benzeri olmayan bir kahramanlık sergilediler.

Bu kabile, Kör Bıçak isimli yaşlı bir şef tarafından yönetiliyordu. Tüm yolların kesildiğinin farkında olan ve Oturan Boğa'nın yaşadığı bozgunu duyan şef, kendi adamlarıyla nasıl kaçabileceğini araştırarak bekliyordu. Bu sırada ona elçi gönderilmesiyle her zamanki bitmek tükenmek bilmeyen tartışmalar yeniden başladı. Bir kez daha asla tutulmayacak sözler verildi. En sonunda kabile, Dakota'nın güneybatısındaki Badlands'e itildi. Burada yiyecek hiçbir şey yoktu. Korkunç açlık işkencesi bu sürgün edilmiş insanları kıvrandırmaya başladı. Kadınlarla çocukları kurtarmak için, yaşlı şef sonunda yardım istemeye razı oldu ancak

cevap alamadı. O zaman, bu sefalet kampından, yerli inancındaki törenlerden çıkan ve bize kadar ulaşan şu sözler yükselir:

Baba, acı bize!

Sana yalvarıyoruz...

Her şey bitti! Her şey bitti!

Açlıktan   lece iz!

Yüce Ruh çocuklarına arkasını dönmüştü.   a rılarına sadece ölüm yanıt verdi. Bu süreç yeterince hızlı de  ilmiş gibi açlığa bir de hastalıklar eklenir. Sıtma baş gösterip çabucak yayılır. Belgelere göre,   len   ocuk ve kadınları saymazsak, oraya gelen iki yüz otuz beş savaş  dan geriye sadece altmış dokuzu kalmıştı. Cesaretleri değil ama dirençleri tükenmek üzereydi. Erzakları verilmeyen yerliler ilaç istedi ama o da karşılıksız kaldı. Bu durumda yok olmaları yakındı. Atları   lmeye başlayınca geriye kalanları da, besin ihtiyaçlarını karşılamak için kendileri öldürdü. Diğer yandan, Kuzeydeki çiftliklerden geçerken at   alarak yollarına devam ettiler. Bunun   zerine alarm verildi. Beraberlerindeki iki yüz kadar hasta kadın ve çocukla, bitkin durumda sürüklenen bu altmış dokuz savaşçıya karşı, *Yüce Baba* (!) vakit kaybetmeden iki bin süvari gönderdi. Çok saçma bir yariş başladı. Bazı günler bu kaçakların yüz kilometreden fazla yol katettiklerini saptıyorlardı. Yakınlarına geldiklerinde saldırıya geçiyor ancak karşılarındakinin tekrar kaybolduğunu görüyorlardı. Takip tam elli gün sürdü. Kimi zaman temas kopuyor, hayalet gibi gözden kaybolan yerlilere ne olduğunu anlamıyorlardı. Bir gün, bulundukları noktadan yüz elli kilometre kadar uzaktaki bir çiftliğin yağmalandığını, atların çalındığını duydular. Oraya vardıklarında çok geçti, kurtlar kaçmıştı.

Yerliler böylece Güney Platte'ı geçip Niobrara'nın kumlu ısızlı  ına vardı. Bir kez daha, yiyecek en ufak bir şey yoktu. Yine atlarını kurban etmeleri gerekti. Açılacak onca yol varken bu zor bir fedak  rlıktı ancak özgürlüklerini korumak için her şeyi yapmaya hazırđılar.

Bir ekim günü, *göçebeler* Amerikan birlikleri tarafından korunan Robinson Kalesi'nin önüne geldi. Oradaki hayvanların tutulduğu yeri basıp atları aldılar. Bu tehlike belirtisinin ardından takip yine başladı. Dört atlı birlik izlerini sürerken başka birlik-

ler de yardıma çağırıldı. Kısa bir süre sonra ıssızlığın ortasında, Crow Butte bölgesi üzerinde kurulmuş kamplarını buldular. Tepenin etrafı çevrildi, artık kaçamayacakları düşünülüyordu. Nasıl bir mucize olacak da kurtulmayı başaracaklardı ki? Bu hasta ve mecalsiz gruba karşı, Birleşik Devletler hükümeti, şaşırtıcı büyüklükte bir gücü, beş tane alayı seferber etti. General Pope kumandasındaki Kansas demir yolu boyunca güneye, General Crook yönetimindeki güneydoğuya, General Bradley komutasındaki de Niobrara'ya yerleştirdi. Askerlerinin yeniden toparlandığı meşhur 7. Süvari Alayı, Black Hills yolunu kapatırken General Gibbon yönetimindeki sonuncusu da kuzeydeki Yellowstone boyunca yerleştirildi.

Şafakta baskın gerçekleşti ama kime karşı? Ortada kimse yoktu. Sağlam kalanlar, genç Küçük Kurt emrinde sınıra doğru gitmişti. Yaşlı Kör Bıçak ve çetesinden geriye kalanlarsa, kumların ıssızlığındaki duman, sis ve rüya gibi görüntüler içinde kaybolmuştu. Onları, on gün sonra Sand Hills civarında, silahsız, yiyeceksiz ve yiyeceksiz hâlde, kar fırtınasının ortasında buldular. Sonunda yakalanıp tutsak edildiler.

Kar yağışı devam edince ne galipler ne de mağluplar ilerleyebilirdi. İki gün dinlenip yiyip içtikten sonra özgürlük umudunun yeniden yeşermesi fazla sürmedi. Üçüncü günün sabahı kar dindiğinde, Albay Johnson ve alayı tutsakları götürmeye hazırlandı. Ancak onlar, fırtınadan yararlanarak karda hendekler kazıp tüfekleri gizlice aşırımlardı. Askerleri yayılım ateşine tutup iki gün boyunca güç durumunda bıraktılar.

Robinson Kalesi'ne haberciler yollandı. Bir sahra topu getirildi ve hendekler bombalandı. İçinde kadınların da bulunması nedeniyle, Kör Bıçak ateşkese razı oldu. Onun teslim olmasından sonra kullandıkları silahları bulamadılar. Nerede olabilirlerdi? Parça parça sökülmüş hâlde kadınların yırtık pırtık giysilerinin altına saklanmışlardı. İki gün sonra, bu destansı topluluk Robinson Kalesi'ne kapatıldığında, bunlar hemen döşemenin altına gizlendi. Tutsaklar arandığında üzerlerinde hiçbir şey bulunamadı.

1878 yılının aralık ayına kadar orada kaldılar. O dönemdeki büyük konseyde, Siyu şefleri de bulunuyordu, Kızıl Bulut ile Amerikan Atı da bunların arasındaydı. Onlar da uzun süredir

tutsaktı, sözlerinin tutsakları... Bağlılık yemini ettiklerinden buna sadık kalmalıydılar. Kızıl Bulut, derin üzüntü taşıyan konuşmasında, kendisiyle beraber sürüklediği zavallılara acıdığı için yaşlı Kör Bıçak'a boyun eğmesini öğütledi. Burada, bu olayın tümünü düzgünce aktarabileceğimizi düşünüyoruz.

Yırtık pırtık giysiler içindeki Kör Bıçak, halkanın ortasına doğru ilerledi. Biraz sonraki anlatıyı kendisinden aldığımız tanık Bronson⁸¹, "İhtişamının ve gençliğinin zirvesindeyken bile o andakinden daha fazla şef havası vermemişti." demişti. Önce Siyulara seslenerek toprakları üzerinde kendisine gösterdikleri konukseverlik için onlara teşekkür etti. Ardından, Yüzbaşı Wessells'e dönüp zorunlu olduğu için ona boyun eğeceğini ama bunu kendisini orada bırakmaları koşuluyla yapacağını söyledi. İnsanların açlıktan öldüğü Güney'e geri dönmek istemiyordu. Wessells söz verdi ancak hükümet tarafı bunu onaylamadı. Kör Bıçak ile grubundan kalanların, ocak ayında Reno Kalesi'ne götürülmeleri emri verildi. Bu defa, yaşlı şefin öfkesini kontrol edebilmesi zor oldu. Karda bin kilometreden fazla yol gitmek zorunda kalacak bahtsız arkadaşlarını işaret etti. Yüzbaşı, emir aldığını ve buna itaat etmek zorunda olduğunu açıklayınca Kör Bıçak, arkadaşlarının görüşünü alıp gitmeyi reddettiğini açıkladı. "Ölmek için ölelim mi yani? İşimizi burada bitirseniz daha iyi olur." dedi. Buna karşılık Wessells "Pekâlâ. Kabul edinceye kadar hiçbirinize yemek verilmeyecek." dedi soğukça. Görüşmelerde hazır bulunan Bronson şöyle diyor: "Bu yerliler hemen hemen çıplaktı. Hava o kadar soğuktu ki oradaki birçok askerin elleriyle ayakları buz kesmişti. O zavallılar, teslim olmamak için kıyafetsiz, yiyeceksiz, ateşsiz beş gün geçirdi..." Bu süre boyunca yerli tutsaklar, sadece ölüm şarkısı söylemek için ağızlarını açtı.

9 Ocak sabahı, Wessells yerli çocuklarına zorla yemek yedirmek istedi fakat anneleri bunu kabul etmedi. Çocuklarının da kendileriyle birlikte ölmesini istiyorlardı. O zaman kabileyi bu korkunç direnişe itenin şefler olduğunu düşünerek içlerinden ikisini, İhtiyar Karga ile Vahşi Köpek'i zincire vurdurttu. Bu sırada Vahşi Köpek savaş çılgılığı atınca zindanda savaş şarkıları yankılanmaya başladı.

81 Edgar Beecher Bronson (1856-1917). Çoğunlukla, Kızılderililerle yaşadıklarını kaleme almış Amerikalı yazar, avcı, fotoğrafçı. (e.n.)

Gece vakti, gizli yerlere saklanan tüfekler çıkarıldı. Tutsakların silahsız olduğundan emin subaylar, barakaların çevresine sadece bir sıra nöbetçi yerleştirmişlerdi. Aniden yayılım ateşi başladı ve askerler öldü. Nereden çıktıkları anlaşılamayan yerliler, gölge gibi ölü askerlere yaklaşıp karabina ve palaskalarını aldılar. Tehlike uyarısını duyan birlik, yarı giyinik hâlde koşup geldiğinde zindan boşalmış, tüm grup tepelere doğru kaçmıştı.

Çiftliği birkaç kilometre uzakta olan Bronson, süvari bölüğü tarafından takip edilenlerin yakından geçtiğini duydu. Giyinip atına atlayarak kovalayanların arasına karıştı. Bunu savaşmak için değil, en fantastik efsanelerdeki kahramanlardan daha hayret verici olduklarını düşündüğü ve korkuyla karışık bir hayranlık beslediği bu harika insanların ne yapacağını görmek için yapmıştı. “Eğer aralarında yalnızca savaşçılar olsaydı, kaçabilirlerdi. Ancak karılarını terk etmek istemiyor, onlarla birlikte ölmeyi yeğliyorlardı. Böylece bu çılgın firarın ilk yarım kilometresi içinde savaşçıların yarısı hayatını kaybetti.” Çok geçmeden cesetlerin gösterdiği yoldan diğerlerine yaklaşıldı. O zaman kadınların, ölen kişilerin tüfeklerini alıp savaşçılar gibi çarpıştıkları fark edildi. Uzun süredir bu bölgede yaşayan tanık şöyle devam ediyor: “Bu yol, bir dağ keçisinin bile tırmanamayacağına yemin edebileceğim bir tepeye uzanıyordu.” Ancak atlıları kurşun yağmuruyla karşılayan savaşçılar orayı doldurmayı başarmıştı. Askerler buna hemen karşılık verdi. Yerlilerin içinden henüz tepeye tırmanamayan birkaçı öldü. Bunların arasında, Kör Bıçak’ın *Prences* diye anılan en küçük kızı da bulunuyordu ve o da savaşırken ölmüştü. Bronson, yaşlı savaşçının oğlunun ölü bedeninin de yerde yattığını görmüştü.

Çarpışmanın gece yarısı sürdürülmesi olanaksızdı. Şafakta takip yeniden başladı çünkü yerliler tepenin doruğuna çıkıp oradan kaçabilmişlerdi. Dört süvari bölüğü, beş gün altı gece aç kalmalarına rağmen yaklaşık yirmi beş kilometrelik bir mesafeyi ara vermeden katetmiş kaçakların izini sürüyordu.

12 ocakta, ne yazık ki tarifi çok uzun sürecek olağanüstü kahramanlıklar ve özveri gösteren yerlileri, bir tepenin eteğinde sayıca azalmış hâlde buldular. Ele geçirilmeleri, neredeyse olanaksız gibiydi. Tedbirsizce ilerleyen bir süvarinin atı öldürüldü.

Asker, ölmüş hayvanı yerde bırakıp geri çekilince yerliler atı yedi. Bu yedinci gündü. Güçlerini toplamı  olsalar da talihsizlerin cephanesi tükenmişti. Yine de dokuz gün daha düşmanlarına nefes aldırmadılar. Ku atıldılar, kaçtılar, çember i ine alındılar, yeniden safları zorladılar...

21 Ocak 1879 Salı günü, büyük bir hayal ürünü oldu  düşünülebilecek bu serüvenin sonu geldi. Y zba  Wessells, West Point Akademisi yeni mezunu Teğmen George H. Dodd, Y zba  Vroom, tek seferde kırk mermi atabilen toplarla hendeğin yerle bir edilini gören te menler Crawford ile Hardie ve kahramanlarımızın düşmanı oldu  için sözlerinden şüphe edilemeyecek diğer on yetkili tanık, Bronson'ın hikâyesini raporlarla do rulamasaıydı onu ispatlaması imkânsız olurdu. Eğer atalarına ait zaferlerin, çocuklarına aktarılabilceği bir  ayen halkı kalmış olseydi, bu kahramanların hik yesi ölümsüz olurdu.

21'inde, kabileden artakalanlar, Robinson Kalesi'nin yetmiş kilometre uzağında bulunan Warbonnet Nehri falezlerinin yakınındaki bir çukurun dibine sığınmıştı. Çukurun üstüne ateş a maları için tepelere askerler gönderildi. Saldırı yeteri kadar sürdükten sonra durup beklediler. Bu mezardan    hayalet  ıktı. Branson, "Bunlara sava cı denip denemeyeceğini Tanrı bilir. Birinin elinde boş bir tabanca, diğer ikisinde hançer olan bu üç kişi hemen saldırdı.    adam    yüz kişiye karşıydı... Delik deşik edilip  ld r ld ler. Savaş böylece sona erdi."

Birlikler sipere yaklaştıklarında, orasının artık sadece ölülerle dolu bir çukur olduğunu gördüler. İ inden, yirmi iki ceset, dokuz ağır yaralı çıkarıldı. Bu yaralılar arasında, K r Bıçak da vardı. O zaman, Washington hükümeti cömertliğini   yle gösterdi: Onun, Kızıl Bulut'un O lalalarının koruma alanında yaşamasına razı oldu... K r Bıçak'ın en başından beri istediği şey buydu zaten.

Nanni - Chaddi

Batı kabileleri zayıf düşmüştü. Peki, bu onların mücadeleden sonsuza kadar vazgeçtiği anlamına mı geliyordu? Biraz sonra göreceğimiz gibi hayır, gelmiyordu. Uzun katliamların tükettiği

güçlerini yeniden toplamaya ihtiyaçları vardı. İsyanların büyük şefleri, onları yönetecek durumda değildi. Kızıl Bulut, tümünden boyun eğmişti. Oturan Boğa, sürekli Kanada'daydı. Benekli Kuyruk, çatışmaktan bezgin düşmüştü. Çılgın At tutsaktı. Onlarla daha sonra yeniden karşılaşacağız.

Daha önce anlatılanlar olup biterken ayaklanma sadece ovalar bölgesiyle sınırlı kalmadı. Onlara tahsis edilen yerlerinde bıraktığımız ve Amerikalılara yeniden kaygı vermeye başlayan Apaçilerle tekrar buluşmak için birkaç yıl geriye gitmemiz gerekecek.

Apaçileri yatıştırmak için General Crook gönderildi. Crook, yerlilerin samimi bir dostuydu. Onları, sessiz kalmaya ikna etmek, sonra da buna mecbur bırakmak için yetkisi dâhilinde her şeyi yaptı. Hatta taraflarını tutup hükümete, yerlilerin taleplerinde haklı olduğunu söylemeye cesaret etti. Buna rağmen, iki taraf için de iyi sonuçlar elde edemedi. Dahası, isyanlar artınca emirlere boyun eğip bastırılmaları için kendisi emirler vermek zorunda kaldı.

1872 aralığında, 5. Süvari Birliği'nden Binbaşı Brown kumandasındaki üç bölüğü, Rio Gila ve Salt River Apaçilerine karşı gönderdi. Özellikle, başında Tshunts isimli bir şefin bulunduğu, taşkın kabileyi etkisiz hâle getirmek istiyordu. İzlendiğini hissededen bu grup, kanyonun yamacındaki ulaşılması güç bir yere sığındı. Buraya açtıkları mağarayı sığınak yapıp güvenlik içinde olduklarına inandılar. Alayın yerli keşif yerlerini yani düşman tarafa geçen dönemleri hesaba katmayıp hiçbir şeyden kuşkulamadılar. Bu nedenle 27 Kasım'da kanyonun bir çıkıntısı üzerinde gelip duran alay, o noktadan tüm kabileyi gördü. Gün ortasına doğru, kadınlar sakince yemek hazırlarken yaylım ateşi açıldı, altı yerli öldürüldü. Ne olduğunu anlayamayan kabileye, koşulsuz teslim olmasını buyuran bir ses duyuldu. Apaçiler buna, amansız mücadelenin başlayacağını işaret eden çığlıklarıyla yanıttı. Ancak askerlerin baskın yapması imkânsızdı, mağara dik bir kaya yüzeyine oyulmuştu. Oraya çıkan dar yolu kayalarla kapamışlardı. İyice gizlenen yerliler, artık ne yukarıdan ne de falezin eteğinden görünüyordu.

Binbaşı Brown duraksamadı. Dolaylı yoldan da olsa düşmanlara ulaşabilmek için duvarın üstüne ateş açtırdı. Gelen çığlıklar

bunun işe yaradığını gösteriyordu. Apaçi savaşçıları, çatışmadan ölmeye razı olamazdı. Hemen ortaya çıkıp karşılık verdiler ve çarpışma şiddetlendi. Kayaya sığınmış kadınlar silahları dolduruyordu. Amerikalılar, daha çok adam kaybetmelerine rağmen üstünlüklerini korudu. Brown ateşi kesip uyarısını yineledi, kadınlara ve çocuklara zarar vermeyeceğini açıkladı. Bir süre sessizlik oldu. Ateşkes mi ilan edilecekti? Ansızın, acıklı bir şarkı duyulmaya başladı. Amerikalı komutan, "Bu nedir?" diye sordu. Rehberlerinden biri cevapladı: "Ölüm şarkısı. Son ana dek savaşacakları anlamına geliyor..." Duygulanan askerler uçurumdan yükselen, sözleri günümüze kadar korunmuş şu vakur ezgiyi dinledi:

Baba, biz ölmeye gidiyoruz!

Bizi saran korku kendimiz için değil,

Geride kalanlar adına!

Baba, biz ölmeye gidiyoruz!

Bir tanık, "Son nota kesildiğinde, görkemli yirmi savaşçı siperin yukarısında göründü." diye anlatmıştı. Bunu, dikkati o yöne çekmek için yaptılar. O sırada, başka bir grup, kanattaki askerleri şaşırtmak amacıyla, daha önce kayayla kapattıkları yoldan sessizce çıktı. Ancak Pima kabilesinden olan keşif eri, manevrayı fark edip tehlike işareti verdi. Karşı saldırı Apaçileri mağaraya geri itti, iki taraftan da ölen ve yaralananlar oldu. Birkaç yerliyse, düşman saflarını aşmayı başardı ama orada olacağını hiç düşünmedikleri, korunmuş bölge birlikleriyle karşılaşp hemen geri çekildiler. Kaçmayı kendine yakıştıramayan bir tanesi, savaş çığlığı atarak kahramanca koştu. Aynı tanık, "Yirmi kurşun onu aynı anda buldu ve ıslanmış makosen gibi olduğu yere yığıldı." demişti. Üçüncü ve son uyarıya yanıt olarak ölüm şarkısı tekrar yükseldi. Bunun üzerine Binbaşı Brown, "Bu sefer işlerini bitirmeliyiz." dedi. Emrindeki tüm adamlar, yaylım ateşine başladı ama bu, saldırganların istediği kadar öldürücü olmadı.

Bir başka yöneme başvuruldu. Kayışlar ve bulunabilen diğer bağlarla uzun bir ip yapıldı. Tabancalarla silahlanmış gönüllüler bunlara bağlanıp mağaranın karşısına indirildi. Bu cesur manevra başarıya ulaştı. Uçurumun altına doğru sarkmış askerler,

görünen yerlilere çok yakından ateş edebiliyordu. Ancak bu da yeterince hızlı gerçekleşmeyince komutan başka bir şey düşündü. Küçük kayaları, yuvarlayarak dik kaya duvarının kenarına getirmelerini istedi. Sonra askerler bunları mağaranın yukarisından aşağı ittiler. Sonuç, tüyler ürperticiydi. Büyük parçalar sekip mağaranın içine gülle gibi giriyor ve her şeyi eziyordu. Dışarı kaçmaya çalışanlar, ateş edilip öldürülüyordu.

Apaçiler yine de direndi, sanki ölüleri tekrar hayata dönüyordu. Kanlar içinde yerlerde sürünen yaralılar bile savaşıyordu. Kıyafetlerinden, kabile büyücüsü olduğu anlaşılan biri meydana çıktı. Durmadan ateş ediyor, hedefi asla sektirmiyordu. Sanki görünmez bir güç onu koruyormuş gibi, kurşunlar çevresinde uçuşuyor ama ona değmiyordu. Katliamın ortasında, kaybedenler arasındaki galip, ölümler arasındaki canlı olarak ayakta duruyordu.

Saatler geçti ama savaş durmadı. Bağırış çağırış azaldı, kesilmeyen ölüm şarkısı mırıltıya döndü ama kayalar yuvarlanmaya, kurşunlar yağmaya devam ediyordu. Bu noktada insan kendine, tüm bu güçlerin boşuna mı harcandığını, katliamın başarısız mı olduğunu sorabilirdi.

Brown ateşin kesilmesini emretti. Askerler süngü takarak ilerledi çünkü mağarada artık onlara karşı koyabilecek tek bir düşman bile kalmamıştı. Mağaranın içine girdiklerinde en gözü dönmüşlerinin bile dehşetten kanı dondu. Her yerde ezilmiş, parçalanmış bedenler vardı. Tek bir savaşçı bile hayatta değildi. Tutsak almak için tüm kabilede sadece on sekiz kadın ve altı küçük çocuk buldular. Onlar da galiplere eşlik edebilecek kadar sağlam değildi.

Bu korkunç katliam, Apaçilerin sonunun başlangıcı oldu. O dönem, Arizona ve New Mexico'da yirmi bin kadar Apaçi vardı. 1875'de en fazla yedi bin, 1890 yılındaysa sadece birkaç yüz kişiydiler. Hemen hemen tüm şefleri öldürülmüştü. Geronimo, yenilgiyi asla kabullenmeden tek başına direndi. "İki yüz seksen dokuz silahlı yoldaşım daha var!" diyordu gururla. İki yüz insanın ölümünden sorumlu tutulduğu zamansa, "Daha intikam alacağım düşmanlar var!" diyerek karşılık verdi. Tehdidini yerine getirme fırsatı bulamaması, onlar için büyük bir şans. Kısa süre

sonra Geronimo, tüm insanları alt edebilecek tek rakibe, geçip giden zamana yenik düşerek öldü.

Oturan Boğa'nın   l  m  

Neredeyse huzurlu denebilecek yıllar geçti. Diğerleri gibi Oturan Boğa da herkesi   şırtarak boyun eğdi. Bunun, kendi adamları arasına geri dönmek amacıyla yapt ı ı bir hile olabileceğinden şüphelenip onu bir süre hapsettiler. Oturan Boğa susup vaktini bekledi. Böylece onu 1890 yılında, tahsis edilen bölgelerden biri olan Standing Rock Kampı'nda, görünüşte sakin bir hayat sürdürürken buluyor  z.

Bu sırada, buralarda garip şeyler olmaktaydı. Kabileler arasında bir mesihın yakında geleceği söylentisi dolaşıyordu. Bu mesih, Uzak Batı'da, Nevada'daki Paiute kabilesi arasında g  r  lm  şt  . Evrensel sevgiyi öğütlediği için hükümet görevlileri ona bir şey diyememi ti. Tanrı'nın kendisine bir dans öğrettiğini, bunu halkına göstermesi gerektiğini iddia etti. İşler, eskisi kadar yolunda gitmeyecekti çünkü bahsi geçen,   l  lerin dansıydı. Yerlilerin sıkıntılarını arttırıp en üst seviyeye taşıyacak ve her şeyi sorgulamalarına neden olacak   nl   Hayalet Dansı...

Peki nasıl yapılıyordu? Bunu, özellikle genç savaşçılar ve genç kızlar yapardı. İçine girip bekledikleri, ocaklı kulübe tecr  belelerinin ardından, dansçılar sersemliyordu. Gürültü ve hareketlilik nedeniyle sarhoş olup şamanların etkisi altında transa geçerek k  hine dönüyorlardı. O sırada kendilerini Wakantanka'nın yani Yüce Ruh'un ülkesinde sanıyor, beyazlar açısından oldukça kaygı verici şeyler gördüklerini söylüyorlardı, uygarlığın   k      m  jdeleniyordu. Herkes sırası geldiğinde bu deneyimi yaşamaya can atıyordu. O zamana kadar görülenlerden daha tehlikeli bir başkaldırı ruhu giderek yayılıyor, kabileleri coşturuyordu.   yle ki, hükümet bu törenlerin yasaklanması emrini verdi. Ancak   amanları özellikle de Oturan Boğa'yı hesaba katmamışlardı. Kendisi de kâhin olan büyük   ef, bunu fırsat bilerek, ara verdiği yenilmez sava   ılı a geri dönme vaktinin geldiğini hissetti.   ef Tepen Ayı, onun çağrısı   zerine Standing Rock Kampı'ndaki trajik   enli i düzenledi. Yerliler yığınlar hâlinde oraya gitti. Fırtına kopmak üzereydi...

Bu olayı haber alan beyazlar, bir araya gelerek hızlıca bir karar aldı: Oturan Boğa'nın kesinlikle ortadan kaldırılması gerekiyordu. Burada Warren K. Moorehead'in anlatısını, bizim ilgileneceğimiz olayların resmî kaydı kabul ederek verelim. 14 Aralık 1890 akşamı, yerli polis şefi Binbaşı McLaughlin, Teğmen Bull Head komutasındaki kırk adamı, Oturan Boğa'yı yakalayıp tutuklamakla görevlendirdi ve Standing Rock Kampı'na yolladı. Askerler hemen yola çıktı. Oturan Boğa, Grand River boyunca dizilmiş, ağaç gövdesinden yapılma bir grup kulübede kendi adamlarıyla birlikte yaşıyordu. O gece komşu evlerden çoğu boştu çünkü yerliler Hayalet Dansı'na katılmak için uzaklaşmıştı, Oturan Boğa ise evindeydi. Güvenlik güçleri gecenin sonunda oraya ulaştı. On süvari, atlarından inip şefin kulübesine girdi. Onu, iki karısı ve on yedi yaşındaki oğlu Karga Ayağı ile birlikte buldular. Askerleri gören kadınlar korkup ağlamaya başladı. Oturan Boğa, sakince ne istediklerini sordu. "Seni tutuklamaya geldik." diye yanıtladı Bull Head. "Pekâlâ. Sizinle geleceğim." dedi Şef. En güzel kıyafetlerini isteyip özenle giyindi. En iyi atını, bir görevlinin kapıda tuttuğu gri aygırı istedi. Tüm bunlar kısa sürede olmadı, gün ağarmaya başlamıştı. Bu sırada, daha önceki bomboş evler de yavaş yavaş doluyor, yerliler Hayalet Dansı'ndan dönüyordu. Yerinde duramayan kızgın yerliler hemen kulübenin çevresini sardı, hepsi silahlıydı. Görevliler yolu açmak için onları geçmekte zorlandılar. Oturan Boğa, evinden çıkan grubun ortasındaydı. Bull Head ve Shave Head onu aralarına almış, Çavuş Red Tomahawk da arkasına geçmişti. Şef, atına doğru ilerlerken onun hareketlerini dikkatle izleyen oğlu şaşkınlığını gizleyemeyip seslendi:

"Asla mavi giysili birine teslim olmayacağınızı söylemiştin. Şimdi seni götürenler de mavi üniformalı yerliler!"

Bu, Karga Ayağı'nın beklediği etkiyi yaptı ve Oturan Boğa, çevresini saran yüzlere baktı. Bunlar onun yoldaşlarıydı, bir emriyle kendilerini ateşe atmaya hazır, Hayalet Dansı yapmış yaklaşık yüz altmış kişi... Tehlikeli ve son derece kızgındılar. Boyun eğmek mi? Bu, artık gücünün tükendiğini kabul etmek değil miydi? Öte yandan Pine Ridge Kampı'ndan haberler almıştı. Beyazları ortadan kaldırma savaşını başlatmak için sadece bir işaretini bekliyorlardı. Ok yaydan çıktı, yetkililere saldırılması

emrini verdi. Anında açılan ateşle ağır yaralanan Teğmen Bull Head, yere düştü. Çavuş Shave Head ise karnından yaralandı. Buna rağmen arkasına dönecek gücü bulan Bull Head, Oturan Boğa'ya ateş etti. O sırada  ef'in arkasında olan Red Tomahawk, tabancasını Oturan Boğa'nın sa  yanağına doğrultup tetiği çekti. Teğmen,  avuş ve Kızılderili, hep birlikte oldukları yere yığıldı. Red Tomahawk'ın kurşunu Oturan Boğa'yı hemen öldürmüştü. Bunun  zerine,  etin bir çatışma patlak verdi. Polis müfrezesini yönetecek hiçbir görevli kalmamıştı. Red Tomahawk kumandayı ele alıp ateş a ılmasını emretti. Dönek yerlilerden biri olan Hawk Man, yaylım ateşinden yara almadan sıyrılmayı başarıp Binbaşı McLaughlin'in s v ri alayına haber götürmek üzere kaçtı. McLaughlin, aceleyle oraya ulaştı. Hayalet Dans ılarının sayısı, direnebilecekleri kadar çok değildi. Üstelik o zamana dek zarar verilemez diye bildikleri kişinin ölümüyle cesaretleri kırılmıştı. Geri çekilmek zorunda kalarak ormana kaçtılar. Yetkililer, onları izlemedi. Kana bulanmış Standing Rock Kampı'nda, artık sadece yaralılarla ölüleri saptamaları gerekiyordu.

 ki gün sonra, 14 Aralık 1890 tarihinde, Bull Head, Shave Head ve çarpışma sırasında ölen diğer yerli polisler, kana bulaşıkları toprağa törenle gömüldü. 32. Piyade Alayının bir b l    askerî törenle selam durdu. Tabutları  rt ld   nde havaya    el top atı ı yapıldı.

Aynı gün, yaklaşık 450 metre daha güneydeki Yates Kalesi'nin askerî mezarlığına dört tutsak bir çukur kazdı. Burada, olayın anlatısını alıntıladi ımız ordu cerrahları Teğmen Wood ve Binbaşı McLaughlin'in önünde, Oturan Boğa'nın bedeni kefe-ne sarılıp dört tahta levha arasında toprağa verildi.

Wounded Knee

 ef ile arkadaşlarının ölüm haberi tüm kabilelere yayıldı. Yerlilerin çoğu, özellikle genç savaşçılar ve genç kızlar, Hayalet Dansi'na katıldı. Belki de haklı olarak, misillemelerin kendilerine karşı yapıldığını, Standing Rock'ta yaşananlardan sonra sıranın onlara da geleceğini düşündüler. Savunmasız hâlde katledilmektense savaşarak ölmenin daha iyi olduğunu düşündüler. En

şevklileri, umutsuz bir direniş ilan ederek hâlâ kararsız olanları yanlarına çekmeyi denedi. Böylece, Kızıl Bulut'un Oglalaları da savaş baltalarını çıkarıp yaşlı şeflerini yanlarında götürmek istedi. Ancak şef şeref sözü verdiği gibi artık hiç umudu da kalmamıştı. Kızılderili ırkının yok edilmesine karar verildiğini ve bunun kaçınılmaz olduğunu anlamıştı. Savaşmaya hazır sekiz bin savaşçı hâlâ emri altındaydı ama ne yapabilirlerdi? Boyun eğmemekte diretenlerin başına neler geldiğini görmüştü.

Başkaldıran tüm şefler birbiri ardına öldürülmüştü. Little Bighorn Muharebesi'ne katılan ve bu olağanüstü çatışmada kendini büyük cesaretle düşman ateşlerine karşı tehlikeye atarak boş yere ölümü arayan Çılgın At tutuklanmıştı. Kaçmak istediği sırada da muhafızlardan biri onu vurarak öldürmüştü. Beş yıl sonra, 5 Ağustos 1882'de, Rosebud civarındaki tüm Siyu kabilelerinin şefi Benekli Kuyruk, eşit şartlarda yapılmayan bir çarpışmayı korkmadan desteklerken ihanete uğramıştı. Boyun eğen bir yerli olan Crow Dog, tarafından öldürülmüştü. Dün sıra Oturan Boğa'daydı, yarın ona gelecekti. Bu ne işe yarayacaktı? Tüm bu ölümlerin özgürlüğe hiçbir faydası olmamıştı. Sakin kalmalarını öğütleyerek ve barışçıl tutmaya çalışarak geride kalanları kurtarmak daha iyi değil miydi?

Kendi savaşçıları, bu tutumun onu kurtaramayacağını ileri sürdü. Savaşmak istemiyorsa en azından kaçıp kurtulmalıydı, özverinin faydası yoktu. Çocukları, bunun için ona yalvardı. Yetmiş yaşlarında, gücü kuvveti yerinde, şaşılacak derecede kendine hâkim bu ihtiyar hep reddediyordu. Ondandır koparılmak istenen bu çıplak toprak parçası, uçsuz bucaksız memleketinden, her zaman şef olduğu ata yadigârı ovoidan kendisine kalan tek şeydi... Kararı o kadar kesindi ki, konuşarak düşüncesini değiştirmenin imkânsız olduğunu anladılar. O zaman harekete geçip şiddete başvurdular. Kızıl Bulut, kendi adamları tarafından zorla kaçırıldı. Ancak Amerikalılar duruma el koyup onu geri aldı. Şüphesiz, güvenliğini sağlamak için en iyi yolun onu hapishaneye kapatmak olduğunu düşündüler.

Bu sırada yetkililer, müzakerelere girişmeyi deniyordu. Binbaşı Brooke, iki döneke yerli haberci olan Amerikan Atı ve İki Değnek'i, boyun eğmelerini istemek üzere isyankâr Hayalet

Dans  larına yolladı. Bu, reddedildi. Yerliler destek g  c bekliyordu. Bir sava  cı grubunun, hareketliliğin en yoğun olduğu noktaya, Ghost Dance'in kaynağına olan Pine Ridge Kampı'na doğru ilerlediği biliniyordu. Custer'in eski 7. Süvari Alayı onlara karşı seferber edilmişti. Bunlar, Albay Forsythe'in piyadeleriyle destekleniyordu. Askerler, mistik Hayalet Dansı'ndan oldukça ilham alan en büyük düşmanları Tepen Ayı, Bodur Boğa, Küçük Yara ile u  ra  acaklardı. Bu yerliler, Fransız misyonerlerin yerleşkesinden pek de uzak olmayan Wounded Knee isimli bir yerdeydi.

29 Aralık'ta kampın etrafı sarıldı. Şafak sökmeden, Hotchkiss marka bir makineli tüfek bataryası, ilerideki süvari safinın g  r    açısında kalacak şekilde konumlandırıldı. Sabah saat sekizde, Amerikalılar beyaz bayrak çekerek bir elçi gönderdi. Görevli, yerlilere, her çeşit silahlarını teslim etmeleri emrini ilette. Alay etme niyetiyle veya itaat ediyormuş gibi görünmek için iki adet tüfek verildi. Kararlı kişilerce başlatılacak bir eylemin gerçekleşeceği hissediliyordu. Kızgınlık arttı, kadın ve   ocuk çığlıkları yükseldi. Bir   ıfacı olan Sarı Kuş, "Eğer silahları almak istiyorlarsa sizi toptan öldürmek istiyorlar demektir." diyerek sava  cılarını uyardı. O sırada Amerikalı askerlere, çadırları aramaları ve buldukları tüm silahlara el koymaları emri verildi. Bunlar, kesin kararların alındığı anlardı. Sarı Kuş araya girip bir avuç kum aldı ve havaya savurdu. Her iki taraf da bu hareketi bir işaret olarak yorumladı. Makineli tüfekler ateşe başladı, ilk yaylım ateşinde elli sava  cı öldü. Aynı sırada, onların arkadaşları da altında karabina, bıçak ve tomahawk gizledikleri giysilerini çıkardı.

Ba  layan bu umutsuzluk kavgasında, Albay Wallace ve askerlerinin büyük çoğunluğu öldürüldü. Dağı olarak teker teker savaşan yerliler, Hotchkiss yağmurundan çok etkilenmedi. Ancak bu tüfekler dakikada elli atı   yaptıklarından, çadırlara sığınmış kadın ve çocukların hepsini öldürdü. Söz konusu bölgede, kısa sürede katliam yaşandı. Tipileri, yaralı insanların üzerine yıkıyor ve ardından bu insanları tabancayla öldürüyorlardı.

Amerikalı askerlerin öfkesi artık sınır tanımıyordu. Yerli polis çatışmada tavrını koruyup kendilerine s  ven ve ta   yağdıran kadınlara karşılık vermezken, Amerikan askerleri katliamdan

sarhoş oldu. Savaşa katılmayanları bile öldürüp dört bir yana kaçışanları boğazladılar. W. Moorehead şöyle demişti: “Savaş meydanından üç kilometre uzaktaki yerler bile kadın ve çocuk cesetleriyle doluydu. Askerler kovalamaca sırasında insanları katlederken *Custer’i hatırlayın* diye bağırıyordu.”

Savaşçılar insanüstü bir enerjiyle durmadan savaştı. Karşılarındakinin öfkesine umutsuz direnişleriyle karşılık verdiler. Savaş haberi yayılınca ölenlere karşı görevini yerine getirmek için Pine Ridge Katolik Heyeti’nden koşup gelen Fransız rahip Peder Kraft, ölümüne bıçaklandı. Kan kaybından bayılana kadar, kurşunların ortasında görevini sürdürmeye çalıştı fakat bu fazla vaktini almadı çünkü son saatlerinde teselli edebileceği tüm yerliler ölmüştü.

Bu katliamın neden olduğu korku çok uzaklara yayıldı. Haber, sadece kabileleri ürpertmekle kalmadı, Amerika vatandaşlarının çoğunu üzdü, tüm dünya söylenenleri kaygıyla dinledi. Dönemin Fransız gazeteleri bu haberi yorumladılar. 24 Ocak 1891 tarihli *Le Monde Illustré* gazetesi, kanlı olaya bir makale ayırdı ve isimsiz bir yazar burada zavallı yerlilerden söz ederken şöyle bir sonuca vardı:

“Onların kahramanlara özgü tomahawkları, Gatling ve Colt⁸² tarafından uzak mesafeden karınlarının deşilmesini engelleyemeyecek. Eskiden şiirsel kamplarının bulunduğu ovada şimdi alçak istilacı baltasını dolaştıracak.”

Eğer, Wounded Knee katliamıyla Amerikalılar, yerlileri dehşete düşürmek istedilerse bunda başarılı olduklarını kabul etmeliyiz. Tüm sağ kalanlar, küçük tepelere sığınıp yok edilmeyi bekliyorlardı. Oturan Boğa’nın ölümünden bu yana inançlarını yitirmişlerdi. Hotchkiss’in kurşunlarının kendi şamanlarının şifalarından daha güçlü olduğunu itiraf etmek zorunda kaldılar. Amerikalılar da Wounded Knee’deki caniliğin önlenebileceği kanısındaydı. Sadece kendilerini savunmak için ayaklanmış bu insanlar ikna yoluyla, özellikle de adaletli davranılarak silahlarından arındırılabilirdi.

Her şeye karşın, kullanılan bu kanlı yöntem yatışmayı sağladı. Beklenenin aksine, savaştan sonra hiçbir başkaldırı dene-

82 Tabanca, tüfek, makineli tüfek gibi ateşli silahlar üreten iki Amerikan markası. (e.n.)

mesi olmadı. Tükenmiş göçebe topluluk, özgürlüğünü yeniden kazanmak için sallayamayacağından emin olduğu savaş baltasını yeniden toprağa gömdü. Pine Ridge'deki hükümet görevlisi Doktor McGilliaudy şöyle yazmıştı: "Olayın geçtiği bir aydan bu yana her tarafa sükûnet hâkim. Ne Nebraska'da ne de Dakota'da tek bir yurttaş öldürüldü veya yaralandı. Tahsis edilen alanlar dışında hiçbir mülke zarar verilmedi."

Yerliler sessiz kalsalar da beyazlar vazgeçmemişti, acımasızlıkları devam ediyordu. Bunlar arasında, Culbertson ailesinden üç erkek kardeşin, 11 Ocak 1891 tarihindeki marifeti yer alıyor. Bu kardeşler, çocukları ve karılarıyla sakince gezinen iki yerliye saldırdı. İçlerinden, Few Tails'i öldürdüler. One Feather isimli diğeri, kendi karısı ve çocuklarını yaralı olarak kurtarıp kaçtı. Few Tails'in ciddi biçimde yaralanmış yaşlı karısı, öldü sanılıp bırakıldı. Kadın, otuz beş kilometre boyunca sürünmek zorunda kaldı ve yardım istediği her yerden ölümle tehdit edilerek uzaklaştırıldı. O sırada, araştırmacıların raporları Culbertsonları hiç kaygılandırmadı belki ama Pine Ridge Şubesinde görevli komutan şöyle yazmaktan çekinmemişti: "One Feather'ın ailesini savunurken gösterdiği kararlılık, cesaret ve sevgi onu kahramanlar arasına yerleştiriyor." Albay Schafer ise şöyle bir açıklama not düşmüş: "Yerliler, silahlı askerlere karşı mücadele ettikleri için yakalanıp hapse atıldıkça, onların sessiz katilleri olan beyazlar cezalarından kaçmamalı." Oysa aynı sıralarda, yerli tarafının haklı olduğu bir çarpışmada vurulan Teğmen Casey'nin katillerini araştırmakla görevli General Mills, onların kendisine hiç koşulsuz teslim edilmesini istiyordu. Bundan hoşnut olmayan yaşlı şef ona şu yanıtı verdi:

"Reddediyorum. Few Tails'i öldüren beyazları buraya getirerseniz, askeri öldüren savaşçıları ben kendim yakalayacağım. Sizin tipinizin önünde, benim gençlerim tarafından kurşuna dizilecekler ama sizin askerleriniz de katillere aynı şeyi yapacak. Böylece dava kapanmış olacak." Suçların kıyaslanabilir olmamasına karşın, katilleri cezalandırmak yerine suçluların aranmasından vazgeçildi.

Wounded Knee'deki katliamdan birkaç hafta sonra, savaşta hayatlarını kaybeden yerlilerin anısına ovada küçük bir anıt dikildi. Bu anıt günümüzde de hâlâ ayakta. Piramidin bir yüzüne,

orada ölmüş en önemli şeflerin adları İngilizce karşılıklarıyla, diğer yüzüne de Siyu dilinde yazılmıştır. Bu olay insanların bellegine kazındı. Birkaç yıl önce, bölgede yaşayan çok yaşlı yerlilere sorular soran biri, kesinlikle şu yanıtı alıyordu ve tonlama sözlerden daha fazlasını anlatıyordu:

“Wounded Knee’yi unutmadık!”

Izdırap

29 Aralık 1890 tarihinde, Wounded Knee’de can veren savaşçılarla birlikte, dört yüz yıllık fethin bize gerçekten oldukları gibi tanımayı hâlâ öğretemediği Kızılderililerin son kahraman temsilcileri de öldü.

Elbette, o dönemde sağ kalan azınlık sayesinde bugün de yaşamaya devam ediyorlar. Uygarlığın makineli tüfeklerle öldürdüğü asıl şey, mitleriyle ortaya koydukları *abileri* ve ırklarının temelini oluşturan ulus ruhuydu. İnsan kaldı ama ruhu yok oldu. Aklımıza kazınmış korkunç bir fotoğraf olan katliam alanındaki karların içinden çıkarılmış zavallı katı bedenleri taşıyan kanlı araba, tahtaları üzerinde gözlerimizin görmediği ve o bedenlerin yalnızca bir simgesini oluşturduğu bir şey daha taşıyordu...

Bu halkın öyküsünün nasıl bittiğini öğrenmek için, insanlarından birinin sonunu öğrenmek yeterli, hepsini özetleyecektir. En büyük şeflerden biri ve beyazların hiç karşılaşmadıkları kadar büyük bir yerli olan Kızıl Bulut’un son yılları, halkının da son yıllarını gösterecektir. Bu anlatıyı, bir kez daha W. Moorehead’in tanıklığına borçluyuz. Bu yazar barış yeniden sağlandığında, yerlilere tahsis edilen alanları uzun süre gezdi, yaşlı savaşçıyla sık sık görüştü. Bunları bize aslına uygun olarak aktardığını düşünüyoruz.

Kızıl Bulut o dönemde seksen yedi yaşındaydı. Beklenmedik misafiri dostça karşılayıp ona geçmişten söz etti, uzak anıları yeniden canlandırdı. Sonra, üzüntüyle o günlere dönerek tahsis edilen alanın bulunduğu verimsiz ovayı işaret etti: “Şu çıplak yurda bakın. Sadece derenin yakınında biraz verimli toprağımız var, buğdayımızı oraya ekiyoruz. Geri kalanı bozkırdan ibaret.”

Karşısındaki kişi bunun üzerine söyleyecek bir şey bulamayınca da ekledi: "şöyle düşün... Eskiden zengin, sulak, yüksek otlarla örtülü, içinde bol bol av hayvanı bulunan bir yerim vardı. Öyle geniş bir topraktı ki hızlı bir at ancak sekiz günde ge ebiliyordu. Oysa onu şimdi Washington ele geçirdi, hiçbir şeyim kalmadı. Biraz odun bulabilmek için uzun uzun y r mem gerekiyor. Emrinde binlerce savaşçı bulunan ben, öylece dileniyorum. Üstelik hapse atılmamak için bunu yaparken tedbirli olmak zorundayım." Konuşan kişinin, trahom nedeniyle gözleri hemen hemen hiç görmeyen, seksen yedi yaşında bir ihtiyaç olduğunu yineleyelim. Sözlerini şöyle tamamladı: "Her kiş daha çok öksürüyorum, ölümüm yakın ama i imin parçalanması bundan değil... Halkımı düşündüğüm zaman yüreğim sıkışıyor. Ben ölüp gittiğimde onlara kim yardım edecek genç adam?"

şefin tüm güçsüzlüğü ve sefaletine rağmen hâlâ emri ve gözetimi altındakilerin geleceği için sürekli endişe içinde olması, basit cümlelerinden çok daha fazla duygulandırıyor insanı. Aynı zamanda adalete karşı sarsılmaz güvenini de hissedebiliyoruz, ne kadar yavaş olsa da adalet bir gün gelecekti.

Kızıl Bulut 1909 yılında öldü. Adalet yerini asla bulmadı.

Bugün

Bugün ne kadar yerli var? Bu, yanıtlanması çok zor bir soru. Yurtlarını terk edenleri bir yana bırakırsak kalanların tümü tahsis edilen yerlerde değil. Yüz bin kişi civarında olan beş kavim; Çoktavlar,  erokiler, Krikler, Seminoleler ve  ikasovlar, Kuzey'deki yönetime bağlı olan Birliğe katılarak sıradan vatandaş oldu. Bunu, başka kabilelerdeki pek çok kişi izledi. İngilizce konuşuyor, çocuklarını okula gönderiyor, meslek edinip çalışıyorlar. Bir istatistik elde edebilmek için, tahsis edilen yerlerde kalan yerlilerle yetinmek gerekiyor. Birleşik Devletler'de    yüz bine yakın yerli olmalı. Bunlara Kanada'daki kabileleri ve tam olarak saptanamamış birkaç bağımsız grubu da eklemek gerekiyor.

Çiftlik evlerine yerleşip buralarda tarım ve hayvancılıkla uğraşan, beyazların âdetlerini benimsemiş önemli sayıda yerliye rastlıyoruz. Birçoğu, suçluların izini sürmek ve savaşmak için

yaradılıştan gelen niteliklerini kolayca kullanabilecekleri ordu veya güvenlik güçlerine katıldı. Böylece öyküsünü anlattığımız bu ova avcılarının kahraman çocukları, Birinci Dünya Savaşı'na Fransız saflarından katıldılar.

Yerlinin en çok yapmak istediği iş, av kılavuzluğudur. Rocky Dağları ile ormanlarda hâlâ çok sayıda av hayvanı var. Kızılderili, ırkının henüz yitirmediği sezgilerini burada kullanıp yararlı hâle getirir. Bazıları ise daha çok para getiren, yani daha üst düzeyde mesleklere atılmıştır. İşin tuhaf yanı, büyük iş adamlarının, uygarlaşanlardan ziyade eski kabile şefleri arasından çıkmış olmasıdır. Beyazların korkutucu rakibi, eski Komançi savaşçısı Quanah, Black Hills'in en önemli çiftlik hayvanı yetiştiricilerinden biri olup servet kazanmış, bu başarısını devam ettirecek beceriyi de göstermiştir.

Zeki ve kurnaz yerli mizacı ile zenginleşme hüneri pekâlâ bağdaşabilir. Bir başka şef, Birleşik Devletler'de ticaretini yaptığından dört kat fazla bizonu Kanada'ya satarak dört milyona yakın para kazanmıştır. Bugün bile, genç bir Şayen kızının milyarder olma yolunda ilerlediği söyleniyor. Tabii, bunların istisnai durumlar olduğunu eklemek gerekli.

Onlara tahsis edilen yerlerdeki yerlilere gelince, atalarınınkinin sadece silik bir kopyası olan yaşamlarını, geçici olarak burada sürdürüyorlar. Kimi zaman yine isyan çıkarıp komşularına baskınlar yaptıkları bile oluyor. Her şeye rağmen, bunlar sadece eski büyük savaşçıların yaptıklarının kaba tekrarları.

Neredeyse tümüyle vahşi bir hayat sürdüren yerliler hâlâ varken, tam tersine âdetlerimize bütünüyle uyum sağlayanlar da mevcut. Hristiyanlığı seçmiş yerlilerin bir kısmı misyonerlik bile yapmaktadır.

Yarın

Bir sonuca varabilmek için geleceğe bakalım ve vahşi avcılarımızın kaderi konusunda bizi bilgilendirecek bazı işaretler bulmaya çalışalım

Tahsis edilmiş bölgelerin çoğundaki yerli sayısının artmasına karşın, kendilerinin değil ama kişiliklerinin yakın zamanda

daha fazla silineceğini kabullenmiş görünüyorlar. Modern uygarlık amansız bir greyder gibidir. Var olmanın gerektirdikleri, zincirinden kurtulmuş doyumsuz iştah ve yemekten yoruldukça sürekli yenileri üretilen ihtiyaçlar... Bunlar, dünyayı asimile etmeye çalışan uygarlığın onu yiyip bitirmesine neden olur. Yer yüzü kendisini her yandan çatırdatan insan kuvveti karşısında çok fazla küçülüyor. Son ovalar da saban altında yarıyor veya demir, kömür, petrol, altın arayıcılarının sondaj makineleriyle hırpalanıyor. Doğa tarafından serbestçe yaratılan her şey, mimarların, inşaatçıların, işletmecilerin eforları nedeniyle tükeniyor. Galip ırkların mottosu *itaat et ya da yok ol...* Direnmeye devam edenler mahvedilecek.

Bu yarının öyküsüdür ancak yarın, gelecekte sadece bir andır. Peki, yarından sonra ne olacak? Hayalet Dansı'nın yapıldığı kahramanlık dolu zamanlarda, ruhtan ilham alanlar şunu yinelenmekten mutluydu:

"Yüce tabiat ananın önünde sonsuzluk var. İnsan icatları, çöllerde yükseltile kibirli şehirler, istila edilen toprakları korumak için kullanılan korkunç silahlar nedir ki? Büyük doğal güçlerin, en ilkel formuna geri döndürecek toz parçaları... Kaleleri birkaç yıl boş bırakıp topla makineli tüfeği ovada birkaç aylığına terk ederseniz, kısa süre sonra taşı sarmış çimler ve sert çeliği çürütmüş pasla karşılaşsınız. Çok uzun zaman önce, bu engin ıssızlık, güçlü şehirlerle doluydu. Bugün şehirlerden geriye yalnızca harabeler kaldı ki onlar bile toprağa karışıp gidiyor. Gelip geçici insanların ne önemi var? Ortadan kaybolmaları için Yüce Ruh'un üzerlerine üflemesi yeterli. Toprağın çocukları, toprağı tekrar ele geçirecek. O zaman, geçmiş zamanlar yine yeni zamanlar olacak." Bu kehanet gerçekleşecek mi? Kim bilir?

Bir dönemin galipleri, kurbanlarının varını yoğunu almakla sandıkları gibi her şeyi fethetmediklerini anladı. Kendi ilerleyişleri, uygarlıkları, maddi güçleri ve şaşmaz bilimlerinin; dünyadaki tüm bilimi, zenginliği ve gücü kapsamadığını hissettiler. Yaptıkları işlerde, nasıl bulunacağını bilemedikleri bir şey vardı. Cesetleri taşıyan arabadaki gibi, görülemeyen ve kaybedenlerin kendilerine sakladıkları bir şey... Her şeye sahip olduklarını sananlar, top, makineli tüfek ya da altınla ele geçirilemeyen ma-

neviyatın sonsuz hazinesinden yoksundular. Orada olmadığı zaman yokluğunu fark eden yeni insanlar olmasaydı böyle bir şeyin eksikliğinden haberleri olmayacaktı. Suçlarının tüm utan-
cını hissetmeye başlayan Amerikalılar, adalet arayışlarını her geçen gün arttırdı. Artık geçmişi araştırıyor, tarihi öğreniyor, gelenekleri anlamaya çabılıyor, kısacası bir zamanlar küçümse-
dikleri insanların ruhunu tekrar canlandırmaya çalışıyorlar. Bu-
günün efendilerine, Kızılderililerin vahşi hayvanlar değil insan olduklarını hatırlatmak için Papa⁸³ bile sesini yükseltmek zorun-
da kaldı. Onlara daha doğrusu hayaletlerine yaklaştıkça Kızılder-
rililerin, bizimkinden farklı ama eşit derecede önemli bir dünya görüşüne sahip olduğunu gördük. Deneyimlerimizin bize her şeyi öğrettiğine inanmıştık. Şimdi ise, büyük düşünürlerimizin aramaya başladığı şeyi, Kızılderilinin bilgelikleri sayesinde çok-
tan öğrendiğini fark ettik. Tüm bu sayfaları sonuca bağlamak için daha önce bahsettiğimiz Amerikalı bir bilim insanından⁸⁴ alıntı yapacağız:

“Eski zamanlar artık geçti. Rönesans’tan bu yana aşırı gelişen bilim, ürkütücü görünmeye başlıyor. İnsanlar hevesle yeni bir hayat görüşü arıyor. Mantık ve bilim kadar, tüm ideal değerleri, estetiği, ahlakı, dini kapsayan bir görüş... Modern düşüncede-
ki böyle bir kriz anında, okuyuculardan, Kızılderili kavramları üzerine düşünmelerini istiyorum.

Mısır, patates, kakao gibi maddi şeyler dışında Kızılderili ırkının bize bahsettiği manevi bir hediye daha var: Önsezi. Bu, uzun süredir hassas şeylerin sembolizmiyle zayıflayan hisleri-
mizi canlandıracak ve anaç doğanın rahmindeyken farkına var-
dığımız bu hayatın integral maneviyatını anlayışımızı tazeleye-
cektir.”

Bu sözlere daha ne ekleyebiliriz? Bizler, eski uygarlığın tanık-
larıyız fakat büyük bir halkın öldürülmesinde sorumluluğumuz bulunuyor. Bu nedenle, muzaffer ırkın çocukları, yok edilmiş ırkın yattığı mezarın üzerine saygı, pişmanlık ve umuttan olu-
şan bir demet bıraktığında biz yalnızca kardeşçe bir sempatiyle uzaktan bakabiliriz.

83 Paul III. (y.n.)

84 Prof. Hartley Burr Alexander (Nebraska Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi), *L’Art et la philosophie des Indiens de l’Amerique du Nord*, E. Leroux Yayınları, 1926 (y.n.)

Ek I

Tablolar

Barınma Şekilleri

Kabilelerin çoğu yerleşikti. Ova kabileleri (Siyular) özellikle göçebe hayat sürerler ve deriden çadırlarda yaşarlardı. Diğer kabileler yarı göçebeydi (Omahalar) ya da zorunluluk nedeniyle, kaçtıkları için göçebe olmuşlardı (Şayenler). Kuzey ormanlarındaki kabilelerin çoğu ağaç kabuğundan, daha güneydekiler otlardan ev yaparlardı. Pasifik Okyanusu'nun kuzey kıyısındakilerin sağlam, ahşap evleri vardı. Güney'deki ve New Mexico'daki kabileler, tuğladan oluşturulmuş köylerde ya da kaya oyuklarında yaşarlardı.

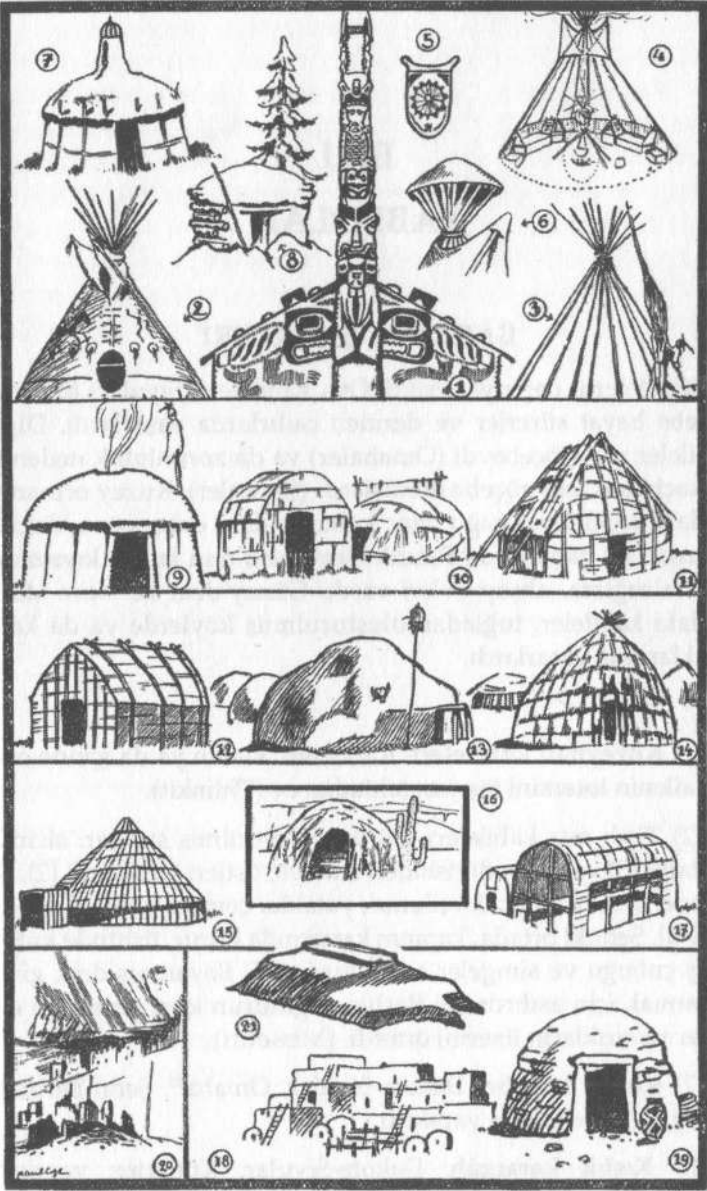
(1) **Kuzeybatı kabileleri.** Kabilenin, klanın ya da içinde oturan ailenin totemini taşıyan tahtadan ev (Thlinkit).

(2) **Tipi:** ova kabileleri. Pürüzsüzleştirilmiş sırkalar, sicimle bağlanır (3) ve bizon derisinden tenteyle üstleri örtülürdü (2). (4) İçeride, ortada bir ocak bulunur, yataklar çember hâlinde yerleştirilirdi. Şefinki ortada, kapının karşısında durur, üstünde kutsal barış çubuğu ve simgeler asılı olurdu. (5) Boyanmış deri, girişi kapatmak için asılırdı. (6) Başlık, yağmurun içeri girmesini engeller ve sırkaların üzerini örterdi. (Missouri).

(7) **Küçük kulübe:** Dakota-Siyular, Omaha⁸⁵. Şefin barınağı (1879), ağaç ve kilden yapılırdı.

(8) **Kışlık karargâh:** Dakota-Siyular. Kütükten yapılırdı (1879).

85 Omahalar, sadece bizon avları sırasında çadırlarda yaşıyordu. (y.n.)

(9) **Toplanma yeri:** Mandan-Siyular. Ağaç ve kilden yapılır (1830), havalandırma açıklığı tepede olurdu.

(10) **Wigwamlar:** Çippevalar. Kayın ağacı kabuğuyla kaplanmış pürüzsüz, kıvrımlı iskelet. Biçimi, rüzgârdan ve yağmurdan en iyi korunacak şekilde ayarlanırdı; sökülüp takılabiliirdi.

(11) **Kulübe:** orman kabileleri. Ağaç kabuklarıyla kaplı, ahşap iskelet.

(12) **Kulübe:** İrokualar. Ağaç kabuğundan, yüksek ev.

(13) **Küçük kulübe:** Pavni-Arikaralar vb. Ağaçtan yapılmış bir iskelet kille kaplanırdı.

(14) **Ottan ev:** Wichita.

(15) **Tören evi:** Mokelumne (Kaliforniya). Ahşap yapı.

(16) **Korunak:** Apaçi. Çalılar ve topraktan yapılır.

(17) **Hasırdan ev,** Carolina (1585).

(18) **Pueblolar:** (Köyler) Güney kabileleri. Güneşte kurutulmuş toprak ile tuğladan yapılır, merdiven yardımıyla girilirdi.

(19) **Hogan:** Navaho. Otlarla, yapraklarla ve toprakla kaplı dallardan yapıldı.

(20) **Falezlerdeki yapı tarzları:** Kolomb öncesi dönem.

(21) **Moundlar:** Kolomb öncesi dönem.

ARAÇ GEREÇLER

Bizonun farklı bölümlerinin kullanılışı

Bizon, ovalardaki göçebe yerlinin ihtiyaçlarının neredeyse tamamını karşılıyordu, bu yüzden kutsallık, kudret gibi şeylerin sembolü olarak kabul ediliyordu.

ET

(1) Et: günlük besin.

(yine 1) **Dil:** en sevilen yemek.

(2) **Kurutulmuş et** (*pemmican*), parflècheelerde (8) tutulan konserveler.

(3) **Dövülmüş et**.

DERİ

(4) **Barınak**: (Tipi) 18-20 deriden yapıldı.

(5) **Yatak takımı**

(6) **Pelerin** (hiyerogliflerle süslenmiştir) ve her türlü farklı giysi.

(7) **Makosenler, kemerler** vb.

(8) **Parflèche** veya bavul.

(9) **Kalkan**. Sırtta kabartma süsler (Önü çıkıntılıdır).

(10) **Eyer**

(11) **Kement** ve her tür halat.

(12) **Kano**: Mandan.

(13) **Sadak**.

KEMİKLER

Kafatasları, törenler için saklanırdı.

(14) **Kürek kemiği**: Kürek.

Çeşitli kemikler:

(15) **Düdük**

(16) **Kazıma aleti**

(17) **Kaşık**

İğne

Hırsızlıkta kullanılan aletler

(18) **Kafa derisi yüzmek için bıçak**

(Danslarda kullanılan) kerkenez kuşuna benzer ses çıkaran aletler.

BOYNUZLAR

(19) **Süslemeler:** bizona özgü; özellikle büyücüler tarafından kullanılan, kutsallık ve kudret sembolleri.

(20) **Çağrı borusu**

Kaplar

Fincanlar

TENDONLAR

İpler

(21) **Yay kirişleri**

Halatlar

TOYNAKLAR

(22) **Jelatin ve tutkal**

SİDİK TORBASI

Kaplar

KILLAR

Süsleme

(23) **Dolgu malzemesi** (Elbise yapımında veya farklı amaçlar için)

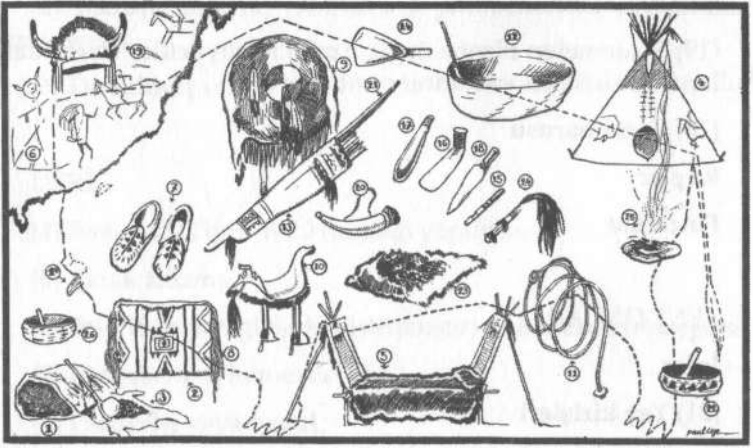
KUYRUK

(24) **Sinekkovar**

Süsleme

KURUMUŞ GÜBRE

(25) **Tutuşturucu** (dişi hayvanın tezeği)

ARAÇ GEREÇLER

(1) Temizleme aleti

(2) **Kazıyıcı:** Kanada (Yerliler ve Eskimolar). Parmakların tam olarak oturmasını, böylece aletin kolayca tutulmasını sağlayan ustaca yapılmış biçimi dikkate değer.

(3) **Taş:** Mısırları ezmek için kullanılırdı. Utah.

(4) **Tarak:** ovalıklar. Kirpinin dikenlerinden yapılırdı.

ATEŞ YAKMAYA YARAYAN ALETLER⁸⁶

Bu aletlerin temel ilkesi küçük bir tahta tozu birikintisi içinde akkor hâline gelecek bir nokta elde etmektir. Bunu elde etmek için bir ağaç parçası (d), oluklar veya çukurlar açılmış bir tahta parçasının (b, c) üzerinde, bir eksen etrafında döndürülür. Eksen, tahtayı aşındırırken ısınır ve kıvılcım çıkarır. Tutuşan nokta, toza yayılarak kav oluşturur. İşlemin ikinci aşaması alev elde etmektir. Küme, biraz çalı çırpı, kuru ot ve yosun benzeri şeylerle birlikte eski bir ateş yuvasında toplanır; üfleyerek ya da yelleyerek tutuşturulur. Yerliler, ağaç parçasını çevirmekte farklı yöntemler kullanıyorlardı. (5) İrokuaların bir tür delgisi. (6) Apaçilerin burgulaması. (7) Eskimolar, birçok farklı kabile, özellikle de orman

86 Bu yöntemle (7), yarım dakikadan daha kısa sürede ateş yakmayı başardık. (y.n.)

(10) **Kar hediği**: Siyular. Deri kayışlarla gerilerek şekillendirilen esnek ağaç.

(11) **Kar hediği**: Çippevalar.

(12) **Travois**: Siyular. Tipilerin sırkaları, atın göğsüne bağlanarak bir tür taşıt yapıldı; köpeklerle de kullanıldı.

SU TAŞITLARI

(1) **Kano**: Mandan. Hasırdan (sazla veya kabuk, yaprak gibi bitkisel maddelerle örülmüş) bir iskelet üzerine bizon derisi gerilerek yapıldı.

(2) **Dibi düz sandal**: Siyular. Oyulmuş ağaç gövdesi.

(3) **Ağaç kabuğundan kano**: Hudson. Tamarak kökleriyle dikilmiş kayın ağacı kabuklarından yapıldı. Açı   kalan kısımlar ateşte eritilmiş bir tür zambak ile kapatıldı.

(4) **Ağaç kabuğundan kano**: Çippeva modeli.

(5) **Tekne**: Thlinkit. Süslenmiş ahşaptan.

(6) **Yerli köprüsü**

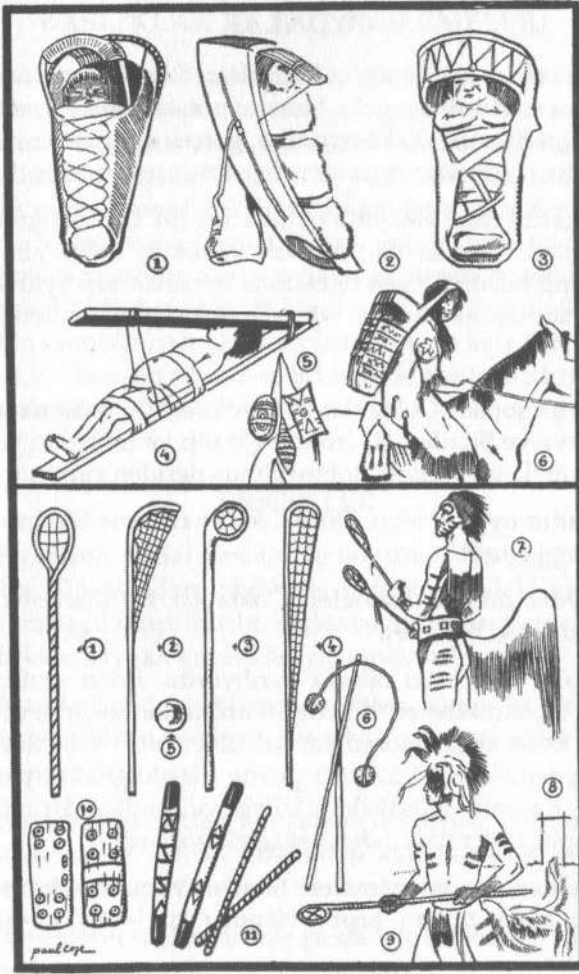
BEŐ KLER

Tüm kabilelerin beő kleri, üzerine çocuğun yerleştirildiği bir levhadan oluşurdu.   ocuk nadiren beő đinden çıkarılırdı. Anne beő đi sırtında taşır, çalıştığı zaman yanına bırakır, ova kabilelerinin g     sırasında travois'ya asardı. Modern yerliler, atalarının giyim tarzlarını tamamen terk edenler bile, bu alışkanlığı korumuştur. Yüz yıl öncesinde,   ocuk çıplak hâlde yatırılır ve yosunla örtülürdü.

(1) Ova kabilelerinden   rnek.

(2) Chinook (Kuzeybatı). İlave bir parça, öne doğru kıvrılıp bebeğin kafasını, şeklini bozacak kadar bastırarak tutar.

(3) Apaçi   rneği.

(4) Düz-Kafaların örneği. Kabileye adını veren daha ilkel bir model.

(5) Beşiklere ilıştırılan tılsımların, göbek kordonlarının yer aldığı keseler.

(6) Siyu yerlisi yolda. Bu beşik özel olarak süslenmiştir. Çok sayıda simgesel resim çocuğu kutsar veya tehlikelerden, kötü talihten korurdu.

OYUNLAR

Yerliler oyun oynamayı çok severler. Özellikle şans oyunları ile zekâ oyunları önde gelir. Şans oyunları, bilhassa zar ya da bilmece içerenlerdir. Zekâ oyunları, gerçek sporlardır: ok atma, mızrak atma, güvercin vurma, yarışlar ve top oyunları.

İlk işgalcilerden iskambil oyunlarını çok çabuk öğrenip benimsemişler, beyazlar da onlardan lakros ve raketi almışlardı. Çok önemli bir dinî tören öncesinde oynanan top oyunlarında, kutsal nesne olarak görülen topa elle dokunulmamalıydı.

(1) **Oyun sopası:** Çoktavlar ve Çerokiler, (2) Passamaquoddy, (3) Çippeva ve Siyular, (4) İrokua, (5) top ya tahtadan ya da içi kuyruk kılıyla ve yosunla doldurulmuş deriden yapıldı.

(6) **Kadın oyunu:** Siyu. Öncekine benzer ama birbirine bağlı iki topa oynanırdı.

(7) **Oyuncunun malzemeleri:** Çoktavlar. Kırmızı boya, beyaz posttan kuyruk, iki raket.

(8) **Kale:** Kabile iki takıma ayrılıyordu, işaret verilince bu takımlar topu rakibe ait direklerin arasından geçirmeye çalışıyorlardı. Bunu başardıklarında, hakemler (dört yaşlı adam) bir puan kaydediyordu. Yüzüncü puana ulaşıldığında oyun sona eriyordu. Kadınlar müsabakayı izliyor ve kendi aralarında eşya, silah, at gibi şeyler üzerinden bahse giriyorlardı.

(9) **Oyuncunun malzemeleri:** Siyular. Vücudun üzerinde beyaz boya, kartal tüyleri, kişisel tılsımlar, tüylerden kuyruk, bir raket.

(10) **El oyunları:** “Aşık kemiği hangi elde?”

(11) **Dört küçük çubuklu oyun:** Çubuklar bir sepetin içine veya yere atılıyordu, rakip bunların düştüğü konumu tahmin etmek zorundaydı.

Erkek çocuklar sık sık topaça, küçük kızlar bebeklerle (işlemelerle süslenmiş deriden) oynarlardı, kabilenin tüm çocuklarının katıldığı gerçek “küçük savaşlar” yapıldı.

BAŞLIKLAR VE SAÇ SÜSLEMELERİ

Saç, ruhun sembolü sayılırdı (bk. *kafa derisi*), saçların ilk kesilişi dinî bir törendi. İlk saç tutamı her zaman saklanırdı. Bu saça başkasının dokunması ciddi bir hakaret sayılır ve dokunan kişi cezalandırılırdı. Saç şekilleri, moda göre değildi. Kimi zaman sembolik ya da inanışa dayalı bir anlam taşır, neşeyi ya da yası belirtirdi. Saçta ayırma çizgileri yapılır, bazen de tel tel taranırdı. Üzerlerine yağ sürülür, ayı yağıyla sıvazlanırdı; genellikle güzel bir koku verilirdi. Kafa, genellikle onur için kazınırdı. Bu, ya beyazlardan satın alınan makaslar yardımıyla ya kafa derisi yüzme bıçağıyla ya da uzun ve hassas bir işlemle ateşte kızdırılmış taşlarla yakılarak yapılırdı.

ERKEKLER

(1) Siyularda, saçlar zincifre ile boyanmış bir çizgiyle ayrılır ve örülür. Düşmandan yüzülmüş kafa derisindeki saç tutamı üçüncü bir örgü oluştururdu. Saçlar çoğu zaman kurdeleler, deriler, kürkler, hayvan kuyruklarıyla toplanırdı.

(2) Mandanlar. Bu kabilenin erkekleri, bazen balçıkla yapışkan hâle getirdikten ve birçok süs taktıktan sonra saçlarını serbest bırakırdı.

(3) Karaayaklar, saçları her zaman örülüydü. Bu resimde zaman zaman ovalı yerliler tarafından kullanılan saç modelinin değişik bir biçimi görülüyor.

(4) Şayenlerin saçları örülür ya da her bir kulağın hizasında bağlanırdı.

(5) Krovlar, saçlarını genelde açardı. Bu kabile, saçlarının güzelliği ve uzunluğu ile ünlüydü.

(6) Delik Burunlular, Düz Kafalılar, Şiş Karınlılar vb. eğer kafaları kazınmış değilse, saçlarını açık bırakırlardı.

(7) Mohawklar, saçlar açık olurdu, bir şerit kafayı sarardı.

(8) Apaçiler, saçları açıktı ama aşağı yukarı omuz hizasından kesilir ve gözlerin üstünde perçem olurdu.

(9) Navaholar, alnın üst tarafı kimi zaman çok kısa kesilen, ense hizasında yukarı toplanan, uzun sa lar.

(10) İsimleri *boynuz* anlamına gelen Pavniler,  zerine ya  sürerek dikleştirdikleri boynuz şeklinde bir tutam sa  hariç, kafalarını kazırlardı.

(11) Krovlar. Kesilmiş ve ya  sürülerek dikleştirilmiş sa lar, kabilenin ayırt edici özelliğiydi.

(12) Natchezler. Sa lar, Galyalılar gibi havaya dikilirdi.

(13) Osageler. Kafa kazınır, sadece ortada bir ibik bırakılırdı. Kazınmış kafa derisindeki sa  tutamı uzunluğu korunarak özenle  r l rd .

(14) Iowaylar. Kafa kazınırdı. Bu resimde kan kırmızısına boyanmış kirpi dikenleri ile yapılmış bir model görülüyor.

(15) **Kırmızı ibik:** Siyular. Kirpi dikenleri ve karışık kırmızı at kılları.

(16) **Kırmızı ibik:**  eşitli kabileler: Osageler, Pavniler, Saclar ile Renardlar, Iowaylar... Geyik tüylerinden yele.

(17) **Başlık:** Pavni. K rkten yapılma tören şapkası.

(18) **Başlık:** Siyular ve Kuzey yerlileri kışın kürkten şapka takarlardı. Halka biçiminde dizilmiş tüyler, çok sayıda tutsak aldığını gösterirdi.

(19) **Kadın başlığı:** Osageler, k rk tüccarlarından satın alınmış (yaklaşık1830) pamuklu bezden yapılır, tüylerle ve kirpi dikenleriyle süslenirdi.

(20) Omaha-Siyular, ** ocuk.**  zel totemleri kaplumbağaydı, çocukların kutsal özellik taşıyan sa  kesimiyle vurgulanıyordu.

KADINLAR

(21) Ovalar (ve Güney), uzun örgülü ve alev kırmızısına boyanmış bir çizgiyle ayrılmış saçlar.

(22) Hopiler, **genç kız**, kulakların üzerinde sarmal şekilde dolanmış saçlar, çiçekleri simgelerdi. Evlendiklerinde saçları örülürdü.

(23) Krovlar, kadınların saçları kısaydı.

(24) Pimalar-Apaçiler vb. sa lar uzun, gözlerin üstü perçemli kesilmiş, bazen renkli (sarı vb.) ayırma çizgileriyle boyanırdı.

(25) Navaho  ocu u.

(26) Kri  efi, silindir şapka takardı.

TÜTÜN ÇUBUKLARI

Bizim pipo dediğimiz, yerlilere özgü tütün çubuklarının tümü, Siyuların dilinde Tchan-dee-pah-sha-ka-shee, diye adlandırılır. Aslında pipo, özellikle *K'nick-K'neck* denilen tütünün kullanıldığı ve bir anlaşma imzalarken içilen kutsal pipodur.

(1) Barış  ubu u: Kartal tüyleriyle ve kırmızı at kollarıyla süslenirdi.

(2) (3) (4)  zel çubukların katlinitten⁸⁷ yapılmış ateş yuvaları.

(5) Karaayak b y c s n n piposu.

(6) Ova kabilelerinin kirpi dikenleriyle süslenmiş pipo.

87 Pipoların çoğunun yapıldığı bu ta  Minnesota ova hattındaki (Saint-Pierre ve Missouri arası) pipo taşı ocaklarından geliyordu. Bir *stealit* türü olarak kabul edilen *katlinit* isimli bu mineralin Boston'da Dr. Jackson tarafından yapılmış kimyasal analizi aşağıdaki bileşimi veriyor:

Su.....8.4

Silikat.....48.2

Aliminyum.....28.2

Magnezyum.....6.0

Kalsiyum karBonat.....2.6

Demir peroksit.....5.0

Manganez oksit..... 0.6

99.0

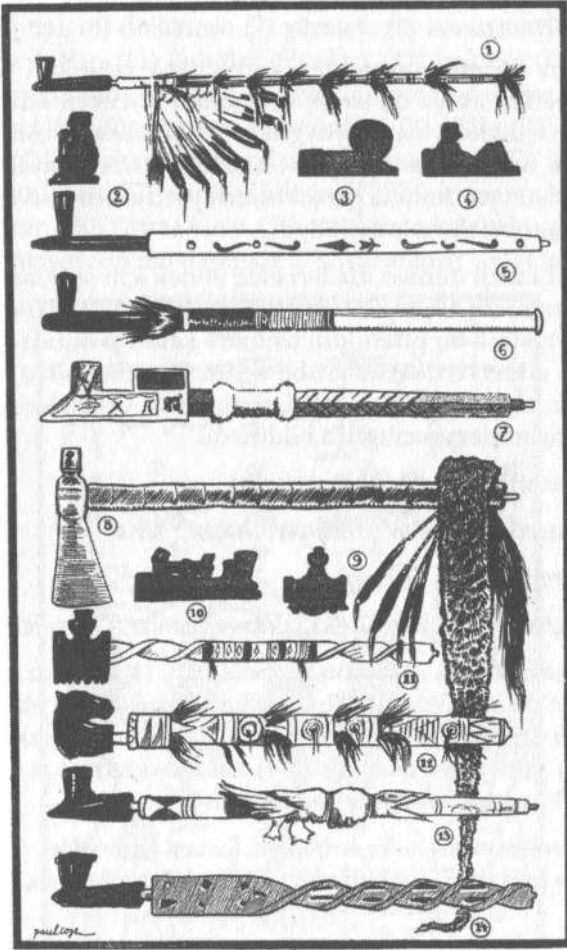
Artık..... 1.0

100.0

Hoş bir kırmızı tonundaki bu ta , *steatit olmayan, ancak al ta ından daha sert , kalsiyum karbonattan daha yumuşak yeni bir bileşik mineral içerir (y.n.)*

(7) Tahta pipo: Hiyeroglifle süslenmiştir.

(8) Tomahawk, siyah karga tüyleriyle ve bileğe bağlamaya yarayan kürkten bir şeritle süslenmiş, bakırdan pipo.

(9) (10) Ateş yuvaları: Kırmızı kilden yapılmış.

(11) (12) (14) Pipolar: Ateş yuvaları sahibinin isteğine göre oyulmuş, kirpi dikenleri ve renkli at kıllarından süslenmiş.

(13) Amblemlerle gizli toplantı piposu.

İŞARETLER

Hemen hemen tüm kabileler tarafından, yol göstermek ve yolcuya şu ya da bu olayı haber vermek için çok sayıda işaret kullanılırdı.

Birçoğu düşman tarafından anlaşılması mümkün olmayan farklı işaretler, av ya da savaş dönemleri boyunca kullanılırdı. İşaretler özellikle ovalarda yaygındı. Ateşin, kesik kesik duman dizilerinin, açık tutulan örtüyle (bk. *örtüler tablosu*) yapılan el kol hareketlerinin yardımıyla gerçekleştiriliyordu; atlı ya da yaya insanların manevralarıyla ilişkilidi.

Yerli, düzenli duman dizileri elde etmek için sırlıklardan oluşan bir piramidin altında nemli otlar yakardı. Hiç yanından ayırmadığı örtüsünü bu piramidin üstünde kaldırıp indirirdi. Çatışmalardan dönerken, savaş grubu kendi köyü karşıdan görünür görünmez, elde edilen kafa derilerinin ya da verdikleri kayıpların sayısını ateşler aracılığıyla bildirirdi.

Taş işaretleri (özellikle kayalıklarda)

Dal işaretleri (orman ve ova yerlileri)

Ot işaretleri (ova yerlileri)

Ağaç gövdeleri üzerindeki izler: (ormanlar, Ojibvalar)

(1) Burası yol. (2) Sağa dön. (3) Sola dön. (4) Önemli uyarı. (9) Dikkat! Tehlike! (10) İçimizden biri hastalandığı için kamp yaptık. (11) Su, ince uzun taşın yönünde. (12) Buradan çok uzakta değil. (13) Yürüyerek dört gün. (14) Yakındaki ırmakta çok balık var. (15) Bu yönde bir ayının peşine düştük.

Duman işaretleri: (ova kabileleri, bazen Ojibvalar), (5) Kamp burası. (6) İmdat! (7) İyi haberler. (8) Herkes toplantıda.

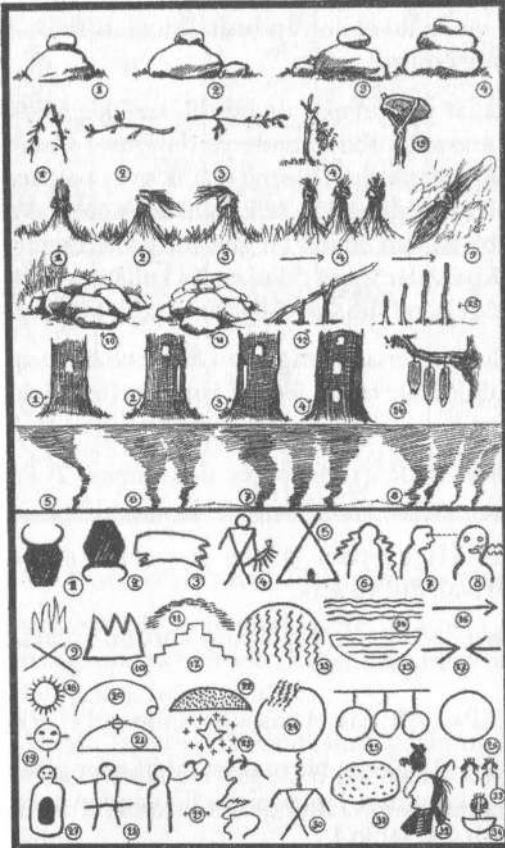
PIKTOGRAM VE İDEOGRAFİ⁸⁸ İŞARETLERİ

İşaret dilinin yazıya dökülmüş hâli piktografidir. Her işaret bir düşünceyi ya da bir sözcüğü temsil eder, asla bir harfi belirtmez. Tıp-

88 İdeografi, kısaca, düşünceyi resimlerle ya da farklı işaretlerle yazmaya yöneliktir. Her ikisinde de resmetme yoluyla temsil söz konusuysa da, piktografi daha ziyade somut şeyleri temsil eden semboller içerir. (e.n.)

kı bir işaretler takımının yalnızca bir kelimeyi belirtmesi gibi birkaç tek çizgi ya da şekil grupları da tek bir fikri belirtir. Birçok piktografi işareti (dilde olduğu gibi), tamamen geleneksel hâle gelmiştir.

(1) bizon, (3) bizon (geleneksel), (2) bizon (ölü), (4) barış çubuklu adam, (5) tipi, (6) dinlemek, (7) görmek, (8) konuşmak, (9) kamp ateşi, (10) dağlar, (11) bulutlar (Siyular), (12) bulutlar (Pueblolar), (13) yağmur bulutu, (14) su, (15) deniz, (16) yön, -e doğru, -e ait, vb. (17) savaş, (18) (19) güneşler, (20) gündüz, (21) öğle, (22) gece, (23) yıldızlar, (24) yıl (kar zamanından kar zamanına), (25) üç yıl, (26) hayat, sonsuzluk, (27) yemek, "kim yedi", (28) acıkmış, (29) şifacılık yapan adam, (30) Fırtına kuşu, (31) çok, küme, kalabalık, gümüş vb, (32) Şef Dikilen Ayı'nın damgası, (33) Mandanlar, (34) Omaha.

İŞARETLERLE ANLATIM

Bizon yakalamaya çalışırken sürekli yer değiştiren ova yerli-leri, başka kabilelerle dostluk ilişkileri kurar ya da onlarla düş-man olurlardı. Farklı dillere sahip topluluklar arasındaki bu kar-şılaşmalardan doğan jestlerle, iletişim sistemi öylesine eksiksiz gelişmişti ki konuşma dilinin kusursuzluğunun gerisinde kaldı-ğı nadir görülürdü.

Dil de temsili olandan geleneksele, resimden rastlantısal bir simgeye doğru durmadan ilerleyerek gelişimini sürdürdü.

İşaret; formu, görünümü, kullanılışı, amacı itibarıyla nes-nenin ağır basan karakteriyle uyum içindeydi. Neredeyse tüm işaretler, bir ya da iki el ile yapılırdı. Birçok sözcük, bir işaretler takımıyla ifade edilirdi.

Her ne kadar yaygın olsa da bu dil özellikle Missouri ile Ro-cky Dağları arasında, Rio Grande ya da Fraser Irmağı kabileleri tarafından kullanılıyordu. Düzenli olarak ovaya avlanmaya gelen Delik Burunlar örneği haricinde kayalıkların ötesine geçmemişti. Doğu'da hiçbir zaman büyük bir gelişme göstermemişti. Krovlar, Şayenler ve Kiyovalar işaret dilini en iyi kullanan kabilelerdi. On-ların kullandığı işaret dili, hareketlerin gerçek bir şiiridir.

Her kabile, tanınmasını sağlayan kendine özgü işaretlere sa-hipti. (çoğunlukla bir takım jestler, ismin belirttiğiyle aynı anla-mı taşırdı).

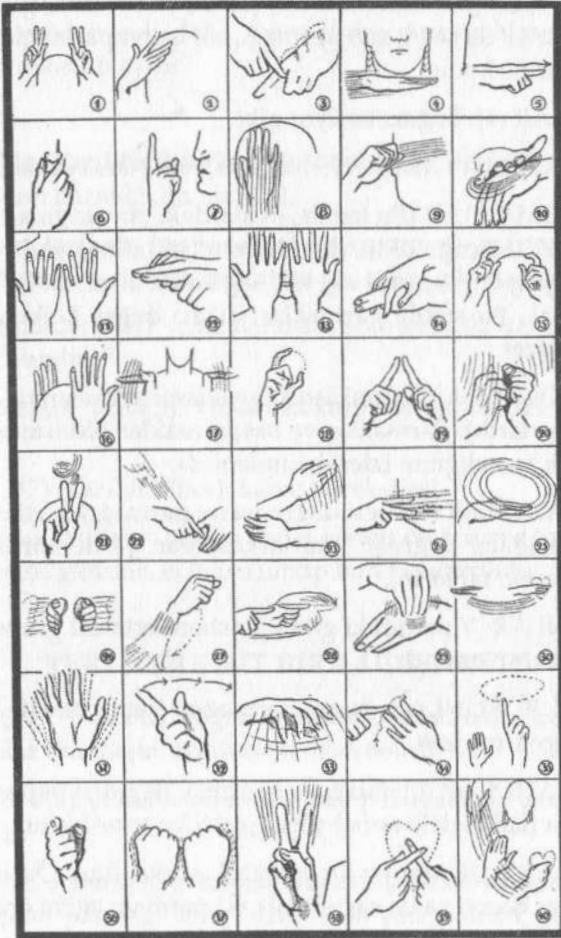
KARAAAYAKLAR: 1) Makosene dokunmak. 2) Parmaklarını siyah bir şeyin üstüne sürtmek.

PAVNİLER (1) (kurtlar): 1) Eller yukarı kalkık, işaret parma-ğı ile orta parmak dik ve açık.

2) Eller başın iki yanına yaklaşmış: kurdun kulakları. 3) İnsan işareti.

YASSI-KAFALAR: Sağ el başın üstünde, sol el arkasında.

OSAGELER (2): Kesen bir makası taklit eder gibi sağ eli düz olarak başın arkasından, önünden ve iki yandan geçirmek. (baş-ları tıraşlanırdı, bk. tablo 1.)

KROVLAR: Uçuyormuş gibi kolların hareket ettirilmesi.

MANDANLAR: İlk iki parmak ayırık, elin üstü dışa dönük, sol omuzdan sağ omuza hareket. (Kıpkırmızı bir omuz kayışı taşımalarıyla bilinirler). İnsan ve ağaç.

ÇİPPEVALAR: 1) Sivilce döküntüsünü göstermek için el, göğüs üzerinde sıçrayarak yer değiştirir. 2) İnsan anlamındaki işaret (belki de bir Siyunun gördüğü ilk Ojibwa'nın göğsünde bir döküntü vardı).

ŞAYENLER (parmak kesenler) (3): El, kesiyormu   gibi, kolun üstündedir ya da sağ işaret parmağı, sol işaret parmağının üstüne enlemesine konur.

S  YULAR (4): Boğazı kesiyor gibi.

S  YU-KARAAAYAKLAR (Sihascapa), bk. Karaayaklar.

S  YU-BRUL  LER (Bu kabile, ovalardaki bir yangına yakalandı [kış 1763], birçoğu öldü, diğerlerinin baldırları yandı. İsimleri buradan geliyor.) A  ılmı   sağ elle sağ baldırın en üst bölümünü ovu  sturmak. Bu sırada parmaklar yukarı doğru kalkmış hâlde bir halka çizer.

S  YU-UGLALA (dağınıklardı, ayaklanma zamanında etrafa k  l savururlardı): Parmaklar ve başparmaklar birbirinden ayrılarak   i  ek hastalığının izleri betimlenirdi.

KOMAN   LER (5): İleri doğru işaret parmağıyla yılanın dalgalanması (daha doğrusu, atın arkasından yerde sürünen kement) gibi (bk. tablo 16).

YILANLAR: Yukarıdaki gibi (Shoshonilerin dil grubu) (ama bu kez yılan anlamında).

DELİK BURUNLAR: İşaret parmağını yatay olarak burnun karşısına getirme jesti.

ARAPAHOLAR (6): Burun başparmak ile işaret parmağı arasında veya (kabiledaki anne) yerli işareti ve anne işareti.

KR  KLER (y  k arabası ile yolculuk alışkanlığı).   nce araba, sonra insan işareti ya da sağ elin ilk iki parmağı ağzın önünde.

Günlük hayatta kullanılan jestler (el, kol, ba   hareketleri)   ok doğal ve sezgiseldir: evet, hayır; ben, sen; bir şey göstermek, sessizlik, durun, gelin; yukarıda, aşağıda; yemek, kalkmak, oturmak, uyumak, dinlemek, görmek; bana ver... Bunlar, tahmin edebileceğiniz gibidir.

Kuzey Amerika yerlilerinin yegâne   rneği olu  şturması dışında, jestlerin (dünyanın tüm diğer halklarında) s  z  n yardımcısı olduğunu belirtmek gerek. Bazı Hristiyan tarikatlarında (Chartreuler, C  teaular tarikatı vb.) işaret dili, yöntem olarak Kızılde-

rililerinkine çok benzer. Ancak Kızılderililerinki, hareketlerin seçimi açısından çok daha mantıklıdır, Avrupalıların bunları anlaması daha kolaydır.

Şöyle:

AT (14) : **Kızılderililerin dili**: sol el önde, diğer el onun üzerinde (işaret parmağı ön planda).

Cîteaux tarikatı: baş işareti (kıvrık parmağı burnun ucunda kımlıdarak) ve alından bir tutam saç çeker gibi yaparak.

SU (Kızılderililer): içme hareketi, sonra el düz uzatılıp dalga hareketi yapılır.

(Chartreux tarikatı): yukarı kaldırılmış parmaklar bir araya getirilir.

KUŞ (17) (Kızılderililer): kanat hareketleri.

(Cîteaux tarikatı): baş ve kanat işareti (başparmağın ucu ağzın köşesine getirilir, el öne uzatılıp hareket ettirilir).

YERLİLERE AİT BİRKAÇ İŞARET⁸⁹

ERKEK (7): el öne doğru öne doğru uzatılırken başparmak dik tutulur (bu, başın üzerindeki tüyü belirtir).

KADIN (8): el başın yanında tutulup dalgalanan uzun saçlara benzetilir.

BEYAZ ADAM (9): başkalarından, şapkası sayesinde ayırt edilir; işaret parmağı, alnın üzerinden yatay olarak geçirilir ya da alın, baş ve işaret parmakları arasına alınıp bastırılır.

YERLİ (10): derisinin kendisinininkiyle aynı renkte olduğunu belirtmek için sağ elin ayası ile sol elin üstü (ya da yanak) ovuşturulur (bu işaret daha sonra geleneksel olmuştur).

HALK (11), (EVLİLİK) (12).

AĞAÇLAR (13): bir ağaç için bu işaret yapılır, sonra bir parmak yukarı kaldırılır.

89 Bk. diğerlerinden tamamen farklı *Universal Indian Sign Language*, W. Tomkins, S. Diego, Kaliforniya (y.n.)

BİZON (15): bizon boynuzları. ELK: Elk boynuzu (16). Elk ormanı.

GÜNEŞ (18), TİPİ (19), SAVAŞ (20): sıkılmış iki yumruk hafifce birbirine vurulur vb.

ŞİFACILIK, büyücülük vb. (21). OK (22). BALTA (23). YALANCILIK (yılanın çatallı dili) (24). HEPSİ, HERKES (25). BÜYÜK (26). KÖTÜ (27). İLERİ (28). RENKLER (29): sağ elin parmak uçlarıyla sol elin tersine dokunulur, boyayı ezer gibi döndürüp bastırılır, sonra belirtilen rengi parmakla işaret edilir ya da belirleyici nitelikte şeylerden biri jestle tarif edilir vb. İYİ (30). SORU? (31). ya da, yani? (32), kim? (37), sonra (31), ne? (33), ne kadar? (34), ne zaman? (35), KURT ya da İZCİ (38), ONURUM ÜZERİNE (39), SELAM: Kalbim sizinle ve Tanrı'yla beraber (40).

Bir cümlenin tamamı: Kaç yaşındasınız? Sen (36) kış (37) kaç tane (34).

DAKOTA - SİYULARININ KIŞ SAYILARI

YERLİLERİN TAKVİMİ: Her yıl, herhangi bir olayı anımsatan bir işaretle belirtilirdi. Bu olayın her zaman en dikkate değer olanlar arasından seçilmemiş olması ilginçtir. Bu işi yapan kişi, genel anlamda önemsiz ama kendisini özellikle etkilemiş şeyi belirtecek şekilde, önemli olayları bir kenara bırakırdı.⁹⁰

1800 Otuz Dakota, Krovlar tarafından öldürüldü.

İşaret: Bir dizi siyah çizgi, düşman tarafından öldürülen Dakotaların sayısını gösterir.

1801 Birçok kişinin çiçek hastalığından öldüğü yıl.

İşaret: Kabarcıklarla kaplı insan gövdesi.

1802 Dakota-Karaayaklar, Amerikalıların atlarını ele geçirdi. İlk kez nallanmış at gördüler.

İşaret: Bir at nalı.

1803 Bir Karaayak, Assiniboinelerden birçok kıvrıkcık tüylü at ele geçirdi.

90 İlk işaret merkezdedir, ötekiler spiral hâlinde dönerek onu takip eder. Krş. *Bureau of Ethnology*, 1882-1883 (y.n.)

İşaret: Tutamları simgeleyen siyah beneklerle kaplı bir at.

1804 Ortak düşmana karşı daha birlik hâlinde ve daha güçlü olmak için, içerideki bazı zorlukları sonuca bağlamak amacıyla dost kabileleri bir araya getiren bir kurul toplandı.

İşaret: Barışçubuğu.

1805 Sekiz Dakota, Krovlar tarafından öldürüldü.

İşaret: Sekiz siyah çizgi.

1806 Bir Dakota, kartal avlarken bir Arikara tarafından öldürüldü.

İşaret: Boynu kanlı bir adamın başı ve omuzları. Siyah bir çizgiyle bir kartala bağlanmış olan kolunu uzatıyor.

1807 Şef Kırmızı Elbise öldürüldü.

İşaret : İki okla delinmiş kırmızı bir elbise giyen adam.

1808 Kırık Bacak isimli bir Dakota, düşmanlar tarafından öldürüldü.

İşaret : İki okla yaralanmış koşan bir adam.

1809 Küçük Kunduz adında Dakotaların dostu bir beyaz, evinde diri diri yakıldı.

İşaret: Totem hayvanı, bir kunduz.

1810 Siyah Kaya adlı bir şef öldürüldü. Siyah Kaya, şifacılık yapıyordu. Bu hünerin icrasında, bizon kafası ova yerlileri arasında önemli bir yer tutuyordu.

İşaret: Başının üstünde bizon kafası tutan bir adam.

1811 Birçok Mandan, Dakotalar tarafından kuşatılıp öldürüldü.

İşaret: Bir daire (kuşatma).

Ortadaki küçük daireler, Mandanların kafalarını temsil ediyor.

1812 Çok sayıda vahşi at, kementle yakalandı.

İşaret: Bir kement.

1813 Çok soğuk bir yıld. Yerlilerin birçoğu boğmacadan öldü.

  şaret: Buradaki   şaret olumlu gibi görünse de aslında öksürük nöbetine tutulmuş bir insan betimlenmek istenmiş.

1814 Kambur bir Dakota, kulübesinde bir düşman baltasıyla öldürüldü.

  şaret:   ekli bozulmuş bir insan figürü, ba  ı bir baltayla yarılmış. Kırmızı bir leke (kan).

1815 Yaysızlar kabilesi (Dakota) ilk kez sabit ev yaptı. Topraktan küçük kulübeler.

  şaret: Bir baraka, üstünde bir yay bulunuyor (kabilenin   şareti).

1816 Bizon bolluğu.

  şaret: Ko  an bir bizonun üstünkörü ve beceriksizce yapılmış resmi.

1817 Fort-Pierre'de bir ticaret acentesi yapıldı, kurumuş a  a  lardan inşa edilmişti.

Bu durum, yana koyulmuş kuru bir a  a   dalıyla gösterilmiştir.

1818 Kızamık salgını, birçok   l  .

  şaret: Kabartı kaplı bedenler.

1819 Fort-Pierre'de ikinci ticaret acentesinin yapımı.

1820   şef İki Ok, şifacılık için özel bir kulübe yaptırdı.

  şaret: Toprak kulübe, oklar (  şefin totem amblemi).

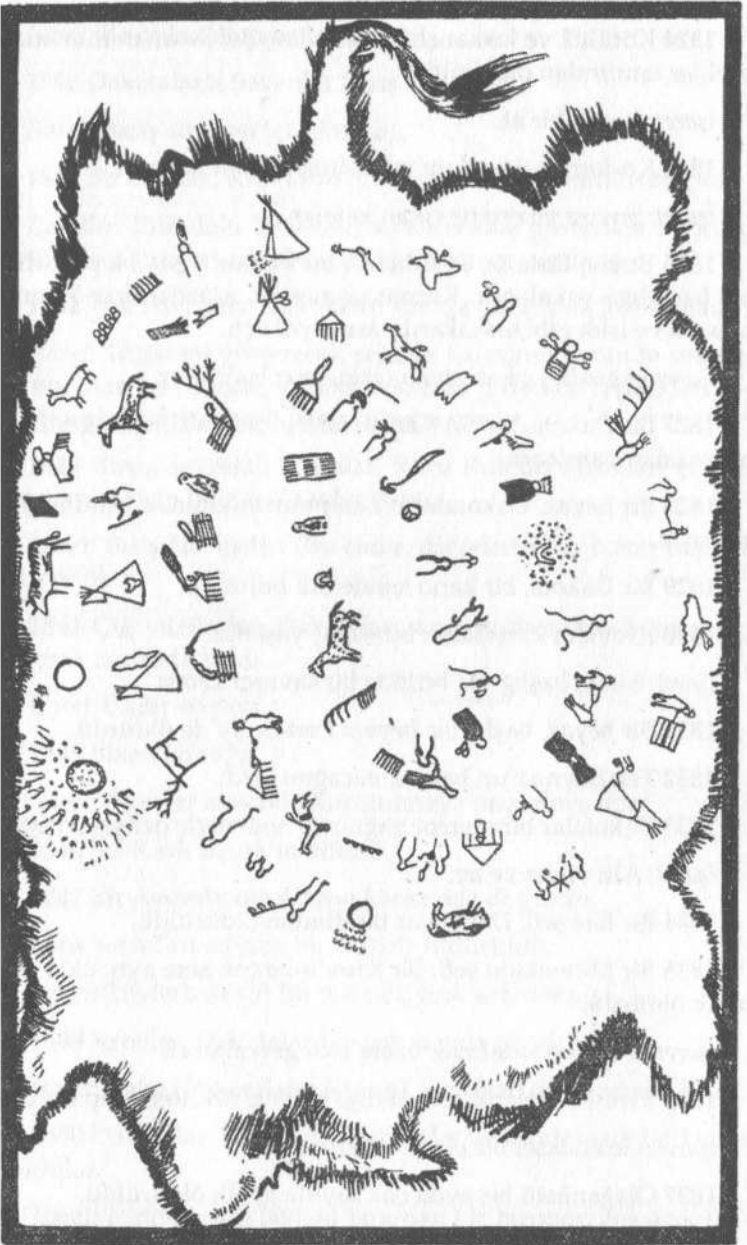
Kulübenin tepesinde bulunan kırmızı ve siyah çubukların anlamı konusunda yorumcular aynı düşüncede değiller. Sava  cıya büyük başarılarından sonra "savaş giysisi" olarak verilen bir derinin söz konusu olduğunu düşünebiliriz.

1821 Ateşten bir top (gök taşı), yerli kampını güneydoğudan kuzeybatıya doğru boydan boya geçti.

Bu meteor çok büyük bir gürültü çıkararak patladı.

1822 Küçük Missouri kıyılarında üçüncü bir ticaret acentesi kuruldu.

1823 Dakotalar, Amerikalı askerleri ilk kez gördü ve onlarla birlikte Reelere kar  şı savaştı.

   aret: Reelerin kulübesini ateşe veren bir beyaz.

1824 Kötülük ve kiskan  lık yüzünden,    ef Swan'ın tüm atları yerliler tarafından öldürüldü.

   aret: Yaralı bir at.

1825 Korkunç sel baskını yılı, Missouri'nin ta  ması.

   aret: Suyun yüzeyine çıkan kafalar.

1826 Birkaç Dakota, avladıkları bir bizonu yedi. Hepsi tuhaf bir hastalığa yakalandı. Karnın      mesine, ağızdan gaz kaçırılmasına ve ıslık gibi ses çıkarılmasına yol açtı.

   aret: Ağızdan çıkan siyah çizgi, gazı belirtiyor.

1827 Bir Dakota, bir       Karınlı tarafından saldırıya uğradı ve omzundan yaralandı.

1828 Bir beyaz, Dakotaların kampının yakınında kendine bir ev yaptı.

1829 Bir Dakota, bir kano içinde   l   bulundu.

1830 Krovlara kar  şı kanlı bir savaş yaşandı.

   aret: Sava   başlığıyla birlikte bir savaşçı kafası.

1831 Bir beyaz, başka bir beyazı Port-Sully'de öldürdü.

1832 Tek Boynuz'un babası, bacağını kırdı.

1833 Dakotalar bir meteor yağmuru nedeniyle deh  sete düştü.

   aret: Altı yıldız ve ay.

1834 Bir Ree     f  , Dakotalar tarafından öldürüldü.

1835 Bir Minnekuju     f  , bir Krov'u birçok kere aynı okla vurarak öldürdü.

   aret: Yeniden fırlatmak üzere oku geri alan el.

1836 Two-Kettleların     f  , yediği bizonu sindiremeyip öldü.

   aret: Geleneksel bir bizon anlatımı.

1837 Olağanüstü bir avda çok sayıda geyik öldürüldü.

1838 Demir Boynuz için toprak bir ev yapıldı.

1839 Dakotalar, Arapahoların köyünü tümüyle yakıp yıktılar.

İşaret: İki okla delinmiş bir çadır.

1840 Dakotalarla Şayenler barış yaptı.

İşaret: Barış simgesi (el sıkışma).

1841 Bir Dakota, Krovların otuz tane benekli midillisini çaldı.

İşaretler: Buradaki benekler, siyah renkle gösterilen kıvrıkcık tüylü atlardan ayırt edilebilmesi için kırmızı yapılmış.

1842 Tek Tüy, genç Dakotaları savaşa götürmek için topladı.

İşaret: Totemini gösterecek şekilde kafasının üstünde sadece bir tüy olan şef. Elinde, yerlilerin savaşa giderken taşıdıkları siyah borulu, kırmızı başlı barış çubuğu vardır.

1843 Bizon seyrekli. Şifacılar, Yüce Ruh'un bizonları tekrar göndermesi için büyük törenler yaptı.

İşaret: Bir şifacı çadırı (Bu çadır, diğerlerinden bizon başıyla ayırt edilir.)

1844 Çığ yüzünden Dakotalar çam ağaçlarından barınaklar yapmak zorunda kaldı.

İşaret: Çadır ve çam.

1845 Bizon bolluğu.

İşaret: Ağaçlar arasında kurutulmaya bırakılmış etler.

1846 Şef Kırık Bacak'ın ölümü.

1847 Bir Assiniboine şefinin karısı ikiz doğurdu.

1848 Kırık Sırt adında bir Dakota öldürüldü.

İşaret: Tüylerle süslü bir mızrak, kırık sırtı delmiş.

1849 Krovlar, Dakotalardan çok sayıda at çaldı.

İşaret: Daire (Dakotaların kampı), kamptan çıkan atların izleri.

1850 Dakotalar, bir bizon öldürdüler ve içinde yaşlı bir kadın buldular.

İşaret: İçinde insan bedeni bulunan bir bizonun çok açık resmi. Bu olaya dair bir açıklama yok.

1851 Krovlarla barış.

İşaret: Barış çubukları.

1851 Krovların şeflerinden biri olan Düz Kafa, gece vakti Şef Dakota'nın çadırına girdi, burada bir konsey toplanmıştı. Dakotaları barış çubuğu içmeye zorladı.

Bu, cesurca bir eylemdi çünkü başarılı olamazsa öldürülebilirdi.

1853 İspanyol tüccarlar onlara battaniyeler getirdi.

İşaret: Bir battaniye.

1854 Cesur Ayı öldürüldü, üstünde bir İspanyol battaniyesiy-le savaşa gitmişti.

1855 General Harney ile barış anlaşması yapıldı.

1856 Dört Boynuz adlı bir şef, kabilesi tarafından büyücü olarak kabul edildiği gün, barış çubuğu dansı yaptı. (Bu, daha sonra asi Oturan Boğa olacak, yirmi üç yaşındaki genç büyücüdür.)

İşaret: Onun totem adını belirten dört boynuz. Elinde bir barış çubuğu vardır.

1857 Dakotalar, kamplarının çok yakınına gelen bir Krov'u öldürdü.

İşaret: Dört mızrak saplanmış bir beden.

1858 Bir boynuzu olmasıyla ayırt edilen Tek Boynuz, kendini şifacılığa verdi.

İşaret: Uzanmış elinde, şifacılığın simgesi olan bizon kafasını tutuyor.

1859 Büyük Karga isimli bir Dakota şefi, Krovlar tarafından öldürüldü.

İşaret: Şefin hayvan totemine bir ok saplanmış.

1860 Şef Elk, kendini şifacılığa verdi.

İşaret: Elk kafası ve bizon kafası.

1861 Bizonlar o kadar boldu ki çadırların yanına kadar geliyorlardı ve etrafta izleri görülüyordu.

1862 Dakotaların büyük düşmanı olan Kırmızı Tüy, onlar tarafından öldürüldü.

İşaret: Bir insan kafası üstünde kırmızı tüy.

1863 Sekiz Dakota, Krovlar tarafından öldürüldü.

İşaret: Paralel sekiz siyah çizgi, ölenlerin sayısını belirtiyor.

1864 Dakotalardan at çalan dört Krov, korkunç işkencelerden sonra öldürüldü.

İşaret: Dört kafa.

1865 Soğuk ve kar nedeniyle çok sayıda at öldü.

1866 Şef Kuğu'nun ölümü.

İşaret: Başının üstündeki şey, totem adı olan kuğuyu simgeliyor.

1867 Dakotaları, Ponkaları ve başka birkaç kabileyi Fort Sully'de General Sherman ve General Terry ile bir araya getiren konseyin ardından, Barış Komisyonu tarafından Dakotalara çok sayıda bayrak verildi.

Bu konseyden, 1868'de Büyük Dakota Antlaşması doğdu.

1868 Antlaşmadan sonra hükümet, Dakotalara çok sayıda Teksas sığırı gönderdi.

1869 Güneş tutulması.

İşaret: Güneş siyahla gizlenmiş hâlde, yıldızlarsa görünür oldukları için kırmızıyla gösterilir.

1870 Dakotalar, baskın yapıp Krovların savaşçılarını Black Hills'de kuşattılar ve içlerinden on üç kişi öldü.

İşaret: Daire (kuşatılan). Ortada Krovların kafaları. Etrafta Dakotalar. On üç ölü.

KIYAFETLERİN DİLİ

Omaha erkekleri, şartlara göre örtülerinin tarzını değiştirirlerdi. Farklı şekiller, çeşitli durumları ele verirdi:

(1) **Gençliğin canlılığı:** Çoğu zaman gençlerin böyle giyindiği, çevik adımlarla yürüyüp tepeleri aştığı görülürdü.

(2) **Yaşlı:** Yürüyen yaşlı adamın örtüsünün şekli, yaşının verdiği hâlsizliği ve rahatlık arayışını gösterirdi. Yılların ağırlığı altında yavaşlayan adımları üzücü görünürdü.

(3) **Koşu zamanında:** Av gibi uzun süreli kovalamcalarda, koşucular bizon aramak için önden gönderilirdi. Örtü kıvrılıp sol omzun üzerinden atılır ve sağ kolun altından bağlanırdı. Koşarken örtüyü tamamen çıkarıyorlardı.

(4) **Yürüyüşte:** Bir törene giderken ya da kamp çevresinde gezinirken böyle giyinirlerdi.

KONSEY

(5) **Kararsızlık:** Bu işte etkili bir rol oynayıp oynamayacağına ya da seyirci kalıp kalmayacağına henüz karar vermemiş adam.

(6) **Öfke hâli:** Bir adaletsizlik, bir haksızlık nedeniyle onuru zedelenen adam, örtüsünü iki eliyle kavrar ve herkesin bakışlarından saklanarak başını örter.

(7) **Bekleyiş:** Tavrı sakın ve kararlıdır. Örtüsü, kesin bir şekil verilmiş gibi değildir. Kararsızlık kendisinden kaynaklanmaz, fırsat doğduğunda konuşmaya hazırdır.

(8) **Konuşma:** Beklenen an gelmiş, adam bir adım öne çıkmıştır. Düşüncelerini açıklar, kabileye hitap eder.

(9) **Yol gösterme:** Kumaşın şekli, fikir değişikliğine işaret eder. Konuşmacının düşünceleri, geçmişteki bir deneyimine yönelmiştir. Bundan bir ders çıkarır ve halkına tavsiye verir.

(10) **Aşk:** İkinci figürün aksi, bu yerli yaşamın başka bir çağındadır. Eş arayışındadır ancak gizlice kur yapıldığı için delikanlı tanınmayacak şekilde örtüsünün altına gizlenir ve kızın nehre su almaya gittiği zamanı bekler.

(11) Hafif bir baş hareketi, alnı açık bırakarak örtüyü arkaya iter. Yerli kadın âşıktır, yüzünü kızıla boyayarak bunu belli eder.

(12) **Aşk ilanı:** Erkek, genç kızı öpmek için örtüyü onun başının üstüne çeker.

(13) **Kadın,** örtüyü çok kullanışlı bir biçimde taşır. Belinden bir kemer bağlayınca örtü sıkıca kapanır ve böylece bir tür torba biçimini alır, içine bebek ya da eşya konabilir.

ÖRTÜ YARDIMIYLA YAPILAN İŞARETLER

Yerli, kimi zaman işaret vermek için örtüsünü kullanır; bu, işaret dilinin bir tür uyarlamasıdır (bk. 7. ve 16. tablolarındaki diğer işaretler).

Keşif: Örtü, başın üzerinde büyük halkalar hâlinde döndürülür. (Bu temel jest, her taraftan kolayca görülebilirdi.)

Bizon: Örtü iki köşesinden tutulur, yumrukla başın üzerine kaldırılarak boynuz şekli verilir, sonra örtü indirilir.

Bizon işareti, tüm diğer iri av hayvanları için hatta son zamanlarda ister vahşi ister evcil olsun tüm büyük sürüler için kullanılmış olabilir. Buluş işaretlerinin arkasından başka işaretin gelmemesi, bir dost grubun yakın olduğunu belirtirdi.

Düşman: Buluş işareti yapıldıktan sonra açık örtü, başın üstünde hareket ettirilir.

Alarm: Örtü, birçok kez havada savrulur.

Serbest yol: Örtü önde hareket ettirilir.

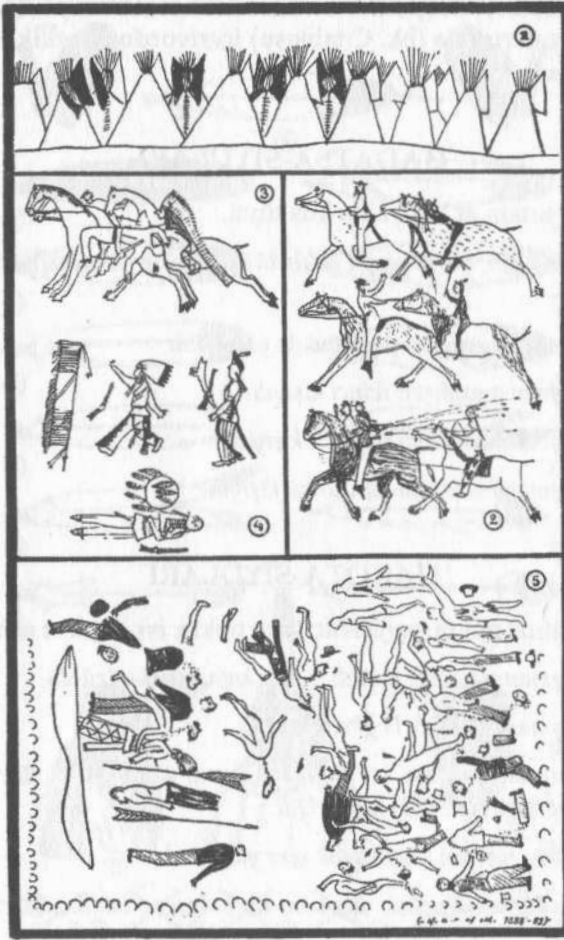
Zafer veya bozgun durumu, ölenlerin sayısını ve “gel”, “mola”, “dost”, “dikkat edin” gibi şeyleri belirtmek için çoğunlukla özel işaretler vardı.

BIGHORN SAVAŞI

YERLİ PİKTOGRAFİSİ

Bir dizi bizon derisi, *General Custer*’ın ordusuna karşı kazandıkları zaferin anısına, Siyular tarafından boyanmıştı. İşte, burada *Little Bighorn* Nehri kıyısında Siyu kampı (1) gösteriliyor. Yerliler kendilerini savunarak kaçan (2) askerlere saldırıyor. Şeflerden biri bir subayı vurup düşürüyor, bir başkasını da öldürmek üzere (3). Kızılderili şefler çatışma alanında hareketsiz yatıyor (4) ama *mavi ceketli* ölümlerin sayısı daha fazla (5). Solda dağ ve beyazların çevresinde dönen atların izleri, kan lekeleri görülüyor. Amerikalıların giysileri, Siyular tarafından çıkarılıyor; çıkardıkları üniformaları, başka bir birliğe daha kolay yaklaşabilmek amacıyla kendileri giyiyorlar.

Bu tabloyu, Mısırlılara özgü resimli dokümanlarla veya Ba-yeux’nün duvar halılarıyla karşılaştırmak ilginç olurdu.

BİREYSEL BAŞARI İŞARETLERİ

Siyular ve diğer kabileler, kişisel kahramanlıklara çok değer verir, başarıları için elde ettikleri ayrıcalık nişanlarını çoğu kez üstlerinde taşırlardı.

Bunlar özellikle kollara, bacaklara ya da silahlara tutturulmuş kafa derisi tutamlarıydı (bk. 14. tablo).

Başarı işaretleri, giysilerin üstündeki nişanları ya da yüz ve beden boyalarını da (bk. C tablosu) içeriyordu. Özellikle tüyler, onursal simgelerdi.

HADATSA-SİYULARI

(1) Bir tutam at kılı ya da kuş tüyü.

Bunu taşıyan, bir düşman öldürdü üstelik karşısındakine ilk saldıran oydu.

(2) *Bunu taşıyan, bir çarpışmada yaralandı.*

(3) *Düşmana saldıran ikinci kişiydi.*

(4) *Düşmana saldıran üçüncü kişiydi.*

(5) *Düşmana saldıran dördüncü kişiydi.*

DAKOTA-SİYULARI

(6) *Kırmızı nokta: yaralandı; kara nokta: bir düşman öldürdü.*

(7) *Düşmanın boğazı kesildi, sonra kafa derisi yüzüldü.*

(8) *Düşmanın sadece boğazı kesildi.*

(9) *Bunu taşıyan kişi, bir düşmanı vurup yaralayan üçüncü kişiydi, (11) dördüncüydü, (12) beşinci idi.*

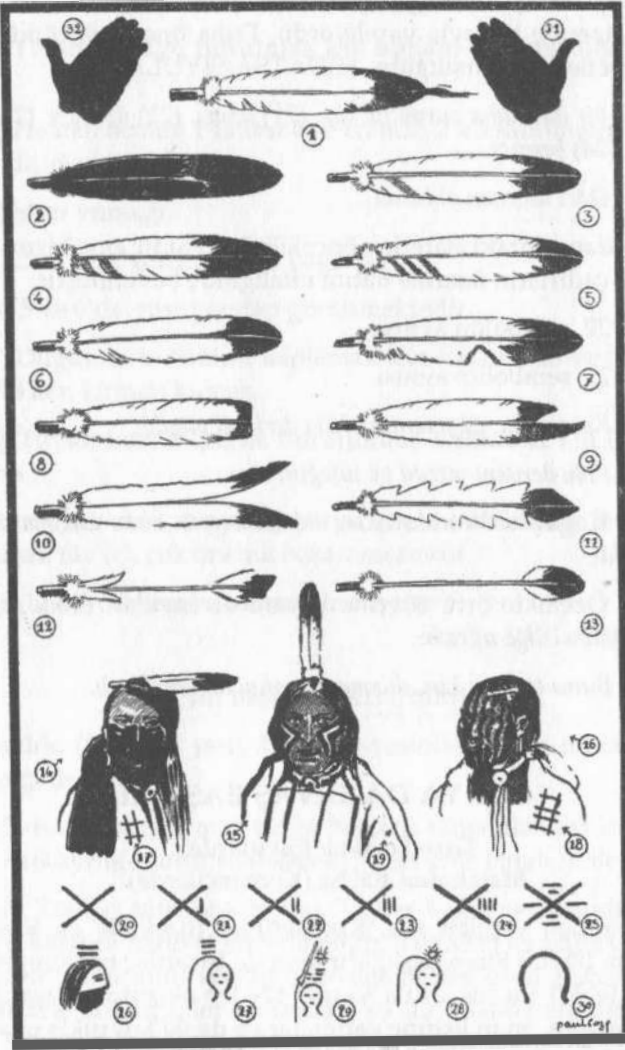
(10) *Bunu taşıyan kişi, birçok kere yaralandı.*

(13) *Bunu taşıyan kişi, düşmanı ilk bulan ve tehlike işareti veren kişiydi.*

(14) *Saçlara yanlmasına tutturulmuş tüy: taşıyan kişi rakiplerinin gözleri önünde, canlı ya da ölü bir düşmana yaklaştı.*

(15) *Saçlara dikey olarak tutturulmuş tüy: taşıyan kişi bir düşmanı yumruklarıyla öldürdü.*

(16) *Bir çubuk, tüfek harbinin (temizlemekte kullanılan çubuk) simgesi: Bunu taşıyan kişi, tüfekte bir düşman öldürdü.*

(17) Mavi ve kırmızıya boyunmuş kıyafet: Bunu taşıyan kişi, bir toprak yığınının arkasına saklanarak bir düşmandan ustaca kaçıp kurtuldu.

(18) Aynı başarıya iki kere ulaştı.

(19) Bunu taşıyan kişi, burada yaralandı.

Aşağıdaki işaretler, giysilerin üzerinde taşınıyordu ya da beden üzerine boyayla yapılıyordu. Daha önce belirtilmiş olan tüm işaretlerinin karşılığıdır. HİDATSA-SİYULARI.

(20) *Bir düşmana vuran ilk kişi, (21) ikinci, (22) üçüncü, (23) dördüncü, (24) beşinci.*

(25) *Dört düşman öldürdü.*

Bundan sonraki işaretler, öncekilerle aynıdır ama bizon derilerinin, çadırların üzerine hatıra niteliğinde boyanmıştır.

(26) 22. sembolün aynısı.

(27) 23. sembolün aynısı.

(28) *Kahraman, düşmanının kafa derisini yüzdü.*

(29) *Kafa derisini yüzdü ve tüfeğini aldı.*

(30) Çoğunlukla külot üzerine çizilen at nalı: *Düşmanın bir atını çaldı.*

(31) Özellikle örtü üzerine boyanırdı, Siyular: *Bunu taşıyan kişi bir talihsizliğe uğradı.*

(32) *Bunu taşıyan kişi, düşman tarafından yaralandı.*

SÜS YA DA SAVAŞ BAŞLIĞI

Gus-To-Weh (Siyularda).

Matchakoi Bacha (Komançilerde).

Tüylerden yapılan süs, Kızılderililer (özellikle de Siyular) için hem büyük tören başlığıdır hem de başarılarının simgesidir (bk.12. tablo). Bu süs, 24 ila 36 adet tüyden oluşurdu. Başarıların sayısına göre, onun üstüne yarım, bir ya da iki kuyrukla uzatılırdı. Bazı başlıklar, özellikle de şifacılarınki, başın üstünden başlayıp topuklara kadar iner; alınları bizon boynuzlarıyla süslenirdi.

Tüyler: Beyaz ayaklı kartalın kuyruk tüyleri (35-40 santimetre uzunluğunda). Yerliler, hindinin ya da akbabanın kuyruk tüylerini de kullanırlardı.

(1) Daha güzel olması için buhardan geçirilmiş doğal tüy.

(2) Yumuşak beyaz tüy (bazen boyalıdır).

(c) Yumuşak tüyü tutturmak için sağlam bir sinir lifiyle sarı-
lırdı.

(3) Hemen hemen 1 santimetre eninde, 2 x 5 santimetre uzun-
luğunda, deriden bir şerit.

(4) Sinir yumağı.

(5) Deri şerit gerilip sıkıca bağlanır.

bk. 5 ve 6'da, tüy, yandan görünmektedir.

(7) Düğümlerin üstünü kaplamak için hazırlanan ve (8)'deki
gibi dikilen kırmızı kumaş.

(9) Tüyün ucuna özenle tutturulmuş kırmızı at kılı (önemli
başarı).

(10) Ortası delik bir yuvarlak parçayla sabitlenmiş renkli iki
yumuşak tüy (e), çok önemli başarı nişanıdır.

(11-12-13) Süslemesi tamamlanmış tüy.

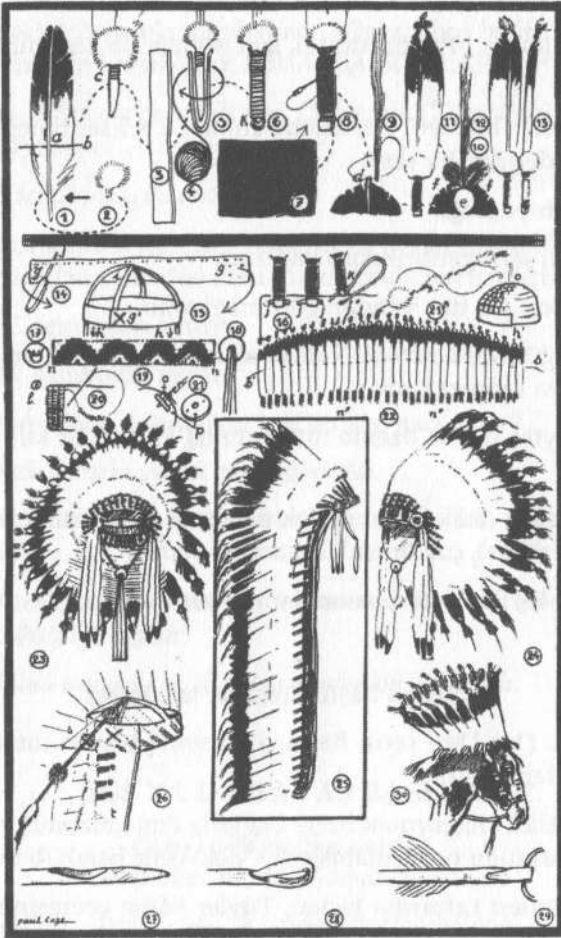
Tüylerin başlık üzerine takılması

Yazlık: (14) Deri şerit. Başın çevresinde tüyleri tutan bağın
gececeği delikler (j).

(15) Kalıbı oluşturmak üzere bağlarla tamamlanmış başlık (i)
ve bir atkuyruğu tutturulabilecek g'deki çene bandı (h ile h').

(16) Tüyleri tutturma biçimi: Tüyler bağın çevresinde sallanırken kolayca hareket edebilmelidir. Tüylerin en büyükleri ortaya gelecek biçimde seçilip düzenlenmesine özen gösterilir (en büyüklerle en küçükler arasında 2 ya da 3 santimetreden fazla fark olmamalıdır). Tüyler bir kez j'ye tutturulunca çok uzun (1 metre) bir deri kordon, (22)'deki b' - b' elde edilecek şekilde, a (1) deliklerinin arasından geçirilir.

Bağ geçip tüyler takılınca uygun eğimi ve 23-24'deki görünümü elde etmek için her tüyün yeri belirlenerek iki b' ucu bağlanır. (Arkadaki tüyler tümüyle sırtta düşmelidir.)

(17 ile 18) Yuvarlak deri parçalar (küçük incilerle süslü ya da değil) şakaklara tutturulur.

(19) Boncuklu alın bağı (süslemenin en güzellerinden biri).

(bk. tablo D).

Bu boncuklar renkli camdan yapılır ve silindir şeklindedir. İki taraftan geçirilen iğneyle, birer santimetre aralıklı ve paralel olarak dikilir. Desen elde etmek için boncukların rengi değiştirilir.

(21) Dengelik, üstü budanıp yumuşak tüyle süslenmiş ve renkli ipekle bağlanmış tüy. Başlığın dibine sabitlenir (21).

Kışlık: Yerliler çoğu zaman eski bir fötr şapkayı ya da Amerikan ordusuna ait siperli asker şapkasını, kenarlarını kestikten sonra başlık gibi kullanırlardı; bunu çoğu zaman bir sürü renkli küçük tüylerle donatırlardı.

(25) Çok büyük süslemeleri olan kuyruklu başlık örneği.

(26) bb' ipliğiyle sabitlenip birleştirilişine ve başlığın tepesine tutturuluşuna dikkat ediniz. Şakaklar çok sayıda kurdeleyle (ahenkli renklerde) ya da kakım derisi, kürk, atkuyruğu vb. ile süslenirdi.

(27-28-29) Tüyleri sabitlemek için başka bir yöntem.

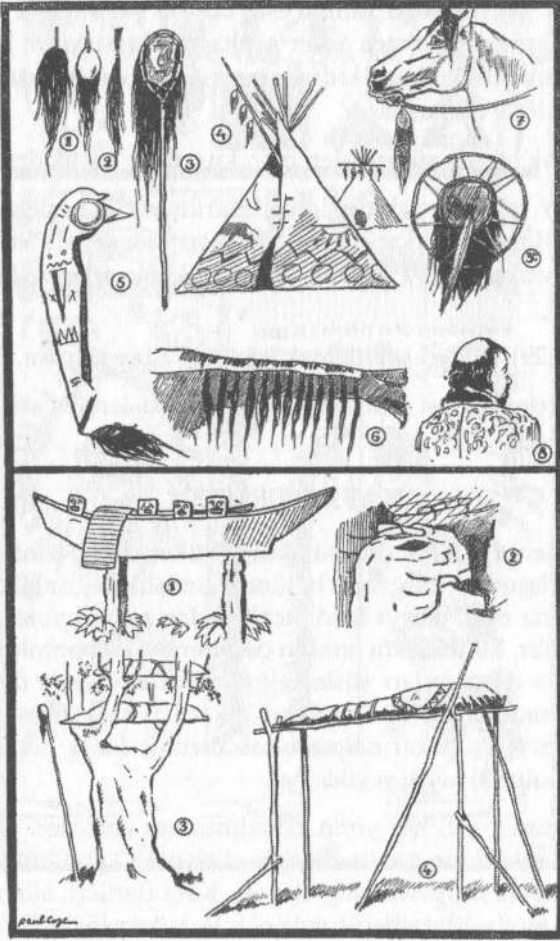
(30) Krov kabilesi şefinin bir tören için süslenmiş atı.

KAFA DERİLERİ

Kafa derisi (1), ölü düşmandan sökülen saçlı derinin bir kısmıdır. Saçların yayıldığı orta bölümü (genişlik değişebilir) almak gerekir ama eğer deriyi kaldıracak kadar zaman yoksa sadece saçlar kesilir. Evin kadını bunları ceketleri ya da pantolonları (6), silahları ya da çadırları süslemek için kullanır, kafa derisindeki saç tutamıdır. (2). Bütün olarak çıkarılan kafa derisi, çember hâline getirilmiş ve bir değneye sabitlenmiş esnek bir çubuğun üstüne takılır (3) (aynı şekilde 3a).

Bazı günler şef, her yerin donatılmasını emreder. O zaman her çadır, sakinlerin ganimetleriyle süslenir. O gün hesaplar yapılır ve başarı simgeleri dağıtılır (4). Kafa derileri, silahlara sabitlenmiş ya da atlara bağlanmış olarak taşınır (5 ile 7). Kafa derisi, ganimettir, düşmanın öldüğünün kanıtıdır. Bazı beyazların yaralıyken de kafa derilerinin yüzüldüğü olmuştur. Bu korkunç işleme ses çıkarmadan katlanıp ölü taklidi yaparlar çünkü kafa derilerini almak için işlerinin bitirileceğini bilirler (8). **Düşmanın** kafa derisinin yüzülmesi koşulunu getiren kurala, kutsal bir nitelik katılmıştır. Eğer bir yerli kendi kabilesinden bir adamı öldürmüştü, asla kafa derisini yüzmez. Onun onurunu korur. Saç, ruhun sembolüdür; kafa derisinin önemi buradan gelir. Kökeni,

Kuzey Amerika yerlileri arasında daha ziyade İrokua kaynaklıdır ve ancak yakın dönemlerde yaygınlaşmıştır.

MEZARLAR

Cenaze usulleri kabilelere göre değişiklik gösterir. Kimileri ölüleri yakar, başkaları toprağa gömer, çoğunlukla da vahşi hayvanların ulaşamayacağı yere asıp kuruturlar.

(1) Bir kayık biçimi verilerek yapılmış mezar anıtı. Haida.

(2) Navahoların taştan mezarı.

(3 ile 4) Siyu tabutları. Ölü bedenler boyanmış derilerle sarılır. Kişisel eşyalar her zaman ölünün yanına konur.

MÜZİK

Yerli, her şeyden önce dindar olduğu için eylemlerinin her birine duayı da katar. Yaşama dair çeşitli olaylar, onun gözünde kutsaldır. Yüce Ruh ile iletişim kurmak için düşünceleri şarkıya yükselir; düşlerdeki iç yaşam, ses yoluyla dile getirilir. Süslemelerin çoğu nasıl sembolikse duaları, hatta şarkıları da öyledir. Tanrı, mitlerde meramını anlatırken şarkı söyler, konuşmaz. Şarkı, *ilahi konuşma* demektir.

Sembolik soyutlama yoluyla bir sözcük, tüm düşüncüyü açıklayabilir; örneğin bir üçgen bir tipi, bir kırık çizgi bir yılan, uçları girintili çıkıntılı dikdörtgen bizondur (Zambağın, Dante'nin yorumcularına göre çiçeği ama aynı zamanda Floransa kentini ve Kutsal Bakire'nin saflığını da ifade etmesi gibi). Şarkı sırf dinî değildir, sadece ciddi ya da eğlenceli olabilir ama eğer Kızılderilinin ruhsal yaşamının, toplumsal yaşamıyla, gündelik jestleriyle sıkı sıkıya bağlı olduğunu düşünürsek eğlencelerinin ve gülüp sakalaşmaların ayinlerden pek uzaklaşmadığını görürüz. "Yerli ezgilerinin genel özelliği, sesin hep değişemeyen notalar çerçevesinde ritmik bir düzen içinde oluşudur."

Müzik aletleri çok az sayıdadır. Perde çeşitlemeleri için düdüklerin ya da gerçek flütlerin dışında, daha çok davullar ya da tempoyu belirten kaynana zırlıtları kullanılır.

(1) **Düdük:** İşlenmiş ağaçtan yapılır, çok uzundur. Yerliler bununla her havayı yansıtmayı, çok yumuşak ve kulağa hoş gelen müzik yapmayı başarır.

(2) **Flüt:** Vinebago, at kılılarıyla süslenmiş ahşaptan, her zaman kullanıldıkları alettir; üç, dört, altı delikli olabilir.

(3) **Düdük:** Savaştaki komutanlar için kemikten yapılmıştır, iki perdelidir.

(4) **  k  k:** Kurutulmuş deriden yapılmış, içinde çakıl taşları bulunan küçük kese (ova kabileleri) ya da boyanmış   sma kabağı (Pueblolar) (bk. tablo B).

(5 ve 7) **Küçük davul, Siyular:** Bir kasnağın üzerine gerilm   deri.   st  ne vurmak için   o   zaman bir   k  k kullanılır.

(6) Tamtam, oyulmuş a  a   gövdesi üzerine gerilm   deridir.

(8) Müzisyenler küçük davulun (6' daki örnek)   vresine oturur, davul eşliğinde şarkı söylerler, kabile de onların   vresinde dans ederdi.

HAYALET DANSI ŞARKISI

Burada   rnek olarak 1890' daki dans  ılarının ünlü tören koro-sunu ele alıyoruz. Tüm yerli ezgilerinde oldu   gibi aynı motif sürekli yinelenir.

Çeviri: "Baba, acı bana (tekrar)

Susuzluktan haykırıyorum... (tekrar)

Her şey bitti! Yiyecek hiçbir şeyim yok! (tekrar)"

AV VE SAVAŞ Y  NTEMLER  

(1) **Ok atma:** a: Penobscotlar,   ippevalar, Navaholar, Mikmaklar.

b: Ottawalar,   ippevalar, Zuniler.

c:   ayenler, Arapaholar, Omahalar, Assiniboinler, Komançiler, Krovlar, Siksikalar ve bazı Navaholar.

d: Eskimolar.

AV

Dokuz av yöntemini ayırt edebiliriz (  o   kez birlikte kullanılırlardı):

a) Sadece ellerle, hiçbir gereç kullanmaksızın yapılan av. Küçük deniz hayvanlarının, kumsaldaki kaplumbağaların, gece yu-

vasında basılan kuşların; bir girintide, bir çıkmazda, bir mağara-
da kıştırılan hayvanların aranişı.

b) Kurnazlık ya da hile yoluyla yapılan av; deniz hayvanları-
na, küçük balıklara, foklara (Eskimolar) yaklaşmak için hayvan
derilerinin altına gizlenmek gibi.

c) Vurmak, ezmek, parçalamak için kullanılan silahlar. Bir sap-
la tutulan tüm taşları, topuzları, gürzleri vb. kapsar. (Kuzey Pasi-
fik kabileleri kendi silahlarını simgesel resimlerle boyuyorlardı.)

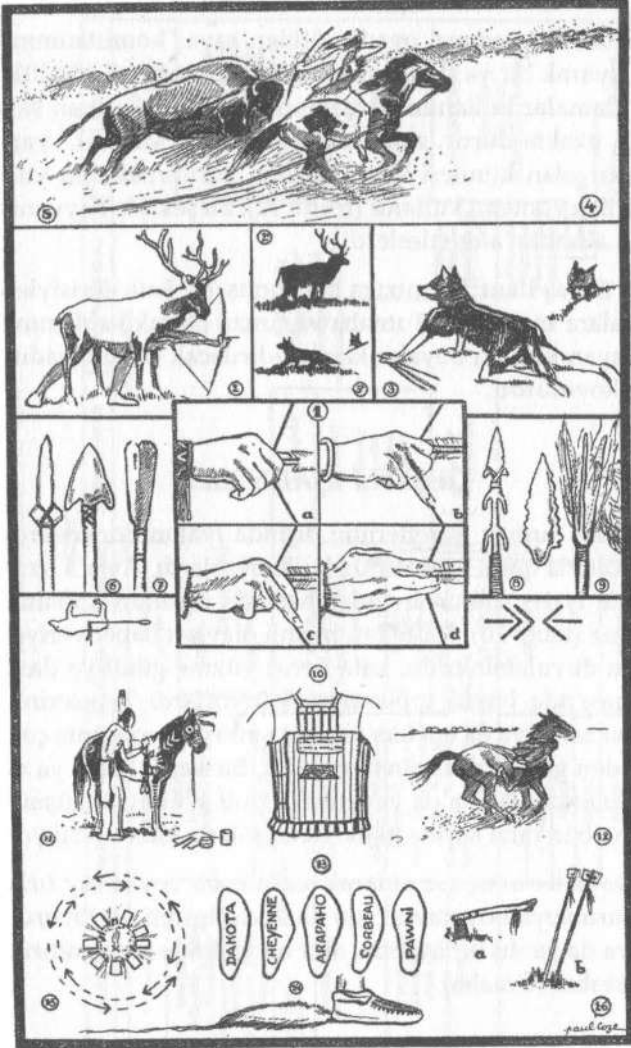
- d) Sivri uçlu, kesici ve vurucu silahlar.
- e) Delici silahlar (en çok kullanılanlar), örneğin; mızraklar, zıpkınlar, elde tutulan ya da fırlatılan oklar.
- f)  ukur tuzaklar, kapanlar, ağlar. Geyik, antilop, karibular, wapitiler, kurtlar, elkler vb. avlanırdı.
- g) Köpeklerin ya da başka av hayvanlarının yardımıyla (köpeklerin neredeyse hiçbir zaman özel olarak e itilmemelerine rağmen).
- h) Ateş ve duman: Ovalardaki ateşler ve ışık gece kuşlarını kendine  eker, alageyikleri hipnotize eder, hayvanların yuvaları dumana boğulurdu.
- i) Zehirler ya da uyuşturucular: etler ya da bitkiler.
- (2) **Hileler:** Yerliler, wapitilere yaklaşmak için hayvan derilerinin altına gizlenirlerdi.
- (3) Bizonlara yaklaşmak veya düşmanı yanıltmak için kurt kılığına girerlerdi.
- (2' ile 3') Uzaktan bu hayvanlar gibi görünürlerdi.
- (4) Bizon avı. Yerli, kurbanını seçtikten sonra saldırır, hayvanı sol tarafına alıp daha kolay ok atabileceği biçimde konumlanırdı.
- (5) Kement yerde sürüklenir ve inen kişiye atını durdurma olanağı sa lar (avda ve savaşta).
- (6) İnce uzun av okları, sivri uç yaradan kolayca geri çekilir ve yeniden kullanılabilirdi.
- (7) **Kuşları avlamak için ok:** Kuşlar başlarına vurularak öldürülür, tüyleri bozulmazdı.

SAVAŞ

- (6) **Savaş okları:** Sivri uç, sapa yapıştırılıp  akmak taşı ya da metal testere gibi di  di  yontulur. Bu uç, saptan kopacak ve yaranın içinde kalacaktır.
- (7) **Yakıcı oklar:** Yanan otlar çatala yerleştirilir.

(10) Ahşap zırh. Thlinkitler.

(11) Büyücü, bir atı boyadıktan sonra kutsadı. Ova yerlileri.

(12) Öncü, ova yerlileri: Fark edilmeden geçmek için atının arkasına saklanır. Kafiler, çoğu zaman vahşi gibi görünen serbest atların sahibi olan kabile tarafından baskına uğrardı.

(13) **Makosen izleri:** Kabilelerin tanınmasını sağlardı.

(14) İzleri silmek üzere arkası bir tilki kuyruğuyla (ya da herhangi bir k  rkle) süslenmiş makosen.

(15) **Saldırı şeması, ovada:** Atlılar, savaş komutanının emirlerine uyarak bir ya da iki sıra hâlinde dönerlerdi (düdükler ve renkli flamalar kullanılırdı), şamanlar da çoğu zaman savaş sırasında uzakta durur, zaferi sağlamak için “şifacılık” yaparlardı. Cesur olan kimileri kurşunlardan korunmak için yukarıda bahsedilen yöntemi kullanır (resim 12), bu şekilde hayvanlarının başının altından ateş ederlerdi.

(16) **Savaş ilanı:** Kırmızıya boyanmış, bir kafa derisiyle süslenip ovalara bırakılmış Tomahawk. İmza olarak kabilenin işaretini taşıyan kırmızı boyalı oklar, saldıırılacak k  y  n, çadırın vb.   n  ne koyulurdu.

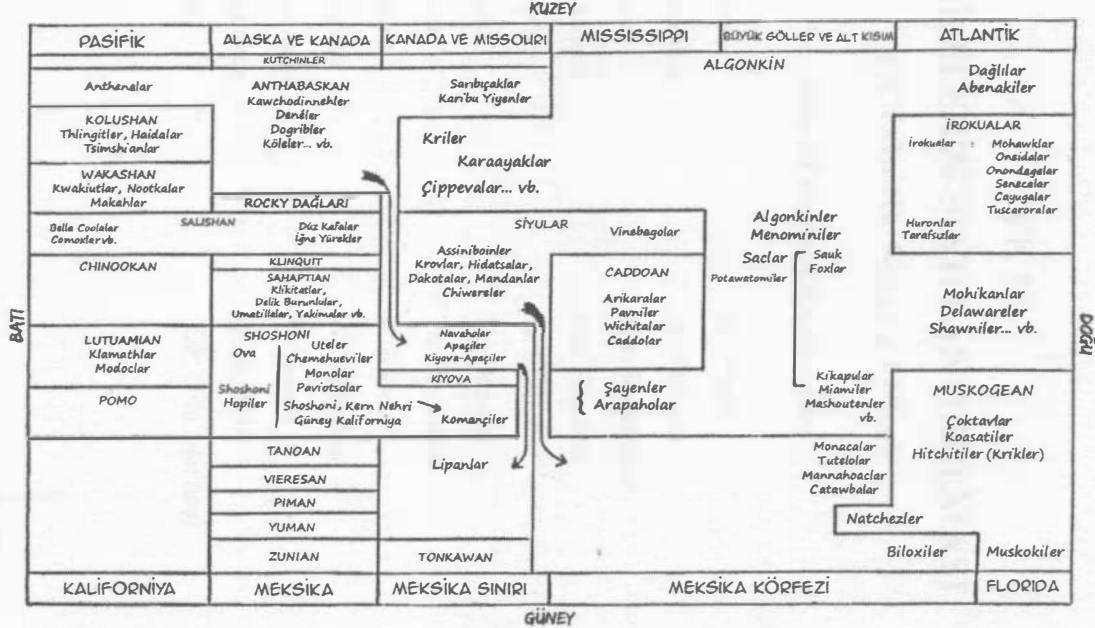
ÇEşİTLİ İşARETLER

Siyular, duman işaretlerinin dışında (yakın dönemlerde) aynalar yoluyla optik işaretler de kullanıyorlardı. Ayrıca uzun mesafelerde işaret dilinin uygulanmasında örtünün kullanıldığını anlıyoruz (tablo 10). Davullar önemli olayları haber veriyor, çok uzaktan duyulabiliyordu; kafa derisi yüzme günü ya da   l  ler Kutlaması’nda, büyük toplantıyı bildiriyorlardı. Tepelerin yamacında bir savaş ya da öncüler toplantısının gösterilerinin çok uzak mesafeden görülebilir işaretleri vardı. Bir keşif, halka ya da zikzak biçiminde, atlı ya da yaya bir gezinti grubuyla; düşman, bir yandan öbür yana karma hâlde dolaşanlarla haber veriliyordu.

Havaya bir avuç toz atılarak tehlike, bir beyaz t  y fırlatarak barış, kırmızıya boyanmış okla da savaş işareti veriliyordu. Yanılıcı ya da yanlış bir işaretin, ağır bir biçimde cezalandırıldığını da belirtelim (Omaha).

TEMEL DİL AİLELERİ TABLOSU

Coğrafi Yerleşimlerine Göre

EK II

KABİLELERİN SINIFLANDIRILMASI

(Alfabetik Sıraya Göre)

Aile İsimlerinin Kısaltmaları

Al: Algonkin

At: Athabaskan

C: Caddoan

Ch: Chinookan

G: Gwich'in

I: İrokualar

Ki: Kiyova

Kl: Klinquit

Ko: Kolushan

Lu: Lutuamian

M: Muskogean

P: Piman

Po: Pomo

Sa: Salishan

Sha: Shahaptian

Sho: Shoshoni

Si: Siyular

Ta: Tanoan

Tn: Tonkawan

V: Vieresan

W: Wakeshan

Y: Yuman

Z: Zunian

(Ob: Ortalama boy)

4) *Basawenéna* (ormanlarda yaşayanlar).

5) *Hanahawnepia* (kayalıklarda yaşayanlar).

Arenvahronon - *I* - bk. Huron.

ARIKARA ya da **Rikari** - *C* - (Küçük Missouri kaynaklarına kadar Dakota) İsimleri *ariki'* den (boynuz) gelir - başın iki yanında kemik parçaları taşırlardı. Köylerde, topraktan kulübelerde yaşarlardı. - 1871' de 1.650, 1904' de 380 nüfus - toprağı işlerlerdi - *işaret*: bir başağın tanelerini yolup küçük küçük yiyiyor gibi yapma.

Arivaipa - *At* - Apaçi kabilesi - (Arizona ve New Mexico).

Arosaguntacook - *Al* - Abnaki grubundan.

ASSINIBOIN - *Si* - (Saskatchewan ve Kuzey Dakota.) İsim, *u'sini u'pwawoi'* den (yemeğini taş üstünde pişiren) gelir - daha iyi bakılmış kamplar - misafirperverlik - çökeşlilik. Yanktonlarla aynı özellikleri taşırlardı.

Atakapalar - Attacapa grubu, Güneybatı Louisiana.

Ataronchronon - *I* - bk. Huron.

Atonthratarown - *Al* - bk. Huron.

Atsina (Şiş Karınlar) - *Al* - *Minetari* Şiş Karınları ile (Saskatchewan) karıştırılmamalıdır.

Atiragenratka - *I* - bk. *Tarafsızlar*.

Attignaouautan - *I* - bk. Huron.

Attigdeenongnahac - *I* - bk. Huron.

Attiwendaronk - *I* - (Ontario Gölü) *Tarafsızlar*.

Awash - *M* - (Teksas).

B

Bannock - *Sho* - (Idaho ve Utah).

Bella coola - *Sa* - (Bela Coola - British Columbia).

Bersiamite - *Al* - *Dağlılar* grubundan.

Biloxi - *Si* - (Körfez Kıyısı boyunca Mississippi) Otolarla birlikte Siyuların *Biloxi* grubundan.

Blood (*kan*) - *Al* - (Karaayaklar).

C

Caddo - *C* - (Arkansas).

Cahita - *P* - *Yaki* (Meksika).

Catawba - *Si* - (Kuzey ve Güney Carolina'nın orta bölümleri). Birliğe dâhil olanlar: *catawba* (Woccon, Sissipahaw, Haina, Cape Fear (?) - Waremnucok (?) - Adshisheer - Eno - Waxhaw - Sugeree-santée - Wateree (?) - Sewee (?) - Tamamı ortadan kaybolmuştur.)

Cayuga - *I* - (New York'un doğusu), bk. İrokualar.

Chaunie - *Sho* - Shawnee.

Chehalis - *Sa* - (British Columbia) Grup.

Cheraw - *Si* - (Tamamı ortadan kaybolmuş).

Chemehuevi - *Sho* - (Utah).

Chilkat - *K* - (Pasifik kıyısı).

Chinook - *C* - *Aşağı* ve *yukarı* bölgeler (?) (Washington'ın doğusu).

CHIPEWYAN - *At* - (Saskatchewan).

Chiruahua - *P* - (Arizona).

Chitimachas - Tahsis edilen geniş topraklarda yaşayan grup.

Chitsah - *Ş* - bk. Şaşılar.

Chiwere - *Si* - (Nebraska - Iowa - Missouri). Üçüncü Siyu grubu şunları içerir: Iowa, Oto (Nebraska) ve Missouri.

Choyopan - *Tn* - (Teksas).

Cœur d'alène (İğne Yürek) - *Sa* - *Skitsomiche* (Kuzey Idaho). Etkin oldukları bölgeler: Tekoa, Kuzey Idaho.

Cecopa - *Y* - (Arizona).

Cochiti - *V* - (New Mexico'nun doğusu).

Comox (Komoks) - *Sa* - (British Columbia)

Conoy - *Al* - (Birleşik Devletler'in kuzeydoğusu).

Coukltandewrhonon - *I* - bk. Tarafsızlar.

Cowichan - *Sa* - (British Columbia) Grup.

Coyotero - *At* - (Arizona ve New Mexico) İki Apaçi kabilesi: White Mountain ve Pinal.

Ç

ÇEROKİ - *I* - (Kuzey Georgia) - ob: 1,67 ila 1,71m. Etkin oldukları bölgeler: Kuzeydoğu Oklahoma.

ÇİKASOVLAR - *M* - (Mississippi) - ob: 1,67m - Çoktavlar grubundan, savaşçı, bağımsız ve cesur halk - savaşta Çoktavlar - Krikler - Çerokiler - İllinoiler - Kikapoo - Shawnee - göçebeler - Osageler ve Quapawlarla birlikte - Fransızların düşmanı - çiftçiler - Etkin oldukları bölgeler: Güney Oklahoma, Ardmore.

ÇİPPEVA - *Al* - *Ojibvalar* (Minnesota, Huron Gölü çevresi ve Saskatchewan) İsimleri *Ojibva'* den gelir: herhangi bir şeyi kızartmak - avcı veya daha ziyade balıkçı halk - mısır yetiştiriciliği - Tilkileri ve Siyuları yenen önemli savaşçılar - Fransızların müttefiki - tutsaklara karşı acımasızlardı - kayın ağacı kabuğundan wigwamlarda yaşarlardı - 21 ila 23 kabile. - 1851'de 28.000 nüfus oldukları sanılıyordu: Kri - bataklık Kri - Ottawa - Çippeva - Mississanga - *işaret*: ağaç ve halk - Etkin oldukları bölgeler: Minnesota'da Leech Gölü çevresi.

ÇOKTAVLAR - *M* - (Mississippi). ob: 1,70m. Muskogean ailesinin bu dördüncü dil grubu şunları içerir: Çoktavlar, Çikasovlar, Acolopissa, Bayagoulou, Chakehimna, Chatot, Chula, Huma, İbitoupa, göçebeler, Mugalashe, İvaniba, Ofogoula, Tangipohoa, Taposa, Tohome - *chato* ismi: yassı. - Yassı kafalı, çiftçi - Etkin oldukları bölgeler: Güneydoğu Oklao.

D

DAĞLILAR (Fr. *Montagnais*) - *Al* - (Québec yakınları) Gruba dâhil olanlar: Nascapi (Labrador) - Dağlılar ve Maine (Québec yakınları) - Mistassin - Bersiamit - Papinacnoilar.

Dalisco - *P* - (Arizona).

DAKOTA - *Si* - (Dakota, kuzey ve güney) *Siyu* - Yerlilere özgü Nadowessiou isminin bozuk Fransızcası: metaforik anlamda “yılan”, yani “düşman” (Çippevaların verdiği isim) - Beyazlar tarafından baskı altına alınmadan önce, Arkansas’tan Rockies’e kadar B. Mississippi kıyısında yaşıyorlardı -Minnesota’dan ovalıklara doğru, muhtemelen Çippevalar tarafından kovalanmışlardı. Siyuların birinci grubu şunları içerir: 1) Mdewakan-ton, 2) Wahpekute (1 ile 2: Santee), 3) Sisseton, 4) Wahpeton, 5) Yankton, 6) Yanktonais, 7) Teton (krş.), 8) Assiniboinler. - Etkin oldukları bölgeler: Standing Rock ve Pine Ridge - *işaret*: sağ elle baş kesme hareketi.

Delaware - *Al* - *Lenelenape*. - ob: 1,71m - (Pennsylvania) - 1820’de Teksas’ta rastlandı - birçok küçük kabileye ayrılmış konfederasyon - beyazların dehşet verici düşmanları - 1820’de yaklaşık 1.700 nüfus.

DELİK BURUNLULAR (Fr. *Nez-Percés*) - *Sha* - ob: 1,69m - (Idaho) - *İşaret*: sağ işaret parmağını havada sola kaydırmak - Etkin oldukları bölgeler: Lewistown, Idaho.

Dené (ya da Tenneh) - *At* - bk. Etchaottine.

Dené - **Tavşan derileri** - bk. Etchaottine.

Dhegriba - *Si* - (Nebraska - Missouri - Arkansas - Kansas). Siyuların bu ikinci grubu şunlardan oluşur: Omaeha, Ponca, Quapaw, Osage, Kansa.

Durango - *P* - (Arizona).

DÜZ KAFALAR (Fr. *Têtes-Plates*) - *Sa* - ob: 1,68m - (D. Washington - Idaho - Montana) İsimleri, çocukların kafatasını beşikle yassılaştırma geleneğinden gelir. - *işaret*: avuç içiyle alnın üst bölümü bastırılır, ardından insan işareti yapılır.

E

Etchaottine - *At* - *Dené*, *Köleler* veya *Tavşan derili Tennehler* (K. Alberta ve Mckenzie).

Ethenelddi - *At* - Karibu yiyenler.

F

FOX (Sauk ile) - *Al* - Tilkiler (Wisconsin).

G

Gabrieleno - *Sho* - (Güney Kaliforniya).

Gila - **Apache** - *At* - Apaçi kabilesi.

Gosiute - *Sho* - (Teksas, Utah).

H

Haida - *Ko* - (British Columbia) İki klan, *Hoya* (kuzgun) ve *Got* (kartal).

Haiwal - *Tn* - (Teksas).

Hatchukini - *Tn* - (Teksas).

Havasupai - *Y* - (Arizona).

Hidatsa - *Si* - (Yukarı Dakota) - Altıncı Siyu grubu: Hidatsa (*Minetari* ile birlikte) - krş. Krovlar.

Hitchiti - *M* - Bu grup içinde şunlar bulunur: Aşağı bölge Krikleri (Güney Alabama ve Georgia) - Mikasuki (Seminole topluluğu) (eski Appalachelar?). Florida.

HOPI - *Sho* - **Moqui** - ob: 1,62m - (Arizona) Bu Pueblo kabileleri çiftçi ve çömlekçiydi. - Danslarının özelliklerini hâlâ korur ve uygularlar - Etkin oldukları bölgeler: Kuzey Arizona.

Huichol - *P* - (Arizona).

Hunkpapa - *Si* - (bk. *Teton*).

Hupa - *At* - ob: 1,66m - (G. Oregon ve K. Kaliforniya).

HURON – *I* – *Wyandot*. (Ontario, Huron Gölü çevresi) Kayın ağacı kabuklarından yapılmış wigwamlarda otururlardı, avcı ve savaşçılardı. Fransızların dostlarıydılar.

Kabileler:

Attignaouantan (ayı halkı)

Attigneonognahoc (ip halkı) – *Ataronchronon*.

Arendahronon (kayalık halkı) – [*Atonthratoromon*, su samuru halkı, *algonkindir*].

Tohontaenrat (geyik halkı) – *Tionontati* (tütün halkı).

Wemhronon.

I

Illinois – *Al* – (Illinois).

Iowa – *Si* – (Iowa).

İROKUALAR – *I* – ob: 1,73m – (New York'un doğusu) İrokua konfederasyonun kabilesi, şunları kapsıyordu: *Mohawk*, *Oneida*, *Onondaga*, *Seneca*, *Cayuga* ve 1726'da *Tusc rora*.

J

Jicarilla – *At* – (*Apaçi*) (New Mexico)

Jimez – (New Mexico).

K

Kainah – *Al* – (*Karaayaklar*) (Alberta).

Kansas – *Si* – **Kaw** – (*Dhegiha* grubunun Kansas kabilesi).

Karibu Yiyenler (Fr. *Mangeurs de caribou*) – *At* – (Mackenzie): *Ethenelddi*.

KARAAAYAKLAR (Fr. *Pied-Noir*) – 1) Siksika (Alberta): – *Al* – *Kaniah* ya da “kan” (Alberta) – *Piegan* (Montana) – Ovaların

daha nazik savaşçıları 2) *Sihasapa*: - *Si* (bk.Teton) - ob:1,71m - *işaret*: önce ayağa, sonra siyah bir nesneye dokunulur. - Etkin oldukları bölgeler: K. Montana ve Alberta.

Kaskaskia - *Al* - (Illinois) Miami grubundan.

Kavaisu - *Sho* - (Utah).

Kawia - *Sho* - (G. Kaliforniya).

Kawchodinneh - *At* - Tavşanlar.

Kikapu - *Al* - (Indiana) *Sauk* grubundan.

Kilanapan - *Po* - Pomo (Güney Kaliforniya).

KIOWA - *K* - (Teksas) - ya da yerli dilinde: *gaigwu* - Krov-larla müttefik halk - 1840'da Şayenler ve *Arapaholar* birlik oldu. - 19. yüzyılın birinci bölümünde Komançiler ile beraber konfederasyon kurdular. - Ovalıklarda beyazlara karşı en korkutucu savaşçılardı.

Kiyova-Apaçi - *At* - (Oklahoma).

Klamath - *Ş* - ob: 1,67m - (Oregon-Kaliforniya arası) Etkin oldukları bölgeler: Güney Oregon).

Klikitat - *Sho* - (Idaho - G. ve D. Oregon - Washington eyaleti).

Klingit - *Kl* - (Washington eyaleti) Ayrı bir grup.

Khotana - *At* - (Alaska).

Koloche - *Ko* - *Thlingit*.

Koasati - *M* - (Alabama) Üçüncü Muskogean grubunu oluşturur: Krik halkı köyü: *Alabama, Wetumpka, Koasati*.

KOMANÇİ - *Sho* - ob: 1,67m - (Teksas), savaşçı, avcı ve olağanüstü at binicileriydi - tenleri sütlü kahve rengindeydi - *işaret*: kementin kıvrılıp dalgalanışı - deriden tipilerde yaşarlardı - Etkin oldukları bölgeler: Oklahoma'nın güneybatısı.

Köleler - *At* - *etchaottine* (Alberta).

KRİ - Kriler - *al* - ob: 1,68m - Alberta, Saskatchewan, Manitoba (*Bataklık Krileri*) - bk. *Çippeva*.

KR  KLER - *m* - *yukarı Krik* - ob: 1.73m - (Alabama) bk. *Ko-asati* ve *Muskogee* veya *aşağı Krik* (Güney Alabama ve Georgia) Hitchiti grubundan.

KROVLAR (Fr. *Corbeau*) - *Si* - ob: 1,73m (Montana) Dağlar - Bu ismin yerli dilinde tercümesi: *absaroke* (kargalar ya da kuşların halkı)- uzun süre önce Siyulardan ayrıldılar. (1776) - Dakotaların ve Siksikaların başlıca d    manlarıydılar - tipilerde yaşarlardı - avcılardı - biraz tütün dışında hiçbir şey ekip dikmezlerdi - saçları çok uzundu - en mağrur yerlilerdi - batıl inanışları   oktu - 1834: 45.00 nüfus - 1890: 2.287 nüfus - 1904: 1.826 nüfus - 12 topluluk, iki kabileye ayrılıyordu: Birincisi Krov halkı, ikincisi Minesetperi - *işaret*: Yerli işareti; sonra yumruk alının üstünde, avuç da saçların kapanma biçimini gösterecek şekilde dışarı dönük hâle getirilir - ya da kuşların uçuşunun taklidi - Etkin oldukları bölgeler: Fort Custer - Montana arası.

Krovlar (Nehirli) - *Si* - (Dakota).

Kunduzlar (Fr. *Castorlar*) - *At* - (Kuzeybatı Alberta ve Kuzeydoğu British Columbia): *Sarsi*.

Kutchin - *At* - (British Columbia).

Kwakiutl - *W* - ob: 1,63m - (British Columbia).

Kwalhoqua - *At* - (Washington eyaleti).

Kwesh - *Tn* - (Teksas).

L

Laguna - *V* - (New Mexico'nun batısı).

Lenelenape - *Al* - *Delaware*.

Lillovet - *Sa* - (British Columbia'nın batısı).

Lipan - *At* - (Güney Teksas ve New Mexico).

Longish - *Sa* - (British Columbia) Grup.

M

Makah - *W* - (Washington bölgesi).

Malécite - *Al* - (Maine) *Abnaki* grubundan.

Mandan - *Si* - (Kuzey Dakota). Kabile oluşturan beşinci Siyu grubu - yavaş yavaş Missouri'ye çıktılar. Ağaç ve topraktan yapılmış yuvarlak biçimde evlerde otururlardı - deriden kanolar kullanırlardı - aralarında gri saçlı ve açık renk gözlü olanlara rastlanırdı.

Mannahoac - *Si* - Konfederasyon şunlardan oluşur: Manahoac, Stegaraki, Shackaconia, Tanxitania, Outponea, Tequinateo, Whonkentia, Kassininga.

Maricopa - *Y* - ob: 1,72m - (Arizona).

Mashouten - *Al* - (Illinois).

Massachusett - *Al* - (Massachusetts).

Mdewakanton - *Si* - (Dakota). Santee.

Menomini - *Al* - (Wisconsin).

Miami - *Al* - grup (Indiana) Miami (Indiana) - Piankashaw (Michigan) - Wea - grup (Illinois), Peoria - Koskaskia - Cahokia - Tamoroa - Michigamea.

Michigamea - *Al* - (Illinois) Miami grubundan.

Mikmak - *Al* - ob: 1,71m - (Nova Scotia) *Abnaki* grubundan.

Mikasuki - *M* - (Florida) *Hutchiti* grubundan.

MINETARI - *Si* - Ovalarda Şiş Karınlar.

Mingos - bk. *İrokualar*.

Missisanga - *Al* - (Minnesota) bk. *Çippeva*.

Missouriler - *Si* - (Missouri).

Mistassin - *Al* - Dağlılar grubundan - (Mistassini Gölü çevresi, Québec)

Modoc - *Ş* - (Oregon ile Kaliforniya arası).

Monaca - *Si* - Metponsty ve Mohemonho ile birlikte Monaca Birliği'nden.

Mono - *Sho* - (Kaliforniya).

MOHAVE - Y - ob:1,74m (Arizona).

MOHAWK - I - (New York Eyaleti) bk. İrokualar.

Mohegan - Al - (Birleşik Devletler'in kuzeydoğu ucu, Atlantik kıyısı).

Mohican - Al - Mohikan (Yukarı Hudson kıyıları, New York eyaleti) İsim *Mahitan*'dan gelir: kurtlar, hain ve sinsi savaşçılar - ahşaptan uzunlamasına evlerde birlikte yaşarlardı - üç klan.

Montuk - Al - (Birleşik Devletlerin doğu ucu, Atlantik kıyısı).

Moqui - Sho: **Hopi**.

Muskoki - M - Bazı Krikler (Kuzey Alabama), Seminoleler (Florida).

N

Nauticoke - Al - (Birleşik Devletler'in kuzeydoğusu).

Narragauset - Al - (Connecticut).

Nascapi - Al - (Labrador), Dağlılar grubundan.

Natchez - M - (Mississippi) - Beşinci Muskogean grubu.

Natsingh - Ş - bk. Şaşılar.

NAVAHO - At - ob: 1,68m - (K. Arizona) - dokumacı ve sepetçi - yaşam tarzları *Apaçilerden* çok *Pueblolara* yakındı - *işaret*: çalışmak, örtü, çizgiler. - Etkin oldukları bölgeler: K. Arizona ve New Mexico.

Nevume - P - (Arizona).

Nilhawai - Tn - (Teksas).

Ninchopan - Tn - (Teksas).

Nipissing - Al - bk. *Algonkin*.

Nipmue - Al - (Birleşik Devletler, Kuzeydoğu Atlantik kıyısı).

Nisqualli - Sa - (British Columbia) Grup.

Nootka - W - (British Columbia).

Norridgewock - Al - Abnaki grubundan.

Ntlakyapamuk - Sa - (Güneybatı, İngiliz kolonisi): Thompson yerlisi.

O

Occanichi - Si - Tutelo konfederasyonu (K. Carolina).

Oglala - Si - bk. *Teton*.

OJIBVALAR - Al - *Çippeva - Büyük Ovalık ve Ormanlar - ob:* 1,72m (Minnesota).

Okinagan - Sa - (British Columbia).

Omaha - Si - ob: 1,73m (Nebraska) - İsimlerinin anlamı "rüzgâra karşı gidenler" dir - *Dhegiha* grubundan, *Dakotaların* düşmanıydılar - bizon avı dönemi dışında, topraktan ya da ağaç kabuğundan kulübelerde (tipiler) otururlardı - 1845'de 1.600 nüfus.

Oneida - I - (New York eyaleti) - bk. *İrokualar*.

Ongniaarahronon - I - bk. *Tarafsızlar*.

Onondaga - I - (New York'un doğusu) - bk. *İrokualar*.

Opata - P - (Arizona).

OSAGE - Si - ob: 1,72m (Güney Missouri - Kuzeydoğu Arkansas - Kuzeydoğu Oklahoma) *Dhegiha* grubundan - Illinoislerin ve Caddoların düşmanıydılar - köylerde yaşarlardı - kimi zaman çiftçik yapıyorlardı - kafalarını kazıyorlardı - *işaret:* saç kesme hareketi - 1843'de 4.102 nüfus - Pahatsi - Utsehta - Sant-sukhdhi - Bugün etkin oldukları bölgeler: Kuzey Oklahoma.

Outagamis - Foxlar.

Ottawa - Al - ob: 1,69m (Ontario) - bk. *Çippeva*.

Oto veya Ottæ -Sx - (Nebraska), Chiwere ailesinden.

P

Paducas - krş. Komançi.

Pahatsi - Si - (Missouri), Osage kabilesinden.

Pakani - Tn - (Teksas).

Panhalatch - *Tn* - (Teksas).

Paloos - *Sha* - (Idaho).

PAIUTE - *Sho* - ob: 1,69m (Utah).

Panamint - *Sho* - (Utah).

Papago - *P* - ob: 1,60m (Arizona).

Passamaquoddy - *Al* - (Maine) Abnaki grubundan.

Papinachois - *Al* - Dağlılar grubundan.

Paviotso - *Sho* - (Nevada).

PAVNİ - *C* - ob: 1,71m - (Nebraska) - İsimleri *pariki* (boynuz) kelimesinden gelir. (?) - bir tutam saç boynuz şeklinde başın üstüne tuttururlardı- *chakiksichahiks* (güçlü erkekler) diye anılırlardı - köylerde toprak kulübelerde oturur, tarımla uğraşırlar, aynı zamanda bizon avlarıydı - genellikle çok eşlilerdi - 1838'de 10.000, 1849'da 4.500, 1861'de 3.416, 1906'da 649 nüfus - *işaret*: insan, ardından kurt.

Pedee - *Si* - (Soyları tükenmiştir) Şunları kapsar: Pedee - Waccamaw - Winyaw - Hooks - Backhooks.

Penobscot - *Al* - (Maine ve New Hampshire), Abnaki grubundan.

Pennacook - *Al* - (Massachusetts).

Peona - *Al* - (Illinois) Miami grubundan.

Piankashaw - *Al* - (Michigan) Miami grubundan.

Piegan - *Al* - (Karaayaklar).

Pima - *P* - ob: 1,70m - (Arizona).

Piro - *Ta* - (New Mexico).

Pomlico - *Al* - (Birleşik Devletler'in kuzeydoğusu).

Pomo - *Po* - (Güney Kaliforniya) Kilanapan.

Ponca - *Si* - ob:1,72m - (Nebraska) Dhegiba grubundan.

Porsuklar (Fr. *Blaireaular*) - *At* - *Tsattine* (Alberta ve British Columbia).

POTAWATOMI - *Al* - *Büyük Ovalık* (İllinois) ve *ormanlar* (Wisconsin). İsimleri Potawatamünk'tan (ateş halkı) gelir - oldukça zalimlerdi - erken Hristiyanlaşmışlardır - Fransızların dostuydular - on beş kabile - 1843'de 1.800 nüfus.

Potomak - *Al* - Powhatan kabilesi.

Powhatan - *Al* - (Virginia).

PUEBLO - (Güneyde Arizona'nın kuzeydoğusundan Rio Pecos ve Rio Grande'ye kadar, Kuzeyde El Paso'ya kadar) Dört ailenin (Tanoan, Vierasın, Zunian, Shoshoni) köylerinde (*pueblo-lar*) yaşayan yerleşik kabileler topluluğu - çiftçi, bitkilerle ilgilenen, çömllekçi, kimileri iyi avcı olan bir halktı - *işaret*: Meksikalı - çalışma - örtü - çizgili.

Q

Quapaw - *Si* - (Arkansas) Dhegiha grubundan.

Querechos - *At* - *Vaqueros* (Apaçi kabilesi).

R

Ree - Kuzey Şayen kabilesi.

Rikari - *C* - *Arikara*.

S

SAC veya **SAUK** - *Al* - (Wisconsin) Sauk-Foxlar grubu (Wisconsin) ve Kikapu (Indiana).

Sahaptin - *Sha* - Delik Burunlar (Idaho).

Salish - *Sa* - ob: 1,61m - (Washington eyaleti - Idaho - Batı Montana - Güneydoğu Vancouver).

Samukh - *Tn* - (Teksas).

Sang - *Al* - bk. Karaayaklar.

Sante - *Si* - ob: 1,72m - (Dakotalar): Birinci kabile: Mdewakanton, ikinci kabile: Wahpekute.

Santsukhdhi - *Si* - (Missouri) Osage kabilesinden.

Saponi - *Si* - Tutelo konfederasyonundan (K. Carolina).

Sarı Bıçaklar (Fr. *Couteaux-Jaunes*) - *At* - **Yellows Knives** (Mackenzie)

Sarsi - *At* - Ova kunduzları - (Alberta).

Saulteuler - *At* - (Ontario).

Seliche - *Sa* - **Düz Kafalar** - (Montana).

SEMINOLE - *M* - (Florida) - ayrıca bk. *Hitchiti* - çiftçilik yaparlardı - kulübelerde yaşarlardı.

SENECA - *I* - (New York) bk. *İrokualar*.

Serrano - *Sho* - (Güney Kaliforniya).

Shawanèse - Shwanee.

SHAWNI - *Al* - (Kentucky) - Etkin oldukları bölgeler: Oklahoma.

SHOSHONI - *Sho* - (Idaho, Wyoming) Şunları kapsar: 1) Hopi; 2) Shoshonian ovası:

a) utecheuwhevi, b) Shoshoni-Komançi, c) Mono-Paviotso; 3) *Kern Nehri Shoshoni'si* ; 4) *Güney Kaliforniya Shoshoni'si*: a) Serrano, b) Gabrieleno. - Bugünkü yerleri: Wind-River tepelerinin eteklerinde Wyoming - c) Luiseno-Kawia - *işaret*: Yerli, koyun, yemek.

Shuswap - *Sa* - (British Columbia).

Sihasapa - *Si* (*Karaayak Siyular*, bk. *Teton*).

Siksika - *Al* - (*Karaayaklar*) (Alberta).

Sinaloa - *P* - (Arizona).

Sisseton - *Si* - (Dakota) Dakota grubundan Siyular.

SIYULAR - *Si* - ob: 1,72m - (bk. *Dakota*) ailenin genel ismidir, şu grupları içeriyordu: I. Dakota, II. Dhegiha, III. Chiwere, IV. Vinebago, V. Mandan, VI. Hidatsa, VII. Biloxi, VIII. Doğudaki yayılım 1.Monaca, 2.Tutelo, 3.Manahoac, 4.Catawbas

Skitsoniche (Skitswish) - *Sa* - *Coeurs d'alène* - (K. Idaho).

Snake - *Sho* - Yılanlar.

Sokoki - *Al* - Abnaki grubundan.

Sonora - *P* - (Arizona).

Squawnich - *Sa* - (British Columbia) grup.

Ş

Şaşı (Fr. *Loucheu*) - *Ş* - (Alaska sınırı): 1. Chitsah, 2. Tangeesatsah, 3. Nathsingh.

ŞAYEN - *Al* - Kuzeyli ve Güneyli - Köken: Minnesota, Montana ve Wyoming, sonra Colorado. - ob: 1.74m - İsimleri, *Sha'ia'* dan ("tuhaf bir dil konuşan" veya "kızıl"ın yerlicesi?) gelir - Tarımcılık ve çömlekçilik - Başlangıçta köylerde yerleşik yaşıyorlardı, sonra Batı'daki ovalara doğru göç edip bizon avcılığı yapmaya, kamplarda yaşamaya başladılar - *işaret*: sağ işaret parmağını, sol işaret parmağı üstüne kesik kesik vurmak: kesik parmaklar - 1860 sıralarında 1.700 nüfus - Siyuların düşmanları - 11 farklı aile - Etkin oldukları bölgeler: Dakotalarla birlikte.

ŞİŞ KARINLAR (Fr. *Gros-Ventres*) 1) *Atsina* - *Al* - (Saskatchewan). 2) *Minetari* - *Si* - (Missouri); ayrıca bk. *Arapaho* (üçüncü kabile). Farklı ırklardan bu iki kabile her zaman karıştırılır. Fransızlar ikisine de aynı ismi vermişlerdir.

T

Tarafsızlar (Fr. *Neutraller*) - *I* - (Ontario Gölü): *Attiwendaronk*. Dört kabileden oluşurdu: Aondironon, Onquiarahronon, Atirageuratka, Coukhandeenrhonon.

Tacatecas - *P* - (Arizona).

Talpkweyn - *Tn* - (Teksas).

Tamoroa - *Al* - (Illinois) Miami grubundan.

Tano - *Ta* - (New Mexico).

Tangeesatsah - *Ş* - bk. *Şaşılar*.

Tavşanlar (Fr. *Lièvres*) - *At* - (Mackenzie çevresi).

Tepecano - *P* - (Arizona).

Tepelmane - *P* - (Arizona).

Tepehuan - *P* - (Arizona).

Temicasming - *Al* - bk. *Algonkin*.

Tenino - *Sha* - (Idaho).

Teton - *Si* - (Güney Dakota) İsimleri, “*tito n wan*” dan (ovalarda yaşayan) gelir. - avcılardı --  etin sava cılardı - usta at binicilerdi - 1842’ de 12.000 nüfus - Kabileler: a) Brul ler, b)Yaysızlar, c) Ka-raayaklar, d) Mimicoujou, e) Oohenompa, f) Ogla, g) Hunkpapa.

Tewa - *Ta* - (N. Mexico).

Tigua - *Ta* - (N. Mexico).

Thlinchadinne - *At* - Dogribs.

Tillamaok - *Sa* - (British Columbia).

Tionowtati - *I* - bk. *Attiwendaronk*.

Titskanwatichatak - *M* - (Teksas).

THLINGIT ya da Tlingit - *Ko*: **Koloche** - (British Columbia) - Auk - Chilkat - Henya - Huma - Hutsmuvu - Kake - Kuiu - Sarrya koan - Sitka - Situkine - Sumdum - Tagish - Taku - Tougas - Yakutat (Hlahayik) - *    klan*: Yehl (karga) - Chak (kar-tal) - Goch (kurt), totem direkli tahtadan kulübelerde yaşarlardı - balık avlıyorlardı.

Thomson - *Sa* - (British Columbia’nın güneybatısı) - Ntlak-yapamuk.

Touto - *At* - Apaçi kabilesi.

Tonkawa - *M* - Teksas.

Tonto - *Y* - (Arizona).

Tsatsanottine - *At* - Sarı bıçak (Mackenzie).

Tsattine - *At* - Porsuklar (Alberta).

Tsimshian - *Ko* - ob: 1,66m (British Columbia).

Tunican - (Aşağı Mississipi) Grup.

Tuscarora - *I* - (Kuzey Carolina) bk. * rokualar*.

Tutelo - Si - (Kuzey ve Güney Carolina'nın orta bölümü)
Siyu konfederasyonu: Tutelo, Saponi, Occaneechi.

Twana - Sa - (British Columbia) Grup.

Tyigh - Sha - (Idaho).

U

Umatilla - Sho - (Nevada).

Umpque - At - (Pasifik).

UTE - Sho - Yute - ob:1,66m - (Utah) Ekicilik, sepetçilik ya-
parlardı - *işaret:* yerli - siyah ve ovalama hareketi.

Utsehta - Si - (Missouri) Osage kabilesinden.

V

Vaquèros - At - Apaçi kabilesi - (Arizona ve New Mexico):
Querecholar.

Vinebago - Si - ob: 1,73m (Wisconsin) Bu dördüncü Siyu
grubu, bir kabile oluştururdu -çalışkan ve konukseverlerdi;
Omahaların dostuydular.

W

Wakasnair - At - Nahane, Sekiani, Babine, Caniers, Chilcotin
(British Columbia).

Walapai - Y - (Arizona).

Wallawalla - Sha - (Oregon).

Wahepukute - Si - (Dakota) Santee.

Wahpeton - Si - (Dakota) Dakota grubundan kabile.

Wampanoag - Al - (Kuzeydoğu Atlantik kıyısı).

Wappos - Potowatomi.

Wappuiger - Al - (Birleşik Devletlerin kuzeydoğu ucu, At-
lantik kıyısı).

Wea - Al - Miami grubundan.

Wetumpka - M - Koasati grubundan (Alabama).

WICHITA - C - (Lawton-Oklahoma'nın kuzeyinde, Fort Siel) İsimleri dövmeliler anlamına gelir (?) - çiftçilerdi, ottan yapılmış evlerde yaşarlardı - 1868' de 572 nüfus.

WYANDOT - I - Huron.

Y

Yemassee - M - G. Georgia ve Florida.

Yaki - P - Yaqui: *cahita* (Arizona).

Yakima - Sha - (Washington'ın güneydoğusu).

Yanık - Si - (bk. *Teton*).

Yankton - Si - (Güney Dakota) Dakota (Missouri'nin doğusundaki av alanları) grubundan bir kabileydi - deriden tipilerde yaşarlardı, Yanktonailerle müttefiklerdi.

Yassous - (Missouri) Soyu tükenmiş bir kabile.

Yanktonai - Si - (Dakota) Dakota grubundan bir kabile.

Yaysız (Fr. *Sans-arc*) - Si - (bk. *Teton*).

Yılanlar (Fr. *Serpents*) - Sho - Shoshoni (Idaho, Wyoming).

Yuma - Y - ob: 1,70m (Arizona) "Nehrin oğlu" - barışçı, aynı zamanda cesur bir halktı.

Yute - Sho - Ute (Utah).

Yvapai - Y - (Arizona).

Z

Zoe - P - (Arizona).

ZUNİ - Z - ob: 1,62m - (N. Mexico) Pueblolarda yaşarlar - çömlek tarzı pueblo tarzlarının en inceliklisiydi - çiftçilik yaparlardı - Etkin oldukları bölgeler: N. Mexico Zuni Nehri.

RENE THEVENIN, PAUL COZE

KIZILDERİLİ

TARİHİ VE GELENEKLERİ

Galyalıların yenilgilerini biliyoruz çünkü bunlar, Roma'nın büyümesine katkıda bulunmuştu. Ancak Amerika kıtasındaki yerlilerin hikâyesini anlatmak, pek az kişinin aklına gelmiştir çünkü bu hikâye, uygarlığın utanç kaynağı olmaktan başka bir şey değildir. Yine de "Kızılderililer"i, hepimiz duymuşuzdur. Onlar, nesiller boyunca çocuklar için en sevilen kahramanlardı. Birçoğumuz, eğer dürüst olursak, çocukluğumuzda Oturan Boğa, Geronimo, Kızıl Bulut ya da Şahin Gözü isimlerini Sezar'dan daha fazla kullandığımızı itiraf edecektir.

Çizgi romalar ve filmler sayesinde bu isimler bize tanıdık geliyor. Peki, bunlardaki gerçeklik payı nedir? Kızılderililer olarak adlandırılan Amerikan yerlilerinin tarihleri ve günlük yaşamları hakkında ne biliyoruz? Kahramanca savaşmalarına rağmen, Kızılderili kabilelerinin soyundan son gelenlerin de yok olma tehlikesi altında yaşadıkları zamanda yazılan bu kitap, resmi belgelere ve tanıklara dayanarak, yerlilerin *gerçek* hikâyesini sunuyor. Académie Française tarafından da taçlandırılmış, yayımlandığı ilk günden beri büyük bir beğeniyle okunan bu klasikle Siyulardan Apaçilere, Kızılderililerin eşsiz tarihlerine ve geleneklerine tanıklık edeceksiniz. Saç kesim şekillerinden barınma tiplerine, kullandıkları pipolardan özel iletişim modellerine Kızılderililer hakkında gerçek sosyolojik ve antropolojik verilerin bulunduğu elinizdeki kitapla birlikte tarihin bu talihsiz halklarını daha yakından tanıyacaksınız.

 /RunikKitap

 /RunikKitap

 /RunikKitap

**RUNIK
KITAP**

ISBN: 978-605-06194-1-6